

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MECMÛ' A-İ TÂLİB
İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fatih ATABEK

NİĞDE
Haziran, 2015

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MECMÛ' A-İ TÂLİB
İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fatih ATABEK

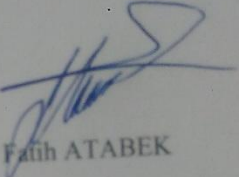
Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nevin METE

NİĞDE
Haziran, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "MECMÛ' A-İ TÂLİB, İNCELEME-
TRANSKRİPSİYONLU METİN" başlıklı bu çalışmanın bilimsel ve akademik
kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını,
yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde
kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.06.2015

Fatih ATABEK

ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Nevin METE danışmanlığında Fatih ATABEK tarafından hazırlanan " Mecmû'a-i Tâlib (22 Sel 2207/1) adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 10/06/2015

JÜRİ :

Danışman :

Yrd. Doç. Dr. Nevin METE

Üye :

Prof. Dr. Ziya AVŞAR

Üye :

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

ONAY :

Bu tezi kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDERÖĞLU
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Mecmû'aların Türk edebiyatı içerisinde, bir araştırma ve inceleme konusu olması son yıllarda dikkat çekici ölçüde artmıştır. Mecmû'alar çoğunlukla edebiyat alanını ilgilendirmekle birlikte, bünyesinde birçok disiplin ve bilim dalına dair birikimi de barındırmaktadır. Edebiyat alanında tertip edilmiş mecmû'alar, özellikle edebiyat tarihimize yeni bilgi, belge ve şair gibi katkılarla bu sahanın yeniden inşasına vesika sunmaktadırlar. Seçilmiş edebî metinleri ihtiva etmeleri sebebiyle, dönemin edebi zevkinin bilinmesine de katkı sağlamaktadırlar.

Çalışmamızda Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde 22 sel 2207/1 numarada kayıtlı “Mecmû' a-i Tâlib” isimli eseri inceledik. Mecmû' a-i Tâlib'in şekil özellikleri, manzum ve mensur bölümlerinin incelenmesi, transkripsiyonlu metni ve eserde yer alan şifalı bitkilerle ilgili sözlük çalışması tezin ana hatlarını oluşturmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca görüş ve önerileriyle bana yön veren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve tezimin her aşamasında bana yardımcı olan değerli hocalarım Yrd. Dr. Nevin METE ve Prof. Dr. Ziya AVŞAR'a çok teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans öğrenimim boyunca derslerine katıldığım veya katılmadığım halde kendilerinden birçok yerde faydalandığım öğretim üyelerine de teşekkürlerimi sunarım.

Tezimde yer alan ayet, hadis-i şerif ve Arapça kısımların mealî noktasında bana yardımcı olan ağabeyim Muammer YELTEN'e ve son olarak tezimi hazırlama sürecinde benden desteklerini esirgemeyen eşim Ayşe ATABEK'e, çocuklarım Ezgi Begüm ATABEK ve Ahmet Eren ATABEK'e teşekkür ederim.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MECMÛ' A-İ TÂLİB
İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN

ATABEK, Fatih

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nevin METE

Haziran 2015, 259 sayfa.

Mecmû'alar, yazarın kişisinin kendine göre meydana getirdiği, içerisinde yazıldığı dönemin edebi zevkini, halkın yaşayış tarzını, o dönemde meydana gelen olayların izlerini barındıran ürünlerdir diyebiliriz. Mecmû'aları yazılış şekline göre manzum ve mensur mecmû'alar gibi sınıflandırabileceğimiz gibi yazılış amacına göre de mecmû'a-i fevâid, mecmû'a-i eş'âr, mecmû'atü'r-resâ'il, mecmû'atü'l-ehâdis, mecmû'a-i fetevâ, mecmû'atü'l-ehâdis, mecmû'a-i ed'iyeye, mecmû'a-i tevârih, mecmû'atü'l-huteb, mecmû'a-i tıb, mecmû'a-i mücerrebât, mecmû'a-i mu'âlece, mecmû'atü'l-havâss, mecmû'a-i cifr ve reml, mecmû'a-i ilm-i nücûm, mecmû'a-i tılsımât, mecmû'a-i melâhim, mecmû'a-i vefk, mecmû'atü'l-letâ'if, mecmû'a-i zıkr ü evrâd, mecmû'a-i hikâyât, mecmû'a-i münşe'ât, mecmû'a-i beste ve semâ, mecmû'a-i mekâtib, mecmû'a-i mekâtib, mecmû'a-i müsevvedât, mecmû'a-i sukûk, mecmû'a-i makâlât, mecmû'a-i menkûlât diye sınıflandırabiliriz.

İncelemiş olduğumuz Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde 22 sel 2207/1 numaraya kayıtlı "Mecmû'a-i Tâlib" hem şifalı bitkilerle tedavi etmeyi anlatan bir fevâid mecmû'ası özelliğinde hem de yazıldığı dönemin şiir zevkini anlatan daha çok halk edebiyatı nazım biçimlerinin ve yazarlarının şiirlerinden oluşan mecmû'a-i eş'ar özelliğindedir.

Mecmû'a-i Tâlib iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü şifalı bitkilerle tedavi etmeyi anlatan mensur kısımdan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise daha çok halk

edebiyatı ürünlerinden oluşan şiirlere yer verilmiştir. Eserin yazarı olan Tâlib hakkında da bilgimiz yoktur. Ancak mecmû'ayı yazış biçiminden çok iyi bir eğitim almamış olduğunu anlayabiliyoruz.

Çalışmamızda Mecmû'a-i Tâlib'in mensur ve manzum kısımlarının incelenmesi yapıldıktan sonra mecmû'ada geçen nazım biçimleri ve şairler hakkında bilgi verilmiş ayrıca mecmû'adaki şiirlerin incelemesini ihtiva eden bir tablo da ilave edilmiştir. Sonrasında metnin transkripsiyonlu şekli verilmiş, ardından mecmû'ada geçen şifalı bitkilerin bir sözlüğü eklenmiştir. En son bölüme de Mecmû'a-i Tâlib'in orijinal metni konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mecmû'a, şiir, şifalı bitkiler

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**MECMÛ' A-İ TÂLİB
THE REVIEW AND TRANSCRIPTIONAL TEXT**

ATABEK, Fatih

Turkish Language And Literature Main Science Department

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Nevin METE

June 2015, 259 pages.

We can say that journals are the products which caused by a person's own view and contains the literary taste of the articles in the period, the people's life style, traces of events occurring of that time. We can classify the mecmû' as according to the shape of spelling as written in verse and prose, we can also classify them according to the objectives of spelled as mecmû' a-i fevâid, mecmû' a-i eş'âr, mecmû' atü'r-resâ'il, mecmû' atü'l-ehâdis, mecmû' a-i fetevâ, mecmû' atü'l-ehâdis, mecmû' a-i ed'iye, mecmû' a-i tevârih, mecmû' atü'l-huteb, mecmû' a-i tıb, mecmû' a-i mücerrebât, mecmû' a-i mu'âlece, mecmû' atü'l-havâss, mecmû' a-i cifr and reml, mecmû' a-i ilm-i nücûm, mecmû' a-i tılısmât, mecmû' a-i melâhim, mecmû' a-i vefk, mecmû' atü'l-letâ'if, mecmû' a-i zikr ü evrâd, mecmû' a-i hikâyât, mecmû' a-i münşe'ât, mecmû' a-i beste and semâ, mecmû' a-i mekâtib, mecmû' a-i mekâtib, mecmû' a-i müsevvedât, mecmû' a-i sukûk, mecmû' a-i makâlât, mecmû' a-i menkûlât.

“Mecmû' a-i Tâlib” which we review, registered in Edirne Selimiye Manuscript Library 22 sel 2207/1 number, is as well as a fevaïd journal feature explaining to treatment with both medicinal herbs and it has” *mecmû' a-i eş'ar*” features of describing the pleasure of poetry that were written as folk literature structure, which consists of poems of poetic forms and poets.

Mecmû' a-i Tâlib consists of two parts .The first part consists of prose section describing treating with the herbs. The second part is given to the works that consists of folk literature. We don't have knowledge about the author of the work. However,

we can conclude that he did not have a good level of education from his way of writing the work.

In my study, after the examination of Mecmû' a-i Tâlib's prose and verse parts, the information is given about poets and verse forms cited in the mecmû'a, a table containing the examination of the poems in magazines has also been made. After that, the transcribed text is given and besides a glossary of the herbs has been added in mecmû'a. In the last chapter of "Mecmû'a Tâlib-i" original text has been put.

Key Words: Mecmû'a, poetry, medicinal herbs.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	XII
GİRİŞ	1
Mecmû'alar Hakkında Bilgi ve Yapılmış Çalışmalar.....	1
Fevâid Mecmû'aları ve Geleneksel Tıp.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
MECMÛ' A-İ TALİB HAKKINDA	7
1.1. Mecmû' a-i Talib'in Biçim Şekil Özellikleri ve Mecmû'anın Yazarı Talib	7
1.2. Mecmû' a-i Talib'in Mensur Kısmı Hakkında	9
1.3. Mecmû' a-i Talib'in Manzum Kısmı Hakkında	10
1.4. Mecmû' a-i Talib'deki Şiirlerin İnceleme Tablosu	10
1.5. Mecmû' a-i Talib'deki Adı Geçen Şairlerin Hayatı ve Edebi Kişilikleri	15
1.5.1. Aşık Ömer.....	15
1.5.2. Gevheri	17
1.5.3. Kerem	19
1.5.4. Kamîlî	22
1.5.5. Aşık Halil.....	22
1.5.6. Sabit.....	24
1.5.6. Aşık Gedâyî	28
1.6. Mecmû' a-i Talib'deki Şiirlerin Nazım Biçimleri Özellikleri	29
1.6.1. Divân	29
1.6.2. Türkü	30
1.6.3. Şarkı.....	30
1.6.4. Semaî	31
1.6.5. Destân	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
MECMÛ' A-İ TALİB'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	33

2.1. Mecmû' a-i Tâlib'in Transkripsiyonlu Metni.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	127
MECMÛ' A-İ TALİB'DEKİ ADI GEÇEN ŞIFALI BİTKİLERİN SÖZLÜĞÜ	127
3.1. Mecmû' a-i Tâlib'deki Adı Geçen Şifalı Bitkilerin Sözlüğü	127
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	190
MECMÛ' A-İ TALİB'İN TIPKI BASIMI	190
SONUÇ	250
KAYNAKÇA	252
ÖZGEÇMİŞ	259

KISALTMALAR LİSTESİ

agis	: Adı geçen internet sitesi
Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm	: Santimetre
dk.	: Dakika
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
g	: Gram
hzl.	: Hazırlayan
İng.	: İngilizce
İsp.	: İspanyolca
l	: Litre
m	: Metre
ml	: Mililitre
Rus.	: Rusça
V	: Varak (sayfa)
Va	: Sayfanın sağ tarafı
Vb	: Sayfanın soltarafı
Vd.	: Ve diğerleri

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا	â, Ã
ب	b, B
پ	p, P
ت	t, T
ث	s, S
ج	c, C
ح	h, H
خ	ħ, Ħ
د	d, D
ذ	z, Z
ر	r, R
ز	z, Z
ژ	j, J
س	s, S
ش	ş, Ş
ص	s, S
ض	z, Ž/d, D
ط	t, T
ظ	z, Z
ع	‘
غ	ġ, Ġ
ف	f, F
ق	q, Q
ك	k, K

ل	l, L
م	m, M
ن	n, N/ñ, Ñ
ه	h, H
و	v, V
ی	y, Y/î, Î
ء	‘

GİRİŞ

Mecmû'alar Hakkında Bilgi ve Yapılmış Çalışmalar

Birbiriyle ilintili olan verileri ve edebî anlamda manzûm, mensûr ya da manzûm-mensûr karışık olarak terkîp edilmiş ürünleri içeren sanatsal değerler bütününe mecmû'a adı verilebilir. Mecmû'alar, risâle gibi küçük hacimli olabileceği gibi daha kapsamlı olabilir dolayısıyla bir kitap hüviyeti de taşıyabilir (Aykanat, 2013: 156). İçerik ve oluşturulma biçimleri farklı olan mecmû'aların farklı adlar alır. Söz gelimi, hadîslerden oluşan bir mecmû'a "mecmû' tü'l-ehâdis" ya da tıpla ilgili bir mecmû'a "mecmû'a-yı tıb" biçiminde adlandırılırken, doğrudan bir kişiye ya da farklı birkaç kişiye ait şiirleri içeren mecmû'alar, "mecmû'a-yı eş'âr" şeklinde isimlendirilir (Aykanat, 2013: 156).

Gıynaş ise yazılış amaçlarına göre mecmû'aları şöyle sınıflandırmaktadır: mecmû'a-i fevâid, mecmû'a-i eş'âr, mecmû'atü'r-resâ'il, mecmû'atü'l-ehâdis, mecmû'a-i fetevâ, mecmû'atü'l-ehâdis, mecmû'a-i ed'iyeye, mecmû'a-i tevârih, mecmû'atü'l-huteb, mecmû'a-i tıb, mecmû'a-i mücerrebât, mecmû'a-i mu'âlece, mecmû'atü'l-havâss, mecmû'a-i cifr ve reml, mecmû'a-i ilm-i nücûm, mecmû'a-i tılsımât, mecmû'a-i melâhim, mecmû'a-i vefk, mecmû'atü'l-letâ'if, mecmû'a-i zikr ü evrâd, mecmû'a-i hikâyât, mecmû'a-i münşe'ât, mecmû'a-i beste ve semâ, mecmû'a-i mekâtib, mecmû'a-i mekâtib, mecmû'a-i müsevvedât, mecmû'a-i sukûk, mecmû'a-i makâlât, mecmû'a-i menkûlât bunlardan bazılarıdır (Gıynaş, 2011: 246)

Mecmû'aları, "nazire mecmû'aları", "antoloji mahiyetindeki seçme şiir mecmû'aları", "çeşitli konulardaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmû'alar", nazım-nesir; Arapça-Farsça karışık mecmû'alar", "tanınmış kişilerce hazırlanmış yahut hazırlayanı belli mecmû'alar" şeklinde tasnif etmek mümkündür (Akgül ve Çetin, 2013: 101).

Mecmû'aları edebiyat tarihimizin yardımcı kaynakları gibi değerlendirebiliriz; çünkü onlarda bugün elimizde olmayan bir esere veya önemli bir şairin divanında

bulunmayan şiirlerine, hatta divan sahibi olmayan şairlerin şiirlerine rastlamak mümkündür. (Akgül ve Çetin, 2013: 101). Mecmû'alarda tertip edildikleri devirlerin hem şahsî hem de toplumsal manada şiir zevkine, beğenilen şair ve şiirlerine dair ipuçları yakalamak mümkündür (Akgül ve Çetin, 2013: 101). Mecmû'aların önemli bir işlevi isimleri ve şiirleri unutulmuş, çeşitli sebeplerle edebiyat tarihinde yer bulamamış şairler için kaynaklık etmeleri; bir diğer önemli işlevleri de nüsha eksikliğinden yahut başka nedenlerden bilindik şairlerin divan metinlerine girememiş şiirlerini ihtiva etmeleridir (Akgül ve Çetin, 2013: 101).

Mecmû'alar hakkında daha önce pek çok çalışma yapılmıştır. Gerektiğinde başvurmak için mecmû'alar hakkında yapılmış çalışmalar aşağıda verilmiştir:

1. Açıkgöz, C. (2012). Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kitaplığı. Mecmû'a-i Eş'ar. No.1186.
2. Ağdaş, Z. (2014). Nuruosmaniye Kütüphanesi. Şiir Mecmû'ası, No. 4968.
3. Akdağ, E. (2012). Sevimli Mecmû'a. (Çocuk dergisi, çeviri yazı ve inceleme)
4. Akgün, A. (1987). Mecmû'a-i Ebüzziya.
5. Alper, F. (1981). Münif Paşa'nın Mecmû'a-i Fünûn'da Neşredilen Yazıları.
6. Ateşoğlu, L. (2003). Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye.
7. Bahadır, S.B. (2006). Pervâne Beg. Mecmu'atü'n- Nezâir.
8. Baka, Ş.(2014). Mecmû'a (Milli Kütüphane YZ., No. A 801)
9. Baran, E. (2009). Yeni Mecmû'a (1-45. sayılar) (12 Temmuz 1917- 23 Mayıs 1918).
10. Barutçu, T.(2010). Çocuklara Kıra'at (1881) ve Sevimli Mecmû'a (1925) (Çeviri Metin ve Dış Dünya Üzerine Bir İnceleme).
11. Beyaz, Y. (2009). "Fikir ve sanat hayatımızdaki yeri bakımından Yeni Mecmû'a üzerine bir inceleme".
12. Boysak, N. (2007). Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi. No.1479, 1591,2752 ve 3005'te kayıtlı şiir Mecmû'alarının tanıtımı ve No. 2752 ve 3005'te kayıtlı Mecmû'aların metin çalışması.
13. Bozkurt, F. (2007) Mecmû'a-yı Eş'âr. Sermet Çifter Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü. No. 1083.

14. Bozkurt, Z. (1991). Mecmû' a-i Ebyât.
15. Can, R. (2011). Seyyid Ali Hemedâni. Doğu Türkçesiyle bir Mecmû' a.
16. Çandır, M. (1992). Millî Mecmû' a.
17. Çetinkol, F.B. (2004). Pervâne Beg. Nazîre Mecmû' ası (Mecmû' atü'n-Nezâir)
18. Demirkazık, H.İ. (2002). Pervâne Beg. Nazîre Mecmû' ası.
19. Dopdoğru, İ. (2011). Mecmû' a-i Eş'âr-ı Mevleviyyân.
20. Duran, R. (2008). Pervâne Beg. Nazîre Mecmû' ası.
21. Duyar, H. (2007). Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'ndeki No.11452, 12548 ve 13596'da kayıtlı şiir mecmû'alarının tanıtımı ve 13596'da kayıtlı mecmû'anın metin çalışması.
22. Erpik, A. (2009).Süleymaniye Kütüphanesi Fatih. No.3849, Mecmû' a-i Eş'âr. tenkitli metin çalışması.
23. Evecen, D. (2011). 17. yüzyıldan üç Mecmû' a-i eş'âr. (Metin Çalışması, Şiir Tasnifi ve Döneminin Şiir Üslubu).
24. Evren, B. (2013). Mecmû' a-i Gazeliyyât-ı Kadim (Metin İncelemesi).
25. Eyigün, Z. (2013). Resimli Mecmû' a (Edebî faaliyetler hakkında).
26. Fidan, G. G. Ö. (2006). Mevlevî Şiirleri Mecmû' ası. Mevlânâ Müzesi.
27. Gaya, S. (1997). Mecmû' a-i Muallim üzerinde çalışmıştır.
28. Gılıç, N. (2004). Mecmû' a-i Kasâ'id-i Türkiyye.
29. Gıynaş, K.A. (2009). Mecmû' a. Milli Kütüphanedeki Yz A 803.
30. Gök, S. (2013). Mecmû' a -i Eş'âr. Milli Kütüphane 06 Mil YZ A 485.
31. Gökçe, R. (2007). "Eski Türk Edebiyatında mektup ve bir Mecmû' a-i Münşeât".
32. Gündoğdu, B. (2002). Pervâne Beg. Nazîre Mecmû' ası.
33. Gürbüz, İ.N. (2011). Mecmû' a -i Letâ'if (doktora).
34. Gürbüz, M. (2011). Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr (Kâbilî).
35. Hancıoğlu, A. (2006). Mecmû' a-i Ebüzziya.
36. Karakoç, Ü. (2006).Münşeât Mecmû' ası. Konya Mevlana Müzesi Ktp. No. 7068.
37. Kaya, E. (2013). Mecmû' a-i Eş'âr. University of Michigan ktp. Isl. Ms. No. 416.
38. Kaya, T. (2007). Şiir Mecmû' ası. Koyunoğlu Müzesi Ktp. No. 13467.

39. Koçoğlu, T. (2004). Şefik-Nâme, Şefik-Nâme Şerhi ve Edhem ü Hümâ Mecnû'ası.
40. Koyuncu, F. (2012). Mecnû'a. Nuruosmâniye Ktp. No.4962.
41. Kûçûk, S. (1992). Yeni Mecnû'a.
42. Kûçûkkeleş, N. (2001). Mecnû'a-i Ebüzziya ve Te'âvün-i Aklâm Mecnû'ası.
43. Morkoç, Y.E. (2003). Eğridirli Hacı Kemal. Câmî'ü'n-nezâir.
44. Muslukçu, F. (2014). Mecnû'a-yı Eş'âr. Ali Emirî Manzum Koleksiyonu. No. 674.
45. Ordu, F. (2004). Mecnû'a-i Ebüzziya'nın 1-71. Sayıları. (Tahlil ve Metin)
46. Önuçar, M. (1998). Mecnû'a-i Ebüzziya.
47. Özdemir, F. (2004). Abdü'l-Bâkî bin Mehmed er-Rodosî, Mecnû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id.
48. Öztürk, S. (2010). Mecnû'a-yı Eş'âr. Milli Kütüphane Yz. A 730.
49. Özyön, C. (2013). Mecnû'a-i Gazeliyyât (Milli Kütüphane, 06 Hk. 319/1)
50. Paksoy, K. (2006). Mecnû'a-yı Fevâ'id. Konya Mevlana Müzesi Ktp. No.2254.
51. Sağman, S.H. (2001). Mecnû'a-i İlâhiyyât. (Rûşen Efendi'nin XIX. yüzyılda yazılmış 'Güfte Mecnû'ası' hakkında bir çalışmadır.)
52. Samancı, M. (2013). Mecnû'a-i Nezâir (vr. 150b-250a). Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa No.1031.
53. Sürmeli, E. (2003). Mecnû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye.
54. Şahin, O. (2005). Mecnû'a-i Münşeât. TDK Ktp. A.363/1.
55. Şirin, S. (2008). Mecnû'a-yı Eş'âr. Süleymaniye Ktp. Fatih Kitaplığı No.3849.
56. Taş, T. (2013). Mecnû'a-i Eş'âr. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu. 06 Mil Yz A 7125.
57. Taşdemir, İ. (2014). Mecnû'a-i Gazeliyyât. Milli kütüphane. 06 HK 319.
58. Taştan, E. (2001). Pervâne Beg. Nazîre Mecnû'ası.
59. Tılfarlıoğlu, M. (2011). Mecnû'a-i Eş'âr. Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan Böl. No. 59.
60. Toptaş, E. S. (2014). Mecnû'a-i Eş'âr. Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu 80/5.
61. Uzkuç, S. (2005). Büyük Mecnû'a.(Tahlil ve Metin).

62. Yalçın, Ö. (2010). Mecmû' a-i Eş'âr. Süleymaniye Ktp. Fatih Kitaplığı No. 3849.
63. Yanar, H. (2001). Bizim Mecmû' a.
64. Yılmaz, A. (2001), Mecmû' a-i Edebiyye.
65. Yılmaz, Y. (2001). Pervâne Beg. Nazîre Mecmû' ası.
66. Yilter, S. (2006). Mecmû' a-i Kasâ'id ve Gazeliyyât (Mecmu'a-i Devavin).
67. Yorulmaz, N. (2011). Şem' î Mecmû' ası.
68. Yurdun, D. (1999). Mecmû' a-i Edebiyye.
69. Özcan, H. (2007). Kaysûnî-zâde Nidâi Muhammed Çelebi El-Ankaravî. Menâfi' u'n –Nâs.

Fevâid Mecmû' aları ve Geleneksel Tıp

“Mecmû' a” kelimesi toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi; seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap; dergi anlamlarına gelmektedir (Develioğlu, 1993: 596). “Fevâid” kelimesi ise menfaatler, faydalar, kârlar, kazançlar anlamına gelmektedir (Develioğlu, 1993: 263). O halde “mecmû' a-yı fevâid” faydalı olan şeylerin derlenip toplandığı dergi anlamına gelmektedir. İncelemiş olduğumuz Mecmû' a her ne kadar şiirler ihtiva etse de ağırlıklı olarak şifalı bitkilerle tedavileri kapsayan “fevaid” tarzında yazılmış nesir kısmı oldukça fazladır. Bu nedenle incelemiş olduğumuz mecmû' aya “Mecmû' a-i Fevaid” diyebiliriz.

Şifalı bitkilerle tedavi ve yemeklere lezzet vermesi için bazı bitkiler geçmişten günümüze kadar varlığını bir şekilde devam ettirmiştir. Tıbbi ve aromatik bitkiler asırlardan beri gıda, çesni, ilaç ve şifa vermek amacıyla kullanılmaktadır (zmo, agis, 2015). Geleneksel olarak tanımlanan tıbbi bilgi ve uygulamaların insanların hayatındaki yerinin sadece geleneksel toplumlarda değil “modern” kent ortamında da önemini yitirmeksizin devam ettiği gözlenmektedir (Kaplan, 2010: 1).

Geleneksel tıp sistemlerindeki iyileştirme pratikleri, nesilden nesile aktararak oluşmuş, biriktirilmiş bilgilerin ürünüdür (Kaplan, 2010:33). O halde geleneksel tıpla hastaları tedavi etmek milletlere göre farklılıklar gösterecek, Osmanlı döneminde iyi niyetle yazılmış olan “Fevâidler” ve günümüzde hala varlığını sürdüren geleneksel

tıp, Türk Halk Bilimi'nin de alanı içine girecektir. Çünkü "Mecmû' a-yı Fevaidler" hastalıkların şifalı bitkilerle nasıl tedavi edileceğini göstermelerinin yanı sıra bazı inançlara dayanan tedavi yöntemlerini de ihtiva etmektedir.

Modern tıbbın sadece 300 yıllık bir geçmişi varken, geleneksel tıbbın ve onun yeniden üretim biçimlerinden olan alternatif tıp uygulamalarının geçmişi kuşkusuz çok daha eskiye dayanmaktadır (Kaplan, 2010:36). Bunun nedeni öncesinde tıp ve farmakoloji alanında teknoloji bu denli gelişmiş değildi. Dolayısıyla insanlar hastalıklarında ilk olarak geleneksel veya alternatif tıptan faydalanmaktaydı. Hatta bu durumda alternatif tıp, alternatif olmaktan çıkıp bizzat tıbbın ta kendisi olmaktaydı ve Osmanlı döneminde yazılan "Fevâidler" o dönem içinde yaşayan insanlar için daha da fazla önem arz etmekteydi. Çünkü o zamanlarda başka bir alternatif yoktu.

BİRİNCİ BÖLÜM

MECMÛ' A-İ TALİB HAKKINDA

1.1. Mecmû' a-i Tâlib'in Biçim Şekil Özellikleri ve Mecmû' anın Yazarı Tâlib

İncelemiş olduğumuz Mecmû' anın cildi dağılmış ve bazı sayfaları eksiktir. Toplam 59 varaktan oluşmaktadır.

İlk 44 varak, şifalı bitkilerle ve bazı inanışlarla hastalıkların nasıl tedavi edileceğini anlatan nesir bölümünden oluşmaktadır.

İlk 35 varak'ın her sağ ve sol tarafı 11'er satırdan oluşmaktadır. 35. varakın sol tarafından 44. varaka kadar ise satır sayısı 23 ile 33 arasında değişmektedir. 45. varaktan 59. varaka kadar olan bölüm manzum tarzdadır.

Eserin bazı varakları silik veya yıpranmış durumdadır. Mühürlü kısımlar okunamaz durumdadır. Bu nedenle eserin ne zaman ve kim tarafından tertip edildiği konusunda bir fikrimiz yoktur. Ancak dili ve Mecmû' a geleneğinden hareketle 19. yüzyılda hazırlanmış bir mecmû' a olduğunu tahmin etmekteyiz.

Mecmû' anın mürettibi Tâlib hakkında da kesin bir bilğimiz yoktur. Ancak eserinden hareketle zamanında geleneksel tıpla tedavi etme yöntemlerine meraklı, şifalı bitkiler alanıyla ilgili, 17. yüzyılda yaşamış olan Aşık Ömer hayranı bir yazardır. Mecmû' ayı yazarken bazen basit Osmanlıca yazım hataları yapması bizde, Mecmû' ayı kaleme alan Tâlib'in çok iyi eğitim almadığı şeklinde bir kanı uyandırmıştır. Ancak Mecmû' a-i Tâlib'i hazırlayan Tâlib için aydın bir kişi diyemesek de arif bir insandır diyebiliriz.

Mecmû' anın 9. varakında sol üst tarafta yazan “Kaysûnî-zâde Nidâ'î Menâfiü'n-nâs” ifadesinden hareketle incelediğimiz mecmû' anın mürettibi Tâlib'in

1508-1568? yılları arasında yaşamış ve hekimlikle ilgili “Menâfiü'n-nâs” gibi eserler yazan Ankaralı Hekim Nidâ'î'den etkilenmiş ve Nidâ'î'nin bu tarz bir eserinden yazmış olabileceğini düşünmekteyiz. Ankaralı Hekim Nidâ'î üzerine çalışma yapan Öztürk, Ankaralı Hekim Nidâ'î'nin “Menâfiü'n-nâs”ındaki bölümleri şöyle aktarmaktadır:

İnsanı yaratan Tanrı'nın büyüklüğü, mevsimlerde kullanılacak ve kullanılmayacak şeyler, beden sıvıları, bedenin kısımları ve parçaları, insanın yaratılışı, damarlar ve mizaçlar, nabız şekilleri, idrar hakkındaki bilgiler, başta olan hastalıklar ve ilaçları, yüz hastalıkları ve ilaçları, burun hastalıkları ve ilaçları, kulak hastalıkları ve ilaçları, ağız ve boğaz ilaçları ve hastalıkları, diş hastalıkları ve ilaçları, göz hastalıkları ve ilaçları, vitiligo (Baraş) ve Behak (Addison) hastalıkları ve ilaçları, siğil ilaçları, uyuz ve kaşınma, sifilis ve ilacı, cüzzam hastalıkları ve ilacı, el hastalıkları (Çatlaklar), ayak hastalıkları, beden hastalıkları ve ilaçları, hacamat ve kan alınacak damarlar, sünnet etme sanatı, sara (Epilepsi), İnme-Sekte (Tam ve kısmî felç), dalak ağrısı ve ilacı, siğil ilaçları, beden ağrıları (yeller) ve ilaçlar, anakarza (genel ödem) ve ilaçları, akciğer hastalıkları (nefes darlığı, öksürük ve verem) ve ilaçları, basur hastalığı ve tedâvisi, titreme ve ilacı, sarılık ve ilacı, yeni doğan çocukların hastalıkları, kadın hastalıkları ve ilaçları, güzel kokular, kabızlık ve lavmanlar, fitiller (Suppozituar), ateşten yanığın ilacı, lapalar ve yağlar, yakılar, yara ve nasır merhemleri, yağlar ve faydaları, makbul ilaçlar ve helvalar, kabız ilaçları ve helvalar, cinsel temasın koşulları ve âdâbı, iktidarsızlık belirtileri ve ilaçları, insana faydalı olan karışık gıdalar, basit gıdalar, basit ilaçlar, hayvanların özellikleri, kuşların faydaları, taşlardaki madenlerin faydaları, alfabetik olarak droglar, kabız ilaçları, müşhil şerbetler, kuvvet macunları, afyona ve afyon şerbetine (beşre) alıšanların tedavisi, faydalı tiryâkler, kitabın yazılış sebebi ve hâtime (Öztürk, 2011: 51).

Yine bu konuda yüksek lisans tezi hazırlamış Hatice Özcan'ın “Kaysûnîzâde Nidâî Muhammed Çelebi El-Ankaravî'nin Menâfi'ü'n Nâs Adlı Eseri”¹ isimli çalışmasını, bizim incelemiş olduğumuz Mecmû'anın nesir kısmıyla kıyasladığımızda aralarında üslup, ses, şekil ve konu benzerliklerin olması Mecmû'amızın yazarı

---

¹ Özcan, H. (2007). *Kaysûnîzâde Nidâî Muhammed Çelebi El-Ankaravî'nin Menâfi'ü'n -Nâs Adlı Eseri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tâlib'in, Nidâi'nin tıp alanında yazılmış bir "Menâfiü'n-nâs" isimli bir eserinden faydalandığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Nesir kısmında "bâb", "fasl" ve "diger" başlıklarından sonra bir diğer konuya geçilmiştir. Bunlardan bazıları kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1.2. Mecmû'a-i Tâlib'in Mensur Kısmı Hakkında

İncelemiş olduğumuz Mecmû'anın nesir kısmı fevâid şeklindedir. İçerisinde şifalı bitkilerle hangi hastalıkların nasıl tedavi edileceği hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca bazı hastalıkların tedavisi için, dua ve halk inancına dayanan tedavi yöntemleri anlatılmıştır.

İncelediğimiz eserin, nesir kısmı devam ederken yazı şeklinin değişmesi Mecmû'anın bir kişi tarafından yazılmadığını gösterir.

Mecmû'anın ilk 44 varakı mensur tarzdadır. İlk 35 varak'ın her sağ ve sol tarafı 11'er satırdan oluşurken 35. varakın sol tarafından, 44. varaka kadar ise satır sayısı 23 ile 33 arasında değişmektedir.

Yeni bir konuya geçilirken "bâb", "fasl" ve "diger" ifadeleri kullanılmıştır.

Mecmû'a sadece bir kişi tarafından yazılmadığından ve Mecmû'ayı kaleme alan mürettibin iyi bir eğitim almadığından olsa gerek konuların tasnifi de iyi yapılamamıştır.

Eserin bazı varakları silik veya yıpranmış, mühürlü kısımlar ise okunamaz durumdadır.

Varaklardaki satırlar köşeli parantez [ ] içine alınmıştır. Okunamayan kelimelerin resimleri, metnin orijinalinden kesilerek transkripsiyonlu metnin içerisine konulmuştur. Okuduğumuz ancak anlamından emin olamadığımız kelimelerin yanına soru işareti (?) koyduk. Orijinal metinde yıpranmış, yazısı dağılmış ve sayfa ortasına geldiği için okunamayan yerler transkripsiyonlu metinde üç nokta ile (...) gösterilmiştir.

1.3. Mecmû‘a-i Tâlib’in Manzum Kısmı Hakkında

İncelemiş olduğumuz Mecmû‘anın manzum yazılmış kısmı genel olarak halk edebiyatı ürünlerinden oluşmaktadır. Mecmû‘anın manzum kısmında 21 türkü, 14 semâi, 10 divân, 3 şarkı ve 1 tane de nazım biçimini tespit edemediğimiz şiir vardır.

Bu kısımda Aşık Ömer’in 22, Gevherî’nin 3, Keremi’in 3, Ahmet Baba’nın 1, Aşık Halilî’nin 1, Sabit’in 1, Seyyid Yar Oğlu’nun 1, Kamilî’nin 1, Aşık Hasbi’nin 1 ve şairin mahlasının şiirde geçmemesi nedeniyle kime ait olduğunu tespit edemediğimiz 16 şiir vardır. Bu şairlerden Ahmet Baba, Seyyid Yar Oğlu ve Aşık Hasbi’nin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında net bir bilgi sahibi değiliz. Yakup Karasoy ve Orhan Yavuz’un hazırlamış olduğu “Aşık Ömer Divanı” adlı eserdeki şiirlerden yaptığımız taramada bu çalışmada olmayan şiirlerin yanı sıra redifleri aynı olan fakat diğer kısımları farklı olan şiirler de tespit ettik. Bu durum, Aşık Ömer adına kayıtlı, yeni bazı şiirler olduğunu düşündürmektedir.

Bu bölümde mahlası bulunmayan, kimin yazdığını tespit edemediğimiz şiirler de vardır. Halk edebiyatı ürünlerinde mahlasın son dörtlükte yer aldığını düşündüğümüzde Tâlib, yazmış olduğu Mecmû‘aya almış olduğu şiirlerin tamamını yazmamış bazı dörtlüklerini kesmiştir.

Okuyamadığımız kelimelerin resimlerini, metnin orijinalinden keserek transkripsiyonlu metnin içerisine koyduk. Okuduğumuz ancak anlamından emin olamadığımız kelimelerin yanına soru işareti (?) koyduk. Orijinal metinde yıpranmış, yazısı dağılmış ve sayfa ortasına geldiği için okunamayan yerler transkripsiyonlu metinde üç nokta ile (...) gösterilmiştir.

1.4. Mecmû‘a-i Tâlib’deki Şiirlerin İnceleme Tablosu

Tablo 1. Mecmû‘a-i Tâlib’deki Şiirlerin İnceleme Tablosu

Şiirin İlk Dizesi	Şairi	Nazım Türü	Ölçüsü	Nazım Birimi Sayısı	Varak Numarası

Ben sana mübtelâ oldum	-	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	45. VARAK
Şalınub seyrân yerine	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Bir melegün sîmâda peykerde gerekdür kahveci	-	DÎVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	
Üc dilbere selâm virdim	-	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Eger din bâbından sûal idersen	-	TÜRKÎ	11'li Hece Ölçüsü	7	
Alla(hı)mın şartın sûal idersen (Nazîresi)	-	TÜRKÎ	11'li Hece Ölçüsü	7	
Ey gönül sen bu fenâdan	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	7+1 ²	46. VARAK
Yâr ile seyrâna çıktım bayram günleri	Aşık Ömer	TÜRKÎ ³	fâilâtünX3/fâilün	4	
' Aceb emîn-i ' aşğa dalub gittigim	Gevherî	TÜRKÎ	11'li Hece Ölçüsü	4	
Ah itsem devrân elinden gözlerim yaş incidür	-	DÎVÂN	fâilâtünX3/fâilün	2	
Cıķub baķdım havâ yüzi bulanıķ	Kerem	TÜRKÎ	11'li Hece Ölçüsü	4	
Be hey dilber senün	Ahmet	TÜRKÎ	8+8, 16'lı Hece	2+1 ⁵	

² Şiir 7 dörtlük bir beyitten oluşmaktadır. Beyitin olduğu yerde iki dizinin eksik olduğunu düşünmekteyiz.

³ Metinde şiirin başlığı her ne kadar "Türki" diye yazılmışsa da hem vezin gereği hem de Aşık Ömer'in çokça yazdığı bir nazım şekli olmasından bu şiirin nazım şekline "Divân" diyebiliriz.

hüsnüñ bana şalğamdan artıktır	Baba		Ölçüsü ⁴		47. VARAK
Bir küçük melek börisi kabağ bakarsın şimdiden	-	SEMÂ'İ	8+8, 16'lı Hece Ölçüsü ⁶	2	
Bir yiğit ' aşka düşünce heb kâr elden gider	Aşık Ömer	TÜRKİ ⁴	fâilâtünX3/fâilün	4	
Ey şabâh ol rûhları vechi kamer gördün mü hîc	Aşık Ömer	DÎVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	48. VARAK
Seni ağıyar ile görmek	-	ŞARKI	?	1	
İbtidâ senin ile oldum eşke	Aşık Halîlî	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	5	
Terk itsem (eylesem) seni ey kaşı kemân	-	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	49. VARAK
İşitdim ey verd gülizâr	Sabit	ŞARKI	mefâilün, mefâilün	4	
İki tu(r)nam gelür aklı qaralı	Kerem	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	
Ey güzeller şâhı medhın eyleyen her an senüñ	Aşık Ömer	TÜRKİ ⁴	fâilâtünX3/fâilün	4	49. VARAK
Şunda bir dilbere gönül düşürdüm	Gevherî	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	
Tîr-i müjgân ile ey	Aşık	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	

⁴ Metinde şiirin başlığı her ne kadar "Türki" diye yazılmışsa da hem vezin gereği hem de Aşık Ömer'in çokça yazdığı bir nazım şekli olmasından bu şiirin nazım şekline "Divân" diyebiliriz.

⁵ Şiir 2 dörtlük bir beyitten oluşmaktadır. Beyitin olduğu yerde iki dizinin eksik olduğunu düşünmekteyiz

⁶ Şiirde iki dizeyi ortadan bölüp alt alta yazdığımızda dörtlük oluşturulabilmektedir.

kaşı kemân	Ömer				50. VARAK
Beni şây(?) iden afâka	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	5	
Delirsem perçemüñ gerdâ(nı)na serilmiş yağur	Aşık Ömer	TÜRKİ ⁴	fâilâtünX3/fâilün	4	
Nâzeninim bizi feryâda şalub	Gevherî	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	
Sen beni ne sandın be hey bî-vefâ	Seyyid Yâr Oğlu	ŞARKI	(?)	4	
Bir sâ' at gül yüzlü yâre	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
‘Âceb ol şâhî hem taze	-	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Mübtelâyım hatırımdan fikr-i yâr eksik degil	Aşık Ömer	TÜRKİ ⁴	fâilâtünX3/fâilün	4	51. VARAK
Ger ‘alî dedikleri babam selvîden uzun	-	TÜRKİ	(?)	4	
Efendim neyleyim bilmem bu gönüm sensiz eyleñmez	Gedâyi	SEMÂ'Î	(?)	?	52. VARAK
Be hey kâmil gel haber vir	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Evvel başdan şu dünyâya	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Benim kara gözlüm ben gider oldum	-	SEMÂ'Î	11'li Hece Ölçüsü	4	

Bülbülüm gülşeni gördüm nâ-zâre minnetim neden	Aşık Ömer	DİVÂN	(?)	4	53. VARAK
Adem Havvayı ezel itdi sultân ibtidâ	Aşık Ömer	DİVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	
Üc dilber gördüm biri birinden secilmez	-	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü(?)	4	
Uzağdan merhâba olmaz	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	4	
Bülbülüm medh ider oğur rûz (u)şeb dal üstüne	Aşık Ömer	DİVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	
Günbegün 'artmağda 'aşğ (u) cünûnum	Kâmilî	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	5	54. VARAK
Yürü hey bî-vefâ dilber	Aşık Ömer	SEMÂ'Î	8'li Hece Ölçüsü	5	
Şu 'âlemde nazlı dilber çok ammâ	Kerem	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	4	
'Aşğ odundan hastayım dermâna minnet olmasun	Aşık Ömer	DİVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	
Ey melek yüzlüm senüncün cekdigim minnet yeter	Aşık Ömer	DİVÂN	fâilâtünX3/fâilün	4	55. VARAK
Efendim rûz şeb âh u fezâlar heb senüncüdür	Aşık Ömer	DİVÂN	mefâilünX4	4	
Luğf eyle efendim ben mübtelâya	Aşık Ömer	TÜRKİ	11'li Hece Ölçüsü	5	

Bilmem nev-cihânda ne kâr eylesem	-	DESTÂ N	11'li Hece Ölçüsü	15	56. VARAK
Din ğavġamzu ider ol kâfir ile	-	DESTÂ N	11'li Hece Ölçüsü	23	57. VE 58. VARAK LAR
Kaşların çekilmiş mihrâb-ı minber	Aşık Hasbî	(?)	(?)	4	58. VARAK
(!) Allah'ın seversen gel bize nâz eyleme	-	DÎVÂN	(?)	-	59. VARAK

1.5. Mecmû' a-i Tâlib'deki Adı Geçen Şairlerin Hayatı ve Edebi Kişilikleri

1.5.1. Aşık Ömer

17. asırda büyük şöhrete ulaşmasına rağmen hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Saadettin Nüzhet Ergun'nun şairin en eski divânındaki naklettiği :

Sıfat-ı aslîmiz beyân idelim

Bizim meskenimiz serhâd ilidir

Zât-ı cemîlimiz iyân idelim

Vatan-ı aslîmiz Aydın ilidir

Adlî'yim mahlasım vehbî okunur

Kemâlât-ı aşkım kesbî okunur

Vezn-i sühânımız hasbî okunur

Tehî sanman Ömer Gözlevelidir

dörtlüklerden hareketle serhâddi düşünerek Aşık Ömer'in Kırım'dan Aydın'a geldiğini ve memleketinin Gözleve olduğunu; Fuad Köprülü ise, ailesinin Aydın'dan Kırım'a gitmiş olabileceğini ileri sürmüştür. Ancak İsmail Gaspralı'nın

Behçesaray'da bastığı Aşık Ömer'in divânı göz önüne alındığında Aşık Ömer'in Kırım Gözleve'sinden olduğu çıkartılabilir. (Elçin, 1987: 1-2)

Ömer'in babası Kırım Gözleve'sinde kürk ticaretiyle uğraşan Kenceoğlu Abdullah'tır. Annesinin adı Şerife'dir. Saadettin Nüzhet Ergun ve M. Fuad Köprülü şairin doğum tarihini 1061/1651 tarihli manzumesini esas tutup on yedinci yüzyılın ilk yarısını göstermişlerdir ve büyük bir ihtimalle bu tespit doğrudur (Elçin, 1987: 3)

Aşık Ömer sonradan yazdığı bir murabbasında kendisine verilen adı;

Nâm ile Adlî demişler şol Ömer üftâdene

Bu Ömer adın bana eyleyen Mevlâ meded”

mısralarında tekrarlar. (Elçin, 1987: 3)

O zamanın Kırım'ındaki mahalle mekteplerinin müfredatı göz önüne alındığında Aşık Ömer 5-10 yaşları arasında mahalle mektebine gitmiş ve orada Kur'ân'ın hıfzı ile namaz bilgileri gibi dini bir eğitimle haşır neşir olmuştur (Elçin, 1987: 3).

Ayrıca Aşık Ömer'in şiirlerinde medresede okuduğu klasik derslerle bazı edebi eserlerin adlarını zikretmektedir. Ömer bu devrede Hafız Şirazi'nin divânıyla Gülistan ve Bostan'ının okumuştur;

Vahdetimiz iyân iken

Şöhretimiz nihân iken

Bir tıfl-ı ebcedhân iken

Hafız'la Bostan okuduk biz (Elçin, 1987: 4)

Devrin askerî olayları ve savaşları hakkında birçok manzume yazmış olmasını değerlendiren Fuat Köprülü ve Sadettin Nüzhet Ergun, Âşık Ömer'in yeniçeri saz şairi olduğu fikrine ulaşmışlardır. Âşık Ömer, “şeriatın çizdiği yolda sadakatle yürüyen, inanmış samimi” ve peygambere, dört halifeye, İmam-ı Azam'a bağlı Sünni ve Hanefi bir Müslüman'dır. Tasavvufî anlamda şeriat, tarikat, hakikat ve marifetten oluşan dört kapıya değer veren, insan-ı kâmilî hedefleyen bir düşünce yapısına sahiptir (turkedebiyatilisimlersozlugi, agis: 2015).

Âşıklığının yanı sıra Osmanlı şehir ve asker muhitleri, onun Divan edebiyatına yakın olmasını, dolayısıyla dili ve üslubunun, özellikle aruzlu şiirlerinde oldukça ağır olmasına yol açmıştır. Divan şiirinin şekil ve türleriyle oldukça fazla sayıda aruzlu şiir kaleme alan Âşık Ömer, Nesimî, Fuzulî, Bakî ve Nefî gibi şairlerden etkilenmiş, Ahmed Paşa, Fuzulî ve Ataî gibi şairlere nazireler söylemiştir. Hece ölçüsüyle

söylediği şiirleri aruz ölçüsüyle söylediği şiirlere göre daha canlı ve başarılıdır. Âşıklık geleneği çerçevesinde şiirlerinin büyük kısmını kahvelerde, saz meclislerinde doğaçlama olarak söylediği için bazen ifade ve mazmun tekrarlarına düşmüştür. Âşık Ömer'in etkilendiği saz şairleri arasında “Şâir-nâmesi”nde sözünü ettiği şairler dışında kendinden önce yaşamış Kâtibî, Kuloğlu, Kayıkçı Kul Mustafa gibi usta şairler ile çağdaşı Gazi Âşık Hasan ve arkadaşı Gevherî önemli yer tutmaktadır. Divan şiiri geleneğini üstün tutan ve bu tarz şiirlere yönelen Âşık Ömer, Karacaoğlan için de “ozan” diyerek aşağılayıcı bir ifade kullanmaktan geri durmamıştır (turkedebiyatiisimlersozlugu, agis: 2015).

Menâkıb-ı Kethudâzâde El-hâc Mehmed Ârif Efendi adlı eserde Âşık Ömer'in Kırım'da bir kahvede çaldığı sazı baş ucuna astığı ve saza kimsenin dokunmadığı yazılıdır. Âşık Ömer uzun süre sefer ettikten sonra geldiği bu kahvede Âşık Ömer'den başkasının çalamayacağı için kendisine sazı vermezler, ancak sazı çalınca Âşık Ömer olduğu anlaşılır (turkedebiyatiisimlersozlugu, agis: 2015).

1.5.2. Gevheri

Gevherî'nin asıl isminin Mehmet mi yoksa Mustafa olduğu konusunda kesin bir hüküm verilemezken Cahit Öztelli'nin Çorum İl Halk Kütüphanesindeki divândan kitabına aldığı şiirde:

Gevherî mahrem-i aşkıdır ebed
Çektiğim hicrâna yokturur aded
Bir gârib kulundur kemter Mehemed
Kurban ol der isen fermân senindir

dörtlüğünden hareketle ve üç yazmadan hareketle şairin adının Mehmet olduğu hükmüne varabiliriz.(Elçin, 1998: 9)

Memleketinin Kırım olabileceği konusunda söylenenlere rağmen onun uzun bir süre İstanbul'da yaşadığı ve memuriyetle gittiği eski vilayetlerden İstanbul'a duyduğu özlemlere dair delillerden hareketle Gevherî'nin İstanbullu olma ihtimali yüksektir. (Elçin, 1998: 10)

Şairin hayatının genelde İstanbul'da geçtiği tahmin edilmektedir. Ancak memuriyet görevi nedeniyle o zamanla Osmanlı Devleti şehirlerinde olan Şam'a, Bağdat'a gittiği de anlaşılmaktadır. (Elçin, 1998: 10-11)

İlginçtir ki Hoca Emin isimli bir yazarın “Menâkıb-ı Kethüdâzâde Mehmed Ârif Hazretleri” adlı eserinde yine Mecmû‘amız içinde şiirleri bulunan Aşık Ömer’le Gevherî’nin İstanbul’un Fener semtinde bir Yahudi meyhanesinde birbirleriyle atışmalarının olduğu ve orada bulunan katiplerin hemen bu atışmayı kaydettiklerini belirtir. (Elçin, 1998: 10)

Gevherî’nin doğum tarihi konusunda elde olan net bir vesika yoktur. M. Fuat Köprülü on yedinci yüzyılın ikinci yarısında şöhret kazanması ve 1714-1715’ten sonra ölmüş olmasından hareketle on altıncı yüzyılın ortalarında doğmuş olabileceğini ifade etmektedir (Elçin, 1998:11). Ancak Mehmet Şakir Ülküdaşın yayınladığı bir şiirde Gevherî, yaşça ve şöhreti büyük Kâtibî’yi üstat tanınması, dostluğunu kazanması, aralarının bozulması ve kendisinden af dilemesi gibi sebepler dikkate alındığında Fuat Köprülü’nün aksine Gevherî’nin doğum tarihine on altıncı yüzyılın ilk çeyreği diyebiliriz (Elçin, 1998:11-12).

Gevherî’nin hayatı hakkındaki bilgiler bugün için tahminlerden öteye geçmemektedir. Gevherî’nin;

Hacı Bektaş Veli benim pîrimdir
Âsmâna çıkan benim zârımdır
Benim kimsem yoktur Mevlâ kerîmdir
Nasibimse gelür Hind’den Yemen’den

Dörtlüğünden hareketle onun evlenmediğini dolayısıyla da çocuklarının olmadığına kanaat getirebiliriz.

Saadettin Nüzhet’in;

Gevherî eylemiş Hakk’a itâat
İtâat idene olsun beşâret
Hacı Bektaş Veli gibi sâhib kerâmet
Erkânımız vardır pirsiz değiliz

ve Köprülü’nün yayınladığı;

Hasretinle urdum sîneme
Yoluna terk ettim can ile başı
Varup yaslanayım Hacı Bektaş
Abdalın olayım çullar içinde

dörtlüklerine bakarak genel olarak saz şairlerinin Hacı Bektaş Veli'ye intisâb etmeleri gibi Gevherî de Hacı Bektaş Veli'ye intisâb etmiştir. Ancak onun ehl-i sünnet akîdelerinden ayırabileceğini gösteren hiçbir gösterge yoktur. (Elçin, 1998:14)

Gevherî'nin şahısların ellerinde, Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde bulunan cönklerle Mecmûalardaki parakende şiirler bir yana bırakılacak olursa taşıdıkları adlara bakılmaksızın Bursa ve Çorum yazmalarını birer divânçe veya divân sayabiliriz. (Elçin, 1998:17)

Gevherî çok söylemiş veya yazmış velûd bir lirik şairdir. Döneminin mevcut ananenin getirdiği vezin, şekil ve kafiye gibi nazmın dış unsurlarını kullanarak eserler vermiştir. Onun dili, gördüğü İslamî öğretilerle Divân şiirinin tesirini aks ettiren yazı diline yaklaşmış bir halk Türkçesidir. (Elçin, 1998:17)

Gevherî'nin şiirlerinde kolay, rahat, çabuk ve kontrolsüz yazmaktan gelen meziyetlerle kusurlar iç içedir. Ancak geniş bir okuyucu kütlesine hitap eden ve cahil müstensihler elinde elden ele dolaşan şiirlerindeki bazı teknik kusurların şaire ait olmayacağı gerçeğini kabul etmek lazımdır (Elçin, 1998:17-18).

Gevherî'nin şiirleri, sosyal konuda sayılabilecek VI. Mehmed'in Avusturya seferleri ile ilgili iki ve Selim Giray için bir medhiyesi dışında kaleme aldığı "mersiye" istisna edilirse tek tema üzerinde, "aşk" üzerinde dönmektedir (Elçin, 1998:17).

Gevherî mûsikîye aşına bir şahsiyettir. Şiirlerinde mûsikî makamlarını bilerek kullanmıştır. Birçok mûsikîcinin eserlerine besteler yaptığı bildiğimiz Gevherî'nin aynı zamanda yarattığı bir "makam"a alem olmuş ve saz şairlerinin tesiriyle zamanımıza kadar gelmiştir (Elçin, 1998:17).

1.5.3. Kerem

Türkiye, Azerbaycan, İran, Türkmenistan, Kırım ve Bulgaristan'da bilinen, anlatılan, cönk ve yazmalara geçen ve kitap hâlinde yayımlanan meşhur Kerem ile Aslı hikâyesinin kahramanı olarak tanınan Âşık Kerem'in XVI. veya XVII. yüzyıl âşıklarından olduğu tahmin edilmektedir. Hayatıyla ilgili elimizde kesin ve somut bilgiler olmadığı için araştırmacılar ilki Kerem'in hayat hikâyesi olduğu ve Kerem'in şiirlerinden oluştuğu kabul edilen veya Kerem'in tasnif ettiği düşünülen Kerem ile Aslı hikâyesi, diğeri ise özellikle âşıkların aktardığı ve gene büyük oranda hikâye

eksenli bilgilerden oluşan “halk ananesi” olmak üzere iki türlü kaynağa başvurmuşlardır.

Kerem ile Aslı hikâyesine göre Kerem, İsfahan, Ahlat, Gence veya Tebriz şahının oğlu olarak olağanüstü bir biçimde dünyaya gelmiştir. Doğumu esnasında ailesinin koyduğu adı Ahmet Mirza, Mirza Bey veya Mahmut’tur. Aslı’yla ilk görüşmesi sırasında mahlas olarak Kerem’i alır. Beşik kertme adaklısı olan Aslı’yı, ancak yetişkin olduktan sonra bir av peşinde koşarken görür ve âşık olur. Müslüman gencine kızını vermek istemeyen Keşiş, kızını alıp kaçınca Kerem, saltanatı terk ederek arkadaşı Sofu’yla peşlerine düşer. Nihayetinde bütün engelleri aşar ve Aslı ile evlenir. Ancak evlendikleri gece, Keşiş’in kızı Aslı için yaptırdığı sihirli gömleğin düğmelerini çözemeyerek aşk ateşiyle tutuşup yanar, kül olur. Onunla birlikte Aslı da yanar. Türkmen varyantında bu trajik sona yeniden dirilme motifi eklenmiştir. Sözlü ve yazma bazı rivayetlerde ise Kerem ile Aslı, evlenip mutlu sona ulaşırlar.

İkinci kaynak ise Pertev Naili Boratav’ın, “bir hakikat esasının daima mevcut olabileceğini düşünerek” notuyla kaydettiği bilgilerdir. Boratav’ın Âşık Müdami’den derlediği rivayete göre Köroğlu’nun babası, Kerem’in babası İsfahan şahının yanında baytardır, Şah onun gözlerini çıkartınca Baytar, “İnşallah bir oğlun olur, gurbete düşer, onun hasretiyle senin de gözlerin kör olur” diye kargış etmiştir. Kerem, bugün kitabında olmayan “1017’de içtim aşkın bâdesin / Revan oldum Aslı diye diye ben” türküsünde kendi gurbete çıkış tarihini söylemektedir. Kerem’in 17 yaşında gurbete çıktığı düşünülürse Köroğlu’nun babasının kör edilmesi ile Kerem’in doğum tarihi H. 1000 (M. 1591) olarak kabul edilebilir

Araştırmacılar Âşık Kerem’i “hayatı etrafında halk hikâyesi teşekkül etmiş”, “yaşadığı muhtemel veya muhakkak” olan saz şairlerinden kabul etmişlerdir. Kunos, Kerem ile Aslı’yı “Saz şâirlerinin romanı” olarak değerlendirirken Pertev Naili Boratav, Kerem’in Karacaoğlan, Kurbanî, Emrah gibi hayatı etrafında hikâye teşekkül eden bir saz şairi olduğunu “muhakkak” görmüştür. Şükrü Elçin de hikâyede anlatılan maceranın Âşık Kerem’in başından geçmiş olmasını mümkün görür. İlhan Başgöz, Edmond Saussey gibi pek çok araştırmacı da aynı görüştedirler.

Araştırmacılar Âşık Kerem’in yaşadığı yüzyıl ve coğrafya üzerinde de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Boratav’ın yukarıda özetlenen “halk ananesi” eksenli rivayetler çerçevesinde Kerem’i XVI. yüzyıl âşığı kabul ederken Şükrü Elçin de, şiirlerin Karacaoğlan ve Gevherî’ye nazaran işlenmemiş olması, hikâyedeki divan edebiyatı ve Bektaşilik unsurlarının silik tesirleri, XVI. yüzyılın ikinci yarısında

yaşamış şairlerdeki izleri ve hikâyedeki şiirlerin XVI. yüzyıldan eskiye götürülememesi gibi hususlar sebebiyle Kerem'in, XVI. yüzyılda yaşamış bir âşık olduğu görüşündedir.

Sadettin Nüzhet Ergun, Âşık Kerem'i divan edebiyatı tesiri altında kalmamış, lirik şiirler söyleyebilen XVII. yüzyıl âşığı olarak değerlendirir. Cahit Öztelli, Vasfi Mahir Kocatürk, Vehbi Cem Aşkun da aynı görüştedirler.

Türkmen araştırmacı B. A. Garrıyev ile A. Durdıyeva ise Âşık Kerem'in XIV. veya XV. yüzyılda yaşamış, Akkoyunlu veya Karakoyunlu Türkmenlerine mensup bir saz şairi olduğunu ileri sürmektedirler.

Diğer bir husus Âşık Kerem'in nereli veya hangi coğrafyanın şairi olduğu problemidir. Şükrü Elçin, Kerem'in Erzurumlu bir saz şairi olabileceği ihtimalini öne sürer. Sadettin Nüzhet Ergun, Kerem'i Anadolu'da yaşamış kıymetli bir saz şairi olarak değerlendirir. Nihat Sami Banarlı Resimli Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde, Kerem'in İran-Azerbaycan bölgesi âşığı olduğunu ifade etmektedir. Salman Mümtaz, Hümmet Elizade gibi Azerbaycanlı araştırmacılar ile B. A. Garrıyev ve A. Durdıyeva gibi Türkmen araştırmacılar ise Kerem'i Genceli veya Karabağlı kabul etmektedirler.

Sonuç olarak XVI. yüzyılda kuvvetlenen âşık edebiyatının bir temsilcisi olarak hikâyesi âşık kimliğinin önüne geçen ve Anadolu-Kafkasya-İran bölgesinde etkili olan Âşık Kerem mahlâslı bir saz şairinin varlığı açıktır. Bu âşık, kendi hayatından parçaları ve kendi şiirlerini de ekleyerek Kerem ile Aslı hikâyesini tasnif etmiştir. Bu ilk tasnifte yer alan şiirlerin hemen hepsinin Kerem'e ait olduğunu söylemek de mümkündür.

Gerek musannif, gerek hayatını konu alması, gerekse şiirlerinin sahibi olarak Âşık Kerem'e bağlanan Kerem ile Aslı hikâyesi, Oğuz grubu başta olmak üzere Kırım ve Özbekistan gibi Türk dünyasının birçok bölgesine de yayılmış, Ermeni, Gürcü ve Lezgi gibi başka milletlerce de benimsenmiştir. Kerem ile Aslı hikâyesinin konusu roman, hikâye, şiir, tiyatro, opera, operet, sinema, dizi film gibi çeşitli sanat dallarında işlenmiş; halk arasında inanışlara, efsanelere, yer adlarına, mâni, türkü, hikâye, atasözü ve deyimlere de malzeme teşkil etmiştir. Bunların arasında ilk olarak 1912 yılında sahnelenen Üzeyir Hacıbeyli'nin Aslı ve Kerem operası ile librettosunu Selahattin Batu'nun yazdığı ve müziklerini Ahmet Adnan Saygun'un yaptığı Kerem operası oldukça önemlidir. Âşık Kerem'den kaldığına inanılan Kerem havaları, Kerem türküleri ve bestelenmiş Kerem şiirleri de hikâyenin musikideki tesirleridir (turkedebiyatiisimlersozlugu, agis: 2015).

1.5.4. Kamîlî

Doğum tarihi bilinmeyen Kamîlî'nin Hacı Eşbeh Oğulları diye anılan bir sülaleye mensup olduğu bilinmektedir. Babası Ali Feyzi Efendi olan Kâmîlî, 1862 yılında ölmüştür. Şairliğinden çok hattatlığıyla bilinir. Amasya, Merzifon ve Zile'de pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde verilen bilgilere göre tasavvuf temalı şiirleri Sivas, Tokat, Zile, Merzifon çevresinde bilinmektedir. Eflatun Cem Güney-Çetin Eflatun Güney tarafından derlenerek tertip edilen Divân'ı basılmıştır. Divân'da 69 şiir bulunmaktadır. Ruhsatî kendisinden “Kâmîlî dünyada almamış murâd” diye söz etmiştir. Cahit Öztelli'nin Zile'li Şairler adlı kitabında bir destanı ve koşması ile Vasfî Mahir Kocatürk'ün Saz Şiiri Antolojisi adlı çalışmasında da ünlü "Esnaf Destanı" yer almaktadır (turkedebiyatiisimlersozlugu, agis: 2015).

1.5.5. Aşık Halil

Hayatı hakkındaki bilgiler sınırlı olup çoğu tahminden öteye gitmemektedir. Şâir-nâmelerden hareketle Bursa'da doğduğunu ve orada vefat ettiği söylenebilir. Adı ile ilgili bilgilere de Şâir-nâmelerde rastlanmaktadır. Tezkire yazarlarından Bursalı Beliğ, Güldeste-i Riyâz-ı İrfân adlı eserinde “Bî-vezn ü kâfiyenin güzidesi” diyerek onu aşağılamak isterken, farkına varmadan 1046/1636-37 yılında öldüğünü ve çağdaşı Kayıkçı Kul Mustafa ile atıştıklarını söyleyerek, onun hayatıyla ilgili en önemli bilgileri vermiştir. Gelibolulu Mustafa Âli Nevâidü'n-nefâis kavâidi'l-mecalis adlı eserinde pek çok âşığı aşağılarken Halil'i Karaca Oğlan'la bir arada anması anlamlıdır. Bursalı Halil'den söz eden kaynaklarda onun işiyle ilgili bilgilere rastlanmamaktadır. Gelibolulu Mustafa Âli'nin “Abdal Halil” demesine bakılırsa işinin âşıklık olduğunu, başta Bursa olmak üzere komşu yerleşim merkezlerinde âşıklık yaptığı söylenebilir. Araştırmacılar Sakaoğlu, “Âşık Halil kalmış yayın küşâde” mısraından hareketle, Halil'in okçulukla da ilgilenmiş olabileceğinden söz etmektedir. Hızrî'nin Şâir-nâmesinde, “sesinin güzelliğinden söz etmesi”, “Türki-i

Halil”, “Türkî-i Cezair” başlıklı şiirlerinin olması meclislerde türkû söylemiş olma ihtimalini de düşündürmektedir. Onun eğitimiyle ilgili olarak herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yaşadığı yüzyılın özelliği gereği aruz vezniyle şiir yazmış olmalıdır. Ne yazık ki bu tür şiirlere ulaşamadığından onun eğitim durumu hakkında fikir ileri sürmek mümkün olmamıştır. Elde bulunan az sayıdaki hece vezniyle yazılmış şiirlerinden hareketle de bir sonuca ulaşmamız mümkün görünmemektedir.

Bursalı Halil’in şiir dalında ‘eser’ boyutunda bir çalışması yoktur. Hatta onun şiirleri Demiroğlu, Karaca Oğlan, Gedâ Muslu gibi âşıkların şiirleriyle karıştırıldığı için kesin sayısını söylemek doğru değildir; ancak sayısı onun altındadır. Zaten Halil’in bilim dünyasınca tanınması 1924 yılında Millî Mecmû‘a’da yayımlanan şiiriyledir. Her ne kadar şiir Fuad Köprülü tarafından tespit edilmişse de bunun değerlendirilmesi öğrencisi Fevziye Abdullah Tansel’e nasip olmuştur. 1925 yılında ikinci şiirin yayınlamasından sonra onun hayatıyla ilgili en önemli bilgiyi Saadettin Nüzhet Ergun vermiştir. Yüzyılın önemli şairi Âşık Ömer’in Şâir-nâmesinde “Bursalı Halil’de sadedir lisan” demesine bakılırsa dilinin duruluğundan söz edilebilir. Dilinin duruluğu ve kafiyeye konusundaki hassasiyeti onun saraya yaklaşmasına engel olmuştur; ama bu meziyetler onu geniş halk kitlelerine kolaylıkla tanıtmış olmalıdır. Bazı araştırmacılar Halil’in gençliğinde Garp Ocakları’nda bulunduğundan söz ediyorlarsa da Hasan Eren’in bir makalesinde konu araştırılmış ve şiirin Halil’e ait olmadığı ispat edilince, bu görüş de çürütülmüştür. Halil’in şairliğiyle ilgili olarak Fevziye Abdullah Tansel; “mevcut şiirlere dayanarak ortanın üstünde olduğunu ve XVII. asrın saz şairleri arasında unutulmaması lâzım geldiğini” söylemektedir. Bursalı Âşık Halil’in hece vezniyle yazılmış şiirlerinde duru bir dil kullanmıştır. Sınırlı sayıdaki şiirlerinde halk arasında kullanılan kelimeleri tercih ettiği küçük bir dikkatle görülebilir. Bursalı Belîğ tamamını vermediği bir dörtlükte "Lem-Yezil cümle kulun delili / Görünce terahhum eyle zelili / Nendir diye sorarlarsa Halil’i /Kulum de sultânım iller de bilsin" onun şiiri hakkında bilgi vermektedir. Halil’in şiirleri arasında halk söyleyişlerine yer vermesi de onun eserlerinin bir başka özelliğidir. Bilhassa Âşık Ömer’in Şâir-nâme adlı eserinde; “Güzel medh etmekte yok ona akran”, “Güzelleri seyran eylemek için / Yüksek havalarda uçarsın turnam”, “Âşına olalı ol melek-rûye / Gönlümüz haylice üftadelenmiş” şeklinde söz etmesi, şiirlerinde işlediği konuları dile getirmesi bakımından önemlidir. Elde bulunan şiirlerinden hareketle sevgili ve güzelliklerin dışında kahramanlık konusunu da

işlemesi dikkatlerden kaçmamaktadır. Yine şiiirlerinden hareketle ince, duygulu ve gizem yönü olan bir halk şairi olduğu söyleyebilir. Şiiirlerinde “Halil” mahlasının dışında “Âşık Halil”, “Kul Halil” mahlaslarını da kullanmıştır. Onunla ilgili problemlerden birisi de 18. yüzyılda III. Selim devri olaylarından söz eden Halil adlı bir şairle karıştırılmasıdır. Hatta bu yüzden pek çok kaynakta Bursalı Halil’in 18. yüzyılda yaşadığından söz edilmektedir. Yıllarca devam eden bu karışıklığa son noktayı Fevziye Abdullah Tansel koymuştur. Pek çok Şâir-nâmede (Ömer, Sun’î, Hızrî) adının geçmesi onun âşıklar arasında sevildiğinin ve itibarı olduğunun bir delili olarak değerlendirilebilir. Bursalı Halil döneminin Şâir-nâmelerinde anılmasına karşılık 20. yüzyıl âşıklarının oluşturduğu bu tür şiiirlerde yer almamaktadır. Bunun sebebi Bursalı Halil’in şiiirlerinin yetersizliği değil, bölgede geleneği devam ettirecek âşıkların yetişmemesindedir (turkedebiyat isimler sozlugu, agis: 2015).

1.5.6. Sabit

Bosna vilayetine bağlı Öziçe [Uzica] kasabasında dünyaya gelen şairin kesin olmamakla beraber 1060 / 1650 civarında doğmuş olabileceği düşünülmektedir. Şairin adı Safvet Tezkiresinde Ali, diğer kaynaklarda Alaaddin olarak geçmektedir. Çağdaşı Vuslatî Ali Bey ve Abdullah Mâhir Bey gibi şairlerin akrabası olan Sâbit ilk tahsilini memleketinin önemli âlimlerinden Halil Efendi'den almıştır. 1086 / 1675 yılından önce olmakla beraber tam olarak tespit edilemeyen bir tarihte İstanbul'a gelen Sâbit burada himayesini kazanabilmek arzusuyla Kapdan-ı derya Seydî-zâde Mehmed Paşa'ya kasideler sunmuş ve kendisine intisâb etmiştir. Bu intisap sayesinde bilinen ilk resmî görevi olan Paşa'nın dairesinde "imam"lığa atanan şair yine bu ilişki vesilesiyle şöhret kazanmaya başladığını da kasidelerinde açıkça söylemiştir. Dahil olduğu ilişkiler ağının da etkisiyle 1089 / 1678'de dönemin şeyhülislamı Çatalcalı Ali Efendi'den mülazım olan Sâbit bir müddet müderris olarak görev yapıp kırk akçeyle mazul olduktan sonra kadılık mesleğini tercih etmiştir. Şairin Çorlu ve Burgaz kadılıklarının hayatının bu devresine denk geldiği tahmin edilmektedir (Akün, 11). 1098 / 1687'den itibaren Edirne'de bulunan Sâbit, Kırım Hanı Selim Giray'ın 1101 / 1690'da bu şehre ikinci defa gelişi üzerine kendisine bir kaside sunarak Kefe kadılığını talep etmiştir. Aynı zamanda Han için yazdığı Zafer-nâme adlı mesnevisi de beğenilen Sâbit'in bu talebi kabul görmüş ve muhtemelen aynı yıl sâniye rütbesiyle

Kefe'ye kadı olmuştur. Şairin Kırım'da ne kadar kaldığı ve bir kasidesinde talep ettiği Yanya kadılığına atanıp atanmadığı tam olarak belli değildir. Bununla beraber Sâbit, 1103 / 1692 yılında Şeyhülislam Feyzullah Efendi tarafından müftü ve müderris olarak atandığı Tekirdağ'da yaklaşık sekiz yıl kalmış ve mûsıla-i sahn rütbesine kadar yükselmiştir. Ayrıca bu şehirde Şehrî mahlaslı bir şair yetiştirdiği de bilinmektedir. 1112 / 1700 yılında Saraybosna mevleviyetine tayin edilen şair pek de memnun kalmadığı bu görevden yaklaşık bir yıl sonra azledilmiştir. Sâbit uzun süren bir mazuliyetten sonra çeşitli devlet adamlarına yazdığı kasidelerin de etkisiyle 1117 / 1705 yılında Konya mevleviyetiyle görevlendirilmiş, kısa bir süre sonra bu görevden de azledilerek ayrılmak durumunda kalmıştır. Şairin son görevi 1119 / 1708'de atandığı Diyarbekir mevleviyetidir. Fakat Sâbit iki yıl sonra 1121 / 1709'de bu görevinden de azledilerek İstanbul'a dönmüş ve 3 Şaban 1124 / 5 Eylül 1712 tarihinde burada vefat etmiştir. Mezarı Topkapı Maltepe Kabristanındadır. Melâmîlik mensubu meşhur Lalî-zâde ailesine damat olan Sâbit, İsmail ve İbrahim adlı iki evlâdının ölümüne şahit olmuş, bir ilmiye mensubu olarak hayatının büyük kısmını atama ve azillerle geçirmiştir. Nitekim Sâbit'in pek çok şiirinde hayal kırıklıklarını, yolculukları esnasında yaşadığı sıkıntıları ve devlet adamlarından beklentilerini dile getiren mısralara rastlamak mümkündür. Eserleri ise şunlardır:

1. Dîvân: Sâbit'in 39 kaside, 6 müzeyyel gazel, 3 tahmis, 44 tarih kıtası, 355 gazel, 2 tercî-bend, 45 kıta, 24 rubai, 182 müfred ve 5 lugazden oluşan mürettep divanının yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde 60'dan fazla nüshası bulunmakta olup bu divan nüshalarının bir kısmında şairin bazı kısa mesnevileri de yer alabilmektedir. Nüsha sayısının çokluğu Sâbit'in gazel ve kaside şairi olarak ne kadar sevilip okunduğunu açıkça göstermektedir. Müellif hattı nüshası Azerbaycan İlimler Akademisindeki külliyyat içinde yer alan Divan'ın tenkitli metni Turgut Karacan tarafından yayımlanmıştır.

2. Zafer-nâme: Gazâ-nâme ve Selim-nâme adlarıyla da anılan eser konusuna uygun olarak Şehname vezniyle (fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül) yazılmış 426 beyitten oluşan bir mesnevidir. Gazavat-name türüne giren eser, Sâbit'in hayatında önemli bir yeri bulunan Kırım Hanı Selim Giray'ın Leh ve Rus kuvvetlerine karşı 1100 / 1689 tarihinde elde ettiği Perekop-Orkapı zaferinin ve bu zafer öncesinde yaşanan tarihî olayların manzum hikâyesidir. Tevhid, münacat ve naat gibi klişeleşmiş başlangıç kalıplarının göz ardı edildiği eserde II. Süleyman'ın tahta çıkışı ve Edirne'ye gidişi, Selim Giray'ın Edirne'de II. Süleyman ile buluşması gibi olaylar ayrıntılı bir şekilde

ve edebî bir üslupla işlenmiştir. Ebüzziya Tevfik tarafından 1299 / 1882 ve 1311 / 1894'te iki kere yayımlanan Zafer-nâme'nin dört yazma nüshadan hareketle hazırlanan tenkitli metni Turgut Karacan tarafından neşredilmiştir.

3. Dere-nâme: Aynı zamanda Hâce Fesâd ve Söz Ebesi adıyla da anılan eser feilâtün feilâtün feilün kalıbıyla yazılmış 169 beyitlik kısa bir mizahî mesnevidir. Konusu yerel hayattan alınma bir rivayete dayanan bu mizahî hikaye, Tekirdağ'da yaşayan Söz Ebesi adlı bir erkeğin âşık olduğu güzel bir Ermeni kadına kavuşabilmek için düzenbazlığıyla meşhur Hâce Fesâd'dan yardım alarak kadını iğfal etme macerasından ibarettir. Eserde yerel dil kullanımlarına, mizahî, kaba ve argo ifadelerle sıkça yer verilmiştir. Dere-nâme'nin altı nüshadan hareketle hazırlanan tenkitli metni Turgut Karacan tarafından yayımlandı.

4. Berber-nâme: Feilâtün feilâtün feilün kalıbıyla yazılmış olan bu kısa mesnevi 111 beyitten oluşmaktadır. Eser, Çorlu'da berber çıraklığı yapan güzelliğiyle meşhur Ali adlı bir oğlanın kasabanın çapkın erkekleri tarafından iğfal edilmesini hikaye etmektedir. Hem konu hem de dil ve üslup bakımından Dere-nâme'ye benzeyen eserin yedi nüshadan hareketle hazırlanan tenkitli metni Turgut Karacan tarafından yayımlandı.

5. Amrû'l-leys: Feilâtün feilâtün feilün kalıbıyla yazılmış olan bu kısa mesnevi sadece 43 beyittir. Eser, Amrû'l-leys adlı bir hükümdarın savaş öncesinde emri altındaki bir sipahiyle giriştiği ve mizah unsurunun sürekli kendini hissettirdiği sosyal içerikli bir diyalogdan ibaret olup Turgut Karacan tarafından yayımlandı.

6. Edhem ü Hümâ: Sâbit'in yarım kalmış olan ve Edhem-nâme diye de anılan bu mesnevisi feilâtün mefâilün feilün kalıbıyla yazılmış olup eksik haliyle yaklaşık bin beyitten oluşmaktadır. Şair, sebep-i telifte özgün bir hikaye olduğunu özellikle vurguladığı Edhem ü Hümâ'yı gençliğinde yaşadığı bir aşk macerasının etkisiyle yazmaya başladığını, fakat daha sonra yarım bırakıp uzun bir aradan sonra Defterdar Hüseyin Paşa'nın oğlu Na'tî Mustafa Bey'in sözleri üzerine yeniden ele aldığını söyler. Nitekim eserin başında hem II. Mustafa hem de III. Ahmed övgülerinin yer alması bu uzayan yazım süreciyle ilgili olmalıdır. Diğer kısa mesnevilerin aksine Edhem ü Hümâ Sâbit'in klasik mesnevi formuna tamamen sadık kaldığı tek eserdir. Sâlim ve Safâyî gibi tezkireciler şairin bu eserini Atâyî'ye cevap olarak yazmayı planladığı hamsenin bir parçası olarak düşündüğünü yazarlar. Eser, Belh'te yaşayan Edhem isimli bir zâhidin kısaca tanıtılıp padişah kızı Hümâ'yı görerek âşık olduğu noktada kesilmiştir. Bazı araştırmacılar eserin meşhur mutasavvıf İbrahim Edhem'in

macerası olduğunu söylemişlerdir. Nitekim kahramanın adı, Belh'li oluşu ve zâhidliği bu ihtimali akla getirirse de şairin böyle bir ilişkiyi açıkça söylememesi ve eserin yarım kalmış olması bu konuda ihtiyatlı olmayı gerektirir. Eser Turgut Karacan tarafından bir nüshadan hareketle Latin harflerine aktarılmıştır. Bu eserler dışında, hiç bir kaynakta geçmemesine rağmen, muhtemelen zuhûlen Ömer Faruk Akün tarafından Sâbit'e 1120'de telif edilmiş bir Hadîs-i Erba'ın Tercüme ve Tefsiri atfedildi

Hem gazel ve kasideleriyle hem de mesnevileriyle döneminin en etkili ve sevilen şairlerinden biri olarak takdir gören Sâbit, çağdaşı olan tezkireciler Safâyî ve Sâlim tarafından büyük bir övgüyle anılmıştır. Yine Sâbit'le aynı dönemde yaşayan başta Nâbî olmak üzere birçok şairin kendisinden hayranlıkla söz ettiği bilinmektedir. Sâbit'in yeni bir üslup ortaya koyabilmiş ekol sahibi bir şair olduğu, beyitlerinin birer sehl-i mümteni örneği olarak görüldüğü ve şiirlerinin 19. yüzyıl ortalarına kadar sürekli okunduğu tanzir ve taklid edildiği tarihî kaynaklarda sıkça tekrarlanmaktadır.

Sâbit, bütün büyük şairler gibi divan şiiri geleneği içinde oluşan farklı şiir tarzlarını mizacı, zekası, yeteneği ve hayat algısı doğrultusunda başarılı bir şekilde sentezleyerek özgün bir üslup oluşturmayı başarabilmiştir. Bu açıdan Sâbit'i Osmanlı şiirinin kendine has bir üslup ortaya koyabilmiş nâdir şairlerinden biri olarak görmek gerekir. O, hem Necâtî ve Zâtî elinde olgunlaşıp Bâkî ile son bulan deyim ve halk diline yerleşmiş söz kalıplarının estetik bir malzeme olarak kullanıldığı klasik dönem şiir üslubunu, hem şahsen de tanıştığı ve saygı duyduğu Nâbî ile temsil edilen Sâibâne sebk-i Hindî şiirini ve bu şiirle bağlantılı vâsuht üslubunu hem de Nevizâde Atâyî'nin özellikle mesnevilerinde yer verdiği mahallî, mizahî ve gerçekçi olaylara dayalı şiir tarzını tevarüs etmiştir. Dolayısıyla Sâbit şiirinin temeli deyim, atasözü ve halk ağzındaki kalıp ifadelerin sıkça kullanıldığı, lafız sanatlarının ve kelime oyunlarının ön planda olduğu; yerel ve gündelik hayatın olumlu olumsuz bütün cepheleriyle, son derece realist bir bakışla şiire konu edildiği ve başta sevgili olmak üzere klasik şiirin güçlü sembollerinin bile tasavvuftan ve idealizmden uzak bir yaklaşımla ele alındığı gerçekçi ve mizahî bir zemine oturmaktadır. Buradan hareketle Sâbit şiirinin bir bakıma yaşadığı dönemde hayli popüler olan Şevketâne Hint üslubuna bir tepki olduğunu söylemek de mümkündür. Sâbit, keskin zekası, gözlem gücü, realist bakış açısı, alaycılığı ve espri anlayışı ile Osmanlı şiirindeki en büyük dönüşümlerden birini gerçekleştirmiş, divan şiirine farklı bir ses getirmeyi başardı. Bu dönüşüm aynı zamanda divan şiirinin son büyük değişim hamlesi olmuş, çeşitli açılardan bu çizgiyi

devam ettiren Nedim, Sürurî, Sümbülzade Vehbi, Enderunlu Vâsîf ve İzzet Molla gibi son devrin büyük şairleri doğrudan veya dolaylı olarak kendisine peyrev oldular.

Sâbit'in üzerinde durulması gereken başka bir önemli özelliği de gazel, kaside ve mesnevide yani üç şiirsel alanda eserler vermesi ve bunların her birinde etkili olmasıdır. Dönemim şiir mecmularına ve antolojilerine bakıldığında onun çok sayıda gazelinin sevilerek okunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle miraciyye ve ramazaniyyesi ise kaside alanında en çok sevilen ve takdir edilen eserleri olmuştur. Sâbit'in kısa mesnevilerinde yerel hayatın o güne kadar edebî eserlerde sıkça ele alınmayan cinsel içerikli konularını realist ve mizahi bir şekilde dile getirmesi ve Zafer-nâme'de tarihi olayları zengin edebî tasvirlerle hikaye etmesi üzerinde durulması gereken noktalar. Bununla beraber Sâbit, Edhem ü Hümâ'yı tamamlayamadığı için geleneksel mesnevi biçimi üzerindeki tasarruflarını tam manasıyla görebilmek mümkün değildir. Sâlim ve Safâyî, Sâbit'in Atayî'ye cevap olarak bir hamse yazmak istediğini ama ömrünün buna vefa etmediğini özellikle vurgularlar. Buradan hareketle Sâbit'in, kendi döneminde gözden düşmüş olan hamse yazma geleneğini canlandırma gayreti içinde olduğunu söylemek mümkündür. Sâbit'in özellikle mesnevide Atâyî etkisinde kaldığı bir çok kaynakta tekrar edilmektedir.

19. Yüzyıl ortalarına kadar bütün kaynaklarda kendisinden övgüyle bahsedilen şair, kademeli olarak Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde ihmal edilmeye ve küçümsenmeye başlanmıştır. Her ne kadar deyim ve atasözü kullanımlarına önem verdiği için divan şiirini millî ve mahallî bir zemine çeken bir şair olarak zaman zaman takdir edilse de hakim edebiyat tarihi algısı Sâbit'i modern dönemin değer yargılarıyla alaycı, gayriciddî, kelime oyunu peşinde koşan, cinsel içerikli galiz bir dil kullanan, popülist ve nihayet ahlakî değerleri dışlayan bir şair olarak damgalamıştır. Böyle bir algının yerleşmesinde Ferid [Kam] Bey'in Peyâm-ı Sabâh'daki yazıları baskın bir rol oynamıştır. Gibb, Rypka, Kocatürk ve yer yer Akün'ün bazı tespitleri istisna edilirse Sâbit hakkındaki bu olumsuz klişeler bir çok araştırmacı tarafından yakın zamanlara kadar sorgulanmadan kabul edilmiş, şairin üslubu ve Türk edebiyatı içindeki yeri sağlıklı bir şekilde tartışılmamıştır (turkedebiyatiisimlersozlugu, agis: 2015).

1.5.6. Aşık Gedâyî

Kimliği, eserleri ve gerçek yaşam öyküsü hakkında az bilgi bulunan Gedayi, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısı ile yirminci yüzyılın başında yaşamış bir Bektaşi saz ozanıdır. 1826 yılında Tokat'ta doğmuş. Bütün mrn İşstanbul'da geçirmiştir. Asıl adı Ahmed'dir. Ona Gedayi mahlasını veren nl Bektaşi Baba'larından Sinop'lu Yesari Baba'dır. Babasının adı Ahmed Muhtardır, babası kereste tüccarıdır. Tokatlı Gedayi adıyla da anılır.

İşstanbul'a geldikten sonra, Rumeli Hisarı tekkesi postunda oturan Nafi Baba'dan el alarak, Bektaşi olmuştur. Din dışı şiirleri de bulunmaktadır.

Turgut Koca ile Sadeddin Nüzhet Ergun'un verdiği bilgilere göre Beşiktaş, Hasan Paşa fırını civarında oturduğu için "Beşiktaş'lı Gedayi" olarak tanınır. Aşık kahvelerine çok gittiği için çağının bütün saz ozanlarını tanımuştur. Yalnızca hece lsyle ürünler vermekle yetinmedi divan türünde de hatırı sayılacak eserler verdi.

Mehmed Ali Hilmi Dede ona Gedai adını taktı. Bir süre şkdar ieki kahvesini çalıştırdı. Nefeslerinden başka halk şiiri geleneğine uygun söylediği şiirleri de vardır. Sazda ustası Erzurum'lu Emrah'tır.

Mir'ati, Fenni, şevki, İşreti ve şeyh Galib'in gazellerini tahmis etmiştir. 1901 yılında İşstanbul'da ölmüş ve Karaca Ahmed mezarlığında toprağa verilmiştir. Asım Bezirci 1889 (ya da 1887) de öldüğünü belirtir. Arapça ve Farsça sözlere şiirlerinde çok yer verir, ağdalı bir dili vardır.

şiirleri, Muhtar Yahya Dağlı ve Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından toplanmıştır. Muhtar Yahya Dağlı'nın "Gedayi Hayatı ve Eserleri" adlı kitabı İşstanbul Marif kütüphanesi tarafından yayınlanmıştır (turkuler.com, agis: 2015).

1.6. Mecmû'a-i Tâlib'deki şiirlerin Nazım Biçimleri zellikleri

1.6.1. Divân

Aruz lsnn "Filtn Filtn Filtn Fâilün" kalıbıyla yazılır. Ayaklı (yedekli) divan biçimi de vardır; divanın gazel biçiminde düzenlenmiş olanlarında her dizenin altına Filatn Fâilün parçasının eklenmesiyle oluşur.

Mehmet Fuat Köprülü, divanların hece ölüsünün 8+8 kalıbına uyduğunu bildirmektedir. Divanlar ya gazel ya da murabba, muhammes, müseddes biçimlerinde olur. Musammat divanlarda vardır.

Dörtlüklerden oluşan divanların kafiyeye şeması şoyledir: aaba- ccca- a.

Bu şema, ilk dörtlüğün uyak durumuna göre değişebilir:

aaaa-bbba-ççça

abab-cccb-çççb

aaab-cccb-çççb⁷

1.6.2. Türkü

Türlü ezgilerle söylenen anonim halk şiiri nazım biçimidir. Söyleyeni belli olan türküler de vardır. Halk edebiyatının en zengin alanıdır. Anadolu halkı bütün acılarını ve sevinçlerini türkülerle dile getirmiştir. Halkın derdini, neşesini, dünya görüşünü yansıtır. Hecenin değişik kalıplarıyla oluşturulur. Belli bir ezgi ile söylenir. Türkülerin ilk söyleyeni zamanla unutulmuştur. Kuşaktan kuşağa ve yöreden yöreye aktarılırken gerek içeriğinde gerek yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Türküler bend ve kavuştak denen bölümlerden oluşur. Türkünün asıl sözlerinin yer aldığı bölümlere bend adı verilir. Her bendden sonra gelip bu bendleri birbirine bağlayan bölümlere bağlama veya kavuştak adı verilir. Türküler, diğer halk şiiri ürünlerinden ezgileriyle ayrılır.⁸

1.6.3. Şarkı

Şarkı, Divan şiirinde bestelenmek için yazılan uygun ölçü kalıpları ile yazılan ve çoğunlukla 4 dizelik bendlerden oluşan nazım birimidir. Kafiye düzeni; x: değişken aa xa şeklindedir. Türk Edebiyatında bestelenmek amacıyla yazılan milli bir nazım biçimidir. Halk edebiyatındaki türkünün karşılığıdır.

Aruz ölçüsünün her kalıbı ile kullanılır. Dörtlüklerden kurulan musammat da denebilir. Murabbaya benzer. 5 ya da 6 dizelik bendlerden de oluşabilir. Üçüncü dizeye meyan, dördüncü dizeye nakarat denir. Aşk, sevgili, ayrılık, içki ve eğlence konularında yazılır. Divan edebiyatının ilk şarkı yazarı Nail-i Kadim'dir. Lâle Devrinde ise en önemli temsilcisi Nedim'dir. En çok şarkıyı Enderunlu Vasıf yazmıştır. Müzikte, türkünün karşıtı olarak, şarkıdan gelen, batılı anlamında kullanılır.

⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). Divân. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 9, s. 376-377). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

⁸ Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). Türkü. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 41, s. 611-612). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Şarkı çeşitli ses sanatçıları tarafından söylenerek Türk toplumunun musikisinde önemli bir yer tutmaktadır. Şarkıda şair son bendde mahlasını söyler. Şarkıda her bendin üçüncü mısrası miyan (orta) miyanhanedir. Miyan daha çok şarkının en güzel ve dokunaklı bölümüdür. Bestenin en önemli bölümüdür. Şarkıların konusu genellikle aşk, sevgilinin güzelliği ,eğlence ve içkidir. Halk edebiyatında türkü türünün divan edebiyatına yansması gibidir.

Divan şiirine Türkler 'in kazandırdığı bir nazım şeklidir. Şarkıda ilk bendin dördüncü mısraı bütün bentlerde tekrarlanmaktadır. Nazım birimi, kafiye şeması bakımından koşmaya benzer. Ölçü, beste, dil ve anlatım yönünden koşmadan ayrılır. Buna nakarat denir. Şarkılar bestelenmek üzere yazılır. Bu sahanın ustası Nedim'dir⁹.

1.6.4. Semaî

Semai, halk şiirinde hecenin sekizli ölçüsü ile koşma biçiminde düzenlenen ve özel bir ezgi ile söylenen şiirlerdir.

Türk Müziği'nde de beste formu olarak karşımıza çıkarlar. Ağır Semai ve Yörük Semai olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Genellikle 3-5 dörtlükten oluşurlar ve çoğunlukla doğa, güzellik, ayrılık,kavuşma gibi duygusal ve lirik temaları işlerler.

Semainin hece ölçüsünün yanında aruz kullanılarak yazılanları da vardır.

Özel bir bestesi vardır ve 8'li hece ölçüsü ile söylenirler. Şiirin sonuna doğru mahlas kullanılır. Dili sade ve yalındır halkın günlük yaşantıda kullandığı deyim ve deyişlerden yararlanır. Birçok yönüyle koşmalara benzerler. Aralarındaki tek fark olarak semailerin 8'li hece ölçüsüyle yazılmaları koşmaların ise 11'li hece ölçüsüyle yazılmalarıdır. En güzel örneklerini Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah vermiştir. İlk dörtlüğü aaab, abab, aaba, abcb şeklinde diğer dörtlükler dddb eeeb fffb kafiyelenir¹⁰.

1.6.5. Destân

---

⁹ Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). Şarkı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 38, s. 357-358). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

¹⁰ Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). Semai. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 36, s. 460). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Âşık tarzı halk şiirinin en uzun nazım biçimi destandır. 4 dizeli bentlerden oluşur. Kimi destanlarda dörtlük sayısı yüzü geçer. Destanlar genellikle hece ölçüsünün 11'li kalıbıyla yazılırlar. 8'li kalıpla yazılan destanlar da vardır.

Uyak düzeni; baba-ccca-ddda-eeea şeklindedir. İlk dörtlük xaxa şeklinde de olabilir.

Destanın son dörtlüğünde şair, mahlasını söyler. Destanlar ezberlenmesi kolay olsun diye zincirleme olarak yazılır.

Destanları konu bakımından şöyle sınıflandırabilir: Savaş destanları; Deprem, yangın, salgın hastalık gibi olaylarla ilgili destanlar; Eşkîyaların ve ünlü kişilerin maceralarını anlatan destanlar; mizahî destanlar; taşlama veya eleştiri niteliğindeki destanlar; atasözleri destanları; hayvan destanları; yaş destanları¹¹.

---

¹¹ Daha ayrıntılı bilgi için bk.: Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). Destan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 9, s. 202-205). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İKİNCİ BÖLÜM

MECMÛ' A-İ TALİB'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

2.1. Mecmû' a-i Tâlib'in Transkripsiyonlu Metni

1b[1]Tamlacuk vireler zükâm def' ola. Ammâ benim azîzim zükâmın ıztırâbına taḥammül [2] itmek yegdür ol aḡan su ile başdan ve gözden ve kulaşda olan buḡâr [3] ve nâzîle def' olur. **Diger** Zükâm ve vâḡ' i olsa ḡammâma varub bir nice [4] řas řıcaḡ şuya başına şaşdan řoñra döküb biraz taḡammül ide. [5] Ba' de ıḡub başını örtüb alışdura ve giyine İnşâllahu Teâ' lâ def' ola. [6] Eger řuyuñ pek řıcaḡlıđına taḡammül idemezse başına ḡammâmda bir çalınca bez [7] ḡoyub üstüne ol şudan döke. Bu ' ilacı başı şovuk şu ile mu' tâd (iden) itmek gerekdür. [8]ve illâ yukaruda olan ' ilac yegdür. **On İkinci** [9] **Bâb Kulağa ' Arız Olan ' İletleri Beyân İder** Evvelâ kulaḡ [10] şağır olmak nâzîledendür veyâ kulağa şu ḡaçduđundan yolu bağlanur [11]veyâ sovuḡ yil dâḡil olur. Kulaḡ içinde şavtı işiden nesne anuñla

2a [1] za' fa varır âdem işitmez olur **Diger** Bir baş şarımsağı şabuğuyla [2] dögüb ḡoyun ödünü ve bir ḡařık sirke ve üç ḡařık şuya [3] ḡaltı idüb bu cümleyi bir cömlege ḡoyub ḡaynadasın tâ kim sirke ile [4] öd şala dağı ıkadub içinde olan küsbesini bezden süzüb [5] geürüb şâfi şalanı řaḡlayub kulağı pek ağır olanuñ âdem taḡammül [6] idecek ḡadar ısıcaḡla üç dört tamlacık tamladub bir miḡdâr [7] tata ve bir ḡaç kerre ideler otuz yıllık şağırlığı def' ider bi-İznillahi [8] Te' âlâ **Diger** Kulađuñ güürldüsüne ve ıñladusına ve şağırlu [9] guna ' ilâç sirkenüñ ḡâyetle eyüsünden alub berâber yağa boğazına [10] varınca şoldurub ve ağızın ḡamurlayub ammâ emzüküñ auk ḡoyub [11] ḡaynadasın řoñra ol ibriğin âteşden indürüb kulağı emzüğünden

2b[1] çıkan boğazına tutasın tâ sirke şovıynca girü irigün âteşe [2] koyub kaynadasin ve evvelki gibi kulağınu tutasın muhâşsil-ı kelâm kulağ [3] açılınca bir kaç kerre ol sirkeyi öylece kaynadub eylesin ve sirke [4] nokşan gelürse daği sirke kıtasın İnşâ' llahu Te'âlâ murâdı hâşıl [5] olur **Diger** Kulağdan cerâhat akarsa ' ilâcı gâyetle şarb sirkeyi [6] ısıdub kulağ duyar duymaz kadar olduğda kulağa penbe ile [7] üç dört tamlâ tamladasın ol cerâhati def' itdikden mâ'ada kurdı var [8] ise kırar **Diger** Kulağ ağrısına teke ödünü ya'nî ergec öküz [9] ödünü hâlî idüb kulağa bu iki tamlâ tamladasın vec'în def' [10] idüb şihhat bula **Diger** Âhû ödünü kulağa tamlatsalar ağrısın [11] def' ider **Diger** Bir kimsenün kulağı ağrısâ hatta işitmez olsa kedinün

3a [1] ödünden bir mişkâl kulağına damlatsalar hoş ola işide **Diger** Eger [2] bir kişi sağır olsa ' ilâcı bir dirhem baykuş kanından bir iki [3] katre tamlatsalar bi-İznillahu Te'âlâ hoş ola. **Diger** Kulak gürültü [4] süne ' ilâc eyüce afyonu şüd ile ezüb bir kaç tamlâ kulağına [5] damlatsalar filhâl hoş ola gürüldisi zâ'il ola **Diger** [6] Sağır olan kulağa turub yağın damlatsalar şifâ bula **On Üçüncü Bâb Ağızda Ve [7] Boğazda Olan ' İletleri Beyân İder** [8] Evvelâ dudağda yalama ve yarığ olsa ve ağızda ve eger icinde ve tışında [9] yaralar olsa aña ağz ağrısı dirler mücerreb devâ oldur ki bir miqdâr şebeden [10] alub berâber iki hişşe idüb nişfini yıkasın ve nişfini hâm kıla [11] ba' de ikisini daği havânda dögüb bunların nişfi kadarca taş tozu

3b [1] sahk idüb anlara kıtasın ba' de ol toz gibi olan eczâdan iki [2] barmak arası kıyâsen nişf dirhem miqdâr ağrıyan yerlere bir parmak [3] ile süresin la'âb hâşıl olub lu'âbı tükürmeyüb [4] bir miqdâr tevkıf idesin ba' de yarandası gün ol bir gün daği [5] idesin İnş'allhu Te'âlâ def' olur kendümüz kat kat itdügümüz [6] devâdan gaflet itmeyesin ammâ oğlancıklara hâlî idüb parma [7] gla süresin tebâşir daği bu marîze nâfi' dür **Diger** Boğazda nâ [8] zile ile dikik inse ' ilâcı ısırğan tohumı tâze iken şu [9] ile kaynadub muharrâ oldukdan soñra ol şuyı birden süzüb [10] ol şu ile mercimegi

pişürüb yedürelər şifâ bula **Diger** Boğazda [11] dilcik peydâh olsa köyni güyegi oti ve maştaki berâber havânda dögüb

4a [1] şoñra mışırıcıkla icinden yab yab boğaza ol inen dilcik üzerine [2] üfürelər bir de olmazsa tekrâr ideler def̄ ola mücerrebdür **Diger** [3] insanuñ boğazına sülük yapıssa veyâ aşğa gitse keskin sirke [4] ile boğaza ğargara ideler bir de olmazsa bir kaç kerre ideler İnşâ' [5] İlahu Te'âlâ def̄ ola **Diger** bir yere sülük yapuşub ayrılmasa ol sü [6] lügüñ üzerine dögülmüş taş kirecinden ekeler filhâl koyvirür [7] düşer hayvânuñ ağına dañi yapıssa öyle ideler **On Dördünci** [8] **Bâb Diş 'İletinüñ 'İlâçların Beyân İder** Diş ağırsa bir [9] mücerreb 'ilâcdur ki nazîri yoğdur pîrim gösterdiğı otlar [10] dandur âdem çinedü gibi ağırır diş sâkîn olur kar çiçegi [11] dirler üğüm üğüm biter yaprağı yaşşı olur ve çiçegi şarımtırağ

4b [1] olur ve morî dañi olur evvel bahârda çıkar köki şaçaklı [2] olub bu 'ilâcdan hâli olub ğaflet olunmaya **Diger** Diş [3] ağırsına selvi ağacınuñ kozlağı dögüb yâhûd selvi [4] ağacınuñ ufağ doğrayub şu ile kaynadub ağırır diş [5] sürseler ağırsı def̄ ola **Diger** Dişler nâzileden ağırsa çâre [6] bulmasa 'ilâcı ğâyetle eyü yağlı cırayı ufağ doğrayalar ba' de [7] kesgin sirke ile bir cömlek icinde kaynadalar muhkem ağızını hamûrla [8] şıvayub ba' de âheste âheste âteşde kaynadalar her şabâh yemek [9] yemezden evvel ağızı tolusu ol sirkeden ağızına alub [10] oynada ba' de taşra döke böyle bir kaç kerre ide her eyledikce [11] ağızını aşğa tuta nâzile aça ve bir dañi nâzile görmeye **Diger** Tavşanuñ

5a [1] öñ diş ağıran dişüñ üzerine kosalar biiznillallah def̄ ola. [2] Ağırır diş 'aslandişi degürseler sâkin ola. **Diger** Kirec [3] ve kara zirnîh ve kalay taşı onar dirhem kalem şengârı bir dirhem cem' [4] idüb her birin başka başka saħk idüb ve elegden geçirüb iki [5] yumurta ağıni halğ idüb kırsalar eledüğden şoñra dişleri dibe [6] sürseler dişinüñ râyiha-i kabîhası giderür ve çevre etlerin yine tâze [7] bitürür ve dişlerüñ etrafında olan etlerüñ kanını keser birde olmaz [8] ise bir kaç kerre ideler

elbette def^ç olur Bi-iznillallahu Te^çâlâ **Diger** Diş [9] çıkarmak lâzım gelse ^çüdül
kahrı kesgin sirke ile kırk gün ısladub [10] tura yumuşayub hamûra döner ba^ç de ol
^çüdül kahrı diş üzerine [11] kosalar filhâl kâlşiyub iki barmak ile çeküb çıkarsa sırr-i
^çacîbdür [12] **Diger**

5b [1] Bir kimesneye râst geldim altı ay miqdârı ne gicesi ve ne gündüzi [2] görmüş
benden bir daru taleb eyledi hikmet-i Hüdâ yanımda ne benefşe yağı [3] ve ne kendüs
bulundu gönlüme Hâk Te^çâlâ ilhâm eyledi kim ferfiyon yağını [4] gözine sürsem Bi-
iznillahu Te^çâlâ şihhat bulur ol eşnâda kalem traş [5] şapıyla ferfiyon bir miqdârca
gözine çekdim Elhamdülillah-ı Te^çâlâ gözleri [6] rûşen olub görür oldu **Diger** Keci
ödini göze çekseler her kez göz [7] ağrısın görmiye **Diger** sumâ'ik şuyını ağırın göze
tamlatsalar ağrısın [8] kesüb göze cilâ vire ve kara kûsîn gider **Diger** Bu ma^çcûn
gözün buhârın [9] ve zûlmâtın giderir beş altı günde eşeri daği kalmaya müşâhide o
[10] lunur çok isti^çmâl olunmuşdur ve hem buhârı başa çıkartmaz ve şancuya [11]
tiryâkden enfi^çdür ve kâşık yellerin ve bevaşıra rîhını ve kulunç rîhını

6a [1] dağidur kat kat tecrübe olunmuşdur za^çtî budur ki râziyâne egir [2] zencebîl
yigirmişer dirhem berâber idüb muhkem sahk idüb elekden geçirüb [3] sonra eczânün
üç ağırınca ^çaseli kıvama getirüb eczâyı halı idüb [4] sonra muhkem karışdırasın
İnşâ'llahu Te^çâlâ cümle zıkr olınan emrazdan [5] halâş olasın me^çâcîn bâbında daği
nice menâfi^ç zıkr olunır **Diger** [6] Kecinün cigerin pişirüb kara şu inen göze sürseler
şifâ bula **Diger** [7] Ağac dilkisinün beynini kurudub elekden gecüb sürme [8] gibi
göze çekse kara şu inen göze gâyetle nâfi^çdür **Diger** Bir kişinün [9] gözüne şu inse
tilki ödünü göze çekseler hal ola **Diger** Bir kişi [10] kedinün ödünü göze çekse gice
icinde gündüz görür gibi göre **Diger** [11] Kara şu inen göze toğan ödünü sürseler hoş
ola **Diger**

6b [1] Ayu ödünü göze çekseler gözün yaşını kese **Diger** Bir kimesnenün gözi [2] ne
ağrı olub görmez olsa mersin ağacınun yaprağın çiyneyüb [3] üç dört kerre ^çalilün

gözine oğ dise açıla Bi-İznillahu Te‘âlâ **Diger** [4] Bir kimsenüñ gözi yaşarsa paça kemügi yağı bir kaç kerre gözine süre [5] nâfi‘dür **Diger** Gözde ufacık nesnelere görünse meşâla yıldız gibi ba‘de [6] gözi duman gibi örtse ya‘ni göz qararsa şab ve mâzi ve çörek [7] otı berâber idüb ba‘de muhkem saħk idüb elekden geçürüb yumurta[8] yı çalkayub başın bağlaya ve eczâyı şaçub alından ta başınuñ [9] depesine varınca yağı idesin üç gün dura ba‘de yaykıya ol maraz [10] def‘ ola mücerrebdür **Diger** Eger gözi ağırub kan ile talsa gözüñ [11] bınarı icinde iki tımurcık vardır anlara sâk‘ül‘ayn dirler

7a [1] anlardan kan alduralar üç güne kalmaz hoş ola **Diger** ‘Avratlaruñ [2] yüzine sürdükleri kızılca bezini alub tükürükle ısladub [3] ba‘de şol sarımsak kim bir diş olur anı ortasından kesüb [4] sonra ol kızılca beziñ şuyını avuca tükürüb kesdüğüñ sarımsağı [5] döğüb hâşıl olan şuya ol kızılca şuyını qarışdurub göze [6] sürseler gözüñ aķını gidere aķ gidicek tekrâr öyle ide [7] **On Altıncı Bâb Baraş ve Behaķ ‘İletlerinüñ ‘İlâçların Beyân İder** [8] Ammâ bahâķ iki nev‘dür iri aķ behaķdur ki fâsid balgamdur deri [9] yüzinde berkilür ve biri kara bahâķdır deri yüzinde sevdâ berkilür [10] bes imdi bahâķuñ ‘ilâcı evvelâ balgamı müşhil balgam olan şerbet [11] ile ezile idesin za‘tı budur ki kâbili ve helîle iki dirhem turbdan

7b [1] bir dirhem bal ile yoğurub veyâ şabâh‘alerrık isti‘mâl ide bu şerbetdür yâhûd [2] ıtırfıl-i şağir iki dirhem turbud bir dirhem şaħm-ı hançal birinüñ(?) [3] zıkr olunan üç nesne‘i bir şerbetdür dört kerre icmek kifâyet ider [4] **Diger** Turub toħumu şab şuyla daħi ‘asel ile yeseler on yıllık [5] behaķı giderir **Diger** Bir mücerreb ki bir zamân isti‘mâl itdügümüz ‘ameldür [6] aķ behaķ veyâ kara behâķ zâ‘il olsun dirseñ evvel balgamı izâle [7] ider mishül virüb ba‘de ħammâma varub tamâm terledikten sonra çıkub [8] ħarâretle behaķ olan yerleri fûta ile muhkem sürüb kızdura daħi [9] kendüsi ferfiyon yağı ile ħalt idüb ol yerlere alısdura alısdura [10] süre üç gün tura sonra ħammâma varub çıkardıktan sonra tekrâr süre [11] yine üç gün dura İnşâllahu Te‘âlâ zâ‘il ola ħâyet mücerrebdür

8a [1] **On Yedinci Bâb Temrik ‘İlletlerüñ ‘İlâçların Beyân İder** [2] Temrik balgımdan ve sevdânuñ ictimâ‘ından hâşıl olur ve gâhî [3] olur ki şafra ile balgımuñ ictimâ‘ından çıkub gövdeye yayılır [4] eger bedeni kaplasa cüzzâm ‘alâmetidür tedârıgi lâzımdur eger temrik [5] âdemi başdan ayağa dek kaplasa ‘ilâcı evvelâ kulağı ardında [6] iki tamar vardır anlara hâlfülüzün dirler ol tamarları ve iki [7] belik üzerinde yukarusundan ol tamarları kesesin ya‘nî kan [8] alasin ve o iki tamar daği ic topuk üzerinde olur anlara garkus [9] sağın dirler ol tamarları topuğın yukarusundan kese [10] ya‘nî kan ala daği ‘alîlün damağının ortasından dişün [11] dibinden yaña yürüyüb tâ dişin dibine varınca çizeler bu cümlelerden

8b [1] akan kanı cem‘ idüb ‘alîlün temregine sürseler üç gün tura [2] sonra yuna daği günden güne Bi-iznillahu Te‘âlâ zâ‘il ola tamâm kırk [3] günde kaç‘ olub eşeri kalmaya **Diger** Şu şıgırınun yağını tuz ile [4] halı idüb temrege sürseler def‘ ola **Diger** Tavşan kanını temrege [5] sürseler zâ‘il ola **Diger** Tavık yağını kızıl temrege kıoya nâfi‘dür [6] **Diger** Hârdâlı döğüb sirke ile halı idüb temrege sürseler [7] zâ‘il ola **On Sekizinci Bâb Uyuzı Beyân İder** Bu ‘illet [8] iki nev‘dür birisi balgımuñ ruḡbetinden olur ol şulanur [9] ve birisi daği balgımuñ yübüsetinden hâşıl olur ol kañlanur [10] eger elde ve ayaklarda ve parmaqlarda olursa ısıcak şuya tuz [11] katub gıcık ‘uzvı aña batursalar veyâhûd yağlasalar zâ‘il ola

9a Boş bırakılmıştır.

9b [1] Yana(?) cân ü dil olub ḡurbân dimâ hem mühr-i hâtem-‘üvân
[2] ‘Ömr-i devleti ziyâde olsun iki ‘âlemde ber-murâd olsun
[3] Salḡanat taḡtına çün itdi cülûs râm oldı aña cümle-i nüfus
[4] Gül gibi güldi cünki rûy-ı cihân şevḡle ḡulgule itdi bülbül-i cân
[5] Bu sür(û)rla çok devre girüb ḡayretinden zemîn şöyle tırub
[6] Cümle şehri ü diyâr olub tezyîn gül gibi rûşen oldı rûy-ı zemîn

- [7]Dil-i ‘ uşşâk şâd-ı hürrem olub halk-ı ‘ âlem cemî‘ bî-ğam olub
 [8]Ben daği iderken aña du‘ â tahta gecdi deyû oldı nidâ hân
 [9]Hân oldı deyû Selîm Hânım ferâhımdan sefâ ider cânım
 [10]Ol sürûrla bir kitâb itdüm encüm-i tıbbâ âfitâb itdim
 [11]Nigeh-i cem‘ eyledim tabâbetden anı ketm itmedüm kitâbetden

- 10a** [1]Hicretüñ târihi âyâ şehzâde çâr u heftâd bûd hem nüh şâd
 [2]Hâcetim ola ki memleket kavmi sağ u şıhhatle geçeler yevmî
 [3]Lâzım olursa tabîb-i ‘ ilâc derde dermân-ı Hudâ kitâbımı ac
 [4] Bu kitâbdan olursa aña devâ hazret-i pâdişâha ide bu kitâbda du‘ â

10a [1] **Bismihi Subhânehu Emmâ Ba‘de** Hâk Teâ‘ lâya hamd ü şenâ ve resû [2] lüne
 iktidâ pâdişâha du‘ â itdikden soñra izhar-i mine‘ş [3]-şemsdür der ki benî âdem
 zinde-i kâ‘inât ve eşref-i mevcûdât [4] u mañlûkâtur ol sebebden Hâk celle ve ‘ alâ
 cemî‘ eşyânuñ [5] mümtâzını ve menfa‘atüsini insâna gıdâ kılub helâl eyledi [6] ve
 hân da‘vetine şela idüb elâm-ı kadîminde ve furqân-ı ‘ azîminde [7] buyurdı kim *külü
 eşrabû velâ tûsri fû innehû lâ yühhibül müsriñ*¹²

10b [1] tutmağa kâdir olmayub teğâtir ide anuñ ‘ ilâcın beyân **Otuz** [2] **Birinci Bâb**
 İstiskânuñ enva‘ın ve ‘ ilâcın beyân **Otuz İkinci** [3] **Bâb** Öyküne ya‘nî bağırga
 âdemüñ göbeği karşusunda sağda [4] ve solda olan boş yerdir ve emraz-ı êıyık nefes ve
 öksürek [5] ve verem şişidir ki aña ‘avâm verem eydürler anuñ enva‘ın ‘ ilâ [6] cın
 beyân **Otuz Üçüncü Bâb** Bevaşıra mayasıla [7] müte‘allik ‘ ilacın beyân **Otuz**
Dördüncü Bâb Ra‘şe ya‘ni [8] a‘zâd-ı tebrimik marazınuñ ‘ ilâcını beyân **Otuz**
Beşinci [9] **Bâb** Yerqân ya‘nî şarılık enva‘ınuñ ‘ ilâcını beyân **Otuz**[10] **Altıncı Bâb**
 Ma‘ sûmlaruñ ‘ârız olan ‘ illetlerin beyân [11] **Otuz Yedinci Bâb** Hâtûn kişileruñ
 vâki‘ olan ‘ illetleruñ

¹² “Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.” Araf Suresi, 31. Ayet.
 (Karaman vd., 2007: 153)

11a [1] ve anlara lâzım olan ‘ ilâcların tayyibeler râyiğaların beyân **Otuz [2] Sekizinci Bâb** Hukneleriñ envâ‘ in ki cism-i insânda kabz ve [3] rih olub belde ve qarında ve arkada elemeler hâşıl olur [4] anlaruñ ‘ ilâcın beyân **Otuz Tokuzuncı Bâb** İnsâna nâfi‘ [5] olan şâfileleri şâfiden murâd aşagda debre ve ferce bir [6] nesne şoğmağdur anuñ envâ‘ in ‘ ilâcın beyân **Kırkıncı Bâb** [7] âteş yanuğınuñ ‘ ilâcın beyân **Kırk Birinci Bâb** Yağlar[8] ve zımâdlar ve tolalu ya‘ nî yağlamağları beyân **Kırk İkinci Bâb** [9] Merhemlerdür ki anı beyân **Kırk Üçüncü Bâb** Yağ çıkarmasın beyân [10] **Kırk Dördüncü** Mağbûl şarâb şan‘ atın beyân **Kırk Beşinci Bâb** [11] cevârişleruñ ve helvâları beyân **Kırk Altıncı** Sünnet-i endâm olub

11b [1] pes tende şihhat olmasa cânda râhat ve kudret ve bedende kuvvet [2] ve damağda lezzet olmaz imdi bunlaruñ i‘ tidâli perhiz ile [3] olur ve zevâli muğâlif gıdalar eklinden olur bu mağalle münâsib[4] bir hadîs-i şerîf vârid olmuşdur *ğale Resûlullah Şall [5] allahu Te‘ âla Aleyhi Vesellem el me‘ idet beytün külle dâ‘ in vel ħamiyye [6] râ‘ sü külle devâ‘ in*¹³ ya‘ nî mi‘ de cemî‘ renclerüñ ħânesidür [6] ve şağınmağlık cemî‘ devâlaruñ başıdır imdi kab(u)-ı ħükemâ oldur ki [8] iştiğâ germ olmayınca ta‘ âm yemiyeler ve daği iştiğâ germ iken [9] elini ta‘ âmdan cekesin zîrâ ħazret-i bâri buyurmuşdur ki [10] külü eşrabû velâ tûsrifû innehû lâ yühğibûl müsrifin emmâ [11] tûsrifû beyânında murâd bu ola ki ta‘ âm üzerine ta‘ âm

12a [1] yemesin tâ ki bedenüñ şihhat üzere ola ve illâ isrâf [2] üzere ta‘ âmdan toğum hâşıl olur ve nice ‘ illetler [3] zühûr ider zîrâ ulular buyurlar ki beyt ger gül şeker [4] ħûrî bitekellüf ziyân kendi ve ziyân ħuşk zîrâ ħûrî [5] gül şeker buna gülbeşeker yesüñ toğ iken ol ziyân [6] olur v(a)r qurı nâni kic yiği kim ol gülbeşeker olur [7] imdi bu sözlerden murâd oldur ki qarın döndüğdan soğra [8] yedüğün gıdalar şafraya mütea‘ lliğ üzre şafraya marâzlar [9] zühûr idüb beñzi şarı olduğundan mâa‘ dâ ħummâ-yı [10] ħabb gibi ve bir qan gibi emraz hâşıl olur ve eger yidüğün [11] balğama mütea‘ lliğ gıdalar ise ağ ve cereb ve uyuz ve fireng

¹³ “Mide her derdin evidir. Korunmak ise her derdin devasıdır.

12b [1] zahmet gibi dâ'is̄-sa'leb ve dâ'il-hayya gibi ve öksürük dayyık-ı [2] nefes ve verem ve buña beñze(r)(emrâz ile hâlûn mükedder olur [3] ve eger yedüğüñ ğıdalar sevdâya mütea'lik olur ise mâl-i [4] hulyâ ve kara bahuğ ve kara kavra(?) düşler görmek ve nisyân [5] ve daħi bunuñ emşâli 'illetlere mübtelâ olursın ve eger kana [6] mütea'lik ta'âmlar yerseñ fâsîd çobanlar gibi ve bâd-ı şenâm(?) [7] marazı ki yüzde kızıllık olur ve yüz gömgök olmak gibi [8] ve burun kanı tırmamak gibi ve daħi buña beñz emrâz ibtilâ [9] hâşıl olur bu maħalle münâsib eflâtûn buyurmuşdur ki [10] *elcu' seħâbun yemțuru el i'Imü vel fesâhatü veşşebbu' seħâbün* [11] *yemțuru el ceħle vel ğaflete*¹⁴ **Belit** Aclık bir seħâb-ı rahmetdür

13a [1] kalb andan yağan fesâhatdür ħam tokluk seħâb-ı zulmetdür [2] yağmuru daħi ceħl-i ğafletdür imdi âdem olan bu söz [3] lerdem ħissedâr olub muzır olan eşyâdan ihtirâz [4] itmek gerekdür **el bâşşânî fi fuşûlil erba'ti** pes [5] imdi fuşûl- ı erba'ada ne isti'mâl idüb neden şaķınmak [6] gerekdür tâ ki beden-i insân emrâz-ı muħtelifden müberrâ ola evvel [7] bahârda bârid ve yâbis ğıdalar yimek gerekdür ve yay faşlından [8] ya'nî eyyâm-ı temmuza da bârid ve raṭıb ğıdalar isti'mâl ideler [9] ve kış faşlında ħâr ve yâbis ğıdalar ekl ideler zîrâ [10] cism-i insân bir bağa beñzer eger bağbân aña tîmâr iderse [11] ma'mûr ve âbâd olur eger tîmâr itmezse vîrân olması

13b [1] muķarrerdür bu daħi anuñ gibidir ne ķadar sa'y idersek [2] lâyıķdur zîrâ cemî' akraba ve aħıbbâdan cismüñ saña ehemm [3] ve el(z)emdür zîrâ ħaķ teâ'lâya 'ibâdet cismüñ şıħhatidür perhizle [4] olur imdi ne nesnelerden perhiz itmek gerekdür ki ulular [5] buyurmuşlardır ki *ittefeķa ṭabbau el fûrsi verrûmi vel hindiyâni cemî'* [6] *ul emrâzi yetevelledü min sitteti eşya'i keşretül cimâi'* ve *nevmi* [7] *fil leyli ve keşretin nevmi finnehâri ve ħâbsil bevli ve şürri bel mâi'* [8] *fi cevfilleyli ve*

¹⁴ "Aclık ilim ve güzel konuşma yağdıran bir buluttur; tokluk, ğaflet ve cehalet yağdıran bir buluttur."

*idhâlttâ' mi*¹⁵ ittifâk eyledi 'Acem ve Rûm ve Hidnd' üñ [9] eṭibbâsı buyurmuşlar ki taḥkîkâ(n) cemî' marâzlar beden-i insâna altı [10] nesneden 'ârız olur anuñ birisi cimâ'ı çok itmeden ve [11] gice ile az uyumadan ve gündüz çok uyumadan ve bevli imsâki

14a [1] idüb ḥîn-i taḳazâda efşân itmemek daḥi uyḳudan ḳalḳub [2] gice ile su icmekden ve (ṭ)a'âmdan şoñra iştiḥâsı yoḡken [3] ṭa'âm ekl itmeden pes bu imdi bunlardan ḡâyet ile [4] ihtirâz lâzımdur 'ulemâ-yı fazılâdan biri cemî'ân mefhûm ve [5] ṭıbbî bu iki beytüñ icinde derc itmişlerdir **Beyt** [6] *Cemî'uttıbbî fittebeyîni cemî'ân ve hüsnüşşî'ri fi ḳaşrilkelâm* [7] *eḳlâ in ekelte ba'de ekli tecennebe veşifâi' flinhi zâmi* [8] *veleyse 'alennüfûsi eşedde ḥalilen men edḥale eṭṭa'âme 'ale* [9] *ṭṭa'âme*¹⁶ ḳaçan ṭa'âm ve zen üzre ve ḳatında iştiḥâ germiyyetinde [10] ekl itseñ ḳırḳ ḥâş loḳmadan bir ḳatre dem ḥâşıl olub [11] ve ḳırḳ ḳatre demden bir mişḳâl rûḥ ḳanı olur ki aña ḥükemâ

14b [1] mâddet'ül ḥâyut(ḥayât) dirler ya'nî saḡlıḡuñ sermâyesi dimek olur [2] ve yüregi içinde maḳâm itmişdür ki aña keylûs daḥi ıtlâḳ [3] iderler anuñ icün kim ḥâzım-ı ṭa'âmdur Haḳ Te'âlâ anda bir [4] ḥarâret ḳomışdır ki yidüḡüñ ḡıdalar anuñ ḥarâretinden [5] ḳaynar şol tencere ḳaynar gibi âteş üzerinde tâ ki eriye [6] bulamac ola ve ḳaçan ki kemâlin bulur mâsetriḳa ṭamarlarından [7] baḡra redd olunur baḡır daḥi anı ḳabûl ider tekrâr anda daḥi [8] ḳaynar tamâm kemâlin bulduḡdan şoñra anuñ revâḳı ḳan olub [9] köpüḡünden şafra ve şaḳilinden şuda ḥâşıl olur ve ol ki [10] ḥarâretüñ taḳşiri de tamâm ḳaynadarâḳ pişmedi ise ḥâm ḳa [11] lub ol şeyi balḡam olur **Üçüncü Bâb Aḥlâtuñ Merâtibin Beyân**

¹⁵ “Fars, Rum ve Hint hekimleri bütün hastalıkların altı şeyden doğduğu üzerinde birleştiler: Çok cinsel ilişkiye girmek, geceleyin az uyumak, gündüzleyin çok uyumak, sidiği tutmak, gece yarısında su içmek ve yemek yemek.”

¹⁶ “Tıbbın hepsi, bütününi açıklamaktadır. Şiirin güzeli ise sözün kıyasındadır. Yemekten sonra yemekten kaçın. Kim yemeği yemek üzerine alırsa, hızlıca yerse doğru değildir.”

15a [1] ammâ ahlât-ı erba' anuñ tabî' si vardır cümleden birisi kandur [2] evvalâ kanuñ tabî' si oldur ki rengi al kendü şâfi ta' amı [3] tatlu ider râyhası hûb olur ammâ gayr-ı tabî' sinuñ [4] rengi koyuca olub râyhası kubh ve çirkin olur ammâ ve ta' amı [5] tatsız olur ammâ şafrânuñ gayr-ı tabî' si dört nev' üzre [6] dür evvelâ birine murri dirler buña balğamdan bir miqdâr lûbet [7] qarışur bir rakîk ve acı şu olur ikinci mertebesine murri-yi [8] muhî dirler bunâ dahi balğamdan birez galî-i halî qarışur yumurta [9] şarısı gibi koyurak şarı gibi olur bunuñ harâreti evvel [10] kiden ziyâde olur üçüncü mertebesine güzârı ıtlâk olunur [11] reng de sincâbî olur bu ol iki nev' den peydâ olur ekşeri

15b [1] mi' deden kıpar bunuñ merâreti ol iki nev' den ziyâdedür [2] dördüncü mertebesine zengârî dirler rengi yeşil olur bunuñ [3] tabî' atı balğama qarîbdür ta' amda ammâ balğamuñ tabî' atı merâretüñ [4] taqsîrinde mağallinde tamam pişmiş olmaya bunuñ kan almağa [5] istiḥkâkı ve imkânı vardır zîrâ aşında kan idi ve illâ [6] balğamuñ gayr tabî' isi beş nev' dür evvelkisine balğam-ı hulv ya' nî [7] tatlu balğam dirler buña birez kanuñ ruṭûbetinden qarışur [8] ta' mı tatludur ammâ çok degil ve ikinci balğam-ı mâlihdür buña [9] bir miqdâr köyünmüş şafra qarışur ta' amı tozluca olur bu [10] balğamuñ envâ' ndan ıssıdur tabî' atde üçüncü balğam-ı ḥâmız [11] dirler bu nev' balğamdan zıkr olunan ḥulûmıdur ammâ harâret

16a [1] azlığından tamam kaynamamışdur ol sebebden ekşirikdür [2] dördüncü balğam-ı ' afş dirler buna beñzer bir miqdâr ekşidür aña [3] sevdâ qarışur ol sebebden ta' amı ekşidür mâzı lezzetine [4] beñzer beşincisine balğam-ı nefh dirler zîrâ ta' amı yokdur bu [5] nev' e ruṭûbet ve bulut gâlib olur bu nev' balğamuñ nev' idür [6] ammâ sevdâ-yı tabî' isi bu sevdâ sıḳlet(in)den idi ya' nî kanuñ [7] sıḳlet(in)den ḥâşıl olur ammâ sevdânuñ gayr-i tabî' atı ahlâtıñ [8] gü(y)ünmişinden ḥâşıl olur ya' nî kân göynisinden murâdu [9] yuşsa dimekdür evvelâ kan sevdâ olur şafrâ göyünse şafrâ o [10] lur balğam göyünse ol dahi sevdâ olur ve sevdâ göyünse [11] sevdâ gayr-i tabî' i ḥâşıl olur imdi bilgil ki bu ahlâtıñ

16b [1] birbirisinin sebep-i fâ' ilisi mu'tedil harâretlendür sebep-i [2] mâddisi şâlih ve mu'tedil gıdalardan ve eşribe-i mu'tedileden [3] sebep-i şûrası nazc-ı fâzıldur ya' nî yerinde bişmemişdür [4] sebep-i gâi' besi bedenün tefdiyesi ve tertîbdur ammâ şafrağa [5] tabî' tuñ sebep-i fâi' lisi mu'tedil-i harâretlendür ve gayr-ı tabî' si [6] keşret-i harâretlendür ve sebep-i maddîsi tatlu ve yağlu ve hâr [7] gıdaldur ve sebep -i sûdesi ifrâtle nazcdur ya' nî ta'âm [8] mi' dede bişgündür ve 'âzâda ba' zı za'if vardır ki anuñ [9] ta' zîyesinde şafradan bir miqdâr gerekdür ki tâ ol nesne ile [10] kanı terkîk ya' ni ince idüb tamarlar icindeki tarılardan [11] asânlıkla geçüre ve sebep-i gâbi' si ile bir taltîf ve terkîk ile

17a [1] â' zâyâ gıda virmekdür ammâ balğamuñ sebep-i fâ' ilisi taşşîr-i [2] harâretten ve sebep-i maddîsi bârid ve raṭb ve hâm gıdaldur [3] ve sebep-i sûdesi taşşîr-i nazcdur ya' nî tamam kaynamamışdur ve sebep-i [4] gâbisi tertîb ya' nî şalıban(?) idüb gıdalar bulunmayıcak [5] bedene gıdalar olur ammâ sevdâ-yı tabî' inuñ sebep-i fâ' ilisi [6] mu'tedil-i nazcdur ve gayr-ı tabî' isi ifrâ-ı nazcdur ve sebep-i mâddisi [7] harâreti çok ve ruṭbeti az gıdaldur sebep-i sûresi şakîl [8] olur seyelânı olmayan ve taḥlîli az olmağdur ve a' zâlarda [9] u' ḍul vardır ki anuñ ta' zibesinde sevdâdan bir miqdâr gerekdür ki [10] sebep-i gâbisi a' zâyâ gıda virmekdür **Dördüncü Bâb** Bilgil ki [11] a' zâ dedikleri ol cisimlendür ki anuñ tevellüdi aḥlâd-ı

17b [1] mizâcın evvelindendür nitekim aḥlâṭa daḥi cisimlendür tevellüd-i [2] erkân-ı mizâcuñ ibtidâsındandır feemmâ 'âzâ dedüğümüz dört [3] kısımudur bes 'âzânuñ evvelki kısımda a' zâ-yı re' ise [4] dirler anlar daḥi dört kısımudur üci bekâ' -yı şahs icündür [5] ve birisi bekâ' -yı nev' icündür mübâdî' yi kavî bunlara muḥtacdur [6] ammâ evvelki bekâ' -yı şahs icündür elbette kavî añâ muḥtacdur [7] anın biri kuvvet-ḥayvâniyye mebd'e' idür ve birisi bağırdur [8] bir daḥi ta' zîye kuvvetinüñ mübtedâsıdır ve birisi dimağdur [9] ve birisi ḥiss ve ḥareket kuvvetinüñ mebd'e' idür

ammâ evvelki [10] beğâ'ı nev' icündür ol hây ve zikirdür imdi 'azânüñ [11] bir kısmı daği a'zâ-yı ra'idenüñ hizmetkârlarıdır bunlar

18a [1] daği dört kısımdur anuñ birisi 'urûk-ı zavâriyedür ya'nî şarâbin [2] dedikleri tamarlarıñ muharrikidür bunlar yüregüñ hizmetkârlarıdır [3] hayânuñ kuvveti yürekden cemî' a'zâyâ bunlar iledür ve birisi daği [4] aorddur ya'nî u'rûk gayr'i siñirlerdür bağıruñ hizmetkârlarıdır [5] ki bağıruñ tağaddî kuvvetini cemî' a'zâyâ bunlar irişdürür ve [6] birisi daği siñirlerdür tâ ki damağından hiss ve hareketin cemî' [7] 'âzâyâ bunlar işâl ider ve birisi daği ed'iyye-i menîdür [8] ehlilüñ ve hâyalarıñ metkârlarıdır ammâ â'zânüñ bir kısmı [9] mürû'isedür ya'nî m'idedür ve öyken ve talağ ve bu bögrekdür bes [10] kavî a'zâ-yı re'iseden bunlara çarî olur ve â'zânüñ bir [11] kısmı daği re'ise degil ve mervisi degildür sünükler ya'nî kemükler

18b [1] kardaşdur ve mükûr degil gibi pes bunlara her birisinde kuvvet [2] vardır ancak kendülere maşşûşdur likin bunlar daği a'zâ-yı [3] re'iseden bir dürlü kavî 'âbid olur pes imdi benim 'azîzim [4] bu mağalde söz çokdur taṭvîl-i kelâm itmeyüb muhtaşar üzre [5] beyân idelim tâ ki kitâb muṭavvel olmaya 'arz-ı ṭaleb ve muhtaç [6] olanlara murâdların bilüb añlamak ve anuñla marâzına devâ [7] itmek semtin bildürmekdür İnşâ'llahu Tea'lâ **Beşinci Bâb Ol** [8] **Âyet-i Kerîmüñ** mefhûmıdır ki *ḳavlühü Tea'lâ innâ ḫalaḳnel insâne [9] min şaṣşâlin min ḫame'in mesnûn*¹⁷ imdi Hâḳ Tebâreke ü Te'âlâ [10] ḫazretlerinüñ ḳudretinden degil midür ki ol ḫallâḳ-ı 'âlemüñ [11] emriyle bir ḳaṭre menî kim raḫme düşüb iki nuṭfe ḳaruşub

19a [1] ma'cûb olur ba'de ḫayz ḳanı aña yol bulub içine açar andan [2] şoñra muşavvere ol nuṭfeden yol açar andan şoñra siñirler gerilür [3] on beş günden şoñra uyuşmuş ḳan gibi olur andan şoñra [4] laḫm olur andan şoñra a'zâ biri birinden mütebeyyin olur ve kırk [5] günden şoñra kemikler ḫâşıl olur ba'de ol ḳâdir-i zü'lcelâl [6] ol maḫlûḳa cân virür andan şoñra mu'tâd olan iddet ve müddet [7]

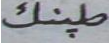
¹⁷ “Andolsun, biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir kara balçıktan yarattık.” Hier Suresi, 26. Ayet. (Karaman vd., 2007: 262)

tamam olduĝda anası rahminden  opup vuc da gelir ba' de ne [8] g rsek H k Tea' l  yed-i kudretiyle 'anasır-ı erba' dan terk b [9] id b z hirini ahsen-i Őuretiyle teŐrif ve b t n n  kem l-i ma' rifet [10] ile tezy n ve tal f eylemiş ve ser   dim ĝını c mleden  gl  [11] k lub cevher-i ' k l ve sem'    eŐm   devk   Őemmler m zeyyen k ld 

19b [1] imdi z hir  ' z nu n biri baŐdur anı kemikten halk itdi t  kim baŐu n [2] icine ibd ' itd ĝi cev hir ve beyni h fz ide ve başı d rt [3] nesneye ma all k ld . anu n birisi aĝızdur ĝıda ic n da i icinde [4] dişi halk itdi t  ki ta' amı asiy b gibi  g d b h ll itmek ic n [5] ve lis nı halk itdi s yley b ma Ő datın ed  itmek ic n ve dil [6] altında iki tamar halk itdi la' b h Ő l olub ĝıdaları yutma  [7] ic n ve boĝaz icinde iki delik h Ő l itdi ĝıda ve Şurub [8] ic n ve birisi da i nefes olub virmek ic n ve aĝz  iki dudak [9] halk itdi nu ka kadar olub kem ĝin setr itmek ic n ikincisi burun [10] dur r yi a olub ve nefes alub virmek ic n hem a n  iki yol virdi [11] birisi damaĝa ve birisi boĝaza gider ve damaĝda bir kuvvet ve isti' d d

20a [1] halk itdi anu la lezzet-i ta' ama ve eŐribeyi fark ider  c nci [2] si k la dur ol da i mengene gibi burmadur t  ki Őad  dimaĝa gec [3] h Ő l ola d rd ncisi g z d r H k Tea' al  beden-i ins nda g zden [4] la f bir nesne halk itmedi ve g zde ve başda iki delik halk [5] itdi g zi af tdan em n olsun ic n ve g zi iki halk [6] itdi ta ki kim birine  fet iriŐirse biri s lim k la ve hem g zi [7] yedi kat halk itdi evvel katına t ba a-yı Őulbiyye dirler ikinci katına [8] t bak -y  h r h bbiyye dirler  dem n y zi icinde ayna gibi g rin r [9]  c nci katına cildiyye dirler ol z c ciyye k plamıŐdur d rd nci [10] k tına 'ankeb tiyye dirler beşinci k tına t vbiyye-yi beyzaiyye dirler [11] altınci katına t ba a-yı k r niyye dirler yedinci katına t baka-yı m ltehime dirler

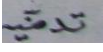
20b [1] ĝ yetle a dur ve dimaĝu n yanında Şol g z n bir m cevvef si ir [2] gider ve Şol yanında saĝ g ze kezelik bir m cevvef si ir gider iki [3] kaş arasında buluŐur g z n her k n ksına kim bir  fet irse [4] anu n n r  da i ol bir g zine gider pes dimaĝdan g ze ol [5] si irler icinde n r iriŐir beden-i ins nda bir iki si irden ĝayr 

[6] mücevvef siñir yoğdur amma Hax Teâ' lâ dimağı üc bölük kıldı ve ara [7] larında şogan zarı gibi perde çekdi birisi alından yañadur [8] göze nûr andan nâzil olur haşıl olur ve birisi ortasında dur [9] ol dağı ma' den-i ' akldur üçüncisi eñseden yañadur ol a' zâ [10] daki siñirlere kuvvet virir ammâ bilgil ki Hax Teâ' lâ insânı üç yüz [11] on siñir ve kemikden halk idüb dağı cümle tamarları tamâm dört

21a [1] yüz kırık dördür ammâ insânda eller halk itdi tamâm lâzım olan [2] eşyâya tutub yapuşmak icün dağı ayakları halk itdi [3] turmak oturmak icün lâzım olan yerlere râhî olmak icün [4] ve şekl-i şûrete cemâl-i kemâl virdi mükemmel eyledi Fetebârekallahu [5] Ahsenül Hâlikîn zihî ol şâniâ' ki øa' tından zerre kadar kusurı [6] yoğdur **Altıncı Bâb Şamağır İnsânı Beyân İder** İmdi bilgil ki [7] âdemün şûretine nazâr itdüğün gibi a' nâşıruñ kanğısına mensûbdur [8] bilmek gerek imdi demevî ademün a' lâmeti oldur ki yüzi kızıl [9] ve burnı tamarları luâ' bı tatlu ve faşad ü hacâmat yirleri [10] giciye ve bedeni hammâmdan çıkmış gibi kızgun ya' nî ıssı ola [11] ve eger bedeninden nâ-ğuşluk veyâ hummânuñ envâ' indan birisi ' âriız o [12] lursa şovuk havâdan dağı şovuk rûzgârdan şafâ ider ve bev

21b [1] lüñ rengi al olur ammâ şafrâvî âdemün beñzi şarı ve ağı [2] acı ve kurı olub yÛbûseti ve şusızlığı ğâlib olub gözleri [3] şudan gitmeye tamarları ya' nî nabzı tiz tiz hareket ider ve hummâ [4] marazı â' rız olsa evvel ditredür şoñra kızdura ve bevli rengi [5] şarı olur ve balğamı âdemün i ' alâmeti oldur ki beñzi ağı ve tamar [6] ları âheste âheste hareket idüb kendi kâhil ola ve hasta [7] olsa çok uyuya ve bedeni ağı gözleri gök şekil ola ve bevli [8] rengi ağı ola ve sevdâyî âdemün ' alâmeti oldur ki levni esmer [9] ve beñzi şoluğ şolumuşca ve bedeni siyâhca ola ve dâi'mâ tefekkürden [10] hâli olmaya ve ekşer zamânda hâli ğamnâk ola ve ammâ pîrlük zamâ [11] nında sevdâsı ğâlib ola ve hem göz faşlında ziyâde olub ve bevli

22a [1] rengi qaraya mâ' il ola ammâ bu dört cevher ki zıkr olundu beden-i [2] insân bunlar ile qa' imdür ve her birisi bir faşluñ mirâcın tutar [3] nitelim bir yıl dört faşldur

kan evvel bahâra şafra yaz faşında [4] sevdâ güz faşında balgâm kış faşında mahşûşdur ve ‘ömrünü [5] âdem dört faşl üzerine gecürir faşl-ı evveline sinninnemâk [6] dirler yigirmi yaşına varınca bedeni ve kuvveti ve hüsn ü leţâfeti [7] terakķîdedür bunda harâret ve ruţûbet ziyâde olur ikinci sinnül [8] vuķûfdur bu maħalde kemâlin bulur ne ziyâde ve ne eksik olur [9] bu sinnüñ intihâsı kırķdur bunda harâret ve yÛbûset ĝâlib olur [10] üçünci sinnil kehûliyyetdür zîrâ kırĝıl ‘âlemidür bu sinde âdem [11] varır bu senede berûdin ve yÛbûset ĝâlib olub ĥükmi

22b [1] altmış beşüñ yakınına degindir ö‘mrün **Dördünci** Faşl-ı sinnil şeyyhûhadur [2] ya‘nî pirlıkdür nâcârlıkdur bu senede noķşanuñ eşerleri zâhir [3] ve peydâ olub ‘alel ĥuşûş kış faşında ve bu senede burûdet [4] ve hemĝârın rutûbet peydâ olur ve bu sinnüñ intihâsı ö‘mrüñ [5] âhirine degindir ammâ semizlik ol zamânda bulunursa harâret [6] olur ve ruţûbet ĝâlib olur ve illâ arıķlık beñzi kızılılık ise harâret [7] ve yubûset ĝâlib olur ammâ erkek ile dişi mâbeyninde fark [8] budur ki erkeķüñ harâreti ve yÛbûseti ĝâlibdür ve dişinüñ ancak [9] burûdeti ĝâlib olur meşelâ bu ahvâlde taşarruf-ı ‘aķlıyye lâzımdur [10] **Yedinci Bâb Tabâyı‘ Nabzını Beyân İder Ammâ Nabz Şerâyin** [11] tamarlarınıñ baş ve kabz hareketinüñ ‘âlâmeti oldur ki pes

23a [1] imdi cânüñ ve cismüñ marazı ve şıĥhati bu tamarların ĥareketiyle ma‘lûm [2] olur ve şol nefesüñ alub virirsın ruĥüñ fuzûlâtıdır yine nabz [3] ile def‘ olur ve nabz on nev‘ üzredür ya‘nî on dürlü hareket [4] ider ammâ âşıl hareketi yedi kısımdur birisi tavîl ve birisi kaşîr [5] ve birisi mutavassıţ mu‘tedildür **Dördünci** ‘arız ya‘nî yaşşıdır [6] ve birisi ‘İndallah târ olmaķ ve birisi müşerref ya‘nî yakmaķ ĝayr-i [7] nabz ve birisi yapışmaķdur ammâ **Ķânûn-ı Şifâ**’da **yigirmi yedi** kısımdur [8] tafşîl lâzım degil bu kadarca beyân kifâyet ider zîrâ ol tafşîl [9] bu yididen bulunur ammâ tamarın ĥareketi üç kısımdur birisi katı đarbdur [10] ve birisi yumuşaķdur ve birisi mutavassıţdur ammâ ol zamânuñ görürsen [11] yâ serı‘dür yâ baţıdır ya‘nî ĝıç veyâ mutavassıţ veyâ şulbıdır veyâ yumuşaķdur veyâ

23b [1] orta hareketdür veyâ sükûndur bu ‘alâmet biri birinüñ ardınca [2] atar biraz turur yine atar dâ’imâ böyledir ve illâ bu gelişlerüñ her [3] biri dürlü dürlüdür ve birisi daği hâr veyâ bâ-rûd veyâ mu‘tedil [4] dür ve birisi daği tamaruñ hâreketi berâber olmağdur veyâ muhtelif ve biri [5] nüñ nizâmı yoğdur hâreketi muhtelifdür her zamân da bunda nizâm bulunmaz [6] ve birinüñ daği ‘alâmeti muhtelifdür veyâ gâyr-i muntaẓama ve muhtelifdür [7] onuncısı evzân üzerinedür bu daği yâ mu‘tedil veyâ muşlihdür [8] ammâ bu cinsi ücdür yigidin oğlanuñ ve pirlereñ nabzınıñ [9] hâreketi vağit olur ki kendü zamânlarınıñ hâreketine muğâyir olur [10] birbirine beñzemez hâreketi hârîc olur imdi dilersin kim nabz ahvâ [11] line ve kuvvet tahsîl idesin ‘alîlüñ sağ tarafına oturub nabzına

24a [1] el urasın eger tamar senden yaña varıb gelürse ‘âlâmet-i şihhatdedür [2] ‘âlîl bir hâlden ve bir hâle varırsa da İnşâllahu Te‘âlâ yine ezât-ı şihhat mağarrdur [3] ve eger senden yaña gelüb gitmezse nabz hâmdur bir kaç gün şabr idüb [4] mu‘tedil ğıdalar ve ve lağif eşrub ki mizâca muvaffıq ola isti‘ mâl itdü [5] reler ve eger senüñ karşıña gelüb gitmezse Allahu ‘alem ‘âlâmet-i mevt [6] ola ve eger tamar ilige darb ile toğunur ise ğasta ‘azîm-i ıztırâbda [7] alub anda daği mevtden ğavf olunur eger tamara ma‘hûd barmağa [8] bir kerre toğunub bir zamân turursa bu daği ğelâk ‘âlâmetidür [9] ve eger nabz tamaruñ başduğı vağitde andan yaña hâreket iderse ol daği [10] ğelâk ‘âlâmetidür ve eger ‘alîlüñ gâh gövdesinden yaña gâh senüñ barmağlarından [11] yaña hâreket iderse ol daği ‘âlâmet-i mevtdür ve eger barmağlaruñ altında

24b [1] tamar ditirse likin hâreketi yoğ yüregüñ za‘îf-i ‘âlâmeti olub bir miğdâr [2] marîze tağavviyet virir ğıdalar virüb ol marazuñ münâsibi olan ğıda [3] ve eşribe bâblarından bulub tedârik idesin ve eger nabzuñ hâreketi [4] şihhat ‘âlâmetin gösterse ğasta ıztırâbda ise kârûresin [5] görüb aña göre ‘ilâc idesin **Sekizinci Bâb Kârûre Ahvâlin Beyân** [6] **İder** ğastanuñ tabî‘ atı ma‘lûm ola meşelâ demevî veyâhûd safrâvî [7] veyâhûd balğamî veyâhûd sevdâvî midür ma‘lûm tâ ki aña göre devâ [8] sında

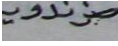
hareket oluna ve zahmeti nedür ve nedendür biline bes imdi [9] âgâh ola ki kârûre beş tabakadur birisi şarılık ve birisi kıızıllık [10] ve birisi yeşillik ve birisi qaralık beşinci aklıkdur ammâ şarı bevlün [11] altı mertebesi vardur birisi ya' nî şaman gibi şaridur ve biri

25a [1] al ve tārancî ve biri âteşî ya' nî âteş rengindedür ve biri za' ferânîdür [2] altıncı şâfidür pes bunların her birisi merâtib 'itibârinca nisbetine [3] göre harâretde ziyâdeligine delâlet ider ammâ kızıl bevlün dört [4] mertebesi vardur emheb koyu ve al renk ola bu kâ' in az [5] galebe itdügüne delâlet ider ve birisi verdîdür ve birisi daği aḥmer [6] kanıdur ya' nî gâyetde kıızıldur dördüncü aḥmer-i kâdr ya' nî koyu [7] ve kıızıldur bunların her birisi merâtib 'itibârinca kanuñ ziyâdeligine [8] delâlet ider ammâ yeşil bevlün beş mertebesi vardur birisi fıstıkî [9] dür ol bürûdete delâlet ider ve biri âsmânîdür ve birisi nîlidür [10] ya' nî çivit rengine beñzer ve her birisi merâtib 'itibârinca bürûdetüñ [11] ziyâdeligine delâletdür ve birisi kerrânîdür ya' nî kene rengine beñzer bu

25b [1] ḥaltuñ ziyâdeligine ve köynemişliğine delâlet ider ammâ kara bevlün dört [2] mertebesi vardur birisi qaradur ammâ şarılığa meyl ider bu şafradan [3] dönmüş sevdânuñ galebesine delâlet ider ve birisi qaradur likin yeşile [4] meyl ider bu şırf sevdâya delâletdür ve birisi qaradur likin aklığa meyl [5] ider bu balgama düşmüş sevdâ galebesine delâletdür ammâ aḳ bevl [6] şovuḳluğuna ve ḥâmlığına delâlet ider ammâ bevlün kıvamı üç kısımdur biri [7] raḳîḳ ve biri ḡalîz ve biri mu' tedildür likin ḡalîz olmayub raḳîḳ olan [8] ḥâmlığına ve bişmeklige delâlet ider ḡâhî ḡâhî seddlere delâlet ider [9] ve olur ki bögrüñ za'îfligine veyâ çok şü icmeklige veyâ bürûdete [10] veyâ yÛbûsete veyâ mâdde şü yoluna mutaşarrıf olduğuna delâlet ider [11] ammâ bevlün ḡalîzi nażîcüñ ziyâdesine delâlet ider yâ' nî bevlün

26a [1] 'itidâli müstahfende ziyâde başlamakla delâlet ider ammâ bevlün râyiḥası [2] dört kısımdur birisi ḳalîlü'rreyḥadur ol nabz yoḳluğuna veyâ mizâc [3] şovuḳluğuna

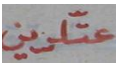
veyâ harâret-i ‘azriyyenüñ za‘flığına delâlet ider ve biri [4] hülûülrâyhadur ya‘nî râyihası kabih degildür bu kan galebesine delâlet [5] ider ve biri hamizür-rayhadur ya‘nî ekşi қоқар ol şovuk [6] olan halırlaruñ küflenmesindendür ve birisi müntezerrâyihadur [7] қоқусы toprak gibi қоқар ol aña delâlet ider ki ahlâfda [8] ‘ufûnet vardur veyâ bevl yolunda veyâ çıban vardur ammâ bevl bulan [9] duğına sebep budur ki şu yolunda bir yâbis şağil tağılur yil ile [10] bile ammâ arılığı bunuñ hılâfincadır ammâ arılığıyla bulanıklık ara [11] sında mu‘tedil olan hod ma‘lûmdur ki bögrüñ za‘fina veyâ taħlil

26b [1] çoκluğuna veyâ mâdde bir tarafa müteveccih ola ammâ bevlüñ çoκluğı beden(den) [2] sızduğına veyâ bedenden fuzalât var idüğüne delâlet ider pes [3] tabi‘at anı def ider ve mu‘tedil ikisinüñ arasında miyânedür ve hem [4] yayıla emmâre sûrebe dedikleri bevlüñ şol ğalîz cevheridür [5] şudan olur ğâh yukaruya kalkar ğâh bevlüñ dibine çöker emmâr-ı [6] rüsûbuñ tabi‘atı oldur ki aq ola ve hem laıf ola hatta çalkaladıķda [7] qarure dibinde yayıla olanı âheste dökerek eger icinde bir nesne [8] var ise dibinde kıla ba‘de aqıtduķdan şoıra kıalanı kıızıl kıalursa [9] ‘âlâdur eger şarı kıalursa daħi yegdür emmâr-ı sebk tabi‘isi on [10] iki kıısımdur birine şırâfi dirler bu şol beñzer bir nev‘ [11] ğayetle çoκdur bir nev‘ şahîfeler olur. bu meşâne süzüldüğüne delâlet

27a [1] ider ve bir nev‘ aklı ve kıızıllu olur bu böbregüñ şarıluğına delâlet ider [2] ve bir nev‘ kıızımıraķ olur bu ‘azâ-yı aşliyyenüñ şarıluğına delîldür [3] ya‘nî tamarlar gibi ve siñürler gibi ve ğayrîsi gibi ve bir nev‘ i ğiçirik ve degirmi [4] kıızıl yârelerdür levninde burçağa beñzer ve bu bağruñ ba‘zı ecza [5] larından ihtirâk olduğına delâlet ider ve birisine dişisi dirler [6] bunuñ ‘alâmeti yarmaya beñzer levni kıızıl zirnıhuñ levnine beñzer [7] bu kan göyündüğüne ve hem ‘azâ eridüğüne ve hem meşânedeyuz [8] olduğına delâlet ider ve bir kısmına daħi laħmî dirler levninde bur [9] çağâ müşâbihdür et yâreleri gibi olur bu ‘azâlarda erimeklige [10] delâlet ider eıbbâ

zevbân dirler ve bir kısmına dîmî dirler bu daği [11] revbâna dalâletdür ve birine daği yidi dirler irünlü bol peydâ olunur

27b [1] el' İyâzi Billahhi Te' âla bu daği bevl yolunda çuban veyâ yare olduğuna delâlet [2] ider ve bir kısmına şa' ri dirler sebebi (ru)tûbetden tel tel olur za' ferân [3] gibi ve birine hamîri dirler şuda ışlanmış hamîr pârelerine beñzer [4] bu mi' denüñ za' afina delâlet ider ve birine zimlî dirler bu şu yolunda [5] taş hâşıl olduğuna delâlet ider ve birine mâdî dirler rengli [6] gül gibi olur bu balgâm-ı vârike deyü maraz efşâni vağiyle itmeyüb [7] çok tutmağdan hâşıl olur ve birine daği 'aqlî dirler uyuşmuş [8] kan gibi pâre pâre olub kimi sülük ve kimi şıçana beñzer zekerde çıkar [9] ve birine demevî dirler bevli kan rengi gibidür kanuñ galebesine delâlet [10] ider eger bevl ile kârışık ise bağruñ za' fina delâlet ider [11] ve eger kârışık degül ise bevl yolunda yâre veyâ çıiban var idügüne delâlet ider

28a [1] ammâ bevlüñ rüsûbi ya' nî galîzli mekân 'itibârınca üç kısımdur birine [2] 'imâm(?) dirler meşelâ şehâb ya' nî bulut gibi kârûrenüñ yüzünde olur [3] bu peşmüñ(?) azlığına ve bevlüñ çokluğuna delâlet ider müte' allik ism raz [4] dirler kârûrenüñ ortasında tûrur bu nazcuñ ve yilüñ tevassuṭuna [5] delîldür ve birine râsib dirler ya' nî çökmüş meşelâ kârûre dibine [6] çökmüş olur bu tabî' atde nazcuñ tamâmlığına delâlet ider ve gâyrî [7] tabî' atde yaramaz **Dokuzuncı Bâb 'Ârız Olan** **ve 'İlâc** [8] **İarın Beyân İder** Pes imdi cümleden birisi mâl-i hulyâ dedüğim dima [9] ğına her tafḥ olur ma' na-yı sevdâ-yı hâlṭ dimek olur bu ' illet iki [10] nev' olur biri şâfrâ veyâ kânuñ ıssı hâlṭı göyündüğünden hâşıl [11] olur ve bir nev' balgâm veyâ sevdâ göynümesinden hâşıl olur hâlṭ-ı

28b [1] bârid bu ' illet bir sevdâ-yı buḥâr kim dimağa şu' ûd ider ve dimağı [2] karardur pes dimağ karañu icinde qalur nitekim şâfi havâya tuman [3] çöker aña ' ilâc budur ki tavuḫ yağıni dört beş kerre ısıcağla [4] başa süreler mâl-i hulyâyı ve sevdâyı def' ider Bi-iznillahu Te' âlâ mâl-i [5] hulyâ ve sevdâ def' ine ' ilâc karanfili yumuşak

dögüb şuya ıslada [6] tâ ki kuvveti çıka ba' de anı şü katub şuyuna şeker katub şerbet idüb [7] ice **Diger** Mâl-i hulyâ def' ine muğlab ile şerbet lâzımdur ya' nî zîkr o [8] lunan şerbete muğlab lâzımdur **Diger** Mâl-i hulyâ galebe eylese lâcivertden [9] bir yüzüñ düzüb parmağında getüre **Diger** Sevdâdan baş ağrısına [10] hâşıl olur eger soukluğla ise aña za' ferân güllâb ile ezüb başına [11] süreler def' ola **Diger** Bir miqdâr afyonu fellûrî gibi yaşşı idüb

29a [1] depesine yapıştura ağrısı gidince tura **Diger** Şandal ve 'anberi güllâbla [2] karışdurub başına süreler bir gün ve bir gice tura soñra hammâma [3] varub yıkaya ammâ çok oturmuyub çıka **Diger** Baş ağrısı [4] ıssı olsa sirke ile güllâbı kârışdurub başına süreler ve bur [5] nuna dañi bir miqdâr çekeler hoş ola **Diger** Kâfûri şü ile ba [6] şına süreler essi baş ağrısına bu dañi nâfi' dür **Diger** Baş [7] ağrısı souqdan hâşıl oldıysa ıssı devâlar gerekdür **Diger** Baş [8] ağrısına zımâd şarâbı nâfi' dür ya' nî magdanoz tohumı başağca dögüb [9] elekden gecirüb hınnâ ile halı idüb ve bir qalınca beze yağı gibi idüb [10] ayaklarını topuqlarına varınca şara şifâ bula **Diger** Baş ağrısı [11] za' ferândan ise kabağ yağın süreler hoş ola **Diger** Baş ağrısına

29b [1] hüdhüd tacını getürse hoş ola **Diger** Dimağı pâk ider bu bir [2] 'ameldür ki meşalâ şabr tu(z)ı dirhem bir za' ferân iki mürşâfi [3] dirhem bir cümlesin yanaşuğca dögüb ba' de kereviz suyuyla nohud [4] kadar haplar idüb gecede beş danesin yiyüb döşege yata gâ [5] yetle nâfi' dür **Diger** Gelincik çiçegin şuyunu sirkeyle halı idüb [6] başına süre ağrısın def' ider **Diger** Şevdâ' alından yaña peydâ o [7] lursa kân galebesindendür 'ilâcı baş tamarlarından kân aldurub [8] ve aña koc dirler veyâ faşd ve hacâmat itdüreler fi'l-hâl sâkin [9] ola veyâ afyonu konulduğdan soñra gecmezse afyonu ezüb bur [10] nuna tamzırmaya ancak süreler **Diger** Ve 'unnâb şarâbını icmek [11] ve meyvesin yimek nâf' idür ve mercimek şırası ve qurı kişnic yimek

30a [1] eyüdü baş ağrısı şafrâdan olub başını ıssı olsa ketân bezini gül [2] yağına ısladub ağırın yerine ursa sakın ola **Diger** Şevdâ kıafa [3] dan peydah olursa balgâmdandur serkencibini turb şuyula icüb [4] ve parmak urub kıusa ve devrak otı şoyun icüb kıusmak nâfi' dür [5] ammâ kıusmak isterse ıssı şuyula icine oturub kıussa ammâ ayarac(?) [6] fuqarâ dedikleri hâbbeler ile gargara itse derhâl sâkin olalar [7] **Diger** Tuluk ağrısı lakveden olursa şuyula köpüğü altına bir avuc [8] arpayı kıoyub tâ ıslanınca tura ba' de ol arpayı şokub şuyula [9] yı da yarım raql miqdârı alub bir cavşir kıoya dağı nefes [10] ile damağı çeke nâfi' idür **Diger** Yarım baş ağrısına hemân şar [11] ımsağı döğub şuyula tanzırta şifâ bula **Diger** Bütün baş ağrısına

30b [1] filhâl başına şovuk şuyula kıoya sâkin ola **Diger** Baş ağrısına [2] ferfiyon yağını sürseler sâkin ola **Diger** Çok yemekden baş [3] ağrısı hâşıl olur gıdalar bunlardır ki beyân olunur evvelâ [4] fındık ve hurmâ ve kıavun büy-i tere fülful kıara zeytün za' ferân [5] billûti kendene kıara fes gebre ukusızlık ve çok söylemek [6] kıağıtmak kıağırmak kıasâvet çekmek **Diger** Baş ağrısı devâ ile [7] gitmez ise bu zıkr olunacak âyet-i şerîfi başında getürse İnşâ' [8] İlahu Te'âla sudâ' çekmeye Bismillahirrahmanirrahîm [9] *Femenkâne minküm merîdân evbihi ezen mirrâ'sihi fefidyetün min şıyâmin* [10] *ev min şadaqatin ev müsükin billahu te'âlâ*¹⁸ başdan [11] inen nâzile ' ilâcın beyân idelim nâzile yimeğı çok yeyüb

31a [1] buğârı başa şuyula ider ve başı gâh şovuk ve gâh ıssı tutmadan hâşıl [2] olur **Diger** Nâzile göze inerse göz derde müptelâ olur ve kıulağı [3] inerse kıulağı şağır ider ağza inerse dişleri helâk ider [4] ve boğaza inerse mâdde olur kollara inerse meflûc olur el el-' İyâz [5] Billahu Te'âla ve bendkeşelere(?) girerse cemi' mefâşıl ölür ve bele [6] inse âdemi iki kıat ider ya' nî belin büker dağı yanına inerse [7] ' ırkun-nisâ hâşıl olur ve dizlere inerse dizi bükülüb açılmaz [8] olur ve eğer topuklardan geçüb baş parmağına inerse nekrîş [9] hâşıl olur bes imdi bu nâzile başda iken tedârikin

¹⁸ "Sizden her kim hastalanır veya başından rahatsızlığı varsa fidiye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir." Bakara Suresi, 196. Ayet. (Kahraman vd., 2007:29)

görmek [10] ‘âkıllu işidür sa‘y ile men‘ ve def‘ lâzımdur **Diger** Başda nâzile [11] dâi‘ mâ elem virirse mazı ve çirşi sağır odıyla ħalt idüb başına

31b [1] yağı ide üç gün üç gece kıoparmaya şöıra yaykıyub yeni traş olub [2] evvelki gibi ide yine üç gün üç gece tura ve yaykıya traş olub [3] evvelki gibi ide cümlesi toğuz gün olur İnşa’llahu Te‘âlâ ‘ömründe [4] nâzile çekmeye **Diger** لعوق ve na‘ne otını devşirüb şu ile bir iki [5] çömlek içine kıoyub ağızın camur ile muħkem kıapayub kıor üzerine [6] kıoyub yapca yapca kıaynadub ħâşıl olan şuya imlü icün keğgiriden [7] süzüb üstünü yabana atub ol şu ile ħinnâya kıarışdurub şöıra [8] başına ura bir gece miğdârı tura andan yaykıya İnşa’llahu Te‘âlâ [9] def‘ olur **Diger** Yarpuz ya‘ nî yarpur otını cem‘ idüb ħavânda [10] döğüb şuyın alalar dört kıaşıq pâhûzen ve bir kıaşıq eyüce [11] sirkeden ħalt idüb elenmiş ħinnâna kıoyub tamâm muħkem kıarışdurub

32a [1] şöıra ħammâma girüb traş olduğından şöıra çıkub dağı teri alışmadan [2] ol mağlûtı başına bağılyı dağı muħkem örtünüb terledigden şöıra [3] tâ kim teri alışmağına başlayınca degin taħammül ve şabr ide andan ol başda [4] olan nâzile yumurta gibi cem‘ olub yumrı olur ba‘de fi‘l-ħâl [5] ol yumruya çözüb şişe ile çekdüre ve bir dağı nâzile görmeye [6] mecerrebdür **Diger** Nâzile icün başuñ depesinde ġuruş kıadar yeri [7] traş idüb ber bez üzerine çıban merhemi gibi olan telvîni [8] yağıcık idüb yapışdura ol dağı nâfi‘dür bunda insânun [9] başına ‘arız olan ‘ilâcları beyân idelim başuñ ‘illeti bir fâsidin [10] toğudur başuñ derisi altında cem‘ olur buña se‘ fe itlâk [11] olunur bu iki nev‘ olur birisi kıurı ve birisi şulu olur

32b [1] ‘ilâcı çevğıanı ve tozı sağık idüb sirke ile yoğurasın dağı [2] başuñı traş idüb anuñla muħkem urasın bir kıac kerre idesin ħükmi [3] kıurı olınca tekrârlamağıdur **Diger** Kıoyun kıafasın veyâhûd kelebek [4] kıafasın yağıkub kül idüb ve ġayrı külden bir ol kıadar kıatub meşelâ [5] ikişer dirhem birbirinden ve şebb-i yemenîden bir dirhem sağık idüb [6] ve kel olan âdemi traş idüb yârelerine şaça tekrâr traşda yine [7] böyle ide elbette ol üçe veyâ dörde varmayub def‘ ola ve başı [8] pâk ola **Diger** Oñulmaz

kel başı evvelâ harzama yaykıyub ba‘de traş [9] idüb soñra aplumbağânuñ apını yakub kül idüb ol küle acı [10] yağı arışdurub bir bez üzerine yağı idüb başına öreler elbette [11] def‘ ola **Diger** Şab ve kükürt yigirmişer dirhem ve kömür unı iki

33a [1] dirhem cümlesini acı yağla arışdurub başa uralar İnşa‘ [2] İlahu Te‘âlâ def‘ ola **Onuncu Bâb** ‘**Atellerüñ** ‘**İlâcların Beyân** [3] Cümleden birisi yüzi ve elleri yarılır bu dağı güneşden veyâ [4] yildendür veyâ şovukdan veyâ şovuk şu ile abdest almadan [5] olur ve anlaruñ ‘ilâcı evvel yüz yarığı yüzi yumuşak ider [6] za‘nı budur ki keinüñ yüregın yağı bir řas icine koyub [7] üzerine şovuk şu koyub ol şovuk şu ile yağı bir ac kerre [8] yuyasın tâ kim şu a ve pâk ıkmağa başlayınca soñra elli dirhem [9] yağı bir ac kerre yuyasın yağa on beş dirhem gül şuyı ile [10] bir midârca isfidâc atasın andan dögülmemiş günlük ve miştakî [11] beşer dirhem ve aşalbân on dirhem ve miskden iki ekirdek koyun

33b [1] tekrâr ezesın tâ kim bu eczâ maħrâ olunca ba‘de bir alaylı apa on [2] dirhem kâfûr bal-ı mümîn ve yigirmi beş dirhem şiroğan(?) atub [3] aynadalar tâ kim köpük olunca alkayasın ğâyetle bir tuhaf yağ olur [4] ta‘ bir olunmaz **Diger** Yüzde olan ‘illetüñ biri dağı iğitdür meşelâ [5] darını saħ idüb bal ile arışdurub yüze sürseler iğiti [6] giderür **Diger** Acı bâdem yağını iğite sürseler giderir bir ac [7] itmek gerekdür ‘amel ide **Diger** Yüze sa‘f dirler marâz peydâ o [8] lur meşelâ ufacık başcuğazları belürür anuñ ‘ilâcı budur ki kîfâl [9] amarından an alalar andan ula ardından amardan bařuñ ba‘zı [10] âşikâre mütebeyyin olan amarlardan ve ğarü’l-enfden an alub [11] eñseden acâmat itmek gerekdür soñra müşhil virüb perhîz itdüreler

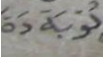
34a [1] **Diger** Biri dağı bâd-ı şenâmdur(?) bu marîz yâbis tuzlu balğamdan olur veyâ [2] balğam ile anuñ ruşubetinden olur aña dağı beyân itdügüm ‘ilâcla ted [3] bîr idesın dağı bir mücerreb vardur ki tecrübe olunmuşdur bir pâre bezi [4] ayz anına bulaşdurub urudalar dağı rengi tağyir icün meşelâ [5] za‘ferâna baturasın ba‘de ol

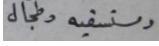

şahsa viresin üç gice niķâb gibi [6] yüzüne çek Bi-iznillahu Te'âlâ def' ol **Faşl-ı Şac ve Şakal, Kaş [7] ve Kiprik** Dökülmesinün sebebi budur kim evvelâ kılları şuarın ruķûbet-i [8] fesâd irişüb kıllara ruķûbet gelmez olur nitekim şûre yerlere nemâ gelme [9] mekle ot bitmez olur pes imdi bu marîze dâ' iş-şac' leb itlâķ [10] ya' nî dilki hastalığı demek olur ammâ ruķûbetün noķşanını dâ'il-ħayyada [11] teraķķî üzredür ya' nî ruķûbet bi'l-külliyeye zâ'il olmağla keşret-i yebûseden

34b [1] dâ'il-ħayya ya' nî yılan hastalığı peydâ olur âdemün gövdesi yılan [2] ķavlar gibi olur bu iki marîzün arasında kırık dâ' işsa' lebde ancak [3] kıll dökülür ammâ dâ'il-ħayya deri bile ķavlar pes imdi bu marîze [4] mübtelâ olana nazar idüb aña göre 'ilâc idesin ve ķâ'idesi evvelâ [5] müşilât virüb ħâline münâsib 'ilâc idesin meşelâ bu marîz [6] yaķan göyündüğünden veyâ safrâ veyâ balğam veyâ sevdâ göyündüğünden [7] peydâ olur ve bu marîze 'ilâc ma'cûn levzi ġâyetle nâfi' dür ma'cûn [8] bâbında beyân olunur müşilât bâbında şerbetleri beyân olunur [9] ħabbe-i daħi ġaflet câi'z degildir 'ilâc dâ' iş-şac' leb ve dâi' [10] l-ħayya meşelâ bir kişinün bir yeri ġuruş ķadar veyâ daħi az veyâ daħi [11] ziyâde şakalı ve şacı dökülse ol maħali neşter ile cizüb şişe

35a [1] ile bir miķdâr ķanın çeküb tuz ile bir baş şarımşağı ķabile muħkem [2] saħķ idüb sıkasın ħâşıl olan şuya ol maħalle süresin İn [3] şallahu Te'âlâ kıll biter **Diger** Bir zâviya oğlan şakalım tiz gelsin dirse [4] yâĥûd şakalın dökülen adem yine şakalım evvelki gibi olsun deyü murâd [5] iderse findık içini muħkem dögüb yağın çıkarub şoñra şakalın yirine [6] süre ammâ bir kaç kere itmek gerekdür her birinin murâdı ħâşıl olur [7] **Diger** Paçada ayakburı olan küçük kemiklerün içinde ikişer ü [8] çer damla yağ olur cem' idüb saça şakala şürse 'azîm uzaya [9] **Diger** ammâ insânün ensesinde veyâ kıltuğunda veyâ kısağında yâĥûd [10] mak'adında veyâ kıollarında veyâ baldurunda kıll bitmesün deyü murâd eylese [11] dâĥî buluğ gelmeden evvelki tâze incirün şüdini bir fincân icine cem' idüb

35b [1] ve fitikdan ğayrî bedene kuvvet virir bir mübârek ‘ilâcdur likin fitikda şâhib-i maraža-ı [2] muzırr olan eşyâ-yı tabîiden a‘ lâ bilür elbetde berhîz her ‘ilâca lâzımdur faşl [3] Ne‘uzu-Billah verem ‘illetine bu hâşşayı yazub ve altı kimsede tecrübe eylemiştir fakîr daği bir kerre [4] tecrübe eyledim işâbet eyledi likin fehm itdügüm âva’ilinden vasaţına dek mümkündür yohsa [5] şûretâ hayy-ı ma‘nada mütebeyyin olduktan sonra bir şey’ fâ’ide itmez meşelâ iki fincân [6] yağmur şuyuna yedi tamlar bir eşek kulağından kan tamladub ‘alerreyk icürelere [7] üç gün ‘ale’t-tevâlî arasin kesmeyeler hâşılı fâ’ide etmediği şûretine zarardan hâlî bir ‘ilâcdur [8] faşl bir zerre kadar incir budağından kabuğunu şoyub bıcağıla beyazını kazıyub [9] burnu kanayan kimse burnuna düdütseler fi‘l-hâl kaç’ olur İbn-i Baytâr bundan aqvâ [10] bu bâb da ‘ilâc bulamadım dir faşl deñiz kâmlumbağasının kanıyla bir miqdâr arba ununu [11] hamir idüb büber kadar hablar düzüb ahsâm şabah maşrû‘a onar hâb virseler ‘azîm nafi‘ [12] ider deyü İbn-i Musa Baytâr zıkr itmiş likin fakîr tecrübesine muvaffak olamadım faşl [13] Ser‘an(?) inzâlini def‘ icün beş dirhem bes(b)âse beşer dirhem akgünlük berâber sahk olunub [14] yenürken bir dirhem kadar soğuk oluna bu ‘illete bir kuvvetlü ‘ilâcdur faşl bu terkipte [15] üç fâ’ide muhakkağdur evvelâ bel ağrısını giderir şaniyâ bürüdeti gelmeklerden çıkarur şalişâ [16] koğusını verdürür terkîb İbn-i Baytârdan çok tecrübe eyledim tuhallüf itmez cevaplarından müzâhîr [17] olunmuş sinâmeki dirhem on ve tokız sekiz dirhem akgünlük dört dirhem ve toz şekeri sekiz dirhem [18] cümlesini başka başka sahk olunub vezn olunub birbirine hâlç itdükde mübârek şufûf [19] olur isti‘ mâli yenürken iki bucuğ dirhem yâ üç dirhem kadar şu ile icüb yenür bir iki ‘amelden sonra [20] bel ağrısından eşer qalmaz ve havâli gelen ma‘şumuñ anasına virilür tecrübe eyledim bir kaç defa‘ [21] ma‘şumlar bunuñla hâlâş oldılar faşl kuluncı olan âdem şâb şuyunu icse def‘ ola [22] ... süd emen ma‘şüm ishâl olsa nişâsta ile sirke hamîr eyleyüb göbeğine vuralar [23] bunca ishâli def‘ ola ğâyet mücerredür faşl Barasa kavî(?) bir şey’ üzerine [24] ateşe koyub ve başını örtüb ağzını acub buhûrına tutub ve bir canağ ile şu [25] koyub üzerine tutasın cümle dişlerinde olan kırdlar ve başında olan nâzile dökülüb [26] göresin mücerredür fe-emmâ ba‘de diş ağrısı görmeyesin faşl bir uşak çiçek çıkar [27] sa üç günden sonra

zennelerin ellerine vurdukları hınnâlı güllâb ile hamîr eyleyüb findık [28] kadar tabanınıñ cuður yerine bağlayub yigirmi dört sâ'at dura âsân vecihle tizcek [29] halâş ola faşl hekim eydür sevdâ icün gâyet mücerrebdür na'ne dirhem 25 cörek otı dirhem 21 [30] cevviz 5 bevvâ dirhem 1 kıranfil dirhem 20 sakız dirhem 1 üç ağırı 'asel ile ma'cün idüb [31] aḥşâm şabâḥ isti' mâl ide faşl râvende revmi ya'ni köki

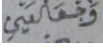

36a [1] faşl beyâz gâfirûn ya'nî kıatran göbegi dirhem 7 evvelâ bir fincân aḳ şarâb içine [2] üç dirhem zencebîli döğüb işlada ba' de gâfirûn ince döğüb eyleyüb tekrâr [3] az az şarâb kıoyub kıurş ideler yâ'nî hâb ideler ve güllükden kıurada ba' de isti' mâl [4] ide fâ'idesi beyân oluna evvelâ balğamı ve şafrâ-yı aḥmer telbiye ider hem daḫi Câlinos [5] naḳl ider ki kıırmızı şafrâ telyin ider ve beyni ve 'aşabı ve a'çalâtı temyiz ider [6] ve ğalîz ğalîz ve lezc ve ḫaltları ve müte' affin aḫlâtı telbiye ider ve insânıñ içinde olan [7] mufâssalâtı ve ḫaltları ihrâc ider ve yaramaz balğamdan göğsi ve aḳ cigeri temyiz [8] ider ve göğüsde ve aḳ cigerde müte' affin olan ḫaltları pâk idüb temyîz ider ve ma'ada [9] ve cigeri ve tuḫâli(?) ve böbrekleri ve raḫmi temyîz ider ve cem' ü cem' ve divârı ve şoñra ḫasta [10] lıklarını def' ider ve delüye ve sevdâvî âdemlere ziyâde menfa'ati vardır ve başında ne miḳdâr [11] 'illet var ise def' ider ve kıışık nefese ve akciger yaresine ve cemî' seddelere(?) ... [12] ve şarılığa ve şışlere nâf i' dür bevl icün nâfi' dür [13] şoğulcanı daḫi kıırar ve beşere levni daḫi güzel ider Bi-iznillahu Te'alâ ḫâbları yabaraḳ [14] gölgede kıurada Ne'uzü Billahu Te'alâ kıara sevdâ çün gâyet mücerrebdür taḫrîr olunan yarım tertibdür [15] aḥşâm şabâḥ cevizden kücük isti' mâl ide eger çok 'amel iderse yalnız şabâḥ isti' mâl ide [16] tertib budur sinâmeki dirhem 15 kıarabüber dirhem 15 gül kıurusı dirhem 15 ebû cehil kıarpuzı dirhem 45 balık nefsi dirhem 45 şâhdâne günlük dirhem 45 [17] 'asel müştâfi dirhem 300 bu mezkûr eczâları başka başka döğüb ve eyleyüb bir yere ḫalt eyleyüb ve 'aseli ateşde [18] kıomayub sıcak kül üzerine kıoyub ba' de küfünü alub aşığı indirüb güzelce şovuya ba' de [19] eczâları icine kıoyub kıaşıḳ ile kemâl mertebe ḫall eyleye ba' de şabâḥ ceviz miḳdârından az yatacağı [20] vaḳit

ceviz miqdârından az ekl eyleye İnşâllahu Te‘alâ hâlâs ola ve isti‘mâl eyledikde üzerine [21] bir fincân ısıcak şu ice hâlâsına sebep olur Bi-İznillahu Te‘alâ **bâb** dâbağ emrâzına [22] gâyet nâfi‘dür cörek otı dirhem 50 dâr-ı fülful dirhem 20 ‘udul qahr dirhem 10 ceviz-i hindî dirhem 5 revgan-ı zeyt kıoya [23] incir kıoya mezkûr eczâları saħk eyleyüb elekden gecirüb ba‘de eczâları incirlerin icine istif eyleye ba‘de

36b [1] ba‘de zeytûnı incirlerin üzerine kıoyub ateşde bir kerre kıaynadub ba‘de şovuda [2] aħşâm şabâh birer dane isti‘mâl eyleye gâyet nâfi‘dür **bâb** devâya sevdâ Tobhâne [3] Vâ‘zi Meħmed Efendi buyurdular ki bir kere sevdâdan mü‘ellim oldum baña haylî ıstırab viridi [4] bir hekimcazğa(?) mürâca‘at eyledim baña cevâb eyledi ki yüz dirhem dürri misk ve lisân-ı evir(?) [5] yabrağın bir cömlege kıoyub gâyet kıaynat bir bez icinde süz yabrağın yabana [6] at her şabâh devâ-yı miskden cevviz miqdârı isti‘mâl eyleye yüz dirhem devâ-yı misk nûş [7] idince ve şudan daħi birer fincân ic ‘avn-ı Haħla hâlâş olursun didikde ‘amel eyledim Elħamdü [8] lillah Te‘alâ hâlâş oldum deyü cevâb virmüşdür **bâb** lisânü’s-sevr meşhûrdur tabi‘atı [9] evvelki derecede ıssıdur ve yâbişdür kıalbe gâyet kıuvvet ve feraħ virir ve tabi‘atı yumuşdur ve sevdâ [10] evvelki yenmiş ħaltları sürer kııkarır ve vesvese giderir yürek oynamasını def‘ider [11] eger kıaynadub şuyunı şeker ile icsele öksürüğü giderir ve göğüste olan ħuşûneti [12] def‘eyler eger yabrağın yağub külini ma‘şûmların ağzına sürseler ağız ağrısın def‘eyler [13] **bâb** ħummâ icün ve gerek kıara ħummâ icün ve gerek özegün ħastalığı icün gâyet bes [14] mücerrebdür kıırmız dirhem 6 ‘ûd ağacı denen 1 nebât şekerı dirhem 15 güllâb fincân 1 [15] dehâb fincân 1 ‘ûd ağacını saħk eyleyüb cümlesini bir yerde kıaynadub [16] beş fincân âbı kıalınca aħşâm bir fincân nıfş‘ül leyilde bir fincân şabâh bir fincân [17] öyle vaħtinde bir fincân aħşâm bir fincân nûş eyleye **bâb** sidik tıutulmasa [18] yumurta kıabını balda yuyub ba‘de gâyet muħkem döğüb ağırınca şeker kıatub [19] viresin iki dirhemden dört dirheme değın câ‘izdür ve ma‘şûmlara miqdârınca vireler [20] **bâb** bir âdemün bevli tıutulsa yumurta kıabuğın bir dirhem miqdârı döğüb bir dirhem [21] şeker ile fincâna kıoyub ılıcağ şu ile kıarışdurub ice gâyet mücerrebdür **bâb** [22] bir âdeme dâ‘imâ çok çok bevl eylese

üc denk kardeş kanı üç denk kilermeni ve bir [23] bucuğ dirhem nebât şekeri şokuk idüb aḥşâm şabâḥ yiyeler **bâb** sakkâya(?) [24] darcın icürelere şifâ bula **bâb** bir âdem dâ'imâ incir yese levni gökcek ider [25] ve semirdür **bâb** bir âdem semiz olmak için bâdem ici ne kadar olursa ol miqdâr şeker [26] kâtab ve bir dirhem zağferân katub tâze süd ile ma'cûn ide ac karnına yiye [27] ler **bâb** muḳavvî ısrığan tohumı otuz dirhem havuc tohumı otuz dir [28] hem marul tohumı otuz dirhem cümlesini havanda döğüb berü kıoya bal ile ma'cûn [29] idüb şabâḥ aḥşâm yiyeler **bâb** bikri kâmil olmak için büber-i 'anber [30] ve 'ûd-i hindî ikişer denk saḥḳ eyleyüb ve şarafın şarâbıyla karşıdura kıaynada [31] bir pâre yunı şu ile ıslada 'avret bir miqdâr getüre iki sâ' atden sonra bikri [32] kâmil ola **bâb** bikri kâmil olmak için 'âkıırı kârâhâ nâr kıabuğı kıaranfil beraber saḥḳ [33] eyleyüb şarâb ile kıaynada bir bâre yünı saḥḳ eyleyüb bir sâ' atden sonra bikri ola

37a [1] **bâb** 'avrat ḥâmile olmasa ḥayz kıanı şavırdıldıktan sonra tavşan bulsa andan [2] er ile cimâ' itse fi'l-ḥâl ḥâmile kıala **bâb** ittefeķa ṭabbau el fursi verrûmi [3] vel hindiyâni cemî' ul emrâzi yetevelledü min sitteti eşya'ı keşratül cimâi' [4] ve kıalelnevmi fil leyli ve keşretin nevmi finnehâri ve ḥâbsil bevli ve şürril [5] mâi' fi cevfilleyli ve idḥâlṭṭâ' mi **bâb** kel baş için [6] keten tohumı tavada kıavurub ba' de döğesin ve kıara günlüğini kıovan günlügidin [7] beraber idesin yâ zeytûn veyâ şerîfan yağıyla melhem idülüb üç günde bir kııraş [8] eyleyüb kel başa süresin **bâb** şarılık için ak kıazın ödünü ki kıara kıazın [9] kıarasi olmaya boğazlayub ödünü çıkarub illâ bütün kııķa bir nesne ile ödün [10] ağızını bağlayub şaruluğı olan kıimesne ac kıarnına bütün yuṭa Bi'avnillah def' ola [11] **bâb** istiskâ rencine aşûle dirler bir otdur ki tozunca kedi otı dirler rafadan [12] yumurṭa ile yiye şifâ bula **bâb** sıtma içüc mücerredür ṭuķuz sedde boncuğını [13] nebât şeker ile üzerine şokub şabâḥlarda isti'mâl ide **bâb** kıimesne [14] nûñ boğazına mârâz ḥol ise Ne'ûzu Billah anın 'ilâcı oldur ki ebe gümecinüñ [15] yabrağın muḥkem döğüb şuyun alub içürelere fi'l-ḥâl ḥurde ḥurde olub kııķa [16] ğayet mücerredür **bâb** devâ-yı üzn bir kıulaķ kim işitmez olşıa müdâm ṭurub [17] yağını ṭamzdıra añna şubḥla şâm buğısı daḥi ilm-i ṭıbdâ hem bu [18]

mekâtibdür lik bir od ve sirke bir kaşık bir iki kaşık da şu koy ‘âşık dahi bir baş sarımsağı [19] hard it kabı ile havandaki merd it âteş nerm ile anı kaynad sonra [20] od kala kim budur şan‘at süzüb al odı dahi şakla kulağa tamzırın ısıcağ [21] **bâb** ağ düşerse göze nâgâh zâ‘il olmasına biemrullah maızı birle [22] nîşâdırı hem kıl berâber buları dök muhkem mercimek deñlûsin birağ her gün gide [23] rir anı eger kim çok olsun **bâb** mu‘âllice-i gücle gelse bevli [24] bir kişünñ lezzetün bulmaya öbürisinün tırbı süd ile bişrüb her dem yiye [25] ac karnına gidince elem **bâb** mu‘allice-yi habs‘ül bevli bevval olsa [26] nâgehân âdem serce boğun ezüb icür ana ol dem buña şahin boğı dahi emdür [27] ezüb içür hemin aña emdür saksagan beynini bir miqdâr bevline ... [28] **bâb** mu‘âllice-yi hurûc-ı mağ‘ad dübüri çıksa ger bir oğlanün deştimle idem ‘ilâ [29] cını anuñ bir avuc mâz(ı)yı bişire şuda şöyle bişirin ki hâll ola bu da bir ... [30] kabarıy koy şuya ol dem ısıcağ otura ol âdem hemen çıkmaya bir dahi anuñ dübüri [31] bir iki kerre bunu eyleyüri.

37b [1] **bâb** mu‘âllice-i derd-i miyân bel soviğluğına budur dermân eski zeytî fitiliyle [2] kıl aña cân ya‘nî bük kâğıdı fitil eyle büyük itme anı kalîl eyle [3] bevluñ edince şoğ birini (d)ahı çıkar efşân idüb birini dahi hâlâş olunca ide [4] bu şâfi saña kim sefâ vire Rabbi **bâb** ateş yanuğına bir mücerrebdür lâzım olunduğda [5] ve bir bunu her bâr şol böğürdelen ki yabrağını yağ kül it o hâlinde [6] sonra sağğ-ı belîğ idüb anı yâreye ek bulub çü dermânı **bâb** şınık sadr icün [7] calaba on dirhem zulumiyân on dirhem sinameki altı dirhem şeker elli bir dirhem bu mezkûrları [8] şoğuk idüb ağışâm şabâh istî‘mâl eyleye gâyet mücerrebdür **bâb** Ne‘ûzu Billah [9] yanmaca marâzına mu‘âlicedür kurşun dirhem 1 zîveh(?)dirhem 9 kurşunu arıdub tamâm [10] eridikde mezbûr zive icüne koyub tobrağ gibi kesilür ba‘de havânda sağğ idüb ince bezden [11] gecüreler sonra şirugan ile ‘âdet üzre melhem ideler melhem olucağ kadar kadarınca şirugan [12] koyalar tamâm melhem gibi olur marîz olan âdem ibtidâ marîzini dâfi sâbunı ile tahtîr idüb ba‘de [13] bir bez ile yaşını alub kuru ide andan sonra melhem marâz üzerine bağlayalar günde iki def‘a [14] bağlaya ve bir def‘a

şıcağ şu ile taḥhîr ide beher yevm Bi-İznillahu Te' alâ def' olur şirugan [15] bulunmaz ise zeyt yağı ile yapalar kaldı ki bir müddetden sonra yine zühûr iderse tekrar mezbûr [16] melhemle kaide üzere yabalar yine maraza bağlayalar tohum kalmaya **bâb** [17] bir mu'âllecisi daḥi budur tizge taḥrîr olundu onulmaz yâreleriñ cümlesine kalem-i cengâl dirhem 10 [18] hıncır rovgâni dirhem 10 kaṭrân dirhem 10 balmumu dirhem 10 ibtidâ kaṭrânı yedi şu ile yıḳâyub ba' de [19] âteşde ḳâ' ide üzere melhem yabalar bu daḥi bâlâdaki melhem gibi râfi şabunı ve şıcağ şu ile [20] külli yevm taḥhîr ba' de melhemi bağlayalar **bâb** sancu için ḥadîs-i şerîf ile şabıtdür [21] ecel sancusu olmadıḳda bâ-yı hâl dö(r)t dirhem tobalak muhkem saḫḳ eyleyüb tûlbenden [22] eleyüb terazî ile nişfini vezin eleyüb nişfini ılıcağ şu ile için nişfini daḥi [23] bir bez üzerine 'asel bağlayub nişfini ol 'asel üzerine eküb sancu üzerine bağlaya [24] eger ol maḥalden ḡayrı maḥale gider ise mezbûr bezi o maḥale bağlaya Bi-İznillah def' ola [25] çok tecrübe olunmuşdur sancu ḫaḳḳına bundan mâ' adâsı ḫilâfdür **bâb** bağlu âdem çözmek [26] için ḡâyet mücerredür nice kerre tecrübe olunmuşdur iki yumurta şuda bişüre ba' de [27] yumurtaların ḳabını şoyub yumurṭanuñ birine besmele ile İzâcâ'e Naşrullah Sûresini [28] yaza ve bir yumurta üzerine daḥi besmele ile Tebbet Sûresini yaza yatacağı vaḳıtte [29] erkek İzâcâ'e Naşrullah yazılı yumurṭayı yiyüb ve 'avrat daḥi Tebbet Sûresi yazılan yumurṭayı [30] yiyüb bir uyḳu uyuyalar ba' de uyanub cimâ' eyleye inşâllah fetḫ ola

38a [1] **bâb** mâl-i ḫulyâ ve sevdâ def' ine ḳaranfili yumuşak döḡüb şuya ıslada tâ kim ḳâvli şuya cıḳa [2] daḥi şıḳub suyuna şeker ḳatub şerbet idüb içeler **bâb** burun ḳanını durma [3] öküz boynuzunu yaḳub kül idüb buruna ḳamış içinden üfüre ḳan sâkîn ola [4] **bâb** muḳavvî sinâmeki dirhem 12 üzellik tohumu dirhem 6 cörek otı dirhem 6 deve dikenî toḫhumu dirhem 15 [5] bâdem dirhem 14 cevviz-i hindî dirhem 6 darcın dirhem 6 darül fülful dirhem 6 mezkûr eczâları dirhem 15 aḡu [6] cıñ(?) 'asel ile ma' cûn ideler **bâb** leben şoḳuḳı yigirmi dirhem sinâmeki dört [7] dirhem anason dört dirhem râvendî altı dirhem râziyâne dört dirhem kırmızı tar tar [8] kırk dirhem şeker **bâb** Ma' cûn-ı Sultânî

Gelũ ey ehl-i rũhânî bilenler   ilm-i ebdânî
İşidin  âvl-i Lo mânî budur ma  cûn-1 sul ânî

şafâda  albi şâd eyler beden mũlkũnde dâd eyler
Gœzin nũrun ziyâd eyler budur ma  cûn-1 sul ânî

Giderir a rımı belden dâhî gœvdedeki yilden
Ki rencini def  ider  oldan budur ma  cûn-1 sul ânî

Budur   âşıkların genci(ni) giderir sızını sancın
Giderir başdaki renci budur ma  cûn-1 sul ânî

Bu ârı def  ider gœzden da i şarulı ı yũzden
Giderir a rımı dizden budur ma  cûn-1 sul ânî

Yarım baş a rısın da i bilin şovu ların sũrsũn
So ulcanını hep  ırsın budur ma  cûn-1 sul ânî

Salisel(?) bevli  atı  dur da i  ulunca nâfi  dũr
Na zırı  ayr-1 vâki  dũr budur ma  cûn-1 sul ânî

A ız  o usını başar yũrekden şafrayı keser
Bevaşırın kœkin keser budur ma  cûn-1 sul ânî

A ı yendũgi dişini giderũr a rısını başın
Ki dœkmez  ılını  aşın budur ma  cûn-1 sul ânî

şo ulancanile bagu gurdın  omaz  ırar ceker  urdın

Ꞑulıncın hem keser derdin budur ma' cûn-ı sultânî

38b

Menâfi' i bunun vardur beden şâğılıına yârdur

Şağâlı hem gec ağardur budur ma' cûn-ı sultânî

38b [1] eczâ-yı edviye [2] kıaranfil 5 cörek otı 5 cevviz-i hindî 5 cevviz-i bevâ5 kimyon 5 mesteki sağıız 5 efyun 5 [3] darcın 5 zencebîl 5 zağferân 5 soğan tohumı 5 tırb tohumı 5 üzellik tohumı 5[4] bu cümle edviye beraber idüb bir şağk olunduğdan soñra üç edviye miğdârı 'asel ile ma' cûn [5] idüb her şabâh ikişer dirhem yiyeler şıfat-ı helvâyı hükemâ [6] yazdılar bir nice helvâ her birisi nefâis ve ra' nâ cümleden birisi bu devrânüñ [7] şıhhat-i cism ve râhat-ı cânüñ sebebini ider zâ'il zıkrı kâ'im' ü-l hâşıl şehâ [8] kuvveti artırır menni ziyâde (-i) haız-ı nefis ister iseñ iste murâd ağı soğan suyu bir şâhâ(?) [9] bir od deñlü 'asel kıarışdur aña âteş-i nermle nermle revâk ile indürüb âteşden anı kıo böyle [10] soñra al 'ud-ı hindî ve sünbül her birisün bir dirhem fülful darcın ile ve zağferândan [11] dâr-ı fülful ve kâkûle andan cevz-i bevâ kıamu üçer dirhem misk bir denk ile cümleye hem [12] sağk idüb ol revâka şarf eyle hokka-i cebîni aña zarf eyle tıra bir hafta soñra her günde [13] beş dirhemini yigil sen de şevk ile ... -i şurû' idesin zevkınden bilmeye kışı nidesin [14] cümle helvâlara bu otlardan vezni ile kıoyasın ol hasen **bâb** eczâ-yı tuzlu [15] balğam ğâyet mücerredür sağıız otuz dirhem sinâmeki otuz dirhem nebât şekeri otuz dirhem [16] eğeden geçmiş kıurşun otuz dirhem 'asel yüz yigirmi dirhem zıkr olunan eczâları [17] başka başka döğüb elekden gecüre balı kıaynadub köpügin alub barmağ dayanacağ kıadar [18] olduğda ma' cûn idüb ağışâm şabâh onar dirhem ekl ide Bifazlullah necât bula tıız [19] lıdan ve ekşiden çok yemeye bir miğdâr berhîz ide bu hağîrin başına gelmişdür [20] çok ağıce harc eyledim 'âciz kaldım âğir Hâzret-i Resûl-i Ekrem nüşâ-yı şerîfi [21] rû'yâmda bana in'âm buyurdı **bâb** şarım sağı yağ içinde kıavursa yiyeler [22] bevâşır zağmetinden halâs ola **bâb** bevaşır için demür boğunu havân içinde muğkem [23] döğüb âteş görmemiş bal ile ma' cûn idüb fındığ miğdârı yabub

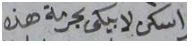
iki şabâh ac [24] karnına ikişer daği öyle vaktinde ikişer daği ahşâm vaktinde isti' mâl ide

39a [1] **bâb** şekerli yapragın tohumın muhkem döğüb balla karışdurub ac karnına ahşâm şabâh [2] isti' mâl ideler bevaşırdan emîn ola **bâb** horos ödini balla yeseler bevaşır zahmetine nâfi' dür [3] **bâb** sancu için zencebil döğüb balla karışdurub yiyeler sancunı def' ider[4] ve beli daği 'ağırsa giderir ve bedene takviyet virir **bâb** bir kişünün sidigi tu [5] talsa eşek südüni balla karışdurub bir iki defa içürelere **bâb** bir hânım [6] nuñ südi az olsa kısrâk südüni içürelere südi çok ola **bâb** ... [7] bir dirhem havlicânı muhkem sahk idüb yüz dirhem inek südini bişirüb içine katub [8] içe tâ 'acayib gör **bâb** erlikden kalan âdeme bir miqdar cörek otı ve bir [9] miqdâr üzellik tohumı berâber ola cörek otunuñ kabı çıkmış ola iki eczâ [10] kadarı balla ma' cûn idüb kifâyet miqdârı ekl eyleye **bâb** ışırgan tohumı [11] derseler bir dirhem ısıcağ şu ile icseler cimâ' ya kuvvet vire **bâb** eger delüce bakla [12] kökün şuyla kaynadub icseler cimâ' ya kuvvet vire sidigi tutulan âdemün sidigi [13] acıla **bâb** şakakılşehveti ziyâde ider cimâ' ya kuvvet virir hâtûn kişilerin [14] südlerin çok eyler **bâb** horos taşagın kurutsa döğüb zeyt yağıyla [15] karışdurub mücâme' at vaktinde zekerine sürse 'avratda lezzet hâşıl ola kim kendi [16] erinden gayrıye hırsı olmaya **bâb** her kimün cimâya kuvveti za'if olsa demircilerin [17] şuvadığı şudan icse kâvî ola **bâb** delikli taşı bir ağaca aş kosalara yemişi [18] çok ola eger deve kıyırığına bağlasa bağırmaya **bâb** kırılancık yuvasında iki taş [19] olur biri kızıl ve biri aq kızıl taşı getirün nefesinden olan zahmeti gide aq taşı [20] getirün şara' rencin gidere **bâb** tavûsun göğsünde taş olur maşır' (?) getirse [21] hoş ola ve gözine şu inen kişi getirse hoş ola oğlancıkların başı altında ko [22] yalar beklemeye **bâb** degirmanın alt taşından bir pâre alub oğlan düşürici hâtûn [23] başında getirse def' ola eger icinden kan giden âdem kızdurub ol taşuñ üstüne [24] ne otursa hoş ola **bâb** eger bir 'avrat sarbalansa bir miqdâr mıknaşısı sağ [25] ayağınun baş barmagına bağlasalar âsân toğura eger boynunda bir pare getüren zirek [26] ola unutmaya eger döğüb bir avucuna şacsalar pire dağıla eger birin 'aşık itmek dilese [27] iki dirhem mıknaşısı

vezn eyleye bir dirhem ziyâdece kendü de getüre bâkîsin döğüb [28] bir ta‘âm birle yedire artuğ ayrılmaya eger maşrû‘ âdem bir pâre boynunda getürse [29] eyü ola ve cinniler mazarratından emîn ola **bâb** qarṭalın ödiyle yağın qarışdurub [30] şağır kulağa tamzırsalar hoş ola

39b [1] **bâb** tavûs tırnağın toğurmayan ‘avrata tütsi eyleseler tiz toğura **bâb** [2] ‘avrat şarbalansa güğercin terisi şu ile içüreler halâş ola eger kızıl güğercin terisi [3] sidügi tutulana içürseler eyü ola **bâb** alma ağacuñ yabrağın ağı içmiş [4] ve yılan ‘akreb ve çıyan şokmuş âdeme içürseler hoş ola ammâ ol fidânı dikerken [5] bal sürseler kırt yemeye ve kızıl gül şuyunu bile şacsalar elması çok ola **bâb** [6] ayvanuñ yabrağın yaqub kül olmadın suyundın saħk idüb göze çekse nâfi‘dür eger [7] çiçegüñ yeseler yürege kuvvet vire eger bal ile pişürüb ‘avrat memesine ursalar südi [8] ziyâde ola eger gebe ‘avrat üçüncü ide ayva yese oğlancığı güzel ola **bâb** fındığı [9] döğüb bal ile yeseler öksüregi gidere eger kabını zeyt yağıyla qarışdırub gök güzeli [10] oğlana sürme gibi çekeler kara ola **bâb** eger kereviz toğumını şeker ile yeseler erligi [11] kavî ola **bâb** bir kimsenüñ sidügi durmasa tavşan taşağın bişürüb yiye [12] sidügi tura mücerredür **bâb** bevaşır için ardıc yağı birer damla kahve ile nûş ide [13] **bâb** hayzı aqıtmaga beş dirhem anyon ve şoğan kabuğı kaynadub ayaza kıya şabâh [14] öyle içeler hem yelli söker ve hayz aqidur **bâb** şarımşağı şıkub şuyunu kıyon [15] ödi ile kaynadub kulağa tamzırsalar şağırılığın sâkîn ide **bâb** soğanı [16] bal ile qarışdurub kıl dökülen yere bir kaç kerre sürseler kılin bitüre **bâb** ham [17] şoğanı sirke ile kavursa hamâmdan çıkub tenine dürtse uyuz rencin [18] gidere **bâb** turbı süd ile bişürüb yese zeker setliğin(?) gidere [19] her kim günde muttasıl üçer dirhem turb yese cimâ‘ gâyet kavî ola gicede [20] on kerre itmege kanâ‘ at itmeye **bâb** ferfiyon kıyon ‘udul qahr bir dirhem ve hindû [21] stân kızu icini bir bucuğ dirhem irüce muħkem saħk idüb gül yağıyla dilde [22] tılâ ide ammâ ıssı şu ile evvel muħkem ovub andan süre boğun ve kâ‘im ola [23] **bâb** hâtûn dâ‘imâ oğlan düşürgen olsa degirmanın altındağı taşdan [24] bir pâre başında getürse oğlan düşürmez ola **bâb** bir hâtûn şarbalansa [25] bir dirhem deñiz köbüğünden ezüb içüreler asân ola **bâb** hâtûn

sarbalansa [26] şol ayağınıñ baş barmağına bir miqdâr mıknatıs bağlaya **bâb** içinden [27] çok kıan giden hâtûn mustâki döğüb şu ile içe **bâb** armud ağacında [28] olan kıarıncadan tokuz danesin şarâb ile ezüb ac kıarına içse

40a [1] **bâb** hayz kıanı veyâ nefes kıanı veyâ ğayrı kıanı ifrâtla görse hiç dermân [2] bulunmasa bunu iderler mücerredür bir tuşam yaş kerefes ve bir ol kıadar ma^c donas bunu [3] bir cömlekte kıaynada daği süzüb şuyın ayaza kıoya ve yıldıza göstere üç şabâh ac [4] kıarına birer fincân içe **bâb** bir hâtûnuñ kıanı kıurmasa hıammâmda avıcına [5] ve kıabanı altına ve beline bal sürüb üzerine sönmedik kirec eke bir sâ^c at dura [6] ba^c de yıkıayub hıammâmdan gide **bâb** oğlanın bevlinden kıân gelse beş dirhem [7] hıavuc toğumundan miqdârınca şeker kıatub yedi ğün yiye **bâb** öğrünmek [8] şartındandır zîrâ böyle ola fâ^cidesi daği ziyâde olur ve hâlâ İstanbulda ve Rûmda silice [9] deyü meşhûr olan kökten birer mişkâl isti^cmâl eyleseler hıayzı acar mücerredür **bâb** [10] at dişini bir ođlanuñ boynuna kıaksalar anuñ dişleri tendürüs(t) olur **bâb** [11] oğlı ağlayan olsa hıimâr südin içüreler **bâb** oğlı döşege işeyen olsa [12] bednus ibigin kıurudub döğüb içireler **bâb** oğlan öksüregi olsa inciri [13] bişmiş süd içine kıoyalar ışlanub lezzeti süde cıka icüreler yirse daği inciri [14] yedüreler **bâb** oğlıcıkları ağlayan olsa bu du^cayı boynuna bağlaya Bismilla[15] hirrahmanirrahîm *fedarabnâ ‘alâ âzâni fil kehfî sinîne ‘adedâ¹⁹ sümme be‘asnahum linağleme eyyul hıızbeyni ahsâ [16] limâ lebisû emedâ²⁰ ve hıaşe‘atil aşvâtu lirrahmâni felâ tesmeu‘ illâ hemsâ²¹ ve mâmin dabbetin illâ [17] hüve âhızün ni nâşiyetiha inne rabbî ‘alâ şıratın müstaķîm²² Yemliĥâ Mekâelinâ Mer(n)uş Misilina(?) [18] Debernuş Keşeftetayus Kıtmir²³ esmâ’ **bâb** toğan [19] ođlanuñ ğözi ğök olsa bir kıara ğözli ‘avrat emzire sıyâh ola **bâb** ođlanuñ [20] ağlamakđan ğöbegi kıaşra cıķsa kıaķla otı ve*

¹⁹ “Bunun üzerine biz de o mağarada onların kulaklarını nice yıllar perde koyduk(uykuya daldırdık)” Khef Suresi, 11. Ayet (Karaman vd., 2007: 293)

²⁰ “Sonra da iki gruptan hangisinin kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini ğörelim diye onları uyandırdık.” Khef Suresi, 12. Ayet (Karaman vd., 2007: 293)

²¹ “Artık çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kıısılmıştır. Bu yüzden fisiltıdan başka bir şey işitemezsin.” Taha Suresi, 108. Ayet (Karaman vd., 2007: 318)

²² “Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.” Hud Suresi, 56. Ayet (Karaman vd., 2007: 227)

²³ Ashab-ı Khef’in(Yedi Uyurlar) isimleri.

gülnâr kabı ve yumurta kabı yumuşak döğüb [21] cömlege koyub bişüre yumurta kabını qarışdurub zımâd idüb muhkem bağlaya **bâb** [22] oğlancıkların harâreti ğalib olsa ve şulı çok acır olsa zerdeçal [23] yağını sahk idüb daħi şu ile ezüb karnına ve göğdesine süreler **bâb** [24] oğlan döşege işegen olsa bir mişkâl ispir yağıyla kavurub yedürel [25] **bâb** oğlanda şar‘ a olsa ‘inde'l-salib(?) boynuna bağlayalar eyü ola **bâb** [26] içi giden oğlana anası süd ile oğlağ salyasın qarışdurub içürseler derħal [27] hoş ola **bâb** şarılık için kelebin ağ boğun bir denk bal şerbet ile içürseler ... [28] **bâb** şarılık için kehribârı döğüb balla yedüre ve ezüb şu ile içürel [29] yıkayalar meşhûrdur **bâb** şarılık için na‘ne şuyun içürseler a‘lâdur **bâb** mak‘ada [30] olan temregügi ve gicige nâfi‘dür bişmiş şâb on dirhem ve kaşran beş dirhem [31] cümlesin sirkede qarışdurub tola ide

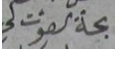
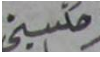

40b [1] **bâb** avâzı tütulsa ağ şoğanı kıyruk yağıyla bişürüb yese avâzı acıla [2] **bâb** öksürüğe benefşe yabrağın döğüb şu ile kâynada şeker yâhûd bal kâtub şu [3] üzerine ice **bâb** öksürege ve zıyğa günlükicik? bal ile qarışdurub kırk [4] gün yiyeler ammâ öksürügi dört beş günde keser **bâb** zıyğa ve öksürege [5] ħatmî cicegi bal ile yiyeler **bâb** sidügi tütılsa şakşagan beynini mercimek miğdâ [6] rı ezüb içürel **bâb** sidügi tütılan eski şürb(?) şarimsağı sabıyla kâynadub [7] ısıcağla kâsıgına fercine yağı ideler **bâb** sidügi tütılan ademe tavuk boğun [8] su ile kâynadub kâsıgına uralar sidügi tütılana bu ayeti yazub içürel [9] Bismillahirrahmanirrahim *Tâhâ-Mâ enzelnâ ‘aleykel ħurâne litesğâ*²⁴ **bâb** zekerden kân gelse [10] tûrb 10 dirhem hevic toğumun üç gün yiye eger gitmese mükerrer ide bel şovukluğın daħi [11] giderir **bâb** sidügi durmayan âdem ördek dilini yise hoş ola **bâb** toblağ [12] sidük yolun acar ve turağ otı kezalik **bâb** bel ağrısına tûrbı rendeden [13] ceküb üzerine eflâğ tuzı şacub daħi üzerine arba unun şaca beline [14] bağlaya bir gice dura **bâb** diz ağrısına şabunı berâber ħinnâ ile yoğurub [15] uralar **bâb** dâ‘imâ şar‘ a olan kişiye tağ kecisi boynuzundan bir mişkâl eyleyüb [16] şeker ile qarışdurub içse şifâ bula **bâb** delüye

²⁴ “Tâ. Hâ.- (2-3) (Ey Muhammed!) Biz, Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye değil, ancak (Allah'ın azabından) korkacaklara bir öğüt (bir uyarı) olsun diye indirdik.” Taha Suresi, 1-2. Ayetler (Karaman vd., 2007: 311)

cağal otın yedirseler hoş ola [17] **bâb** bir dîvânenüñ ‘âzasına arslan ödin sürseler hoş
ola **bâb** kızıl [18] şarımşağın kabını şar‘a olan âdeme tütsi itseler hoş ol **bâb**
temregüye [19] tâvşan kanını sürseler hoş ola **bâb** tavuk yağını kızıl temregüye
sürseler [20] eyüdü **bâb** hardâlı döğüb serb sirke ile eze daği temregünü kazıyub süre
[21] amma kanadalar **bâb** söğüt külünü sirke ile qarışdurub sürseler gide **bâb** [22]
gözde tuman olsa şiyâb ve mazı ve cörek otı berâber saħk idüb alından [23] tarafa
depeye varınca yağı ideler üç gün tura **bâb** göz ki baqarken görmez olsa [24] mersin
yabrağın ciynüb üç dört def‘a gözine üf deyü gözi acıla **bâb** [25] ma‘cün göz buğârın
ve zulmâtın giderir ve sancuyı keser ve kasık yellerin ve bevaşır yellerin [26] ve
kılunc yellerin def‘ider râziyâne ve zencebil ve eğir berâberce saħk idüb üç [27] ağırı
bal ile ma‘cün idüb vaqt-i hâcette şabâh aħşâm birer mişkâl [28] yiyeler **bâb** kıl biten
göze kılını ceküb yerine şol kene kim aña yâ davaya(deveye) [29] yâ tavarûñ budı
arasına yabışur anuñ kanını süreler artık bitmeye **bâb** [30] dişi ağartmaq dilersen şâbı
yakub dişlerine sürseler qararmış ve şararmış dişi ağarda

41a [1] **bâb** tavşanın ön dişin ağan dişin üstüne qosalar fi‘l-hâl eyü ola [2] **bâb**
kulağtan cerâhat âksa gâyet serb sirke ısdub kulağ duyar duymaz [3] idüb kulağına
tamzuralar kurdın kıra akmaz ola **bâb** kulağ ağrub işitmez [4] olsa kedinin ödinden bir
mişkâl kulağa tamzura hoş olub işidür ola [5] **bâb** kulağın kuruldisına ve cinnaltısına
ve şağırlığın def‘ine sirkenüñ gâyet [6] eyüsün berâber yakın boğazına dek koyub
ağzını hamîr ile şıvayub emzügen acık ola [7] ve daği ateşe koyub kaynada daği alub
kulağın emzükden gelen buğuyu [8] tuta tâ sirke şovunca açılmışa girü ateşe koyub
evvelki gibi ide [9] bir kaç kez ide huni ile icile mücerredür **bâb** eger kıl bitmesün
dirlerse yüzde veya kasıkda [10] veyâ kulağdan iceri südi yumurmayı ve deniz köbüğü
ve turunc şuyı cümleyi berâber idüb [11] ve bir miqdâr afyon katub bir kaç kerre kıl
biten yire süreler artık bitmeye **bâb** [12] kabzı feth için üç dirhem sinâmeki saħk idüb
eleye ve üç dirhem şakızı döğüb [13] ve üç dirhem şekeri döğüb bir birine katub ılıcağ
şu ile qarışdurub içe [14] **bâb** mim kaf vav ye sinâmeki on dirhem üzellik toğumı altı
dirhem cevviz-i bevâ üç [15] dirhem darcın beş dirhem qarafil beş dirhem cörek otı

dört dirhem mezkûr [16] eczâları bir yerde hâlt idüb ‘asel ile ma‘cûn idüb şabâh ve aḥşâm altışar [17] dirhem isti‘mâl oluna **bâb** kabzı feth için yigirmi beş dirhem sinâmeki on beş dirhem [18] cörek otı on dirhem beyaz zencebîl mezkûr eczâları döğüb yüz elli dirhem ‘asel [19] ile ma‘cûn eyleyüb cevizden büyük isti‘mâl ide **bâb** kulâk ağrısücün [20] şarımşağı muḥkem döğüb bir miqdâr zeytûn yağı ile bir şahânda kaynadub şoñra [21] bir bezden şoḡub kulağa içine bir iki tamlâ tamlırasın **bâb** baş ağrısücün [22] şoğanı döğüb burnuna cekesin gâyet nâfi‘dür **bâb** bir kimesne tavuḡ [23] üç dört defa‘ ısıcaḡ başına sürse mal-i hülyâyı def idüb ve sevdâya [24] ziyâde nâfi‘dür **bâb** bir kimesne ucuk zahmetine mübtelâ olsa [25] tãvşan mayasın sirke ile ısladub üç güne deḡin içse o [26] ‘illetden ḡalâş ola diñiz ayunuñ kanuñ yalasa nâfi‘dür eger kurd [27] gözün götürse nâfi‘dür eger ħinzîr ödi içse nâfi‘dür **bâb** [28] oḡul otunun bir dürlüsi ve âdirge(?) turunc gibi ḡoḡusu olur imdi anuñ [29] kökünde

41b [1] terementi dirhem 10 süleymân ḡekîm dirhem yumurta sarısın 3 doḡan ... dirhem 30 [2] bâlâda eczâlardan evvelâ süleymânı kalaysız kab derûnunda ba‘de saḡḡ ve revḡana ... ile [3] kaynadub ba‘de terementi vaz‘ eyledikde bir miqdâr daḡi ḡal idüb yumurta sarısın bişecek [4] kadar tãrduḡda ateşinde teskîn ve kaynamış kaba def -i ta‘azi olunduḡda cemî‘ midede ve kel [5] başda çıkan yârelere devâdur faşl boḡaz kılıb ḡadd acıḡmaḡdan [6] kad kılı ḡatbi bir cum‘ a günü faḡire şikâyet eylediḡim bilmem bugün ḡuḡbede ḡâlîm neye müncer olur [7] deyü biz daḡi cevâb eyledüm ki ḡânûnda İbn-i Sînâ yarım fındıḡ kadar yaḡın bir fincân [8] şıcaḡ şuda ḡall idüb içse fi‘l-ḡâl o ‘illetden zâ‘il olur dimiş asân bir ‘ilâcdur [9] varub isti‘mâl eyledi ḡuḡbede bir bile zâhir olmadı faşl aşı didikleri kırmızı [10] tãbraḡ ki ba‘zılar bunuñ nef‘i tãban maḡtûmdan ziyâdedür dirler bir dirhem kadarun yumurta [11] ile ekl eyleseler ne kadar ishâl olursa zabḡ idüb ‘azîm fâ‘ide ider faşl ma‘cûn vec göze [12] inen şuyı giderür ve göz yaşı doḡan ve göz tũnũḡın giderüb rüşen eyler ve muḡavvîdür yürek [13] sâyedin ve kulunc ve ḡasıḡ yilin ve bevâşûr yilin giderür sancuya tiryâkden tizdür bu faḡîr [14] bu ma‘cûnı nice yıllar ḡalḡa

isti' mâl itdürüb çok fa'ide gördük şavtı budur eğir râziyâne [15] zencebîl üç ...
özünde berâber olub üç ağırı balla ma' cûn idüb ceviz kadar isti' mâl [16] ideler faşl
temregü için gâyet nâfi' dür kara çörek otunu muhkem döğüb ince bezden [17] eleyüb
ser sirke ile bulamac idüb ayaza koyalar bir gice dura ertesi temregüyi muhkem [18]
kazıyub süre bir kerrede olmaz ise iki def' a ide faşl siğiller için deve tabanı to [19]
humından bir üç kadar alub döğüb yumurta ile yâ bal ile qarışdurub üç dört gün [20]
yiyeler ne kadar siğil var ise dökülür gider veyâhûd kaya kavuruğanuñ büyücek
danelerinden [21] günde üç danesini üç şabâh yiyeler bedende ne kadar siğil var ise
döküle gide [22] ve eger bir kaç gün şabâh ile kaya kavuruğanı döğüb şuyundan üçer
kâşık içeler ve hem şuyundan [23] siğil üzerine süre ne kadar siğil var ise dökülüb
gide faşl kâşık yarısına gâyet mücerredür [24] ne kadar isikli olursa nâfi' dür entele
ya' ni peyga(m)ber çiçeği kökünü döğüb bal ile ma' cûn [25] ideler her şabâh çok çok
yiyeler yarığı bitişdür bu **bâb** da nazîri yokdur ve bir mücerredür nesne [26] ki
oğlancıklar hâyasına inen bülbüle ziyâde fâ'ide eyleyüb gide dübür anasından ve
gamuşın [27] olsa tecrübe eyledik giderdi kara calı tohumunuñ kabını şoyub içinden
yedi dane [28] bir def' a ve tokuz dane bir def' aya dileler hîc eşerini koymaya gide
eger meme emer oğlan olur [29] sa anası südile ezüb içireler eger büyük oğlan olursa
ol daneleri yedüre [30] ler büyük kişilere tokuz dane yedürel yedi gün kadar yiye yâ
daği ziyâde yiye

42a [1] **bâb** göz ağrısıcün mücerredür çeşmezen dirhem 1 göz taşı dirhem
kardaş kanı dirhem 1 mezkûr eczâları [2] sahq idüb tülbenden gecirüb bir miqdâr bal
mumu fitil yabmalı gözüne sürme gibi cekmelidür gâyet mücerredür [3] faşl burun
kanı dinmesi için örümcek ağından bir fitil yabub mürekkebe yaturub [4] üstüne biraz
kâfûr eküb buruna şokalar gâyet mücerredür ve ışırgan otı bilhâşşa gâyet nâfi' dür [5]
eger kurusunu döğüb buruna cekseler ya yaşını döğüb şuyunu buruna cekseler burun
kanını [6] def' eyler gâyri ' ilâca hâcet kâlmaz faşl kabz renci için gâyet nâfi' dür ve
mücerredür bu müsâhib [7] efâveya dirler şaffeti budur fülful zencebil darcın şakız
karanfil anason her birinde(n) birer dirhem [8] maħmûde yedi dirhem bunları sahq

eyleyüb hıyâr-ı şenbe bal ile veya benefşe şerbetiyle nohüd kadar hablar [9] eyleyeler her bir hab bir meclis icâbet eyler iki hab iki meclis icâbet eyler mübârek habdur şafıyı [10] ve balgâmı sürer ve yelleri tahtlil eyler ve iştiâ getürür ve kulunca dahi nâfi' dür faşl kulak gürüldüsi [11] ve tutulmasınıñ 'ilâcî beyânındadır bu maraz ekşeri yelden olur yâ bir galîz halıñ buhârından olur 'ilâcî [12] bedeni ve dimağı tenfih eylemekdür habb veya ebâric-i fuğâra-yi gârikun ile isti' mâl eyleye [13] ba' de sezâb yağı içinde kalbe ceviz-i kalıyye(?) miski hâll eyleyüb kulağa tamladalar ve bu 'ilâc müşterekdür [14] her kanğı sebebedeb olursa def' ider şıfatı budur kûnduz hayası ve baldıran tohumı [15] her birisinden berâber alub sahk eyleyüb birazcuq kaynadub anı çok kulağa tamzıralar marşama [16] yabrağını ve şuyunu kız südi ile veyâhûd yalnız ılıcaq kulağa tamzıralar cemî' kulak ağrılarına [17] sükûn eyler ve dört beş yıllık ağrısına ve işitmezliğin giderür ve mücerredür ve eger marsama şuyunu [18] kara koyun ödiyle ve şarımsak şuyuyla üçünü bir yerde qarışdırub kulağa tamzırsalar [19] gürüldüsini giderir ve şağırlığını acar ve kulak gürüldüsine bir mücerreb ... dahidür [20] burasa tohumı ve qarafil her birisinden birer dirhem misk on beş cekirdegin balık [21] otı şuyı ile hâll eyleyüb kulağa tamzıralar eger gürültüsü eski ise terementi [22] yağı ve kerâviye yağı ve afyon yağı her biri teftir ile çıkmış evvel kulağa tamzıralar ve qarafil yağı [23] ve kehribâr yağı bu maraza nâfi' dür ve sezâb yağı ve acı bâdem yağı şıgır ödiyle qarışdırub [24] kulağa tamzıralar gürültüsünü giderir ve kulak tutulduğunu acar eger kulak icine hayvan girse [25] bire gibi veya gayrî hayvandan girse kulak icinde kurt peydâ olsa 'ilâcî qarğa bokınıñ şuyunu [26] tamladalar veyâ zeyt yağını sıcak tamladalar ve yağını döğüb şuyunu şıqub kulağa tamladalar [27] kulakda olan qurdı öldürür mücerredür faşl habb mi' de ve göğüs ve dimağ marazlarına [28] nâfi' dür ravend gârikon şabr cümle' beraber alub sahk eyleyüb gül balıyla hablar [29] eyleyüb isti' mâl ideler

42b [1] faşl bir adem yetü gün yarım ceviz miqdârı şeker isti' mâl eylese şabâhdan havâs ve 'âzâsını muntazam [2] olub uyku sersemliğinden halâş ola tatlu 'âdetdür isti' mâl idenlerin ma' lûmları olur [3] faşl havlıcan şam fıstığı ve zencebil her

birinden onar dirhem saḥḥ idüb birbirine qarışdurub leyâli [4] esnâda bir mişkâl kadar isti' mâl olursa evvelâ taḳavviyetde bî-nazîrdür şâniyen bir ğârîb telyîni vardur şâlise [5] izdiyâd(?)'ı menide bir sırrü'l- a' azamdur ki tecrübe eyledik. faşl ekşeriye eṭfâlde şoğulcan tevellüd idüb [6] ħarnı bişişir ve gerdeni incelür ve rengi şararır ' ilâcı semûz oṭ toḥumı döğüb bir astâr içinde [7] şu içinde barmaḳlar ile te(c)rid iderek südini çıkarub ma' şûma içürürler şoğulcanuñ [8] envâ' ını çıkarur ve bir dürlü zararını yokdur günde bir defâ' içürseler ' azîm nef' i tâhir [9] olur ve ma' şûm böyle marâzdan ḥasta ise de içirmede şifâ olur ḥavf olunmaz faşl [10] tuzlu balğam için iki ħabza siñirli yabraḳdan şu ile ḥaşlayub ve şuyunu şıḳub itseler [11] cürmüne ḥalva şûretinde bir miḳdar bal ħatub aḥşâm şabâḥ ekşilerden berhîz üzere birer ceviz-i rûmî [12] kadar isti' mâl eyleye her ne kadar meşned ve bedenini ihâta etmiş olsa giderir bu ' ilâc bu [13] maraza iksirdür faşl bir direm selḥ(?) ḥabbe ki yılan ḥavıyanıdır bir maḳaşla toğrayub [14] iki dirhem arba unuyla ḥamîr idüb bişirüb basur ' illetine müptelâ olana yedürseler tâhir ve basanda [15] basurdan eşer ḳalmaz faşl taşrada ' amel ile ishâli ḳâṭı' ider bir laṭif terkibdür nişâsta [16] ile sirkeden belte tanḥ(?) idüb içine bir miḳdar ḳuru na' ne ve sumaq ḥalt idüb bir astar [17] ile ' alîlûñ şadrından göbegi üzerine dök sıcak iki yaḳı itseler filhâl ishâli [18] ḳâṭı' ider kemâ(?) ma' şûmlara ğâyet münâsibdür ve havâdan ihtirâz ishâlûñ envâ' ında bir diken ' âzamdur [19] faşl ḳavi gıcik için ki aña ḥükke? dirler üç dirhem civeyi bir miḳdâr ḳına içinde tükürük [20] ile iken oldurub bedenine sürmeye kifâyet miḳdârı ḳara küllük yağına ħatub [21] barmağla muḥkem qarışdura eger dehen-i mezkûr ğalîz olursa iki üç dirhem zeyt yağı ħatub [22] bedenine muḥkem süre ve yigirmi dört sâ' atten şoñra ḥammâma varub kîse ve şabun sürüne [23] bu ' ilâca aşla bahâ olmaz ve isti' mâl itmesinin ḳıymetini bilmez bir ḥaşta-yı ' acibedür ve ibn-i Vaḥşiyyenüñ [24] Ḳalâḥat Nâmesinde gördüm ve tecrübe eyledim bu daḥi şaḥîdür bir adamuñ her ḳanğı maḥallinde ḥakka [25] ' ârîz olsa benevşe ciceğini döğüb o maḥalle muḥkem sürse ḳıyâmete dek o maḥalde [26] ḥükke(?) ' ârîz olmaz bu daḥi bir luṭf-ı ḥaşşdur faḳîr ḥâtırına gelir ki za' if üzere olursa benevşe [27] bulunmadıḳda yabrağı daḥi bu fi' ili eczâ ider faşl döşege işeyene ' ilâc ḥorosîñ [28] ibigini yaḳub andan şu ile ezüb içüreler işemez ola mücerrebdür

faşl [29] habs-i bevl için on dirhem tere yağı altı dirhem toz şekeri üç fincân sıcak şü ile [30] şerbet idüb içürelər bu bâb da ism-i â' zamdur bu daği nâdir olmak vech üzere taħallüf [31] eyledi likin zârârı yokdur iki sâ' ate varmaz ve bu şerbet gâyet münevvidür faşl [32] et yaran didikleri ' illet-i hayîna ki gâhice añlaya mübeddil olub

43a [1] Barmağı yâhûd eli kesmek iktizâ idüb ve tırnak diplerine ' ârız olan bir şiddetlü [2] nüzûldur ibtidâsında bir dirhem afyonu yarım fincân kesgin sirkede ezüb [3] barmağımı içine şoğar fi'l-hâl vec' i sâkin olur yarım sâ' at miğdârı tırduğdan şoñra [4] afyonu sirke ile bir eşnârı ısladub üzerine şarar havâriğden bir ' ilâcdur teħallüf eylemez [5] faşl ateş yanıkına bir miğdâr sirkeye kına halı idüb sürmek fi'l-hâl âteş görmüş [6] gibi olur maħalli kabarmaz ve vec' i bi'l-külliyeye zâ' il olur bu daği havâriğdendür faşl kurdâşen [7] didikleri ' illet için on dirhem tuçu yemişi ki ' arabîde hab kurtum dirler [8] kurtum ya' ni azpur tohumu mübâlağa döğüb bekmez şerbetiyle müsteħâb idüb [9] içmek her ne kadar müzmîn ve şiddetlü olur ise üç sâ' ate varmaz maħvider ve üç [10] dirhem abanozu eğeden gecirüb içmek daği bu fi' ili iki ider daği ikisini tecrübe [11] eyledim şahîhdür faşl öksürük envâ' ina yarım fincân kadar sâye içmek [12] ' azim fâ' ide ider ve zârârı bir miğdâr mi' deyi zâ' if ider likin şoñra def' olur bir şey [13] degildür faşl şarılık ' illetinde bir iki hıyâr kabuğuyula bir taş havânda döğüb ve şıqub [14] şuyuna bir miğdâr şeker izâfe idüb ' ale't-tiryâk isti' mâl idmek bir günde gözlerinden [15] şafırayı azaldur ve muħterif şafırayı derrâr ile çıkarub aqreb o kanda bu ' illetden halâş [16] ider çok tecrübe eyledim ve darcın şuyı daği bu fi' ili eczâ ider gayrı tetbîre hâcet [17] qalmaz likin vaqıtinde bulunur ise hıyâr suyu tarcın şuyundan bu bâb da aqvâdur [18] faşl basûrdan ifrâtı kan gidüb kesmesinden ' âciz olduğda dört beş dirhem hıyâr [19] cekirdegini döğüb müsteħâb idüb içe filhâl kâf' ider bir seri'ünnaşir'ül laţif [20] haşşadur likin vehle-yi evlâda bu ' ilac münâsib degildür zîrâ basûr kanını birden kesmek [21] muħaţaradur belki tamâm zâ' if zuhûr idüb sâ' ir direnci kâf' iden ' ilâclardan me' yûs [22] olduğda itmek gerek faşl meşânesinde taş olan kimsenüñ gâhice takatinden [23] hâric vec' ileri zuhûr ider o

zaman yarım fincân tavuk yağı içürseler hem sancu def [24] olur ve hem taşlar asân çıkar. faşl sür'at-i inzâli için beş dirhem pipisine beş [25] dirhem ak günlük berâber sahk olub yaturken bir dirhem kadar sefûf oluna bu 'illetden bir [26] kutlu 'ilâcdur faşl fitik için bir 'ilâcdur ki mâlik olanı bir çok derde tahlîf eyledi. [27] gâlibâ fitik envâ' muñ birine te' sir itmez tecrübe eyledim lakin bu 'ilâc ile halâş olanlar kâtı [28] coğdur terkibi budur: iki üç adet kabluğan teknesi şiddetlü bir âteşle [29] beyâz oluncaya dek ihrâk andan soñra havanda döğüb vezin ider meşelâ otuz dirhem kadar [30] olur ise on beş dirhem bâdem yağıyla muhkem qarışdurub bir gün terk ider soñra [31] toğsan dirhem râvâk-ı 'asel ile ma'cûn idüb her gece ceviz-i rûmî kadar yaturken isti' mâl ider ve fitikdan

43b [1] kökünden ve yabrağından ve yâhûd tohumundan alub ve kavrulub bir bire yağlayub ve [2] ibrişim ile şarub ba' de her kim anı kendüde götürse halk içinde gâyet [3] mağcûb ve hürmetlü ola her nereye bir hâcet için varsa hâcetini revâ ola [4] ve bu devâlar anda oldukça dâ'imâ şâd ve hürrem ve ferç-nâk ola ziyâde mücerrebdür [5] **bâb** darın yemek nâfi'dür burun saruluğunu def ider **bâb** burun çanı [6] dinmese göğercin çanuñ yüzüne çamzırsalar sâkîn ola ve eger o üzüm çubuğın [7] yaqub gün mâşûr ile buruna üfürseler sâkîn ola ve eger ziyâde zarb sirkeyi [8] bir canağa koyub hâbbelerin içinde bir miqdâr tutsa sâkîn ola ve eger mâziyı [9] döğüb buruna büsküreler sâkîn ola eger kız oğlan çasığında bir çac kıl alub [10] burnuna tütsü virseler sâkîn ola bir daği 'ömründe çanı çanamaya eger [11] gelincik ciceğini döğüb şuyını çıkarub alnına sürseler sâkîn ola ve eger [12] burunda aqmış yâhûd halâ çanı aqanı cem' ateşte yakub siyâh kül [13] olduğda ol küli maşur ile yine burnuna üfürseler sâkîn ola ve eger ayğır [14] atun tersini serb sirke ile debesine bağlasalar sâkîn ola bunlardan [15] mâ'adâ bu isimleri yazub alnına aşalar sakin ola cem'î cem'î cem'î mücerrebdür. [16] ve eger kâfûrî çosalar sâkîn ide **bâb** bir ademün ağzına ıyılan girse daği [17] bir dane şığır ödiyle bir miqdâr şoğan qarışdırub şabâh ac çarnına içürseler [18] ıyılanı bareleyüb tışa birağa **bâb** incikirik için râvendi icmeler def [19] ola **bâb** bişmiş şoğanı nişâstaya yaturub yiseler avâzı acilub [20] öksürüğü def ola

bâb oğul oyunun baş barmagun ciynese 21] yedigi ta'âmı hazım itdüre ve daği darcın yemek ve şakız cinemek hazım itdirür. [22] ammâ na' ne yemek tarhunı ağızda tutmak iştiâ getürür daği havlıcan ta'âm [23] üzerine şacub yiseler mi' deye fâ' idesi ziyâde olub kalbe ferağ ve mi' deyi [24] kavî idüb ziyâde işemeyi men' ider ve bunun bedeli darcındur ğaflet [25] olmaya **bâb** zağferân ta'âm üzerine eküb yeseler ruğ ferağ ve kalbi kavî idüb [26] ta'âmı hazım itdirür ve bir daği def' idüb yürekde olan seddi acub [27] nice nefi' ve fâ' idesi tahir olur likin yarım dirhem yâ bir dirhemden ziyâde yemeye [28] **bâb** bir kimesne ziyâde koğlansa bakla yese def' ola **bâb** kúsmağ murâd idüb [29] kuşamasa bir miğdâr turub toğumı döğüb şu ile yâhûd bal şerbetiyle yâ süd [30] ile kârışdırub içse kuşar ne kadar mi' desi pek olursa kuşar

44a [1] **bâb** her kim oğul otı yaş iken isti' mâl eylemek ve koğulamağ ve şurub içmek [2] yürek oynamasını def' ider **bâb** Gül şuyunı içmek ve sürünmek ve koğlamağ [3] ol daği nâfi' dür **bâb** her kim beyâz turub toğumundan alub ba' de bir miğdâr bal [4] ile kaynadub ve bir gece ayaza koyub şabâğ icselet yetmiş iki dürlü derde devâdur [5] ve hem ' ağı ziyâde ider **bâb** sancu için bir miğdâr kimyonı ve beyâz günlüğü ve darcın [6] muğkem döğüb ve bir miğdâr şu ile kaynadub icürseler def' ola **bâb** şarılığ için [7] hıyârşenbeyi kızıl üzüm şuyı ile icselet def' ide **bâb** şarılığ için yedi [8] dane cörek otun bir sa' at miğdârı avrat südiyle ısladub ba' de süzüb [9] tamzırsa ğâyet nâfi' dür bâ şarılığ için bâliğ olmadığ oğaln sidüğü [10] icürseler def' ola eger kendi sidüğünü icürseler def' ide eger dâ' im noğud şuyın [11] içse nâfi' dür ve şarılığa uğrayan adam kendüsine şovuğdan bek [12] şâğına ve daği şu içtüğü kâsesine bir altün koyub içe ve eger birdirhem [13] zağferân bir kâşık yoğurda kâtab üç şabâğ ac karına icselet şarılığı def' [14] ide ve eger kazğudan? bütünce yutsa def' ide mücerredür. **bâb** öksürük [15] için ebe gümece devşürüb bir miğdâr sâde yağıyla bişürüb yeseler [16] öksürüğü ne kadar eski olursa def' ider öksürük için bir kaç [17] baş sarımşağı ocağda bişürüb ba' de kabuğın şoyub ısıcağ yeseler nâfi' dür [18] **bâb** talak için bir bare sarımşağı tuz ile döğüb bir kaç def' a dalak üzerine [19] ursalar mağveyleye **bâb** kulunc için kurd necîsin bal ile kârışdırub yeseler [20] def' ide eger hüdhüd etin

bişirüb yeseler nâfi' dür eger ziyâde kıluncı olan adem bir miqdâr [21] tırak otı kökün döğüb şuyunu çıkarub içseler def' ola **bâb** [22] şeftâlî yabrağını yâhûd cicegin döğüb şuyun icseler içinde olan [23] kurdı ve ilanı ve şoğulcanı kırub helâk ide **bâb** siñirli yabrağıylan [24] kökin pâk yuyub döke şuyun çıkarub ba' de bir kaç şabâh ücer kâşık içseler [25] yürekden kan giderek kânı gidenüñ kânı keser mücerredür **bâb** Siñirli yabrağın [26] tohumun yeseler ishâli kabız ide **bâb** bevli tutulan ademüñ kendi [27] necîsini şu ile kaynadub ba' de ol şu içine otursa bevli açıla **bâb** [28] haţminüñ tohumun bir miqdâr şarâb ile ac karnına içseler bevli acıla [29] **bâb** horoşuñ kuruşından döşege işeyen oglana yedürseler bir dağı [30] işemeye bâ-ħuşûş ki şâfi beyâz olan ħoros ziyâde nâfi' dür

44b [1] **bâb** ir mişkâl tırak otı suyn oğlanun ta'âmına koyub yedirseler bir dağı [2] yatağına işemeye **bâb** bevli tutulan adem bir bare miski zekerine şoksa [3] bevli fi'l-ħâl acıla **bâb** bir adem tiz tiz şu döker olsa bir bâre mum balı üç arba [4] ağırı ola ezüb icse ziyâde nâfi' dür. **bâb** bir âdemüñ bevli yolunda kum olub [5] bevli acı acı gelse ve bir bir tamlasa bir kaç dane tırbı bir miqdâr süd ile bişirüb [6] ba' de üç defa' yese Bi-İznillah acılıb ħalâş ola **bâb** bir âdemüñ zekerine mırdarlık [7] olurşa sebebi yâ ' avratdan yâhûd murdarlıktan ħaşıl olur ' ilâcı budur ki [8] ibtidâ zuhûr eyledüğü yiri kendi sidüğü ile yuyub sirke merhemi ursalar ħalâş ola [9] **bâb** İnsân kılını yaqub tâşra çıkan maka' da ekseler gâyet nâfi' dür [10] **bâb** Bir miqdâr turbı muhkem döğüb şuyunu çıkarub bir miqdâr kefenni alunmuş [11] bal ile kaynadub ağda gibi olduħda indirüb her gün ac karnına yeseler 'âzada olan [12] cümle siñirleri müstaħkım idüb balgâmı katı' ider ve bedene ziyâde kuvvet virüb yürekde [13] olan yelleri dağıdub ve bedenden miskinligi def' ider mücerredür **bâb** talağ için [14] siyâh noħud şuyun her bâr içse nâfi' dür **bâb** bir dirhem râziyâne bir dirhem şeker [15] ile bir kaç gün yeseler Bi-İznillah ol adem ol senede ħasta olmaya görmeye **bâb** [16] her kim ħar(e)zenün iki cekirdegin ezüb ħammâm içinde yâhûd ħammamdan cıkdığı gibi [17] içüb ve üzerine semiz tavuğ cevüz yeseler semiz ola ve dağı ay yeñisinde bir dirhem [18] icseler bedeni ziyâde mülâħħam ve semiz ola **bâb** tere yağını bedene

sürseler semirdür [19] **bâb** bir dirhem ma^ç donos tohumunu döğüb sıtma tuttuğı gibi içseler nâfi^çdür [20] **bâb** ağır hâtalığına uğrasa kavun cekirdegini şu ile ısladub ve saħk idüb şuyun [21] alub içseler nâfi^çdür **bâb** bir barca tebeşiri şu ile ezüb içirseler ıssıdan [22] olan sıtmaya ve şuşuzluğa ve şafradan olan darlığa ve ıssıya menfa^çati ziyâdesiyle [23] haşıl olub ve bedene nâfi^çdür **bâb** serce necîsini adem tükürüğü ile ezüb [24] ba^ç de siğilleri bir bare kazıyub üzerine ursalar def^ç ola eger it üzümün [25] her danesin bir siğil üzerine şıkub şuyın sürseler bir gün bir giceye değin def^ç [26] ola ammâ gitmez ise üç güne değin gine süreler lâbüd def^ç ola eger bir iki dane baldıcanı [27] döğüb siğil üzerine ursalar def^ç eylede ammâ bir kaç def^ç a itmek gerekdür **bâb** [28] bir pâre ladeni dütsi viriseler ^ç avrat şavnun(?) düşüre **bâb** ^ç avrat sacıyla [29] er adem şacın tütsi eyleseler ħamlin tiz ve şây^ç eyleye eger müdded tamâm olmadıysa düşürür ħuzûr ideler.

45a

SEMÂ‘Î

Ben sana mübtelâ oldum
Cemâlin görsem olmaz mı
Yanağında gül açılmış
Gülünü dersem olmaz mı

Efendim görünce seni
Divâne eyledin beni
Billûr gibi nâzik teni
Sineme şarşam olmaz mı

Cok şükr seni yaradana
Cümle halkı var idene
Senüñ güzel vâlidene
‘ Aceb yalvarsam olmaz mı

Bağ şu güzelüñ kaşına
Kuzum cevri itme dostuna
Beyâz gerdânuñ üstüne
Yüzümü sürsem olmaz mı

temmet

mim

SEMÂ‘Î

Şalınub seyrân yerine
Cıkan dilber kiminsin sen
Siyâh zülfün mâh yüzüne

Döken dilber kiminsin sen

Bağdım yüzüne kaçına

Beñzetdim hümâ kuşuna

Beni hicrân âteşine

Yağan dilber kiminsin sen

Gel gidelim bâğa bostâna

Bülbül konuşmuş gülistâna

Bana mestâne mestâne

Bağan dilber kiminsin sen

‘Ömer eydür boyu turna

Zülüflerin burma burma

Elâ göze siyâh sürme

Ceken dilber kiminsin sen

temmet

mim

DÎVÂN

Bir melegün sîmâda peykerde gerekdür qahveci

Şîve-nâz itmege bir dilber gerekdür qahveci

Şeyh Şâzilî ocağın şâd idüb rahmet eyleye

Yolunı erkânını gözler gerekdür qahveci

Ehl-i dîl dilber gereklidür dilde leţâfet ile

Hizmeti yârâna yalvar türlü nezâket ile

Müşteriye hizmet idüb nâz ile iftâr eyle

Bir yüzi gül kâmeti bâlâ gerekdür qahveci

Bir kâmerî tal' at-ı ebrû yanağı âl ola
Bercemi şirmâ vü ' anber kâddi selvi dal ola
Ağzı hoşka dişleri dürlü şeker bal ola
Her kelâmı tutu-veş şeker gerekdür kâhveci

Dağıdub bercemlerin gerdânına sünbül gibi
Nâzla yârâna gelse şakıyub bülbül gibi
Pâk meşreb şâfi dil gonce acılmış gül gibi
Rûhlar gül lebleri mercân gerekdür kâhveci

temmet

45b

SEMÂ'Î

Üc dilbere selâm virdim
Selâm almaz gülüb durur
Benim güzel sevdüğimi
Cümle ' âlem bilüb durur

İbrüşim kuşak belinde
Kelâmı cevher elinde
Doldurmuş bâde elinde
İc efendim diyüb durur

Bir daği gecmem yolundan
Üc gül yolam gâh gülünden
Leb sükkerdür dudağından
Em efendim diyüb durur

Çoc yigitler aña biner

Cevre şâhin gibi konar
Canân çıkmış boynun eyer
Güzel ‘ aqlım alub durur
mim

TÛRKİ

Eger din bâbından sûal idersen
Gönlündeki nedür bildir efendim
Beni çağırılmışsın geldim karşuna
İster isen beni öldür efendim

Altı biñ altı yüz farzımız tamâm
Yedi biñ yedi yüz kırk sünnet kelâm
Bunları bilmeyen nice olur im(a)m
Bunları öğrendim bildim efendim

Altı aylık terâvîh bir ide kıldım
Bir yıllık fitremi bir günde virdim
Cemâline cev(â)b virmek geldim
İster isen beni öldür efendim

Var mı sana bir ‘ aqlın yitirmiş
Habit gibi Sübhân Dede ötermiş
Köylü sana dürlü tã‘âm getürmüş
Gelen kaymağla baldır efendim

Sözündür sencileyin cürükleyen
Yüzüne bakmayan yüzdür günün
Ne yaman başına gecmiş şarığın

orarım başınız gldr efendim

Abandlı(?) dir boĝazuñ hıralma

Utanub Őıkılub taralma

Beni de ider dey horulma

Benim de başım senn gibi gldr efendim

Kim dedigne kyl sana glşesin

aĝırdun Şol cnı gelsn buluşasun

Ziyde terlemişsin nrın alışsın

Kendine yelpaze Őaldır efendim

mim

NAZİRESİ

Alla(hı)mın Őarřın sal idersen

İcmlen Őarřı beşdir efendim

Murdın imnı ĝrenmek ise

Andan aded Őeřdir efendim

Őavm Őalat ĥacc zeat ĥacc

Var ise malın Đaĝ yoluna sac

Biri Őehdetdir lisnın ac

Sana bir 'ac'ib işdir efendim

Dini Muĥammed dini cmleden afzal

Ol ĝayrı dinleri bilmezem naşıl

Ziyde degildir cdir farz-ı ĝusl

Mazmaza istinşk beden başdır (efendim)

On iki şûrûddir salâtuñ
Anı kılub menziline iletessin
‘İlm’ül-yağîn ile var ise ğalağın
İ’âdet it anı düstur efendim

Biz dört bilürüz abdestin farzın
Öğrenmeye eger var ise kaçdın
Dirseklere dek yumağa destûr
İster kalbi bu mâhir başdır efendim

Tekbîr al ellerin başına götür
Kıyâm kıurân rükû’ sücud getir
Ka’ide-yi ahrada bir miğdâr otur
Kılarsan bir güzel işdir efendim

Budur zamâne bildügi böyle
Noğşanım var ise gel doğru söyle
Şu bulunmaz ise gel teyemmüm eyle
İki darb bir niyet ücdür efendim

temmet

mim

46a

‘ÂŞIĞ ‘ÖMER

Ey gönül sen bu fenâdan
Gecmeye şübhen mi var
Mollâ gel mevtin şarâbın
İcmege şüphen mi var

‘Azrâ’ıl gelüb konacak

Beyâz göğsün üstüne
Gözlerinden kanlı yaşlar
Dökmege şüpheni mi var

Yer yüzünde şorucular
Hak diri kılsa gerek
Kanı meskânım deyüb dört
Yanına bakşa gerek

Tobrağı mesken tutub
Nice bakşa gerek
Aktanmaz tobrağ olub
Yanmağa şübhen mi var

‘ Âlim olan gölgelenir
‘ Arşın nûrına
Yetmiş iki millet gelir
Ol maşşer yerine

Biñ bir ayak bir yere
Durmağa şüpheni mi var

Ol sa‘ âdetlü resûl
Biner nûrdan atına
Dört yanına nidâ idüb
Cağırır ümmetine

Qıldan ince kılıcdan keskin
Hakkın biner sırâtına

Der ki ‘ Āşık ‘ Ömer Hâk şırâtın
Gecmege şübhen mi var

‘ ĀŞIK ‘ ÖMER

Yâr ile seyrâna çıktım bayram günleri
Ne ağlarsın deli gönül güle bayram günleri
Erdim halkın içinde ol canânım yok benim
Boynumu eğdim de bağıdım ele bayram günleri

Ben senüñle yar olalı cökdi serime dumân
Elem cekme deli gönül böyle kıalmaz bir zamân
Korkmaz mısın ol Hudâdan kanı ‘ ahd ile emân
Dimedin mi şarılalım böyle bayram günleri

Ben senüñle bir olalı kıaddimi dâl eyledim
Yeter etdiyın be hey dilber sitemle söyledin
Destini bûs eyler iken ta‘ accüb hışm eyledin
Bâdişahlar bile kıymaz kıula bayram günleri

Ben seninle bir olalı kıalmışım böyle nâçâr
Bu dünyâ bâkî degildür kimi kıonar kimi göcer
Dört yanına nazar kıldım cümlesi yabub(?) icer
‘ Āşık ‘ Ömer ğam içinde kıala bayrâm günleri

GEVHERÎ

‘ Aceb yemîn-i ‘ aşkıa dalub gittigim
Gözleri mestânem geldi günüme
Gice gündüz mişneti cekdigim

Efendim sultanım geldi günüme

Mihnet kimsenün yelkenün acub
Kasâvet deryâsın yel gibi gecüb
Meclisde ‘aşkına dolular içüb
Sevdüğüm devrânım geldi günüme

Hâğdan diledigim ele getürdüm
Başımı hırkâya ceküb oturdum
Hasret bu bağında hasta yaturdum
Tabîbim loğmanım geldi günüme

mim

46b

DÎVÂN

Ah itsem devrân elinden gözlerim yaş incidür
Kadir kıymet bilmeyen dost yârân yoldaş incidür
Gâ‘ibde destimi şundum bir cevâhir kânına
Ehl-i kâmil bahâ bicin la‘l-i mercân incidür

Yüküm cevâhir yüküdür taşma boncuk yanına
Şarraf olmayan ne bilür şanur her taş incidür
‘Âşılun her bir kelâmı la‘l-i cevâhir incidür
Câhilün kim kötü sözi ‘âkıbet cân incidür

KEREM

Cıķub baķdım havâ yüzi bulanık
Elbetde durulur ğam yeme gönül
Yig(i)din başından şöyle bir duman
Gü(n) olur şıyrılır ğam yeme gönül

Yârâdân kulumu kıomaz bu günde
Bir miħnet dâmı vardır şonunda
Ėam kıasavet gösterir önünde
Şoñra sultân ider   âleme gönül

İħtiyâc olursuñ hırkıaya bosta
Var derdine devâ Ėudâdan iste
Söyleme sırrını hercâî dosta
Kendine rezil eyleme gönül

Kerem dâdım ider sözlerim ĥaıdır
Yârâdan ĥüdânuñ ĥıımete çokdur
Kimseden kimseye ĥıı vefâ yokdur
Cân câna baş başa kim kim gönül

47a

TÜRKİ DİLBERÂN

Be hey dilber senüñ ĥüsnüñ bana şalgamdan artııdır
Şarımşakdan tatlı dilüñ lebüñ incirden artııdır
Kıabaı gibi yanaıların ĥıyâr gibi dudakların
Senüñ egri ayakların dişin kıazmadan artııdır

Mantaş kıabaıdır kıarnın batlıcana dönmüş burnun
Senüñ ol mermer elinüñ kıulaı kıaruşdan artııdır
Ay mıdır senüñ şoyun kütüğe beñzeyor boyun
Senüñ ol egri kıolun bana benâdirinden artııdır

Aħmed Baba medħin eyler diline geleni söyler

Böyle güzel seven begler bana eşekden artıktır

SEMÂ'Î

Bir küçük melek börisi kabağ(?) bakarsın şimdiden
Senin de bir meftûnuñ var oda yakarsın şimdiden
Yola giden yolcu şabar kâfir görse dine tabar
Hatır yıkan Ka'be yıkar hatrını kırsın şimdiden

Biñ sürüden secilmiş kaddine hülle bicilmiş
Tâze gül gibi acılmış güle koğarsın şimdiden
Büyük selvi dalı gibi koğun cennet gülü gibi
Kızılırmağ suyu gibi coşkun ağarsın şimdiden

47b

'ÂŞIK 'ÖMER

Bir yiğit 'aşkâ düşünce heb kâr elden gider
Aldırub 'aqlın başından fikri var elden gider
Boynuna zülfüñ kemendin taşsa bir kez ol cenâb
'Âşıkı Mecnûn eyleyüb cümle 'âr elden gider

Yanılıb bilmezlik ile düşse yârin bendine
Çalışuben halâş olmaz kul aldanur fendine
Aldırub elde olanı hayf ider kendine
Harc idüb malı melali her ne var elden gider

Bir kimesne meyl iderse dilberin a'zâsına
Uğradur 'âlem içinde bir kurı gavgasına
Belki bir gün râm olur heb cümlesi sevdâsına
Hâ bugün hâ yarın derken külli var elden gider

Bî-vefâ dilber sevenler dâ'imâ giryândadır
‘Âlemin cevri cefâsı cümlesi hep andadır
Ey ‘Ömer kesme ümîdin şimdi cânuñ tendedir
Gam degildir cümle malı külli var elden gider
temmet

48a

DÎVÂN

Ey şabâh ol rûhları vechi kamer gördün mü hîc
Sözleri kâdr-i cevâhir şulţânı gördün mi hîc
Semtine vardın mı yâ bir haberin aldın mı hîc
Kimler ile işret eyler ol biri gördün mi hîc

Döneli pervâne-i ‘aşka cektigim ey dil yağa
Bir selâm irsâl ider mi şimdi cânânı yağa
‘Âkıbet olur seyr idersin ‘âlemi kâfdan kafa
Bî-vefâlardan haqîkate indi gördün mi hîc

Gördükce dar idüb cevruñ yeter oldu yeter
Eyledi ol şacı Leylâ beni Mecnûn beter
Taşır ne deñlü katı olsa sînesi andan beter
Kalbi bir zâlim güzelim dünyâda gördün mi hîc

Şimdi gönül cânı dilden şâd ‘aşkın bendedür
Bende ahû nedâmete meskenim gülşendedür
Didiler bir mestâne bırağub efgendedür
Ey şabâh şorar olursa ‘Ömeri gördün mi hîc

Şarkı Der Mağam-ı Sabâ
Seni ağyar ile görmek
Helâk meşrebimdür pek
Baña böyle elem vermek
Helâk meşrebimdür pek

48b

TÜRKİ HALİLÎ

İbtidâ seninle oldum aşkâ(r)
Cevr ise murâdın dil-rubâ yeter
Nedir bu tükenmez nâz isti' nâ
Ey melek sîmâ kıadd-i tûbâ yeter

Şânına düşer mi zulm itmek böyle
Bildür günâhım ne ise söyle
Bunca yıl hizmetün itdim luğf eyle
Olmasun emegim bâd-ı hebâ yeter

Nice bir âh itsün bu derd-mendin
Esîr olalı dil ciger kemendin
Gelmege tenezzül itmezsın kendün
Selâmuñ kendün ol hebâ yeter

‘ Âşıkun kıadrini bil vech-i zîbâ
Meleklere yeşil yaraşur kabâ
Efendim ki ser-â-ser dîbâ
Bana bir şal ile bir ‘ abâ yeter

Eylediñ âline ‘ Âşık Halîli

amer cemâline  Aşık Halîli
İrgür vişaline  Aşık Halîli
İdelim senüñle merhabâ yeter

TERK-İ MECNÛNÎ

Terk itsem seni ey âşî kemân
Vefâsı olmayan yârda nem aldı
Yodur göğsünde zerrece i mân
Beni abdâl itdüñ size nem aldı

Elem cekme gönül böyle alınmaz
Tek sözüm şağ olsun yâr mı bulunmaz
abunda ul oldum adrim bilinmez
adrim bilmeyen yâre nem aldı

Felek benden beter itsün hâlini
Şimdi yâdlar yâdlar ocar ince belini
Bülbül gibi hâra uğratdın beni
Fiğânım ardurdım zârda nem aldı

Ziyâde Mecnûnım severim cândan
Sevdiğim ferâgat itdün mi benden
Gözlerim doldu yaş ile andan
Cıâyım gideyim şunda nem aldı

49a

ŞARI MAÂM

İşitdim ey verd-i gülzâr
Beni gecmiş saña ağıyâr

Eylerim hâlimi izhâr
Bugün dursun merâkım var

Demez miydım saña evvel
Ne söylerse yalandur el
Beni dinle yarın sen gel
Bugün dursun merâkım var

Kemâliyle göcen dem idi
Bilürüm ben sebeb kimdi
Hele vakit degil şimdi
Bugün dursun merâkım var

Düşürdün Şâbiti derde
Şakın sırr acma bir yerde
Baña şor vaqt-i ahırde
Bugün dursun merâkım var

mim

TÜRKİ KEREM

İki tu(r)nam gelür aklı kâreli
Ucuvermiş kanadları yâreli
Turnam seni uran avcu nereli
Yâre benden selâm idin turnalar

İNME TURNAM İNME HAVÂ KİŞ OLUR
İNDİCEĞİN YERLER DOLAR YAŞ OLUR
CİHÂN BÖYLE KALMAZ BİR GÜN HOŞ OLUR
BENDEN YÂRE SELÂM İDİN TURNALAR

İki ٲurnam gelür yolda yorulmuş
Avcı urmuş anadları kırılmış
Bize kısmet ğurbet elde verilmiş
Benden yâre selâm idin ٲurnalar

İki ٲurnam gelir anadı yeşil
Dola ak kolların ellerin boynumdan aşır
Şağ olan baş bir gün gelür avuşur
Benden yâre selâm idin ٲurnalar
mim

49b

‘ ÂŞIK ‘ ÖMER

Ey güzeller şâhı medħin eyleyen her an senüñ
Lebleri yâķût-ı aħmer dişlerin mercân senüñ
Halk içinde yok nazirüñ ahramân heybetli senüñ
Baķışın eyler efendim günde yüz biñ an senüñ

Gül cemâlin ziyâ virür şu ‘ âlemde ben gibi
Firatüñle ğurbet ele düşmüşüm Mecnûn gibi
Var mıdur âat getirür şu ‘ âlemde ben gibi
Bu denlü cevri cefâna doymaz insân senüñ

Ol hilâl ebrûların cânım ‘ aklım dağıdır
Bu sinemdeki yâreler senüñ hîcrin dağıdır
ورسنه سبى nev-civânsın maħbûblığın cağıdır
Süre gör ‘ âlemde zevķ-i dem senüñ devrân senüñ

Ol ğarîb bekler eşigin şadıkâne bendedir
Ben haķîkatle severim bî-vefâlık sendedir
Ferâgat gelmem efendim nitekim cânım tendedir
Bir cânım var o da olsun yoluna ħurbân senüñ
temmet

GEVHERÎ

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Alamam gönlümü câre degildir
Yüregim ħûn oldu cigerim püryân
Bu sînem onulcak yâre degildir

Ħarâbât gerekdür menzil ħovana
Ħükm eyle efendim kulun gelsün dîvâna
Zâr iderler şunda güzel sevene
Tâ ezelden sevdiğim degildir

Oturmuş sevdiğim zülfün düzeldir
Düzeldir de yâr yolunu gözetir
O benim dedikce gerdân uzadır
Boşadır sevdiğim göre degildir

Gevherî der ğaflet var mı sözümde
Ħaķ nazârım ħaldı elâ gözünde
Kimi gerdânında kimi yüzünde
Noħtadır benleri mihre degildir

temmet

50a

‘ ÂŞIK ‘ ÖMER

Tîr-i müjgân ile ey aşu kemân
Bend oldu nâgehân dil pârelendi
Hancer-i zamınla fitne-yi zamân
Bu zam-ı sînem şad pârelendi

Cem‘ idüb başıma biñ dürlü sevdâ
Bu derdi ‘ âşkınlı eyledim peydâ
Fikr-i hayâlinle ey melek simâ
Gitdikce murğ-ı dil avârelendi

Yâzıkdur sevdigim alatma beni
Hicrân oduna yadım bu cânı teni
Bildi cümle ‘ âlem sevdigim seni
‘ Aş peymânımız aşıkârelendi

Niceler şefâda niceler amda
Niceler medhimde niceler zemde
Diyâr-ı urbetde kûşe-yi amda
‘ Ömer dil-i asta bî-carelendi

temmet

SEMÂ‘ İ

Beni şây(?) iden afâa
Şehâ ‘ aşkuñla sevdâdır
Cemâlin naş-ı ‘ uşşâa
‘ Aceb zengin(?) temâşâdır

Nedir bu ğamda(?) sâhîr
Gelür dine gören kâfir
Gönüller olmada mâhir
‘ Aceb bî-bâk pervâdır

Lebi yâķût mı bilinmez
Cihânda mişli bulunmaz
Dişlerin vaşf olunmaz
O bir gizli mu‘ ammâdır

Yolunda nice meh-rûlar
Vaslın eyler arzûlar
Ħabbuñ üzere ebrûlar
İki nûna şatırdır

‘ Ömer eyler ‘ aşka şavaşın
Diriğ itmez câna başın
İnen ‘ âleme gözden yaşın
Şaķın bir ķânlu deryâdur

‘ ÂŞIK ‘ ÖMER

Delirsem perçemüñ gerdâna serilmiş yaţur
Dağıdub perçemlerin her yana serilmiş yaţur
Ħaķ Ħaţâdan şaķlasın kim al yanağın üstüne
Ol siyâh beñler şehâ ammâ ne serilmiş yaţur

Ey beri ķadri bilinmez şâdıķâne ‘ âşıkların

Buyultulı ul gibi arşundadır yanaqlaruñ
Öyle bir cenk eyledi ayâr ile  aşıqlaruñ
Gövdesi yok kelleler meydâna serilmiş yaur

Aya teşbih itdiler hüsnuñ secenler sevdiğim
Aşık olmuşlardır ol serden gecenler sevdiğim
Yanılıb  aşkın şarâbuñdan icenler sevdiğim
Aql fikr daıdub mestâne serilmiş yaur

Yâr icün ayâr ile oldum muaşşal-ı imtiân
Sinem üzere tıg-ı müjgân eylemiş haylî nişân
Görenler dai şedîdim dediler ey nev-civân
Derd-mend  Aşık  Ömer al ana serilmiş yaur

temmet

50b

GEVHERÎ

Nâzeninim bizi feryâda şalub
Raibi kendine bir itmek neden
Ben gedâya dürlü sitem ılıb
Cevrle barı hûn itmek neden

Bir zamân  ahdına vefâ eylerken
Şimdi beş eyledin derdim bir iken
Sen benimsin ben seninim der iken
Yanıma gelmeye  âr itmek neden

İnşâf eylemedin  and eyledin
 Adûlar meclisin irşâd eyledin

Aşlından ben gideli yer eyledin
Beni hizmetinden dur itmek neden

‘Aşkına eyleyüb dâ’im ahile zârı
Didim şolmasın hüsnuñ bahârı
Ah idüb ağlarım Manşûr mişâli
Cihânı başıma dar itmek neden

ŞARFI SEYYİD YÂR OĞLU

Sen beni ne sandın be hey bî-vefâ
Ben ‘âlemde sensiz olamaz mıyım
Nice bir eylersin cevrlle cefâ
Kul olunca sulţân olamaz mıyım

Yükseklerde beklerdim ben bu hâneyi
İndirdin alcağa ben dîvâneyi
Bayğuş gibi itdün ben dîvâneyi
Mesken tıttub qarâr kılamaz mıyım

Sihre mi uğratdın şaşırdın beni
‘Aşkuñ ateşiylen bişirdün beni
Ne yaman sevdâya düşürdün beni
Ben seni Mevlâya şalamaz mıyım

Seyyid oğlu bende şehîrde
Kaddim helâl oldu cevri-ı kâhırda
Doğru olunca durur her yerde
Senden intikâmım alamaz mıyım

SEMÂ'Î

Bir sâ' at gül yüzlü yâre
Var da benden selâm eyle
Bu mektûb-ı sitemkâre
Şun da benden selâm eyle

Bunı şağlasun yanında
Sır acmasun halk yanında
El kavuşdur dîvânında
Ver de benden selâm eyle

Baña derler kişi-zâde
Gönül virmem degme yâre
Elinde gülgüli bâde
Vir de benden selâ(m) eyle

‘Âşık ‘Ömer yolun izler
Nedür sende ahû gözler
Eşigi taşına yüzler
Sür de benden selam eyle

SEMÂ'Î

‘Âceb ol şâhî hem taze
Vuşlata kâ'îl olmaz mı
Savul gitsin nâzım
Kenâre kâ'îl olmaz mı

Gecer mi mübtelâsından
O şûh aşinâsından

Dönüb ‘ ahd ü vefâsından

‘ Adûlar hâ‘ il olmaz mı

Saña bir arz u hâl itsem

Şehâ luţfuñ hayâl itsem

Temennâyı vişâl itsem

‘ Adûlar hâ‘ il olmaz mı

Beni bülbül gibi gûyâ

Bend(?) itdün ey şacı Leylâ

Murâdım meyvâsı gûyâ

Bu bağda vaşl olmaz mı

51a

TÜRKi ‘ ÂŞIK ‘ ÖMER

Mübtelâyım hâtırımdan fikr-i yâr eksik degil

Gül cemâlün görmeyeli bende zâr eksik degil

El ceküb kılsam ferâgat ‘ aşk beni rahat kımaz

Elde bâde dilde zahmet kâlbde nâr eksik degil

Hâkkuñ emriyle ezelden böyle çalınmış kalem

Bağrımı hûn eyledi derd ile miñnet-i elem

Bilmezem mi alcağ yâ benim bahtım mı kem

Keyfime keder virir bir nâme kâr eksik degil

Ger dilersen bulasın sen bu cihânda devleti

Ehl-i dil kâmiller ile dâ’im eyle şöñbeti

Câhil-i nâdân ile ger idersen ‘ işreti

Yâ elinden yâ dilinden bir hârâr eksik degil

Gel naşîhat dinler iseñ saña bir taḥkîk-i ḥaber
Diñlemezsene bu kelâmı saña çok zarâr ider
Zevkîni engine şalma yine ey ‘ Âşık ‘ Ömer
Deryâlarda bir muḥâlif rüzgâr eksik degil
temmet

51b

TÛRKİ

Ger‘ ali dedikleri babam selvîden uzun
Dağlarda gezer yaz ilen güzün
Kırk sene oturan babam beluzun kızın
Nedir bu aķıncılık diyen Ger‘ ali

Arzûmun şuları ḥarlayub aķar
Zebin(?) karşusu ezaları yaķar
Serbtirmiş baba(m) kumaşın şala kim baķar
Nedir bu aķıncın diyen Ger ‘ ali

İstanbuldan çıkdım babam sökün eyledim
Kuyucuya gitdüm mekân bağladım
Kara ‘ Oşmân Oğlu ibnesine nitdim neyledim
Nedir bu kıncın diyen çoç kırbân ‘ alî (‘ Aliye dağlar künc ‘ Ali)

İstanbuldan çıkdım babam kâtlime fermân
Aradım bulamadım derdime dermân
Yigirmi dört vezîri babam zurzurumum(?) dîvân
Nedir bu (a)ķıncın çoç kırbân ‘ ali ‘ aliyye dağlar genc ‘ Ali

52a

İLÂHÎ

‘Aşk olan kişiler Mecnûn olağan olur

SEMÂ‘Î

Efendim neyleyim bilmem bu gönlüm sensiz eyleñmez

Rûz u şeb aglarım da'im bu gönlüm ....

Bu yerlerde çokdur güzel hiç bulunmaz sana benzer

..... gülün seni ister bu gö(n)lüm

..... yarım benim senden tek kârım yok

Benim şabra mecâlim yok hiç gönlüm

Gedâyi gam ider âhı görünmez ol yüzi mâhı

Ayân vallah billah bu g(önlüm)

52b

SEMÂ‘Î

Be hey kâmil gel haber vir

Dört kitâbı yazan kimdir

Magribde atılan topu

Maşrıqda celen kimdir

Dert yanubcı başımdan

Ruḥ tenine qarışmadan

Ana rahmine düşmeden

Doğamayub ölen kimdir

...Abdal gezer dağda

Bülbül feryâd ider bağda

Deryâda balık kırsağında

Beş vaktini kılan kimdir

‘Âşık ‘Ömer ‘Osmân için

Evcinde ucmağ için

İsmâ‘ ile inen kocun

Bacağımı çelen kimdir

...ider aya(n)lığa

Bayğuş öter viranlığa

On sekiz yıl karanlığa

Çul Hamza'yı şalan kimdir

SEMÂ‘Î

Evvel başdan şu dünyâya

Çurân indi hiçe mi indi

Şoralım ehl-i kâmile

Gündüz mü indi gece mi indi

Melekler göğe alındı

İblisin boynu kırıldı

Gökden kudret lokması

Aca mı indi çoka mı indi

Melekler göğe varınca

Çazrete selâm virince

Adem ‘aleysisselâm

Yiğit mi indi çoca mı indi

Derviş oğlum işin zârdır

Münâfıkın bağı dardır
Beytullahın üstü nûrdur
Hacca mı indi Şâma mı indi

SEMÂ'Î

Benim kara gözlüm ben gider oldum
Şâhine tellerin yoldurma şağın
Ben olmazsam belkim yine gelürüm
Hasret ile ' aqlın aldırma şağın

Benim selvi boylum yola bağıda
Geleni geçeni beni şanub da
Benim şirin sözlüm kâhırlanub da
Ah idüb göğsün gecirme şağın

Sen benim acılmış konca gülümsün
Gündüz hayâlimsin gice düşümsün
Elem cekme cânım gene benimsin
Gül benzin rengin şoldurma şağın

Her güzel görüb acılma
Ağzından haţâ söz kaçırma
Rağibler yanında göğsün gecirme
Düşmâna kendini güldürme şağın

53a

' ÂŞIK ' ÖMER

Bülbülüm gülşeni gördüm nâ-zâre minnetim neden
Hüsnuñ bağına girdim hâre minnetim neden

Ḳaddi ṭûbâ ince miyânâ(?) bulunmaz melek senüñ
Ḳudret ile virdi Ḥudâ vara minnetim neden

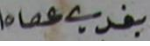

‘ Aqlımı yağmaya virdi birbiri bî-keremlik
Ol ḳadar yolu irigördüm gecmedi aşla dilek
‘ Aşkın ile yaḳdı cismim eyledi beni helâḳ
Ol sönmez darunmadan nâra minnetim neden

Ey felek nâzlı yârimden eyledi beni cüdâ
Ḥaḳîḳatlü dost yoluna eylerim serim fedâ
 hic ḳarâr olmaz ḳismetim verir Ḥuda
Beglerin şikârın aldım kâra minnetim neden

‘ Aşkla ḳasta gönlüm muḥtâcdır dermânına
‘ Adûnun sözleri itdi ‘ Ömerin fermân ile
Diraḳyâlî Aḳa Bollu(y)um ḳâ’ ilim fermân ile
Aşar begi zülfüñ teline der minnetim neden
temmet tem oldu

mim

‘ ÂŞIK ‘ ÖMER

Adem Ḥavva'yı ezel itdi sultân ibtidâ
Cün yedi itdi insân ibtidâ
Cıḳdı cennetden fenâ dünyâyâ ceddi
Cıḳdı sürdi ekdi bicdi dökdi ḳarmân ibtidâ

Tövbe istiḡfâre idüb meḳûr u mesrûr oldular
Hem ‘ adalet eyleyüb taḳvâ-yı ma‘ mûr oldular

Zulm idüb oldılar dünyâya mağrûr oldular
Hâbil öldi Kâbîl eyledi kan ibtidâ

Cün beşer ilen mükerrerem eyledi Rabbü'l-^ç alemîn
Hâk dine da^ç vet itdi enbiyâ ü'l-yağîn
Hâzret-i Nûhun gemisi yabdı cebrâ^ç îl-i emîn
Emr idüb mevlâ cihândan koydı tûfân ibtidâ

Nûh ikinci ceddimizdir biz anıñ zürriyeti
Milletim dâ'im halîlün hem Muḥammed Mustafa
Mâ^ç rifet vardır bu ^ç Ömerin ḥûb şoḥbe(t)i
Olmuşız biz eleste ḥayrân ibtidâ

temmet tem oldı

mim

TÜRKI

Üc dilber gördüm biri birinden secilmez
Birin şekerî çok şerbeti icilmez
Bir kücücekdir ondan gecilmez
Ḥangısınlan yâr ideyim kendimi

Birinüñ giydigi penbe alıdır
Birisinüñ boyu selvi dalıdır
Birinüñ yanağları Bâ(ğ)dad gülüdür
Ḥangısınlan yar ideyim kendimi

Biri ağam der otur yanuma
Birisi var aḳ kolların boynuma
Biri şoyunur ter gömlek girer çoynuma

Hangısınlan yar ideyim kendimi

Birinüñ kaşları ğâyet karadır

Birinüñ gerdân al hâredir

Biri benim derdime câredir

Hangısınlan yar ideyim kendimi

Birinüñ gözleri ğâyet elâdır

Biri bu ciğhânda var ise ʿaladır

ʿÂkıbet biri benim başıma belâdır

Hangısınlan yar ideyim kendimi

53b

SEMÂʿÎ

Uzağdan merhâba olmaz

Güle mestâne bağışlım

Ağ kolun boynuma tola

To la mestâne bağışlım

Señinsün(?) señi unutmaz

Hayâlin karşımdan gitmez

Padişâhlar zulm itmez

Çula mestâne bağışlım

Dile murâdını Hağdan

Bizi var eyledi yoğdan

Bülbülün arzûsı çoğdan

Güle mestâne bağışlım

Der ki ‘Ömer yana yana
Mişlũn gelmemiş cihâna
Her sözüme bir bahâne
Bula mestâne bağışlım
temmet

‘ÂŞIĞ ‘ÖMER

Bülbülüm medh ider oğur rûz (u) şeb dâl üstüne
Ki yeşil ahû gözlüm yaraşur al üstüne
Cıqub bir kız seyr eyledim hûbların serdârına
Şoğunmuş kırmızı güller hem beyâz şal üstüne

Coğ isteme deli gönül kıl kanâ‘ at az ile
‘Âkıbet bir gün gelür başımıza yazılan
Bir güzeller şâhı gördüm sevdikce nâz ile
‘Ağdarır saña şerbet dilinde bal üstüne

Rûz şeb Mecnûn misâli gezerim her yerleri
Gerçek ‘âşıklar şağınmaz dost yoluna serleri
Seyr eyledim al yanağın üzerinde beñleri
Şanırsın dürr-i cevâhir dizilmiş lâl üstüne

Der ki ‘Ömer bülbülüm ben sevdiğim yâ gülzârdır
Şarmayınca hâşıl olmaz bil vücûdum yâradır
Dört harfîyle efendimin ismi aşikâredir
İki mim bir dâhi hâ‘ dır yazılmış dâl üstüne

temmet

54a

KÂMİLÎ

Günbegün ' artmağda ' aşk cünûnum

Bu dîvâne gönlüm kime mâ'ildir

İşler yârelerim onulmaz benim

Bu dertli derûnum aha mâ'ildir

Hic hâtırdan gitmez elemi gider

Qalmamış hûblarda güder

Bendesin ağladub şafâ kesb ider

Gözlerimden akan neme mâ'ildir

Şormaşın ' âşıklar ahımın aşlını

Sevmişim şıdqla bir melek neslin

Gözedür gö(z)lerim diberin vaşlın

Yarla denhâca meh mâ'ildir

Ka' ilim uğruna serden gecmeye

Yetişmesin rakîb yâri qocmağa

Yâr ile oturub yatub içmege

Bu gönül câmla cem' e mâ'ildir

Qoman şu zâlîmi câna qasd eyler

Zîrâ her bakışı yüz biñ qan eyler

Dilerse Kâmilî ne figân eyler

Bir yüzi gül-i gonca gama mâ'ıldür

temmet

mim

SEMA 'Î

Yürü hey bî-vefâ dilber
Senden vefâ gelmez imiş
'Âşık bu cevri cefâ
Senden vefâ gelmez imiş

Yar için gayret kuvvetler(?)
Murâdına irmez imiş
Hercâ'î güzel sevenler
Dâ'im ağlar gülmez imiş

Hümâ gibi yüksek ucar
'Âşık olanlardan kaçar
Bu güzellik gelir geceler
Dâ'im bâkî kalmaz imiş

Nice bir zâr eylesem
Hâlim kime söylesem
Düşdü gönlüm neylesem
Kadir kıymet bilmez imiş

Der ki 'Ömer artdı derdim
Bir güzele gönül verdim
Coğ naşihat ide gördüm
Câre dermân olmaz imiş

temmet

mim

54b

KEREM

Şu   âlemde nazlı dilber çok ammâ
Benim gön l m sa na d şd  neyleyim
Der numda dert elem çok ammâ
Ciger keb b olub bişdi neyleyim

Y rin baġcesine gireyim derdim
Gonca g llerinden dereyim derdim
Sinesin s neme sarayım derdim
Aramıza engel hoşdur(?) neyleyim

 ks z m kimseler şormaz h limi
  Aşk kit bında acdım f lımı
G r şu bana cevri eyleyen z limi
G z m yaşı akub taşdı neyleyim

Der ki Kerem gece g nd z işim  h fiġandur
A sevdiğim sensiz h lim yamandır
Y ri g rmeyeli h yli zam ndur
Sevdiğim b -vef  d şd  neyleyim

temmet

mim

  AŞIK    MER

  Aşk odundan hastayım derm na minnet olmasun
K l olamam kimseye ferm na minnet olmasun
Ey H d  vir kereminden ben k lunuň k ismet ň
C mlen ň ma  b dusuň n d na minnet olmasun

İsterim derviş gibi kendim ‘ abâ bost eyleyim
Neylerim mâli melâli hâtırım hoş eyleyim
Yârin elinden aba gün taldurub nûş eyleyim
Yâ İlâhî sen keremsin hâna minnet olmasun

Nâ-murâd oldum cihânda düz meknûn söylerim
Ben de çokdur dertler ammâ kimse bilmez gizlerim
‘ Ahdi imânı bütün sâdık şimdi bir yâr gözlerim
Ey Hudâ sen kıl naşîb düşmâna minnet olmasun

Sen yerinden ‘ arşı göresin levh-i kalem leyl nehâr
Seni inkâr eyleyenüñ işi oldur ahı zâr
Vir bu ‘ Ömerin murâdın yâ Gani berdâr-ı digâr(?)
Sende gözden ğâyır bir sulţâna minnet olmasun

temmet

mim

55a

‘ÂŞIK ‘ÖMER

Ey melek yüzlüm senüncün cekdigim minnet yeter
Senden ğâyır bir dilbere eylemem minnet yeter
Gözleri mest olmayan ben dil-rubâyı sevmezem
Dürr-i yektâ olsa ğayrıya kıymet yeter

Sen benimsin ben seninim deyü çok and eylediñ
Âferîn ikrara durdun raķîbe fend eylediñ
Beni ol zülfüñ teline ‘âķîbet bend eylediñ
Ey güzeller badişâhı bana bu devlet yeter

Bir mürşîde hizmet idüb andan el alsam gerek
Bir muhabbet tekkesinde eylenüb kılsam gerek
Eğnime bost giyüb ‘aşka giriftâr olsam gerek
Bunca demdür dost yolunda cekdiğim ğayret yeter

Der ki ‘Ömer hûbların cevri cefâsı var ise
Böyle olur gâhice zevkı şefâsı var ise
‘Âlemüñ sevgili yâri Mustafası var ise
Gönlümüzü eylemeye bize de Aħmed yeter

temmet

tamâm

mim

‘ÂŞIK ‘ÖMER

Efendim rûz u şeb âh u fezâlar heb senüñcündür
Derûnî her seher dilde şenâlar heb senüñcündür
‘Adâvetler adûlar hâşıl itdim gâibânında
Râķib-i nâ-müzâlarla nizâlar heb senüñcündür

Ne sihr itdin bana bilsem düşürdün râh-ı sevdâya
Nedendür başladın bilmem nice biñ dürlü evzâya
Selâm virmege itmezken irtikâb ol kâfir a‘ dâya
Tevâzu‘ lar temennâlar recâlar heb senüñcündür

Ne deñlü olmasa çokdur güzelde mübtelâ haķķı
Bu sözlerde hilâfım yok efendim ol Ĥudâ haķķı
Bi-haķķ-ı Kâ‘ be-yi zemzem Resûl-i kibriyâ haķķı
Benim bu cekdiğim cevri cefâlar heb senüñcündür

Nedendür ey ‘Ömer bilmem bana ğamdan selâmet yok
Kıyâmet haşır olunca ah u feryâda nihâyet yok
Gönüldendür şikâyetler kızum sende kabaĥat yok
Yine bu ‘aşkla terk-i şılalar heb senüncündür
temmet

55b

‘ÂŞIK ‘ÖMER

Luţf eyle efendim ben mübtelâya
Bir selâmuñ gönder yâdigâr olsun
Sen uğratdın beni dürlü belâya
Senüñ gibi dilber ber-ĥudâr olsun

Tarĥ idelim ara yirden ĥicâbı
Ne yüzden bulurum ben intisâbı
Kerem kıl efendim kıldır niķâbı
Gül yüzden ğün gibi aşikâr olsun

‘Âşıkdur ğülşende ğül ‘andelîbe
Sen tırurken yâ ne ĥacet tábîbe
Raĥm edersin elbet bu ben ğarîbe
طوطولة ‘arzû ĥâlim der-kenâr olsun

Şaşırdım kendimi gördüğüm sâ’at
Meger ki irişe Ĥaķdan ‘inâyet
Âteş-i ‘aşkuñla düşmüşüm ğâyet
İsterse vücûdum bütün nâr olsun

Selâm olsun saña ey gözüm nûru
Fedâ kıldım yoluna cân ile serri
Qabûl et kulluğa ‘Âşık ‘Ömeri
Ölünce kapuñda ber-çarâr olsun

56a

DESTÂN

Bilmem nev-cihânda ne kâr eylesem
Şaşırdım ‘aqlımı başa dererken
Dedim şu diyârdan firâr eylesem
Bir kişi râst gelmedi çıkub giderken

Sözün tutdım hele dinledim anı
Varub bir kûşede tutdım dükkânı
Ciftci oldum ele aldım şabanı
Öküzleri öldürdüm cifti sürerken

Ekmekci oldum tutdı muhteşib beni
Ateşlere yakdı bu cânı teni
Eksik mi tutdı yedim sekseni
İmânı unuttum döküb dururken

Şaqa oldum çeşmeye vardum hele
Şâ‘ir oldum şazımı aldım ele
Başım gözüm yardı bir Gürci güle
Tellerin şaşırdım şazı düzerken

Hammâmcı oldum ve'l-hâşıl kelâm
Bir şabâh başıma yıkıldı hamâm

Bir tavîl kâfir külhâncı huddâm
Kendi kendin yakmış âteş yakarken

Nâtır oldum acamadım kurnayı
Avcı oldum uramadım turnayı
Mehter oldum calamadım zurnayı
Derisin catlatdım davul calarken

Boyacı oldum idemedim boyayı
Derzi oldum ütileyemedim cuhayı
Hallâc oldum cekdüm o yayı
Kolumu çıkardım tokmak şallarken

Cörekci oldum ciger düşdi büryâna
Bacacı oldum göbek düşdi fergâna
Gemici oldum şaldım baır-i ‘ummâna
Gemiye gark itdim yelken acarken

Eşnâf oldum bir kez gecdim dükkâna
Kârım oldu alma ile kestâne
Bekrî oldum yerim oldu meyhâne
Geldi ağa başdı bâde icerken

56b

Dellâl oldum haylî ma‘ âş eyledim
Bit perrânda savaş eyledim
Berber oldum bir kel tıraş eyledim
Başı elimde kaldı daği ovarken

Cânbâz oldum başamadım şalınayı
Balıkcı oldum balık yutdı holtayı
Kaşab oldum ele aldım balıyı
Kendi başım yardım kelle kırarken

Bezîrgân oldum zarâr eyledim
Vardım bir aḫâra karar eyledim
Seyiz oldum atı tîmâr eyledim
Kuyruğın kıbardım götün silerken

Bakḫal oldum mekânım oldu kıubân(?)
Yüz cevirdi benden cümle bezîrgân
Yağa bala düşdi bir iki sıcan
Fıcıların ağzın acub kıabarken

Tabak oldum serdim bir iki meşîn
Köbekler akçesin vermişler başın
Yayub bitirmişler kıurusın yaşın
Üstlerine vardım ağzın yalarken

Bilmem şu cihânda ne kâr eylesem
Ne fâ'ide dimege 'âr eylesem
Didim şaraflıkda karar eylesem
Bir cingene kıabdı akçe şayarken

temmet

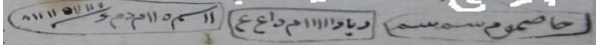
57a bâb ıstma icün mücerrebdür

Kına kına dirhem 10 valyirâne(?) Dirhem 5 انقوسطونه dirhem 5 darcın dirhem 6

Mezkûr eczâları güzelce saħk idüb otuz fincân Şu koyub kaynadub
nıŐfi gidüb nıŐfi kaldıkda süzüb hâşıl olan Şuyı alub
yemek tenâvül itmezden bir sâ' at evvel birer fincân iceler Hâk Őifâsı
vire temmet

bâb bir ademün gözüne berde inse bir yılanı öldürüb bir yerde kıoya tâ ki kıurt
lana ol kıurtları alub güneŐde kıuruda andan bir pâk nesnenün içine
döküb bir ince bezden eleyüb gecüre berâberi nebât Şekeri kıata anı daħı
muħkem saħk idüb eleye gözüne ceke gözün berdesi gide ğâyet ile nâfi' dür.
minnetim oldu temmet tem oldu

Muħabbet için üç bâre kağıda yaza âteşe bırağa bazartesi ğün ola

57b

DESTÂN

Din ğavgamızı ider ol kâfir ile
Bizim ana çoķdan 'ahdimiz var
Çalışırız elde olan var ile
'Adâlet Őâħibi sulţânımız var

Kâfirin bizim ile nedür edâsı
Dönmeyiz ne deñlü olursa 'âŐı
Gider kıalbimizin silinür paŐı
Dilimizde vird-i süħânımız var

'Âlemler çağrıŐur NaŐrunminellah
Şimden gerü nusret bizim İnŐállah
Ēazâ yollarında Hâsbinallah
Emâna Hüdâya bir cânımız var

Şıdk ile bend olduk ğanî Mevlâya
Yiter bizim imânımız sermâye
Bir arzû okudur kızıl elmaya
بزرگواره kadar meydânımız var

Erenler bu işe dediler belî
Kılıc kabzasına şundular eli
Tengrinüñ arşlanı Hazreti ‘Ali
Ebû Bekir ‘Ömer Osmânımız var

Dünyâda şağ olan her yere girer
Kuluna hidâyet Mevlâdan irer
Din uğruna ğâvğamız haşırdan sürer
Daği ‘adûlara çok kıanımız var

Nice tuğyânların aldık tacını
Senin de alıruz çok harâcını
Başına gecüririz taht tacını
Evvel böyle bizim ‘ahd-ı imânımız var

Niçün düşünmedin ha’in melânet
Şancağ-ı şerîf bizde emânet
Haşırdan bâkîdir bu din-i devlet
Resûl-ı ekremden Kurânımız var

Mülâhaza itmedin şon encâmını
Miñnetle geçür şubh-ı şâmını
Öğrenürsin bu ger İslâm nâşını
Sana gösterecek erkânımız var

Evvel yüksekde idüñ indin engine

اونوززيدلدير bir bölügüne

Ne kadar metânet virsen kendine

İsmin kaldırmağa kemânımız var

Қуyuyı қазмадın kendi boyunca

Düşünmedin çıkmasını düşünce

Gelüb bunda bir سزليا görünce

Ol dem anladın ne şânımız var

58a

Cennet-i a' lâdır bizim yerimiz

Şâh-ı velâyetdür bizim pirimiz

Biñ tabura karşı durur birimiz

Elimizde kılıc kalkanımız var

Hic yedin mi Osmânlınun nârını

Girü dönmez virsen olan varını

Her ân tuşsan yalıçcalıq(?) kârını

Bizim cenk itmege imânımız var

Sür'atile gider sonun(?) çatalım

Taburlarınıñ birbirine çatalım

Bir fitilde hezâr toblar atalım

Topçularda ateş-feşânımız var

Şad-ı hezâr la' net olsun cânına

Şanma itdüklerin qalır yanına

Virelim tacını Kıırım hânına
Soñra saña dürlü esîrânımız var

Hezarân min hezâr(?) paşâlar(?)
At başı birbiri ile koşuşlar(?)
Küheylân atlar altun haşlar(?)
Vezîrlerde hezâr merdânemiz var

Yüridür askeri eren tırandan
Kuşadurlar kâfir seni her yandan
Dört yüz biñ babamız gecdi Tıunadan
Üc yüz biñ küheylân raşşânımız var

Kızdırdın İslâmı elden gitdi tac
Kıurtar uyuz başın var bir yere kaç
Şimden girü tekbirü ağzın rüzgâra ac
Başına kopacak tufânımız var

Şağ olsun şevketlü hünkârın seddi
Mâşâllah hesâbsız vardur askeri
Ölürüz cümlemiz dönmeyiz geri
Hazerâta haylü müberrâtımız vâr

Yaşa padişâhımız sen biñler yaşa
Nüfûsuñ yürüsün yürüsün tağ ile taşâ
Şadık vezîrleriñ virdi başbaşa
İçlerinde şahib kıranımız var

Mehemmed ‘Alî paşâ yaradıldı

Ġazi hân Mecîd hoş dilâveri
Cihân ser-‘askeri Hâkdur yâveri
Böyle bir yırtıcı arslanımız var

Yüriyelim heb deryâdan karadan
Vücûdın kaldıralım aradan
İste de bize yardım ider yaradan
Ġamdülillah din imânımız var

Teslim-i kavlüdür ey kerem kânı
‘Avn eyle efendim varsa noġşanı
Muhtaşarca geçdik bu dâstânı
Sonuñda çok dem devrânımız var

temmet

mim

58b

... TĠARAC(?) ‘ÂŞIK ĠASBÎ
Kaşların çekilmiş mihrâb-ı minber
Çekilmiş ruhsârın serâpâ dilber
Mihrâb-ı hatta mâ’ilim pûser
Minber dilber buser şâh-ı İskender

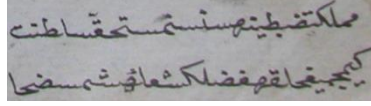
Rûhların ziyâsı mürşîd-i kamer
Ziyâsı bu dehre tal‘at-ı hâver
Ġürşîd-i aġter gitmede baġter
Kamer ġürşîd baġter yâr ġayy ü yâver

Ol tîr-ı müjġanuñ şimşir-i neşter

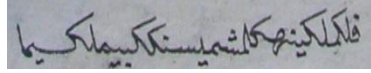
Müjgânuñ demreni bağrımı söker
Şimşiri kanı tığ ile döker
Neşter söker döker bu cefâ yeter

Leblerin lezzeti ‘asel-i kûşer
Lezzeti şifâdur bir kand-i şeker
‘Aseli ne güzel dendânı cevher
Kûşer şeker cevher hasbâ kemter

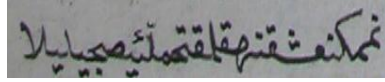
Mûşşullül hurûf-1 beyt

Mûşşullül hurûf-1 beyt

Mûşşullül hurûf-1 beyt

59a

DÎVÂN

- (ا) Allah’ın seversen gel bize nâz eyleme
(ب) Bize bir gün yiter eyleyüb gelsen ne var
(ت) Tamâm oldı cefâlar düşmânı şâz eyleme
(ث) Şevâbdur ‘aşka merhamet kılsan ne var
(ج) Cemâlin aya benzer ol mübâh kaçın hilâl
(ح) Hüsnin müzeyyen kılmış kudretinden zülcelâl
(خ) Hudânın emriyle leblerin ey zûlâl
(د) Deli dîvâne oldum yanıma gelsen ne var
(ج) Ziyâde iderdin nâz iderdin bana sen

- (ر) Râhat bulmadım asla cismim ne cânım tenim
(ذ) Zîlî oldum cihânda düşeli bu ‘aşka ben
(س) Selâmın bir güzel sevdiğim gelsin ne var
(ش) Şifâsız derde düşdün bu ‘ilâc icsen ne var
(ص) Şataşdın اشکبده gice gündüz gelmedin
(ض) Zâ’îf oldu vücûdum ne oldım bilmedim
(ط) Tâbîbim nev-civânım bir ‘ilâc itsen ne var
(ظ) Zûlm ol fitne-i rakîb iderdin münkir ile âl
(ع) ‘Adâlet ile iderdin ol yezîd-i bed-fa‘âl
(غ) Ğanî ol Hudâdan sana irmesin zevâl
(ف) Fenâ dünyâda hâtem bana yâr olsan ne var
(ق) Qıyâmete kalmayalım hasretinle el inşâf
(ك) Kifâyet eyler idim yüzünü görsem hemân
(ل) Lutfuna erebilmem şâz olurdum bir zamân
(م) Med ü(?) şâhım efendim kadrini bilmesem ne var
(ن) Nazîrım yok cihânda vav eyle varım benim
(ه) Hemân artmaktadır ah ile zârım benim
(لا) Elif ismin unutmam gül yüzli yârim benim
(ى) Yeşil مهنلی meleyim koynuma girsen ne var

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛ' A-İ TALİB'DEKİ ADI GEÇEN ŞIFALI BİTKİLERİN SÖZLÜĞÜ

3.1. Mecmû' a-i Tâlib'deki Adı Geçen Şifalı Bitkilerin Sözlüğü

AKGÜNLÜK

Latince Adı: Gummi Olibanum.

Bitki: Küçük ağaççıklardır.

Yetiştigi Yerler: Kuzey Afrika ve Hindistan'da yetişir.

Kullanılışı: Akgünlük elde etmek için ağaçların gövdeleri çizilir, meydana gelen süt zamanla sertleşince kazınarak alınır.

Su ile ezildiğinde ilaç olarak kullanılmak üzere süt gibi bir mayi elde edilir.

Akgünlük yakıldığında parlak bir alev, hoş kokulu ve beyaz renkli bir duman vererek yanar. Bu sebeple kara günlük gibi mabetlerde tütsü olarak kullanılabilir.

İçindeki Maddeler: Zamk, organik asitler ve uçucu yağ taşır.

Tıbbî Etkileri: Hipokrat zamanından beri bilindiği anlaşılmaktadır.

Yatıştırıcı, kuvvet verici, kabız yapıcı, idrar söktürücü, romauzma ağrılarını dindirici ve adet kanamalarını başlatıcı etkileri vardır. Kurumuş, akgünlük sütü, bu etkiler için günde 1-4 g suda eritilerek içilir. (Asımgil, 2009: 31)

ARDIÇ

Latince Adı: Juniperus Communis.

Bitki: Nisan-Mayıs aylarında çiçek açan, 1-9 m yüksekliğinde, kışın yaprağını dökmeyen ve siyahımsı mor yuvarlak meyveleri olan bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Orta Avrupa'da Almanya, Macaristan ve Fransa'da yurdumuzda ise Trakya, Ege ve Akdeniz bölgelerinde bol miktarda Ardiç ağacı mevcuttur.

Tarihçe: Ortaçağda her derde deva olarak bilinen ardıç meyvesi yendiğinde idrar menekşe kokusu aldığından eskiden Romalı kadınlar tarafından çok kullanılırdı. Yine bu çağlarda cadılardan korunmak maksadıyla yazlık evlerin önlerine dikilmiştir. Yine aynı inanişaya göre cadı ardıç yapraklarını saymayı başarır ise eve girebiliyordu. Bunu önlemek için elden geldiğince çok ardıç ekilirdi.

Kullanılışı: Ardıç meyveleri sonbaharda siyahımsı mor renklerini aldıkları zaman toplanır ve tel elekler üzerinde kurtulur. Bu şekilde yenebileceği gibi, toz haline getirilip suyla karıştırılarak bir eriyik halinde de içilebilir. Ardıçta uçucu yağ bulunduğu için asla suda kaynatılmamalıdır.

Ardıç katranı elde etmek için bitkinin yaşlı dalları gövdesi ve kökleri kesilerek, yarı yarıya toprak içinde bir testi içinde yakılır. Elde edilen sulu yağ dinlendirilerek katran dipten alınır.

İçindeki Maddeler: Organik asitler, reçine, acı madde, uçucu yağ, glikoz sakkaroz ve juniperin mevcuttur. Uçucu yağ antiseptik ve kuvvetli idrar söktürücüdür.

Tıbbî Etkileri: İdrar söktürücü ve terletici özelliği sebebi ile soğuk algınlığı, kalp yetmezliği gibi hastalıklarda kullanılabilir. Romatizmal hastalıklarda, burkulma ve çarpma gibi kazalarda ağrı kesici ve hareket kabiliyetini arttırıcıdır. Zaten ardıçın temel kullanım alanı da bu tip hastalıklardır. Kronik romatizmalarda, gut hastalığında çeşitli kas ağrılarında oldukça faydalıdır. Bunun için toz haline getirilmiş kuru ardıç meyvelerinden 20 gram 1 lt suda eritilerek günde 3 bardak içilir.

Konsantre ardıç suyu soğuk algınlığı veya anjine yakalanmış çocuklara destek tedavisi olarak günde 3 kez bir çay kaşığı olarak verilir.

Dahilen yüksek miktarlarda uzun süre kullanılırsa böbrekleri tahriş ederek idrarda kanamaya sebep olur. haftadan fazla ve böbrek hastalığı olanlarda kullanılmamalıdır. Ayrıca hamilerde de düşüğe yol açabileceği için uygun değildir. Çünkü rahim kasılmasını kasılmasını uyarır.

Ayrıca nefes kokularını yok eder.

Meyveleri C vitamini bakımından zengin olması sebebiyle, dişetlerini ardıç meyveleriyle ovma onları güçlendirecektir.

Antiseptik özelliği sebebiyle de haricen deri hastalıklarında da uygulanabilir. Aromaterapistler selülitlerde ardıçtan faydalanmaktadır.

Diğer bir tür olan kara ardıç yaprağının adet söktürücü, çocuk düşürücü ve idrar arttırıcı etkileri bilinmektedir. Çünkü rahim ve idrar yolları kaslarını büzmektedir. Karaardıç, kurutulmuş yapraklarından günde 0,5 g içilir.

Yine ardıcın özel bir türünden elde edilen ardıç katranı uyuz ve egzema gibi bazı diğer deri hastalıklarında haricen tüketilir. Ayrıca deride hafif tahriş yaptığından romatizmal hastalıklarda da merhem olarak kullanılabilir. (Asımgil, 2009: 38-39)

AYVA

Latince adı: Cydonia Vulgaris.

Bitki: 5-6 metre yüksekliğinde, mayıs haziran aylarında beyaz veya pembe renkli çiçekler açan bir meyve ağacıdır.

Yetiştigi Yerler: Bütün Anadolu'da batı bölgelerde daha fazla olmak üzere yetiştirilir. Bazen yabanî ağaçlara rastlamak mümkündür.

Tarihçe: Ünlü düşünür Solon evlenen genç kızların zifaf gecesinde ayva yemeleri gerektiğine hükmetmiştir. Bu gelenek bugün Balkanlarda hala sürmektedir. Plinius ayvanın insanı nazardan koruduğunu öne sürer.

Halk arasında çok yaygın olan bir inanışa göre, hamilelikte ayva yemek doğacak çocuğu güzelleştirir. Bu inanışın kökeninin de yine eski yunan uygarlığından geldiğini düşünebiliriz.

Eski Yunanistan'da ayva, güzellik tanrıçası Afrodit'e ithaf edilmiştir. Afrodit heykellerinin sağ elinde sıklıkla ayvaya rastlanır. Bu zamanlardaki düğünlerde gelin ve damat, evlilik seremonisine ahenk ve mutluluk katmak üzere ayva yerd. Bu adet ortaçağa kadar gelmiştir.

Kullanılışı: Yaprakları ile tamamen olgunlaştıktan sonra toplanan meyveleri ve tohumları tüketilir.

Yapraklar ve tohumlar suyla kaynatılarak, meyveler ise komposto veya şurup yapılarak faydalanılır.

İçindeki Maddeler: Yapraklar ve meyveler pektin, tanen, glikoz, sakkaroz, elma asidi ve C vitamini taşır.

Tohumlarda ise musilaj, sabit yağ, renkli maddeler, amygdalin ve emulsin bulunur.

Tıbbî Etkileri: Ayva yaprağı uykusuzluk ve sinirlilik hallerinde teskin edici olarak, ishallerde kabız yapıcı ve zayıf ateş düşürücü özelliği için kullanılır. Kurutulmuş yapraklardan 40 g 1 lt suda kaynatılır pekmezle tatlandırılır ve ihtiyaca göre içilir.

Tohumlar dahilen dışkı yumuşatıcı, bağırsakları rahatlatıcı, haricen ise deri çatlakları ve egzemada, yine yumuşatıcı olarak ve ağız boğaz hastalıklarında gargara

halinde kullanılır. Ayva tohumları içerdikleri musilaj sebebiyle çok iyi bir yumuşatıcıdır. Bu amaçla 2 çay kaşığı ayva tohumu 0,5 l suda 10 dk. kaynatılır ve bununla sık sık gargara yapılır. Bu karışımın ağız ve boğaz iltihaplarında mükemmel olduğu söylenmektedir.

Benzer amaçla aynı miktar ayva çekirdeği 1 cezve suda kaynatılıp soğutulur. Daha yoğun etkili madde içeren bu sıvı soğuk havalar veya ateşli hastalıklar sonucu dudaklarda meydana gelen çatlamlar için kullanılır.

Meyveler içerdikleri pektin ve tanen ile kabız etkilidir. Özellikle hoşaf şeklinde küçük çocuklara verilir. Yine aynı amaçla taze ayvanın sıkılarak elde edilen suyuda etkilidir. Çocuk ishallerinde başarı ile uygulanır. Ayva meyve olarak bulantıyı kesici özelliğe sahiptir.

Cilt bakımı için etli olarak soyulmuş ayva kabukları ile eller ve yüzler ovulur yarım saat sonra soğuk su ile yıkanır. (Asımgil, 2009: 48-49)

BADEM

Latince adı: Amygdalus Communis.

Amygdale amara: Acı badem.

Amygdale dulces: Tatlı badem.

Bitki: Mart-Nisan ayları arasında beyaz-pembe çiçekler açan, 5-12 m yüksekliğinde, tatlı ve acı olmak üzere 2 türü olan bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Bademin anavatanı Güney Çin olarak tahmin edilmekle birlikte, günümüzde bu ağaç genel olarak sıcak ve ılıman iklime sahip ülkelerde yetişmekte ve yetiştirilmektedir.

Memleketimizde de hemen hemen her tarafta özellikle Ege ve Akdeniz bölgesinde bol miktarda ziraatı yapılmaktadır.

Tarihçe: En eski kitaplar bile badem ağacı hakkında uzun uzun bilgiler vermektedir. Eski Yunanlılar ve Romalıların acı ve tatlı bademi tanıdıkları bilinir. Ortaçağda önemli ticaret mallarından biriydi.

Kullanılışı: Acı ve tatlı bademin tohumları, bu tohumlardan elde edilen yağ ve acı bademin suyu kullanılan kısımlardır.

Badem ağacı meyvesi, bir veya ender olarak iki tohum taşır. Meyveler olgunlaştıktan sonra tahta sertliğindeki dış kabukları kırılarak elde edilir. İlaç, kuruyemiş ve tatlı malzemesi olarak kullanılır. Avrupa mutfağında balıkla birlikte servis yapılır.

Bademyağı elde etmek için, badem tohumları soğukta presle sıkılır. Badem ezmesi, lokum, çikolata ve şurup gibi besinlerin yapımında, ilaç olarak, bazı besinlerde (balık yağı gibi) koku ve tat giderici olarak kullanılır.

Acı badem suyu ise tohumlardan su buharı distilasyonu yolu ile elde edilir. İlaç olarak tüketilir.

Badem kabuklarının toz haline getirilip, suyla karıştırılarak anjine (boğaz ağrısı) karşı kullanıldığı da bilinmektedir.

İçindeki Maddeler: Gerek tatlı ve gerekse acı bademde bulunan maddelerin başlıcaları protein, şeker ve yağdır. Acı badem ayrıca amigdalin denilen zehirli maddeyi taşır. Amigdalin kimyasal olarak parçalandığında siyanhidrik asit denilen zehir meydana gelir.

Tıbbî Etkileri: Tatlı badem tohumları kuvvetli bir besindir. Öksürüğü azaltır ve balgam söktürür. Vücutta kan yapımını artırır.

Bademyağı bilhassa bebeklerin kabızlıklarında müshil olarak verilir. Bunun için badem yağı eşit miktarda bal veya pekmez ile karıştırılır. 4-5 saatte bir 2 çay kaşığı verilir.

Hafif dezenfektan (mikrop öldürücü) etkisinden dolayı haricen yara ve yanıklara sürülür. Badem yağı deri için iyi bir besleyici ve yumuşatıcıdır. Bu amaçla en çok yüze sürülerek kullanılır. Yine bu özelliği sebebi ile hamilelikte karın ve bacaklarda meydana gelen stria gravidarum (gebelik çizgileri) adı verilen derideki çatlama ları düzenli kullanılırsa önleyebilir. Hafif yanıklarda tatlı badem yağı cilde sürüldüğünde deride su toplanmasını engelleyebilir.

Acı badem tohumları içerdikleri amigdalin maddesi sebebiyle zehirlidir. Günde 8-10 tohum yenmesi zehirlenme belirtilerine, 20-30 tohum ise ölüme yol açabilir. Bu acı tohumlar, günde 4-5 tane olmak üzere göğsü yumuşatıcı, öksürüğü kesici, idrar söktürücü ve barsak parazitlerini öldürücü olarak kullanılır.

Acı bademi çiğnemek, keskin kokusu sebebi ile ağız kokularını giderir.

Acı badem suyu daha çok öksürüğe karşı kullanıldığı gibi bulantı ve karın ağrılarına karşı da verilmektedir.

Acıbadem içerdiği amigdalin sayesinde kanser tedavisinde kullanılmaktadır. Meksika'da kullanılan bu ilaç Amerika makamlarınca resmi izin verilmediğinden kaçak olarak bu ülkeye girmektedir. Amigdalin vücutta parçalandıktan sonra meydana gelen zehirli madde siyanhidrik asit kanser hücrelerini, normal vücut hücrelerinden daha fazla etkilemekte ve onları daha kolay öldürmektedir. Ancak uzmanların çoğu

henüz yalnızca bu etkinin kanser dokularını küçültmekte faydalı olduğunu, kabul etmemektedir. Ayrıca kobaylarla yapılan deneylerde de anti tümör etki henüz ispat edilmemiştir.

Acı badem zehirlenmesinin ilk belirtileri baş dönmesi ve karın ağrılarıdır. Böyle bir durumda hasta hemen kusturulup, bir sağlık merkezine götürülmelidir.

Badem ağacının veya badem kabuklarının tozlarıyla hazırlanmış ılık banyolar vücuda dinlendirici etki yapar. (Asımgil, 2009: 49-51)

BALIK OTU(Hablülhilal)

Cava'da ve Malabar'da yetişen ve zehirli meyvesiyle balıkları sersemleterek yakalamaya yarayan zehirli bir bitkidir. 50 santim boyundadır. Dalları yeşil ve tüylüdür. İlaç olarak yaprak ve çiçekleri kullanır.

Balık otu özellikleri : Menispermaceae familyasındandır. Hablü'l-Hilal de denir ve Endenozya'da yetişen, zehirli meyveleriyle tanınan, tırmanıcı, sarılıcı bir ağaççıktır. Meyveler 7-10 mm uzunluğunda, sert kabuklu ve siyahımsı gri renklidir. Kokusuzdur, ancak çok acıdır. Balık otu denmesine sebep balık avında kullanılmasındır.

Balık otlu ekmek içini ya da solucanı yutan balıklar sersemleyerek su yüzüne çıkar ve bunlar kolaylıkla toplanır. Avrupa'da bu yolla balık avlanması 16. yüzyılın başlarında yasaklanmıştır.

Balık otunun faydaları: Terletir, idrar söktürür. Vücudu rahatlatır. Had bronşit ve nezlede, bütün bulaşıcı hastalıklarda kullanılır.

Balık otu nasıl kullanılır : Bileşiminde reçine, sabit yağ, başta pikrotoksin olmak üzere acı maddeler bulunur. Balık otunun meyvesi eskiden şerit ve kurt düşürmek, sara nöbetlerini azaltmak için az dozda dahilen kullanılırdı. zararları olarak bu yol genellikle ölümlere yol açtığı için vazgeçilmiştir. (sifalibitkilertedavikurleri, agis, 2015)

BALIK NEFSİ

Latince Adı: Cetaceum, Physteridae

Kimyasal Özellikleri: Kaşalot Physter macrocephalus (Physteridae)ların başındaki geniş boşluklarda bulunan yağdan elde edilir. Palmitik, laurik ve miristik asiderin setil esterlerini taşır. İğne şeklinde billur ya da pulların topluluğudur. Kokusuz olup zamanla rengi sararır. Bu drogün elde edildiği balıklar Adantik ve Hint

Okyanuslarında yaşar. Tutulan balıkların kafalarında burunlarına yakın delikler açılır ve bu deliklerden çıkarılan sıvı, fiçılar içinde dinlenmeye bırakılır. Dinlenme sonunda biri, sıvı, diğeri katı olmak üzere iki tabaka ayrılır. Kan kısım bez torbalarda sıkıldıktan sonra sulu potasyum hidroksit ile muamale edilerek yağlarından kurtarılır.

Kullanılışı: Ekspektoran (göğüs yumuşatıcı) olarak içerden kullanıldığı gibi, dışardan kullanılan ilaçların (kremler ve diğer, bazı kozmetik preparadlar) bileşimine girer.

Balık nefsi eski dönemlerden beri aktar dükkanlarında satılır. 1816 gümrük tarife defterine göre 19. yüzyılda ülkemize dışardan gelen droglar arasında idi.

Geleneksel Halk Reçetesi: Göğüs yumuşatıcı olarak ufaltılmış balık nefsi parçaları sabah, akşam yutulur.

Modern Tıptaki Yeri: Balık nefsi (Cetaceum) Türk kodeksinde kaydı olup modern tıpta dışardan kullanılan bazı kozmetik preparadara sıvağ olarak girer ve bu yüzden modern tıpta yeri vardır. (herbalist, agıs, 2015)

BEDNUS İBİĞİ (HOROZ İBİĞİ)

Yöresel Adı: Hoşkıran, Hoşuran/Hoşbaran (Tirebolu), Hoşuran (Giresun), Lita (Girit), Pazı, Susam otu (Ayvalık)

Bilimsel Adı: Amaranthus paniculatus L., Alm. Fuchsschavvanz, Bul. Metliçest ştir, Fr. Amarente, İng. Beetroot, Rus. Ştiritsa metlöçtaya

Tarihçesi: Milattan 400 yıl önce Aristo pazıdan bahsetmiştir. Eski Yunan, Mısır ve Romalıların pazıdan besin maddesi olarak faydalandığı bilinmektedir. Rusya'da yapılan çalışmalarda, bitkiden elde edilen proteinin biyolojik değerinin ve lysine içeriğinin (% 7.67) arpa, lüpen, yonca, gazal boynuzu, mürdümek ve bazı darılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Macaristan'da yapılan çalışmalarda ise bitkiden elde edilen kaba yemin K ve Ca içeriğinin sırasıyla 44.9 ve 17.3 g/kg kuru madde ve Ca: P oranında yemlik kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Samsunda yapılan çalışmalarda % 12 civarında nem içeren horozibiği tanelerinin ham protein oranı yaklaşık % 14-16, ham yağ oranı ise %5-7 arasında bulunmuştur. Oluşturulan Avrupa Amaranthus Birliği, Amerikan Amaranthus Yetiştiricileri Birliği gibi kuruluşlar bu bitkinin gelecekte karşılaşılabilecek açlık ve beslenme sorunlarının çözümünde yararlanılacak en önemli kaynaklardan biri olacağını işaretidir.

Yetiştigi yerler: Akdeniz bölgesi, Atlantik Avrupası, İskandinavya ülkelerinin güney kısmı, Afrika, Amerika, Avustralya'da bolca rastlanır. Ülkemizde, İstanbul-

Büyükdere ve Pera, Trabzon-Çaykara, İzmir’de yabani formları bulunduğu gibi, güney sahillerinde yaygın olarak yetiştirilir.

Tanımı: İki yıllık otsu bitkidir. Sap 1 metre kadar yüksek, dik, dallı çoğu kırmızıya yakın sarı renktedir. Yapraklar iri, geniş, almaşık, eşkenar-yumurta yahut uzunca, elips biçiminde, kaideye doğru kama şeklinde, uca doğru sivrilir, kalın damarlı, uzun saplıdır. Çiçekler yukarıdaki yaprak koltuklarında ve sap uçlarında toplu ve ana sap ucunda yapraksız, erguvani kırmızı, çok dallı çiçek demetidir, bunların en üsteki dik ve daha uzundur. Erkek çiçeklerin etraf yaprakları kırmızı 5 yapraktan ibarettir. Erkek organlar 5 adettir. Gonca yapraklar yandakilere nispetle 1 veya 1,5 misli daha uzundur. Dişi çiçeklerin etraf yaprakları mızrak şeklinde örülü, kırmızı 5 yaprakçıktan ibarettir. Meyve etraf çiçeklikten daha uzun kapsül olup aykırılığına çatlar, çok sayıda kestane kızılı sırt çizgisi küt tohumludur, yalancı meyvedir. Temmuz- Ağustos aylarında çiçek açar.

Kullanılan Kısımlar: Bitkinin sapsarı ve yaprakları. Bitkinin çiçek açma zamanında yapraklı yerüstü kısımları üstten 30-35 cm kadar alttan kesilir. Gölgede veya 45 °C ye ısıtılı fırınlarda kurutulur. Güneş ışınlarından uzakta, kuru havadar binalarda saklanır.

İçeriği: Kurutulmuş bitkide % 19,30 protein ve 13,5 albüminli maddeler bulunmuştur. Bitkiden rutin ve hidrolize ürünleri (kversetin, glikoz ve rannoz) izole edilmiştir. Demir ve kalsiyum içerir. Yapraklarında da % 203 mg. vitamin C alınmıştır. Tohumları % 50-60 arasında nişasta içermesine karşın, gluten düzeyi düşük olduğu için kabarma özelliği azdır. Yağı % 7-8 oranında Squalene adı verilen bir madde içermektedir. Yağ tocopherol (E vitaminin) ve tocotrinol (insanlarda kolesterolü azaltır.) yönünden zengindir.

Kullanımı: Dünyanın değişik ülkelerinde bitki değişik formlarda insan besini veya hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Horozibiği tohumları doğrudan çerez, bulamaç veya boza benzeri şurup şeklinde tüketilebildiği gibi, buğday, mısır ve yulaf unu ile yapılan ekmek, pasta, kek, kurabiye, pilav, sos, salata, puding v.b gibi yiyeceklere ve bebek mamalarına belirli oranlarda karıştırılabilmektedir. Bitkinin yaprak ve sapsarından sebze olarak istifade edilir. Besin değeri yüksektir. Sindirimi zordur. Usaresi balla karıştırılıp saçlar yıkanır, saçların gür çıkmasını sağlar. İçeriğindeki squalene maddesinden dolayı kozmetik ürünlerinin elde edilmesinde ve bilgisayar disklerinin yağlanması için kullanılmaktadır. Hardal tohumu ile yapılabildiği halde dalak hastalıklarına faydalıdır. Sebze olarak yetiştirilen bitki halk

hekimliğinde haricen basurlara tabik edilmektedir. Saplar domuzlara yem olarak verilir. Tohumları da kuşyemi olarak kullanılabilir.

- Pazının devamlı yenmesi durumunda; idrar yollarındaki yanmayı önler, idrarı artırır. Haşlanmış pazı usaresi, kabızlığı giderir
- Haşlanmış yapraklar çiban, şişlik ve basur üzerine konarak onların iyileşmesinin sağlar.
- Horozibiği balla kaynatılıp içilirse basuru giderir. (Baydar, 2006: 205-206)

BENEFŞE (MENEKŞE)

Latince Adı: Viola Odorata (Kokulu Menekşe), Viola Tricolor (Hercai Menekşe).

Bitki: Kokulu menekşe bahar aylarında, hercaî menekşe ise yaz aylarında çok güzel mor renkli çiçekler açan bitkilerdir.

Yetiştigi Yerler: Dünyada birçok ülkede süs bitkisi olarak yaygın bir şekilde yetiştirilir.

Tarihçe: Rivayete göre Napolyon ve Josephine sadakati temsilen birbirlerine menekşe buketi vermişlerdir. Daha sonra menekşe Napolyon'un imparatorluk partisinin amblemi olmuştur.

Fransa'da sevgi şiirlerine ödül olarak menekşe verilmektedir.

Kullanılışı: Menekşe güzel kokusu için 2000 yıldır yetiştirilmektedir. Özellikle Viktorya İngiltere'sinde çok popüler olmuştur. Günümüzde pastacılar kek, şekerleme ve çikolataları süslemek maksadıyla tüketmektedir.

Her iki menekşe türünün de toprak üstü kısımları, çiçekler açtıktan sonra toplanır ve gölgede kurutulur. Faydalanılacağı zaman suyla kaynatarak içilir.

İçindeki Maddeler: Uçucu yağ, tanen, saponinler, flavon glikozitleri iridin, Vialamin ve emetin benzeri bir alkaloid içerir.

Tıbbî Etkiler: Kokulu menekşe, terletici dolayısıyla ateş düşürücü, saponin sebebiyle göğsü yumuşatıcı ve balgam söktürücü, idrar arttırıcı etki gösterir. Kronik bronşitte öksürük ilacı olarak kullanılabilir. 100 g kuru yaprak 1 l suda kaynatılır, 1 gün bekletilir. Ertesi gün, 3 saatte bir 1 fincan olarak içilir. Eğer öksürük için kullanılıyorsa 1 çay kaşığı da bal eklenir.

Kokulu menekşenin uyutucu ve sakinleştirici bir etkisi de vardır. Atinalılar tarafından bu bitki kullanılarak bir uyku verici şurup imal edilmiştir. Eskiden başa menekşe takmanın baş dönmesi ve baş ağrısına iyi geldiğine inanılırdı.

Kokulu menekşe ayrıca mikrop öldürücü özelliği sebebiyle taze olarak yaraların üzerine ezilmek suretiyle uygulanabilir.

Yine bazı kanser vakalarında dahili ve harici kullanımın ağrıyı azalttığı gösterilmiştir. Ancak bu konuda yeterli araştırma yoktur. Hercaî menekşe ise idrar söktürücü ve dolayısı ile kanı temizleyicidir. Müshil ve balgam söktürücü etkisi de bilinmektedir. Bunun için 10 g taze menekşe 1 lt suda kaynatılıp yemek aralarında birer çay bardağı içilir.

Haricen ise egzemada da oldukça faydalı olduğu bildirilmektedir. Bunun için dahili kullanım yanında, gaz kompresler ile haricen tatbik de gerekmektedir. Yine sivilce ve sedef hastalığında da faydalı olabilir. Deri hastalıklarında dahili kullanım için toz olarak günde 0.5 çay kaşığı içilir. Harici kullanımda ise yukarıda bahsettiğimiz çayla kompres yapılır. (Asımgil, 2009: 202-203)

BÖĞÜRTLEN

Latince adı: Rubus Fruticosus.

Bitki: 2-3 metre boyunda, Haziran-Eylül ayları arasında beyaz çiçekli, sonbahara doğru olgunlaşan siyah meyveli, dikenli bir çalıdır.

Yetiştigi Yerler: Tüm Avrupa ve Türkiye’de yaygın bir bitkidir. Yurdumuzda özellikle Marmara ve Karadeniz bölgelerinde yol kenarlarında, ekilmemiş yerlerde sık rastlanır.

Tarihçe: İngiltere’de bir batıl inanışa göre böğürtlen 29 Eylül’den önce yenmelidir. Çünkü bu tarihten sonra şeytan üzerine tükürmek ve idrar etmek suretiyle böğürtleni kirletmektedir.

Kuzey Kaliforniya’da Kızılderililerin ishale karşı en çok kullandıkları ilaçtır. Ayrıca Onedia yerlileri de, dizanteri hastalığında kendilerini böğürtlen ile tedavi etmekteydi.

Kullanılışı: 4000 yıldan beri Avrupa’da toplanmakta, reçel, şurup sirke yapımında kullanılmaktadır.

Yaprakları bitki çiçek açmadan önce toplanır ve gölgede kurutulur. Suyu kaynatılarak içilir.

Meyveleri güzel bir gıdadır. Ayrıca sıkılarak elde edilen böğürtlen özünü de tıbbî etkilere sahiptir.

İçindeki Maddeler: Şekerler, tanen ve organik asitler içerir. C vitaminden zengindir.

Tıbbî Etkileri: Dahilen kuvvet verici, idrar söktürücü ve kabız yapıcı etkileri vardır. Boğaz ve ağız hastalıklarında gargara şeklinde kullanılır. 50 g kuru böğürtlen yaprağı 1 lt suda kaynatılır. Dahili kullanım için günde 3 bardak içilir. Gargara da bu sıvıyla yapılabilir. Ayrıca yine bu sıvı el losyonu olarak da uygundur.

Taze yaprakları çiğnemek diş eti kanamalarında fayda sağlar.

Uzun süren ateşli hastalıklarda böğürtlen sirkesi basit bir halk ilacıdır.

Meyvelerin şeker hastalarında hafif kan şekerini düşürücü etkisi mevcuttur.

Derideki küçük yaraların iyileşmesini hızlandırmak amacıyla toz halindeki kuru yapraklar yara üzerine konur. (Asımgil, 2009: 60-61)

CEVİZ-İ BEVÂ (KÜÇÜK HİNDİSTAN CEVİZİ)

Latince Adı: Myristica Fragrans.

Bitki: Bu küçük Hindistan cevizi, zeytin büyüklüğünde üzerinde çizgiler olan bir cevizdir.

Yetiştigi Yerler: Anavatani Güney Hindistan olup yeryüzünde tüm tropik mntikalarda yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: Ağacın meyveleri yılda 2 kez Kasım ve Mayıs aylarında toplanır. Meyvenin etli kısmı açıldığında ayıklanarak tohumları ayrılır. Tohumların üstünde kırmızı renkli bir kabuk vardır ve bu kabuk da ilaç olarak kullanılır.

Kabukları soyulan tohumlar çok kızgın olmayan güneş altında 2-3 gün bırakılarak kurutulur. Daha sonra tohumlar 5 dk. kireçli suda tutulup, tekrar güneşe bırakılır. Böylece ilaç hammaddesi hazırdır.

Üçüncü şekil ise bu tohumlardan sıkmak sureti ile elde edilen yağdır.

Tohumlar kuvvetli aromatik kokulu, tatları ise kendine mahsus acı ve baharlıdır. Yumurta ve peynirli yemeklerde, ıspanakta, kek ve pudinglerde terkibe girer.

İçindeki Maddeler: En önemli kısmı tadını ve kokusunu veren uçucu yağdır. Myristicin adı verilir.

Tıbbî Etkiler: Acı ve baharlı tadıyla iştah açar, keskin kokusu, ağız kokularını bulantı ve kusmayı giderir, balgam söktürür, idrarı arttırır. 50 g hindistan cevizi aynı miktar bal veya pekmez ile karıştırılarak yenir.

Küçük hindistan cevizi yağının kabız yapıcı etkisi sebebiyle ishalde kullanılabileceği kabul edilir.

Tohum kabukları güzel kokusuyla sinirli kimseleri teskin eder.

Küçük dozlarda uyku verici etkisi sebebiyle geceleri ılık çay olarak içilebilir. Yine 50 g hindistan cevizi 1 l suda kaynatılır. Yatmadan önce 1-2 bardak içilir.

Yüksek dozlarda küçük hindistan cevizi myristicin sebebiyle halüsinasyonlara yani hayal görmeye, hızlı kalp atımlarına ve orientasyon bozukluğuna yol açar. Çok yüksek doz ölüme bile sebebiyet verebilir. (Asımgil, 2009: 122-123)

ÇAKAL OTU

Etkileri:

- Büzücü
- İdrar söktürücü
- Kanama durdurucu
- Çakal otunun büzücü ve kanama durdurucu özellikleri onu öncelikle ishal, dizanteri. iç kanama ve hemoroit için uygun kılar.
- Amerikan yerlileri adet düzensizlikleri için kökünden çay hazırlamışlardır.
- İdrar söktürücü olarak, mesane problemleri ve romatizma için de tavsiye edilmiştir.

Hazırlanışı ve Kullanma şekli:

- Silme 1 çay kaşığı yaprak veya bitkiyi 1 bardak suda 30 dakika demleyin. Günde 1 ila 2 bardak alın.
- Lavman olarak, 1 çay kaşığı yaprak veya bitkiyi 1 litre kaynar suda 20 dakika demlendirin. Sıcak kullanın (43-44C). (sagligimicin, agis, 2015)

ÇÖREK OTU

Latince Adı: Nigella Sativa. Nigella Damascena (Sam Çörek otu). Nigella Arvensis (Kır Çörek otu).

Bitki: 30 cm yüksekliğinde, otsu, yaz aylarında mavi, yeşil renkli çiçekler açan bir bitkidir. Yol kenarları ve ekin tarlalarında rastlanır.

Yetiştigi Yerler: Çörek otu Türkiye’de Trakya ve Ege bölgelerinde ekilmektedir.

Kullanılışı: Çörek otu meyveleri tamamen olgunlaştıktan sonra toplanır ve güneşte kurutulur. Bu tohumlar daha sonra ihtiyaca göre adından da anlaşılacağı gibi ekmek ve çöreklerle lezzet verici olarak, ya da suyla kaynatılarak veya sıkılıp yağı çıkarılarak ilaç yapmak amaçlarıyla kullanılabilir.

İçindeki Maddeler: Sabit yağ, uçucu yağ, acı madde, saponinler, tanen, şekerler ve nigellin ile connigellin alkaloidleri bulunmuştur.

Tıbbî Etkiler: Acı maddesi ile iştah açar, uyarıcı, süt ve idrar arttırıcı, rahim kaslarını kasarak adet kanamasını başlatıcı olarak etkileyebilir. 40 g çörekotu 1 l suda kaynatılır, günde 2-3 bardak içilir.

Çörek otu yağı Latince adıyla Oleum nigella sativi'nin saç dökülmesini ve kepeği azaltıcı etkisi olduğu bildirilmektedir.

Çörekotunun nazara karşı tütsü olarak kullanması da Anadolu'da çok yaygındır. (Asımgil, 2009: 82)

DARIFÜLFÜL

Diğer İsimleri: Uzun biber.

Latince Adı: Piper longum.

Bitki: Tırmanıcı bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Doğu Hint adalarında, özellikle Sumatra'da yabancı olarak yetişmekte ve yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: 4-6 cm koni biçiminde, açık esmer renkli, yakıcı ve keskin lezzetli olan meyveleri taze veya kurutulmuş halde bahar veya ilaç olarak kullanılır.

İçindeki Maddeler: Nişasta, uçucu yağ, rezin ve piperin isimli acı madde mevcuttur.

Tıbbî Etkiler: Normalde kokusuz olan darıfölföl içerdigi uçucu yağ sebebiyle ezildiğinde güzel bir koku verir. Bu sebeple ağız kokularını giderir, acı tadı iştah açar.

Cinsel gücü arttırdığı, idrar söktürdüğü ve gastrite iyi geldiği, barsak gazlarını giderdiği söylenmektedir. 25 g darıfölföl tozşeker ile karıştırılıp günde 2 kez yutulabilir. Günümüzde baharat olarak tüketilmektedir. (Asımgil, 2009: 85-86)

DELİCE BAKLA (ACI BAKLA)

Diğer İsimleri: Delicebakla, Termiye, Yahudi baklası, Gâvur baklası.

Latince Adı: Lupinus Albus.

Bitki: 1 metreye kadar yükselebilen, el şeklinde parçalı yapraklı, beyaz çiçekli bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Avrupa, Balkanlar ve Türkiye'de bilhassa Marmara ve Ege bölgelerinde yabancı olarak yetişmekte, ayrıca yetiştirilmektedir.

Tarihçe: Güney Amerika Kızılderili kabilelerinden Navajo'lar bitkiyi kısırlık için kullanıyorlardı. Ayrıca bitkiyi kullanan kadının kız çocuk doğuracağına inanılıyordu.

Kullanılışı: Olgun tohumları acı lezzetli ve zehirli bileşikler taşıdıkları için, bunları uzaklaştırmak amacıyla kaynar suda bir müddet tutulurlar. Gevşeyen kabuklar soyulup bakla yenir veya bu tohumlar lapa haline getirilerek harici olarak deriye sürülebilir.

Tohumlar kavrulup, değirmende çekilerek toz haline de getirilebilir.

İçindeki Maddeler: Sabit yağ ve lupinin, spartein gibi alkaloidler taşımaktadır.

Tıbbî Etkiler: İdrar arttırıcı, kuvvet verici ve barsak parazitlerini düşürücü etkileri bilinmekte ve şeker hastalarında kan şekerini azalttığı iddia edilmektedir. Zehirsizleştirilmiş baklalardan 10-20 adet yenilebilir.

Ayrıca adet kanamalarını artırır ve kolaylaştırır, doğum sonrası akıntılarını gelişini rahatlatır. Toz haline getirilmiş kavrulmuş tohumlardan sabah aç karnına 1 kahve kaşığı alınır.

Harici olarak tohumların lapası yaralı deri hastalıklarında uygulanır. (Asımgil, 2009: 24)

DEVE DİKENİ

Diğer İsimleri : Akkız, Kasna, Eşek diken, Kenger otu, *Carduus marianus*, *Compositae*

Botanik Bilgi : Bileşikgiller familyasındandır. Taşlı ve çorak arazide, tarlalarda yetişen, 1 - 2 yıllık, 30 - 100 cm yüksekliğinde otsu bir bitkidir. İnce ve çengellidir. Temmuz ve Ağustos aylarında çoğunlukla erguvan, bazen de beyaz renkli çiçekler açar. Yaşken güzel kokuludur. Kuruyunca bu koku kaybolur.

Bilinen Bileşimi : Silymarin, uçucu yağ, tyramin, flavonit, histamin, reçine, amine, albumin, agmatin, yağ.

Faydaları : İçindeki silymarin maddesi nedeniyle karaciğerin hücrelerini alkol, ilaç ve kimyasalların zararlı etkilerinden korur.

Karaciğer iltihabı dahil, aşırı alkol ve bazı ilaçların neden olduğu safra yolu iltihabı, siroz ve kronik karaciğer hastalıklarında olumlu katkılar sağlar.

Devediken tohumu safra artışını sağlar.

Böbreklerin daha iyi çalışmasına katkıda bulunarak idrar yollarındaki problemlerin giderilmesinde olumlu katkılar sağlar.

Alkolün çok kullanılması sonucu gelişen sirozda etkilidir.

Ayrıca aşırı sigara içen kişiler için de önemlidir. Nikotin, alkol, karbon monoksit gibi maddelerin zararlarını etkisiz hale getirir. İyi bir kan temizleyicidir.

Kullanım Şekli : Çay 1 çay kaşığı tohum 250 ml kaynar suda haşlanır, 20 dakika beklenir, süzülür. (saglikaktuel, agis, 2015)

DEVE TABANI (ÖKSÜRÜK OTU)

Diğer İsimler: Farfara otu, Sulandık otu, Kavalak.

Latince Adı: Tussilago Farfara.

Bitki: Mart-Nisan aylarında sarı renkli çiçekler açan, killi kireçli ve rutubetli toprakları seven otsu bir bitkidir. Karlar eridikten hemen sonra çıkarlar.

Yetiştigi Yerler: Öksürükotu hemen hemen bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Yurdumuzda ise özellikle Kuzey Anadolu'da nemli dağlar ve yol kenarlarında bulunur.

Kullanılışı: Öksürükotu yaprakları Haziran ve Temmuz aylarında toplanarak çok güneşli olmayan bir yerde kendi halinde kurumaya terkedilir.

Yapraklar kokusuz ve hafif acı lezzetlidir. Öksürükotu çiçekleri ise ilkbaharda tamamen açılmadan toplanır ve gölgede süratle kurutulur. Kuru yaprak ve çiçekler suda kaynatılarak içilir. Zararsız bir ilaçtır.

İçindeki Maddeler: Müsilaj, acı maddeler, tanen, tussilagin, senkirkin alkaloidleri, organik asitler, inulin, şekerler ve phytosterol denilen bir madde vardır.

Tıbbî Etkiler: Eski bir öksürük ilacıdır. Öksürük kesici ve solunum organlarında yumuşatıcı, balgam söktürücü etkiye sahiptir. Bu sebeple öksürükle seyreden solunum sistemi hastalıklarında rahatsız edici öksürüğü hafifletmek amacıyla tüketilir.

Öksürük otunun en fazla tavsiye edildiği iki hastalık amfizem ve silikoz adlı akciğer hastalıklarıdır. Bunlar sürekli öksürükle seyreden ve kesin tedavileri olmayan illetlerdir. Bunun için tedavi yalnızca hastayı rahatlatmak amacıyla verilir. Özellikle şikayet sabah kalkınca olan şiddetli öksürüklerdir. Daha yataktan kalkmadan içilen öksürükotu suyu hem buna hem de gün içindeki öksürüklere faydalı olur.

Günde 3-4 kez olmak üzere 2 çay kaşığı kuru öksürükotu bir fincan kaynar suya atılır ve 10 dk. sonra içilir. (Asımgil, 2009: 223-224)

DURAK OTU

Diğer İsimler: Tereotu.

Latince Adı: Anethum Graveolens.

Bitki: 30 - 60 cm yüksekliğinde, baharda sarı renkli çiçekler açan, rutubetli ve sulak yerleri seven, bir ottur.

Yetiştigi Yerler: Orta ve Güney Avrupa'da Türkiye'de ise bilhassa Marmara ve Ege bölgelerinde bahçe ve bostanlarda yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: Eylül ayı sonlarında toplanarak, kurutulmuş meyveleri suyla kaynatılıp veya taze meyveleri yemekler ve salatalarda kullanılmak suretiyle tüketilir. Avrupa'da geleneksel olarak balık ile servis yapılır.

İçindeki Maddeler: Sabit ve uçucu yağ, tanen, reçine, uçucu yağda carvon, phellandren gibi maddeler içermektedir.

Tıbbî Etkiler: İştah açar, hazmı kolaylaştırır, barsak gazlarını giderir ve hafif teskin edicidir. Bebeklerin gaz sancılarını giderici ve anne sütünü arttırıcı olarak bilinmektedir. 40 g dereotu tohumu 1 lt suda kaynatılarak günde 2-3 bardak içilir. Tabii ki bu doz bebeklerde 1/5 oranında azaltılır.

Hemoroit de dereotunun diğer bir kullanım alanıdır. 100 g kuru dereotu 1 l suda kaynatılarak günde 2 kez yarım saat pansuman yapılır. Ayrıca yine 50 g kuru dereotu 1 l suda kaynatılarak elde edilen sıvı günde 3 bardak olarak aynı zamanda içilir. Bu tedavinin etkinliği henüz bilimsel olarak araştırılmamıştır. (Asımgil, 2009: 89-90)

EBEGÜMECİ

Latince Adı: Malva Sylvestris (Büyük ebegümeçi). Malva Neglecta (Küçük ebegümeçi, Karagöz ebegümeçi).

Bitki: Haziran-Eylül ayları arasında mor renkli çiçekler açan, yol kenarları, viranelikler, tarlalar ve ekilmemiş topraklarda çok bulunan bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Yurdumuzun hemen hemen her tarafında bol miktarda yetişen bu bitki, Avrupa ve Asya'da da yetişmektedir. Belçika, Macaristan ve Almanya'da büyük miktarlarda toplanmaktadır.

Kullanılışı: Ebegümeçinin çiçekleri ve yaprakları Temmuz-Ağustos aylarında toplanır, çok güneşli olmayan temiz bir yere serilerek, açık havada kendi kendine

birakılarak ilaç maddesi elde edilir. Çiçekler kuruyunca mavi renk alırlar. Bu rengi bozmamak için ışıktan muhafaza edilmelidir.

Kuru yapraklar ve çiçekler suyla kaynatılarak içecek şeklinde, suyla çözölerek lapa şeklinde haricen kullanılabilir. Genç bitkiler, özellikle Ege bölgesinde sebze olarak tüketilmektedir.

Taze ebegümece dalları önceleri kırsal kesimlerde ocuk düşürmek maksadıyla kullanılmaktaydı. Yaprakları alınmış olan taze dal rahim içine sokularak mekanik etki ile düşük sağlanır. Ebegümece dalı yumuşak olması sebebiyle rahmi delmez. Özel bir etkisi yoktur. Tahmin edilebileceği gibi bu yöntem tabii ki oldukça tehlikelidir. Çünkü her ne kadar dallar kullanılmadan önce mikropları temizlemek amacıyla kaynar suya veya alkole batırılıyorsa da kesinlikle yeterli değildir. Böylece şiddetli rahim iltihapları olması ihtimal dahiline girer. Bu tip iltihaplar kişinin hayatını bile tehlikeye sokabilir.

İçindeki Maddeler: Müsilaj, malvin adlı anthocyan madde tanen ve glikoz taşımaktadır.

Tıbbî Etkiler: Taşıdığı müsilaj sebebiyle yumuşatıcı etkilere sahiptir. Solunum ve sindirim sistemi tahrişlerinde, ses kısıklıklarında, bronşit, anjin ve öksürükte kullanılır. 40 g ebegümece 1 l suda kaynatılarak 10 dakika kadar demlenir, günde 5 kahve fincanı içilir.

Boğaz ağrılarında, ağız iltihaplarında gargara olarak verilir. Bu tip kullanımda içine birkaç damla oksijenli su katılması faydalı olacaktır. Yine müsilaj sayesinde dışkıyı yumuşatır.

Lapası haricen ciltteki çıban ve yaraların ağrılarını dindirmek için tülbent arasında deri üzerine konur. Ayrıca egzama ataklarında da fayda sağlar. Lutz İsveçli askerlerde egzama için ebegümece kullanmış ve iyi sonuçlar aldığını rapor etmiştir. Tabii ki egzama atağı geçtikten sonra, egzamaya sebep olan madde ile cilt yine temas ederse, egzama tekrar başlayacaktır. (Asımgil, 2009: 96-97)

EBU CEHİL KARPUZU (ACI DÜLEK)

Yöresel Adları: Acıdüğlek, Acıkavun, Acı düvelek, Bırtlangı, Cırdatan, Cırtlak, Ebucehil karpuzu, Eşekhiyarı, Gargadüleği, Gargadüneği, Hıyarcık, İt hıyarı, Karga ibiği, Karga keleği, Karga düleği, Karga düveleği, Karga kozalağı, Yabani hıyar.

Bilimsel Adı: Ecballium elaterium A.Rıch, Alm. Spritzgurke, Esels isp. Cocomero asinino, Ar. Ütrüc, Bul. Diva krastavista, Fr. Giclet, concombre d'attarpe, Rus. Ogurets beşenii, İng. Squirting cucumber

Tarihçesi: Yüzyıllardan beri bilinen bir bitkidir. Eski Mezapotamya da katartik olarak kullanılan bitki, eski Roma'da ishal sürdürücü, ve sinüzit ilacı olarak kullanılmıştır. Dioscordies'in Materia Medica'sında bitkiden bahseder. Dioscordies, ona sefidus der. Sevgili peygamberimiz; Kuran okumayan tacirin misali ebucehil karpuzu gibidir, tadı acıdır kokusu da yoktur der. İbn-i Sina "O, kısa-i hımarıdır. İyisi, sarı renktedir ve diğer hıyar gibi acıdır. Onun öz suyu beyazdır, pek az lezzeti vardır. Üçüncü derecede sıcak ve kurudur. Yumuşatıcı, çözücüdür. Kökü, yaprakları ve meyvesi, temizleyici ve çözücüdür. Kabuğunun çok fazla kurutucu etkisi vardır." demektedir. 1888'de Dr. Dikson da bitkiyi şiddetli migren ve sancılara karşı önermiştir. İlk kodekslerimizden Düstur al- Edviye'de kayıtlı olan bitki eskiden de Mısır çarşısında sarılık tedavisinde de kullanılırdı. Rüya yorumcularına göre; rüyasında acı dülek gören üzüntü ve kedere korkak ve kötü huylu kimseye delalet eder.

Yetiştigi yerler: Vatanı Akdeniz bölgesidir. Anadolu, Rusya'nın Güney kısımlarında yaygındır. Ülkemizde yol kenarlarında, kumsal yerlerde, viranelikler de rastlanır.

Tanımı: Kabakgiller familyasından çok iyi gelişmiş kalın kazık köklere sahiptir. Kökleri etlidir ve yan kökleri azdır. Gövde 25 cm. boyunda, çok yıllık, pürtüklü sert tüylerle kaplı, sürüngen, dallı, sulu saplı, otsu bitkidir. Yapraklar karşılıklı, kalp şeklinde, girintili, sert tüylerle kaplı, kısa beyaz havlıdır. Çiçekler soluk sarı, tek cinsiyetlidir.

Erkek çiçek demetleri tek taraflı üzüm şeklinde, dişi çiçekler bireyli, yaprak koltuklarında bulunurlar. Taçyaprağı tabanda birleşik, dişi çiçekte 6-12x 3-6 mm. erkek çiçekte 8-16 x 4-7 mm. stamenilerden 4 tanesi çiftler birleşik, beşinci serbesttir. Meyve 3-5 x 1.5-2.5 cm boylarında (15-20 adet) elips şeklinde, yeşil, sert tüylerle kaplıdır. Tohumlar çok sayıdadır. (Olgunlukta sapa bağlandığı yerden kopup basınçla tohumlarını uzağa fırlatır). Temmuz Ağustos aylarında çiçek açarlar.

Kullanılan kısımlar: Meyveler ve kökler Eylül-Ekim aylarında ham iken toplanır. Gölgede veya 45 °C ye kadar ısıtılı fırınlarda kurutulur. Meyve kolay kuruması için uzunluğuna veya enlemesine dilimlere ayrılarak iplere dizilir. Havadar yerlere asılarak kurutulur. Kuru meyveler koyu yeşil, kokusuz ve acı tattadır. Bitkinin

usaresi çıkarılır; yaz sonuna doğru meyvesi sararmaya başlayınca toplanır ve bir torba içine konup, suyu süzülmesi için bir yere asılır. Süzülen su, bir kaba konup, tül üzerinde kurutulur ve sonra gölgede düz bir levha üzerine serilir.

İçeriği: Meyve usaresinde iki kısma ayrılan ve taze usarede bulunmayan, "elaterin" (cucurbitacin, B,D,E,I gibi acı cucurbitacinleri içerir.) adı verilen bir bileşik vardır. Ayrıca albüminli maddeler, asitler, sakızlar, bir enzim allantoin içerir. Meyveleri ; glikoz (A ve, protein, şeker, % 2,5 kadar helme (sümüklü madde), % 12 kadar karbonhidrat, nişasta, saponinler, eterik yağ, akrosetin, kumarin, karotin, flavonidler, yağlı madde ve asitleri içerir.

Kullanımı: Çocuk düşürmeye sebep olan (abortifacient), ağrı kesici (analgésie), romatizma önleyici, (antirheumatic), kalple ilgili (cardiac), böbrekle ilgili (kidney), musil (purgative) özellikleri modern tıp tarafından kabul görmektedir. Köklerin ve yaprakların ekstraksiyonu ile elde edilen ecballina adlı özsu deri sağlığını korumak, derideki mantar enfeksiyonlarını tedavi etmek saç çıkarmak amacıyla kullanılmaktadır. Köklerinden hazırlanan lapa ve merhemler egzama gibi kronik cilt hastalıklarına karşı ve romatizma ağrılarını dindirmek için uygulanır. Meyveleri haricen sarılıkta mayasilda kullanılır. Ayrıca idrar artırıcı, kusturucu, ishal verici, iştah açıcı olarak nefes yolları hastalıklarına karşı kullanılmaktadır. Son zamanlarda haşlama usulü elde edilen özü bilhassa botkin hastalığını tedavisinde çok etkili olduğu görülmüştür. Halk arasında sıtma, kolera, nevrastoni, kızılıyörük, yeni doğan yavrularda sarılık, zayıflama için kullanılır. Haricen meyveler 1:20 nispetinde kuvvetli alkol içerisinde bekletilerek, romatizma, lumbago hastalıklarında ovuşturularak, basur ve cerahatli yaralara lapa halinde konur. Sarılık veya sinüzit hastalıklarında (toz haline getirilerek) enfiye gibi kullanılır (buruna çekmek). Kökten haşlanan mayi sıtmaya karşı kullanılır. Drogun sıvıları atma özelliği vardır. Zarar vermeden vücutta biriken sıvıları dışarı atar. Balgam ve kan, atar özsu, idrar ve regl atar ve fitil şeklinde uygulanırsa, ceninin öldürür özsu elde edilmesi. Meyveleri olgunlaştıktan sonra toplanıp sıkılarak, içlerindeki usare alınır ve bir süre bekletilip tortusunun dibe çökmesi sağlanır. Tortu süzülerek suyundan ayrılır ve elaterium isimli madde elde edilir.

- Elaterium küçük miktarlarda (bir defada 5-6 mgr) hap halinde müşhil olarak kullanılır.

- Temizlenip küp şeklinde kesilip, haşlanır. Haşlama suyu sabahları aç karına içilir.

- Özsuyundan arpa unu ile hap hazırlanır veya kaynatılıp buharına oturulur (Basur) rahatlatır.

- Baş ağrısını gidermek için bitki dövülüp başa bağlanır.

- Bitki özü kuru incir ve hardalla karıştırılıp bacaklara sürülür.

- Sarılık tedavisinde drogün sıkılarak suyu çıkarılır ve bu su buruna çekilir.

- Olgunlaşmamış meyve şirasından kurt düşürücü olarak faydalanılır. Meyvelerinden taze sıkılmış şırası buğday unu ile hamur yapılarak, geç iyileşen yaraların tedavisinde yaraların üzerine sarılır.

- Cüzam hastalığında yaralı yerlere acı kavun sürülür.

- Beyin ve damar tıkanıklığında acı kavun suyu burun deliklerine üçer damla damlatılır.

- Pireden korunmak için acı kavun kökü kaynatılır, bir kaşık bal ile tatlandırılıp birer bardak içilir.

- Diş ağrısında acı kavun suyu sirke ile kaynatılır, elde edilen mayi ile gargara yapılır.

- Siyatikli uzva acı kavun usaresi sürülür.

- Meyvelerden elde edilen sıvı sinüzite karşı, buruna çekilerek kullanılmaktadır. Kanalları açarak sinüslerdeki cerahatin bir kısmını boşaltılabilir.

- Köklerden elde edilen öz haricen romatizmalı ağrıları dindirmek ve basit yaraları tedavi etmek maksadıyla tüketilmektedir.

- Kökünden arpa unuyla yakı yapılıp, balgamı şişler üzerine tatbik edilirse, onların hepsinin çözer. O iltihapları akıtır, özellikle sakız ağacı zamkıyla birlikte tatbik edildiğinde, bu etkisi vardır ve özellikle öz suyu bu etkidedir.

- Eklem ağrılarına iyi gelir ve kaynamışı ile lavman yapmak siyatiğe yararlıdır ve onunla sirkeyi karıştırıp, gut üzerine yakı uygulanırsa faydalı olur.

- Özsuyu, sütle birlikte haricen tatbik edilirse, şakak ağrılarına iyi gelir. Eğer süt ve eşek hıyarı karıştırılıp, burun deliklerinden damla olarak uygulanırsa, başta birikmiş olan fazlalıkları dışarı atar.

Dikkat: Fazla kullanıldığında kanlı ishale sebebiyet verir. Kökleri Radix Mandragorae (Adamotu) kökü ile karıştırılmamalıdır. Bitki zehirlidir. (Baydar, 2006: 43-45)

FERBİYON (SÜTLEĞEN)

Diğer İsimler: Davud çobanı, Nebulotu, Sütlüceotu.

Latince Adı: Euphorbia Apios (Fıçı sütleğeni), Euphorbia Heioscopia (Sarı sütleğen), Euphorbia Hierosolymitana (Ağaç sütleğeni), Euphorbia Lathyris, Euphorbia Biglandulosa, Euphorbia Peplus.

Bitki: 50 cm. - 3 m arasında değişen boylarda çalı türü bitkilerdir.

Yetiştigi Yerler: Sadece Türkiye'de 70-80 tane sütleğen türü mevcut olup bunlar yeryüzünde değişik bölgelere değişik şekillerde yayılmıştır. Ortak yanları beyaz sütlü bitkiler olmalarıdır.

Kullanılışı: Taze sütleğenden sıkılarak elde edilen beyaz sütü ile, tohumlardan yine aynı şekilde çıkarılan yağından faydalanılır. Süt ve yağ isteğe göre dahilen veya haricen tüketilebilir.

İçindeki Maddeler: Sütte reçine, nişasta ve kauçuk, tohumlarda yağ vardır.

Tıbbî Etkiler: Sütleğen yağı ve sütü dahilen içildiği zaman kuvvetli bir tahriş ile ishal yaparlar. Çok tahriş edici olduklarından günümüzde hint yağı bu bitkinin yerini almıştır.

Haricen sütü siğillerde faydalı olabilir. Taze bitkiden elde edilen süt her gün bir kez siğil üzerine sürülür. (Asımgil, 2009: 267-268)

FÜLFÜL (KARABİBER)

Latince Adı: Piper nigrum.

Bitki: Beyaz çiçekli kırma küçük meyveli, oval yapraklı, tırmanıcı bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Anavatanı olan Hindistan ve Doğu Hint adalarında üretilmekte ve tropikal ormanlarda yüksek rakımlarda yetişmektedir.

Tarihçe: Karabiber eskiden beri önemli bir değere sahiptir. Hatta Atilla 408'de Roma'yı kuşattığı zaman fidye olarak Karabiber talep etmiştir. Ortaçağ'da altın ve gümüşle kıyaslanan karabiber 15. yy.'da İngiltere'de kira karşılığı olarak kabul edilmiştir.

Kullanılışı: Karabiber meyveleri ağaç tam olarak olgun hale gelmeden toplanır ve açık havada bezlere serilerek kurutulur. Daha sonra baharat veya ilaç olarak tüketilmek üzere değirmenlerde çekilerek toz haline getirilir.

İçindeki Maddeler: Nişasta, uçucu yağ ve acı tadını veren piperin isimli madde vardır.

Tıbbî Etkiler: En bilinen acı baharat olarak kabul edilebilir. Bu sebeple iştah açıcı etkisi vardır. Sindirimi kolaylaştırır ve barsak gazlarını giderir. Haricen ağrılı kasları ovma suretiyle kullanılır. Buruna çekilirse aksıtır. (Asımgil, 2009: 147-148)

GELİNCİK

Diğer İsimleri: Aş otu.

Latince Adı: Papaver Rhoeas.

Bitki: Mayıs-Ağustos ayları arasında ateş kırmızısı renkli çiçekler açar, 30-100 cm boyunda, kırlarda buğday tarlalarında ve ekilmemiş topraklarda kendi başına yetişen bir çiçektir.

Yetiştigi Yerler: Bitkinin dünya üzerindeki dağılımı ise Türkiye ve Etopya arasındaki enlemleri çepeçevre kapsamaktadır. Yurdumuzda da gelinciğin yaklaşık 15 türünden bol miktarlarda mevcuttur. Kokusu hafif ve kendine has, lezzeti ise oldukça acıdır.

Kullanılışı: Gelinciğin ilaç olarak kullanılan kısmı çiçeklerdir. Bu çiçekler Haziran başından Temmuz sonuna kadar toplanır. Toplama işlemi sırasında çiçekleri zedelememeye azami dikkat gösterilmelidir. Toplanan çiçekler sıcak bir yerde temiz bezler üzerine ince tabaka halinde serilerek kurumaya bırakılır. Çiçeklerin birbirine yapışmasını önlemek maksadıyla, kurutma işlemi sırasında zaman zaman ters yüz edilmelidir. Kuruyuncaya kadar kendi haline bırakılan çiçekler ateş kırmızısı renklerini kaybederek mor renge dönerler. Bu şekilde kurutulan çiçekler çok nazik olduğundan ufalanmamaları için ihtimamla toplanır ve güneş görmeyen sıkıca kapatılmış şişelerde muhafaza edilir.

Gelincik çiçeğinin lezzeti acı olduğundan daha çok şurup şeklinde kullanılır. Kuru çiçekler üzerine kaynar su döküldükten sonra bir müddet beklenir ve üstüne şeker ilave edilerek şurup hazırlanmış olur. Kuru yapraklar bal ile karıştırılıp yutulabilir de.

İçindeki Maddeler: Zamk, şekerler, müsilaj maddeleri ve rhoeadin alkaloidi ile asidi gelinciğin içerdiği maddelerdir.

Tıbbî Etkiler: Kırmızı renkli gelincik şurubu öksürük kesici ve dolayısıyla göğsü yumuşatıcı olduğundan soğuk algınlığı, nezle, bronşit gibi rahatsızlıklarda gayet iyidir. 100 g kuru gelincik çiçeği 1 lt suda kaynatılır, sonra bu şekilde 1 gün

bekletilir. Üzerine 200 g da şeker ilave edilip tekrar kaynatılır ve bir tülbentten süzülerek yapraklar temizlenir. Çocuklara bu şuruptan günde 1-2 fincan, erişkinlere 2-5 fincan verilebilir.

Hafif sakinleştirici ve uyutucu olduğundan bilhassa çocuklara uyutucu olarak verilir. Bazı yörelerde erişkinlerde bu amaçla yaygın olarak kullanılmaktadır. 10 g kuru gelincik 1 l suda haşlanır ve çocuklar akşam 1 fincan, erişkinler 1 bardak olarak içer. (Asımgil, 2009: 103-104)

HARDAL

Latince Adı: Sinapis Nigra (Siyah Hardal), Sinapis Alba (Beyaz hardal)

Bitki: 50 cm. boyunda, tüylü yapraklı, koyu sarı çiçekli bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Bütün Avrupa, Kuzey Afrika ve Hindistan'da yetişmekte olan hardal bitkisi yurdumuzda da bütün bölgelerde yaygın olarak yetiştirilmektedir.

Beyaz ve siyah olmak üzere 2 tür olan hardalın yeryüzünde yayıldığı bölgelerde aynıdır.

Kullanılışı: Silisli, kireçli, iyi sürülmüş ve gübrelenmiş toprağa mart veya nisan ayında ekilen tohumlar yerine göre haziran sonundan eylül ayına kadar, yani bitkinin gövdesi henüz yeşilken toplanır. Çünkü bu sıralarda yapraklar dökülmeye ve tohumları içeren meyveler açılmaya başlar.

Tohumlar kullanılacağı zaman toz haline getirilir, öylece veya su ile karıştırılarak lapa yaparak kullanılır. Tabii ki yemeklerde baharat olarak kullanımı da herkesçe bilinmektedir. Bilhassa etle birlikte servis yapılır. İngiliz ve Fransız mutfağında çok popülerdir.

İçindeki Maddeler: Hardal tohumlarında müsilaj, sinapın, yağ, sinigrin, myrosin ve alil hardal yağı ihtiva eder.

Tıbbî Etkiler: Eski Yunanlılardan beri kullanılan tıbbi bir bitkidir.

İçinde bulunan müsilaj maddesinden dolayı barsaklardan su çekerek dışkıının yumuşamasını sağlar ve müshil gibi tesir eder.

Acı lezzeti sebebiyle iştah açar. Ayrıca, hazmı kolaylaştırır. Göğsü yumuşatıp, öksürüğü keser.

Bu etkiler için hardal toz olarak günde 3 kez 0.5 g yutulur.

Haricen hardal lapası, hardal yakısı ve hardal banyosu şeklinde, tahriş edici olduğundan kanı cilde çekmek ve ağrı kesmek maksadıyla verilebilir. Romatizma ve sinirsel ağrılara fayda sağlanabilir. Lapa yarım saatten fazla ciltle temas etmemelidir.

Tozu buruna çekilirse burun tıkanmalarını açar.

Kuzey Amerikalı Mohikan yerlilerinin hardalı baş ve diş ağrılarının tedavisinde kullandığı bilinmektedir. (Asımgil, 2009: 113)

HATMI

Latince Adı: Althaea Officinalis.

Bitki: Haziran-Ağustos aylarında pembemsi beyaz renkli çiçekler açan bir bitkidir.

Yetiştği Yerler: Genellikle sulak çayırlar ve dere kenarlarında Avrupa, Amerika, Avustralya kıtalarında bulunan hatmi, ülkemizde daha çok Marmara ve Akdeniz bölgeleri olmak üzere tüm Anadolu'da yaygındır.

Kullanılışı: Hatminin kökünden, yaprağından ve çiçeklerinden ilaç elde edilebilir.

En az 2 yıllık olan bitkinin, odunlaşmamış kökleri sonbaharda topraktan çıkarılır, suyla yıkanarak temizlenir, dış kabuğu soyulur, olarak veya parçalandıktan sonra güneşte kurutulur.

Hatmi yaprakları mayıs ve haziran aylarında toplanır ve tozdan saklı bir yere serpilerek kendi kendine kurumağa terkedilmek suretiyle ilaç maddesi elde edilir.

Çiçeklerde yapraklar gibi toplandıktan sonra temiz bir yerde tutulur.

Hatminin kurutulmuş kökleri, yaprakları veya çiçekleri soğuk suda birkaç saat bırakılarak içilir. Gargara yapılacak ise kaynatılmalıdır.

Ayrıca hatmi kökü tatlımsı lezzeti sebebiyle kamp ateşlerinde kızartılmak suretiyle veya salata, şekerleme gibi yiyeceklerin yapımında kullanılmaktadır. Önce haşlanmış sonrada tereyağında kızartılmış hatmi kökü eski Romalılarda meşhur bir yemektir.

İçindeki Maddeler: Asparagin, müsilaj, pektin, nişasta, uçucu yağ ve sabit yağ, şekerler bulunmaktadır.

Tıbbî Etkiler: Hatmi yumuşatıcı ve tahriş giderici etkilere sahiptir. Ağız ve boğaz iltihaplarında gastritte, öksürükten ileri gelen solunum yolu tahrişlerinde, cilt yaralanmalarında yumuşatıcı, dolayısıyla tahriş giderici olarak kullanılabilir. Boğaza gargara yapılacaksa içine birkaç damla oksijenli su katılması etkiyi daha da artırır.

Hatminin diğer bir etkisi idrar arttırıcı olmasıdır. Ayrıca yumuşatıcı etkisi de idrar yolları tahrişinden kaynaklanan ağrılara fayda sağlar.

50 g hatmi 1 l su içinde kaynatılır. Günde 4 kez yarım bardak içilir.

Arı sokmalarında, yapraklarla ovulduğunda ağrı ve kızarıklık giderilir. (Asımgil, 2009: 118-119)

HAVLICAN

Yöresel adları: Galangal, Çin zencefili

Bilimsel adı: *Alpinia officinalis* syn *Alpinia galanga* L.Willd., Alm. Galant, Ar. Adkham, Çin. Lam keong, Far. Djus rishe, Fr. Galanga, İng. Galanga, İsp. Galangit, Rus. Galgant

Tarihçesi: Bitki 'alpinia' isminin İtalyan botanikçi Prospero Alpinodan almıştır, İbni Sina bitkiyi tanıtırken; "İbn-i Maser ceveyh, husruarunun havlıcan olduğunu söylemiştir. Bitki sıcak ve kurudur, eritici ve çözücüdür. Kulunç ağrısına yararlıdır, cinsel gücü artırır ve ekseriye böbrek ağrılarına faydalıdır", demektedir. 17. yy da Sali Bin Nasrullah havlıcan için "ağız kokusunu ve balgamı giderir, sindirimi kolaylaştırır, gazı dağıtır, mide ve ciğer soğukluğuna iyidir" demektedir. 17. yy da Şerafeddin Mağmumi'nin uyarıcı etkisinin bildirdiği havlıcan 17. yy. ve 18. yy. aktariye defterlerinde kayıtlıdır. 18. yy. den beri İngilterede tedavide kullanılmıştır.

Yetiştigi yerler: Çin, Güneydoğu Asya, Endonezya ve İran'da yabani olarak bulunan ve ekimi yapılan bir bitkidir. Ülkemizde yetişmez.

Tanımı: Zencefilgiller familyasından güzel çiçekli ıtrılı, çok yıllık otsu bitkidir. Sürünen kök gövde yuvarlak ve dallı, dışı küflü kahverengi veya kırmızı ve içi gri-beyaz unludur. Toprak üstü saplari çok fazla dallanmış rizomlardan çıkar, ilave dallar fazladir. Alt yapraklar hariç, sürüngen gövdeler, ince uzun mızrağımsı yaprağı olduğu gibi salkım halinde açan beyaz çiçeklere de sahiptir. Boyu iklim şartları uygunsa bir metreyi geçer. Kırmızı çizgili, çiçekleri beyaz yaprakları bulunur. Rizomları 5-6 cm uzunluğunda 1-2 cm kalınlığında kırmızı renklidir. Çiçek açma sırasında bitkinin boyu 90 a 150 santime ulaşır.

Kullanılan kısımlar: Bitkinin kurutulmuş kökleri kullanılır.

İçeriği: Nişasta, rezin, uçucu yağ % 1.5 içerir.

Kullanımı: Öksürük kesici, midevi, uyarıcı ve baharat olarak kullanılır. Gaz, idrar ve adet söktürür, ısıtıcı ve vücuda kuvvet verici özelliği vardır. Balgam söktürür, tükürük bezlerini çalıştırır, ağız kokusunu giderir. Mide ekşimesine iyi gelir. Bel gevşekliğini giderir, mafsalları ağrılarına, kulunca ve kalp kaynaklı ağrılara iyi gelir. Kökleri hamur işlerinde kullanılır. Köklerinden elde edilen yağ sarı renklidir. Serinletici özelliği vardır. Anadolu'da lohusa şerbeti yapımında yaygın kullanılır.

Meşrubatlarda, dondurma, şeker ve çikolata yapımında kullanılır. Baharat olarak da kullanılır.

- Havlıcan, ısırgan tohumu, keten tohumu, polen öğütülüp balla macun yapılarak yenirse vücuda kuvvet verir.

- Karanfil, zencefil, ufak Hindistan cevizi, havlıcan karışımı balla karıştırılıp yenirse erkeklerde ereksiyonu sağlar, kadın ve erkekte cinsel isteği artırır.

- Yatağını ıslatan çocuklara, havlıcan kaynatılıp balla tatlandırılarak içirilir. Havlıcan civanperçemi öğütülüp, incir, hurma ve balla karıştırılarak macun yapılıp yedirilmeye devam edilir.

- Öksürük kesici ve midevi olarak 10 g zencefil, 10 g tarçın, 5 g havlıcan, 5 g karanfil, 50 g bal ya da 250 g nöbet şekeri ile birlikte karıştırılır ve meydana gelen macundan sabah, akşam birer tatlı kaşığı alınır.

- Gaz söktürmek için 1 su bardağı ılık bal şerbetine havlıcan unu katılır içilir.

- Romatizma ağrılarını ve kuluncu gidermek için havlıcan unu balla birlikte bir hafta boyunca balla tatlandırılarak yenir.

- 2 ay boyunca 5-10 g Havlıcan tozu yutulursa bel gevşekliğini giderir, küçük çocuklara 1-2 g içirilirse yatağa işemeyi terk ederler.

Doktor kontrolünde kullanılmalıdır. (Baydar, 2006: 203-204)

ISIRGAN OTU

Latince Adı: Urtica Urens (Küçük sırgan otu). Urtica Dloica (Büyük ısırgan otu). Urtica Pilulifera (Kara ısırgan otu).

Bitki: Mayıs-Ekim aylarında çiçek açan, 20-60 cm boyunda, harabeler, duvar dipleri ve yol kenarlarında bulunan, yaprakları deriye değdiğinde şiddetli kızarma ve kaşıntıya yol açan ve bu nedenle ısırgan otu adı verilen bir bitkidir. Büyük ısırgan otunun boyu bazen 1 metreyi geçebilir.

Yetiştği Yerler: Bütün Avrupa ve Kuzey Amerika'da yurdumuzun tamamında kolaylıkla rastlanır. Çit kenarları ve harabelerde sıktır.

Kullanılışı: Taze veya kurutulmuş yaprakları ve kökleri suda kaynatılarak içilebilir veya sıkılarak özü alınır.

Kara ısırganın olgun meyvelerinden elde edilen tohumlar havanda dövülerek, bal ile karıştırılıp macun yapılır.

İlkbaharda bazı ülkelerde salatalarda ve yemeklerde kullanılır. Çünkü yaprakları genç iken yakıcı etkileri yoktur.

Yaprakları tüm bitkilere yeşil rengi veren klorofil açısından çok zengin olduğundan sebze konservelerinde sentetik renklendirici yerine kullanılabilir.

Isırgan otu suyu toprağa döküldüğünde bitkilerin büyümesini aktive eder.

İçindeki Maddeler: Urticosit isimli glikozid, potasyum ve kalsiyum nitrat, formik asit, C vitamini, demir, klorofil ve yakıcı yaprak tüylerinde bu etkinin nedeni olan asetilkolin ile histamin tesbit edilmiştir.

Kara ısırgan tohumunda müsilaj ve sabit bir yağ bulunmaktadır.

Tıbbî Etkiler: Yaprak ve kökleri idrar söktürücü dolayısıyla kandaki zehirli maddeleri uzaklaştırıcıdır. Dahilen iştah acıcı ve kanın pıhtılaşmasını önleyici etkileri de bildirilmektedir. İdrar söktürücü etkiden kalp yetmezliğinde de faydalanılabilir. Zehirli olmayıp, tamamen güvenli olması ona önemli bir avantaj sağlar. Özellikle kalp yetmezliği sebebiyle ayak şişmelerinde (ödem) ve toplardamar yetmezliğinde bu etki Kirchot tarafından kesin olarak gösterilmiştir. Bu sebeple hafif kalp yetmezliklerinde idrar söktürücü olarak güvenle kullanılabilir. 50 g kuru ısırgan 1 l suda kaynatılıp günde 3 bardak içilir.

Yaprak ve köklerinden elde edilen su veya yukarıdaki terkibe bal eklenerek hazırlanan sıvı balgam söktürür ve solunum yollarını açar. Yine bu sıvı gargara olarak ağız boğaz iltihaplarında kullanılabilir.

Mineral bakımından zengin yapraklar, bitki çiçek açmadan hemen önce toplanıp, kurutulur. Bu yapraklarla hazırlanan terkip kansızlık tedavisinde destekleyici olarak uygulanabilir.

Isırgan otu, romatizmal hastalıklar ve gutta da faydalıdır. Vücutta ürik asit birikimi ile oluşan gutta, ısırgan böbreklerden ürikasid atılımını artırarak yararlı olur. Bu etki Jaretsky tarafından da objektif olarak teyit edilmiştir. Çok kuvvetli olmayan bu etki uzun vadede kendini gösterir. Taze ısırgan otu suyu günde 3 çorba kaşığı içilir. Bu tedavi 4-6 hafta devam etmelidir. Eğer bu bulunamaz ise 1 çay kaşığı kuru ısırgan otu 1 fincan suda 5 dk. kaynatılır, günde 3 fincan içilir.

50 g kök 1 l suda kaynatılarak elde edilen sıvı ishale faydalıdır.

Isırgan tohumu da romatizmal ağrıları dindirici, idrar söktürücü, müşhil, ateş düşürücü, barsak parazitlerini öldürücü, cinsel gücü artırıcı olarak bilinir. Bunun için ısırgan tohumu dövülerek toz haline getirilir ağırlığı kadar bal veya pekmez ile karıştırılarak macun yapılır. Bu macundan günde 3 kez 5 g yutulur.

Yaprakların deride yaptığı tahrişten romatizmal ağrıları gidermek maksadıyla faydalanılır. Taze yapraklar veya bunlardan elde edilen öz cilde sürülür.

Yaprakların kaynatılmasıyla elde edilen sıvının saç dökülmesini azalttığı öne sürülmektedir. Yine ağır hastalıklar sırasında dökülen saçların çıkışını hızlandırmak için uygulanabilir.

Taze yapraklardan elde edilen sıvı haricen egzama tedavisinde kullanılır.

Son olarak, ısırgan otu kanser vakalarında da yardımcı tedavi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bu konuda henüz bilimsel bir çalışma yoktur. (Asımgil, 2009: 133-134)

İNCİR

Diğer İsimler: Yemiş, Ballıdarı, Bardacık.

Latince Adı: Ficus Carica.

Bitki: 5-10 metre boyunda, parçalı yapraklı, yaz sonunda meyveli bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Sıcak Akdeniz ülkelerinde yetişir. Ülkemizde de başlıca Ege bölgesi olmak üzere hemen her yerde rastlanabilir. Ege'de yetiştirilen incirler yurtdışına ihraç edilmektedir.

Kullanılışı: İncir yaprağı dahilen suda kaynatılarak veya haricen lapa yapılarak kullanılır. İncir meyvesi ise birkaç şekilde tüketilebilir. En başta güzel bir meyve ve değerli bir besindir. Tam olgunlaşmamış ham incirler, reçel yapımında veya kesilerek sütünün alınması için kullanılır.

Kuru incir elde etmek maksadıyla sonbaharda toplanan olgun incirler kekik suyuna batırılarak güneşte kurutulur. Kuru incir suda kaynatılarak veya şurup haline getirilerek ilaç elde edilebilir.

İncir şurubu için 3 adet incir parçalanarak 0,5 l su içinde 4 saat tutulur ve hafifçe sıkılarak bezden süzülür. Elde edilen sıvıya 300 g toz şeker katılarak, bir taşımlik kaynatıp soğutulur.

İçindeki Maddeler: Şeker, organik asitler, sabit yağ ve A, B, C vitaminleri ihtiva eder.

Tıbbî Etkiler: İncir yaprağı dahilen yatıştırıcı ve dışkı yumuşatıcıdır. İncir yaprağı dahilen kullanılmak üzere 50 g kuru yaprak 1 l suda kaynatılır, günde 2-3 bardak içilir.

Haricen ise özellikle lapası basur memeleri ve çıbanların üzerine konur. Amaç basuru küçültmek, çıbanda ise cerahati toplamaktır.

Kuru incir suyu ve şurubu küçük çocuklarda tehlikesizce kullanılabilir bir müshildir. Ayrıca göğsü yumuşatıcı ve balgam söktürücü olduğu da bilinmektedir. Şuruptan günde 3 fincan içilir.

Ham incir sütünün, haricen kullanıldığı takdirde sigilleri zamanla küçülttüğü hatta kaybettiği söylenmektedir. (Asımgil, 2009: 134-135)

KÂFİRÛ (KÂFUR AĞACI)

Latince Adı: Unnamomus Camphree.

Bitki: 2000 sene gibi çok uzun ömürlü, kışın yapraklarını dökmeyen 30-40 metre boyunda bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Anavatanı Uzakdoğu ülkeleri olmasına rağmen, soğuğa oldukça dayanıklı olduğu için Akdeniz ülkeleri ve bu arada yurdumuzda da az miktarda olmak üzere yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: Ağacın dallarından su buharı damıtması ile kâfur adındaki madde elde edilir ve bu madde zeytin yağında eritilerek isteğe göre dahilen veya haricen kullanılır.

Cenazelerin hazırlanmasında da kullanılmıştır.

Kâfur, renksiz, özel kokulu, acı ve yakıcı lezzette bir maddedir. Uçucu olduğundan kapalı kaplarda saklanmalıdır.

İçindeki Maddeler: Tanınmasına sebep olan madde, adıyla anıldığı kâfurdur.

Tıbbî Etkiler: Yüzyıllar boyunca Uzakdoğu halkı tarafından kullanılan, bir santral sinir sistemi, solunum ve dolaşım uyarıcısıdır. Uyanık kalmayı ve dikkati artırır. Yüksek dozları kasılmalara neden olur.

Haricen ağrı kesici ve mikrop öldürücüdür. Yine romatizmal ağrılarda, ağrı kesici olarak, ağırlı eklemleri ovmak suretiyle uygulanmaktadır.

Bunun için 20 g kâfur 100 ml zeytinyağında veya 100 ml alkolde eritilerek hazırlanır. (Asımgil, 2009: 139-140)

KAKULE

Latince Adı: Elettaria Cardamo mum.

Bitki: Büyük yapraklı, 1-2 cm büyüklüğünde meyveleri olan bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Güney Hindistan, Tayland ve Malabar takım adalarının nemli dağ ormanlarında yetişir.

Kullanılışı: Ekim-Aralık aylarında meyveleri tam olgunlaşmadan kısa süre önce toplanır, böylece meyvelerdeki tohumların düşmesi engellenir. Daha sonra olgunlaşması için bir kenara bırakılan meyveler tam olarak olgunlaşınca güneşte kurutulur ve tohumları alınır.

Tohumlar hap olarak veya parçalanıp suyla kaynatılarak içilebilir.

İlâç ve kendine mahsus tadı ile baharat olarak kullanılabilir.

İçindeki Maddeler: Rezin, sabit ve uçucu yağ, terpineol ve sineol gibi maddeler ihtiva eder.

Tıbbî Etkiler: Aromatik tadı ve kokusu ile iştah açıcı, ağız kokularını giderici, mide-barsak gazlarını yok edici etkisi vardır. Bulantı ve kusmayı da engelleyebilir. 5. yy'den beri cinsel gücü arttırıcı olarak bilinmektedir.

Toz halinde kullanılacaksa sabah akşam 1 gram alınır. Ayrıca 50 g toz 1 l su içinde kaynatılarak günde 3 bardak içmek suretiyle de kullanılabilir. (Asımgil, 2009: 143-144)

KARAÇALI

Diğer İsimler: Çalılıkeni, Karadiken, Çeşmezen.

Latince Adı: Paliurus Aculeatus.

Bitki: 2-4 metre boyunda, oval yapraklı, çok dikenli bir çalıdır.

Kullanılışı: Disk şeklindeki esmer meyveleri ve yaprakları taze olarak kullanılır.

İçindeki Maddeler: Sabit yağ, tanen ve paliurin mevcuttur. Ayrıca flavon türevleri içerir.

Tıbbî Etkiler: Tanen sebebiyle kabız, flavon glikozitleri ile de idrar söktürücüdür. 50 g kuruçalı 1 l suda kaynatılarak günde 3 bardak içilir.

Ayrıca taze yaprakları cerahat toplamak amacıyla çıbanlar üzerine sarılmaktadır. (Asımgil, 2009: 148)

KARAGÜNLÜK (SIĞALA)

Diğer İsimler: Sığala, Buhur, Mia.

Latince Adı: Liquidambar Orientalis

Bitki: 15-20 metre yüksekliğinde, çınar görünümlü bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Karagünlük ağacının anavatanı Güneybatı Anadolu'dur. Hatta hemen hemen yalnızca Muğla ilimizde yetişir.

Dünyada da kara günlüğe nadir olarak rastlanmaktadır. Rodos ve Suriye’de bulunduğu bildirilmektedir.

Kullanılışı: Mart ve Ekim ayları arasında ağacın gövdesine bıçaklarla uzunlamasına yaralar açılır. Bu yaralar 15-20 günlük aralarla tazelenir. 3-4 yara yapıldıktan sonra sığala yağı veya mia denilen balsam gövde üzerinde oluşmaya başlar. Balsam oluştuktan sonra özel aletlerle kazınarak alınır. Yabancı maddelerden arındırılmak için suyla kaynatılır, balsam dibe çöker, su alınarak sığala yağı elde edilmiş olur. Su üzerinde kalan kabuklar sıkıca kıl torbalar içine doldurulup sıkılır. Torbalarda kalan bu ağaç kabukları buhur veya günlük adını alır ve yakıldığında saldıkları kendilerine mahsus kokulan sebebi ile tütsü olarak kullanılır.

Sığala yağı da ilaç olarak ve parfümeri sanayiinde koku tesbit edici olarak kullanılır.

İlgi çekici bir bilgi de eski Mısırlıların mumya hazırlarken bu yağdan faydalanmış olmalarıdır.

İçindeki Maddeler: Sığala yağı içinde styral denilen uçucu yağ vanilin, reçine, cimnamik asid, styracin ve storecin maddeleri bulunmaktadır.

Tıbbî Etkiler: Sığala yağı haricen bir mikrop öldürücüdür. Bilhassa uyuz, bit, mantar gibi deri hastalıklarında sürmek suretiyle tüketilir.

Dahilen kullanılırsa göğsü yumuşatır ve balgam söktürür. Dahilen kullanımda sığala yağı günde 3 kez 1 çay kaşığı içilir. (Asımgil, 2009: 148-149)

KAR ÇİÇEĞİ

Akçöpleme (dokuz tepeli, Yabanpazısı, çöplememarulcuk)

Özellikleri:

- Dağlık arazi ve nemli yerlerde bulunur.
- Kökü kullanılır. Yaprığı pazı ve marul yaprağına benzer. Kökü püsküllüdür.
- Çiçeği dalının ortasında ve kamış çiçeği gibidir.

Akçöplemenin Faydaları:

- A ve B vitaminleri içerir.
- Kökünden elde edilen şurup tansiyon düşürür.
- Toz haline getirilen kökü ağrı dindirir.
- Felce, saraya, ve mafsal ağrılarına iyi gelir.

- Bu bitki zambakgillerdendir. Yaprakları uzun ve geniştir. Çiçekleri de güzeldir. Bu sebeple bahçe çiçekleri arasına girer.
- Ancak zehirlidir. Rastgele kullanılmamalıdır. Bir ya da iki gram bile insanı zehirleyebilir.
- Fitol olarak rahim yoluyla alınırsa cenin düşürür.
- Sütü, vücuttaki lekelerle sürülürse hemen geçirir.
- Sürme gibi göze çekilirse, görme kuvvetini artırır.
- Dövülmüş içilirse zararlıdır.
- Suyunun içilme miktarı 2 gramı geçmemelidir. (saglikbilgisi, agis, 2015)

KEDİ OTU

Latince Adı: Valeriana Officinalis.

Bitki: Mayıs-Ağustos aylarında beyaz veya pembe renkli çiçekler açan, 1-1,5 metre yüksekliğinde otsu bir bitkidir.

Baharlı lezzetli ve keskin kokulu olup kediler bu kokuyu çok sever. Bazen tırmalayarak bitkinin kökünü çıkarabilirler. Bitkiye kedi otu denmesinin sebebi budur.

Yetiştigi Yerler: Kedi otu genel olarak bütün Avrupa'da, Orta Asya'da, Japonya'nın nemli bölgelerinde yetişmektedir. Ormanlarda, nehir kenarlarında rastlanabilir. Ülkemizde ise Bursa-Uludağ ve Doğu Anadolu bölgesinde mevcuttur.

Kullanılışı: Sonbaharda topraktan sökülen kökler, yıkanmak suretiyle topraklarından temizlenir, kesilerek parçalar haline getirilir ve temiz bir yere serilerek kurutulur. Parçalanmış kökler suyla kaynatılarak içilir.

İçindeki Maddeler: Nişasta, şekerler, reçine, tanen, uçucu yağ, chatinin ve valerin alkaloidleri ile valerianik asit ayrıca bronil isovalerat içerir.

Tıbbî Etkiler: Eskiden haricen yara iyileştirici olarak uzun süre kullanılmıştır. Amerika yerlileri de savaşçıları için bu bitkiden hazırlanan birkaç terkip biliyordu. Taze yapraklar ezilerek yaranın üzerine konabilir.

Kurutulmuş köklerden elde edilen tozunda mikrop öldürücü etkisi mevcuttur. Sinir sistemi yatıştırıcısı ve spazmları gidericidir. Histeri ve nevrasteni gibi hafif ruhi bozukluklarda, sara hastalığında faydalı olduğu yazılmaktadır.

Sinirsel uykusuzluk, heyecan ve çarpıntılara da iyi gelir. Kedi otu iyi bir uyku verici bitki olup, zehirli olmaması ile avantajlıdır. Ayrıca alışkanlık yapmaz. Bu etkinin sebebi bitkiye karakteristik kokusunu veren isovalerik asittir.

Nevrasteni, zihinsel veya bedensel olarak çabuk yorulma durumudur. Hasta hafif bir çalışma ile kendini yorgun hisseder. Bunun yanı sıra gerilim, baş ağrıları, çabuk kızma, sıkıntı ve isteksizlik olabilir.

Histerik kişilik ise çocuksu hareketler, bencillik, alınganlık, kapris ve duygularda aşırı dalgalanmalar ile karakterizedir.

Son zamanlarda kedi otunun stres çözücü etkilere de sahip olduğu rapor edilmiştir. Etkinin nedeni valerian alkaloidleridir. Söz konusu etkiler için 60 g kuru kediotu 1 l suda kaynatılarak günde 3 bardak içilir. (Asımgil, 2009: 160-161)

KERAVİYE (FRENK KİMYONU)

Diğer İsimler: Karaman kimyonu, Keraviye, Nemse kimyonu.

Latince Adı: Carum Carvi.

Bitki: 160 cm boyunda, Mayıs-Temmuz ayları arasında beyaz renkli çiçekler açan, dağlık bölgelerde orman kenarları ve çayırlarda bulunan otsu bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Avrupa ve Türkiye’de de Doğu Anadolu bölgesinde yetişmektedir.

Kullanılışı: Baharat olarak kullanılmasının yanında, güneşte kurutulmuş meyveleri ve meyvelerinden damıtma ile elde edilen frenk kimyonu yağı da tıbbi amaçlarla tüketilebilir.

İçindeki Maddeler: Sabit yağ ve içinde carvol ile limonen maddelerini taşıyan uçucu yağ içerir.

Tıbbî Etkiler: İştah açıcı, barsaklarda gaz teşekkülünü önleyici ve lohusalarda sütü arttırıcı etkileri vardır. Bunlardan başka yağlı besinlerin sindirimini kolaylaştırır. Solunum sistemi hastalıklarında da kullanım alanı olmasına rağmen, pratikte pek uygulanmaz. 50 g tohum 1 l suda kaynatılarak günde 3 bardak içilir. (Asımgil, 2009: 102-103)

KEREVİZ

Yöresel Adı: Bahçe kerevizi, Bendik, Tatlı gerdeme.

Latince Adı: Apium graveolens

Tarihçesi: Eski Yunan ve Mısırlılar zamanından beri kültürü yapılmaktadır. Eski Yunanda tanrı Zeus onuruna yapılan "Nemean Şenliklerinde" spor yarışmasını kazananlara taç giydirmek üzere yabancı kereviz kullanılırdı. Ama, Nemean kralının oğlu bu bitkiden yapılan tacın içine saklanan yılanın sokmasıyla ölünce bitki cenaze

çelengi oldu. Eski Yunanlılar ayrıca bu yararlı otu tıpta, Romalılar ise, besin değeri nedeniyle yemeklerinde kullandılar. Hippokrat sınırları bozuk olanlar için en iyi ilaç kerevizdir, demiştir. Dioscorides, kereviz çeşitlerinin çok olduğunu söylemiştir. Dağda yetişen kerevizin sapları uzundur ve kökleri incedir. Onun kökünün dalları ayrılır, dallarının üzerinde başlar vardır, bu başlar haşhaş başına benzer; ancak onunkiler daha yumuşaktır. Onun dikdörtgen şeklinde meyveleri vardır, kokuları güzeldir. O sahralarda biter. Ancak dağlarda da biter. Onun meyvesinin ve kökünün etkisi şarapla içildiğinde lezzetli olur. Kerevizin marulla yenilmesini önermiştir. Ephesus bostani olanın rutubetli olduğunu söylemiştir. Kerevizin mideye zararlı olabileceğini, belki de rutubet topladığını söylemiştir. Merfu bir hadiste kereviz yiyip de uykuya yatanların ağız kokularının düzeleceği ve diş ağrısı görmeyeceklerinin bildiriyor. İbn-i Sina bitkiyi birinci derecede sıcak, ikinci derecede kuru kabul eder. Gaz çözücü, giderici, tıkanıkları acı, terletici ve ağrı gidericidir, der. Yabanisinin ağrı verdiğini, tırnakları kırdığını ve egzamaya karşı kullanıldığını belirtir. Bitki ağaçların gölgesinde yetişir. Acemlere göre o bostani kereviz kökü pişirilerek yenir. Kerevizin serniyum denen türü yabaniydir. Ele yapışır. O, katıdır, güzel kokuludur. Rengi sarıya meyillidir. Gövdesinin üstünde taç gibi yapı vardır, bu örümceğin oluşturduğu yapıya benzer. Ondaki tohum yuvarlaktır, lahana tohumu gibidir, siyahtır; keskin lezzeti vardır, kokusu acıdır ve kökü keskin lezzetlidir, der.

Yetiştigi yerler: Anavatani İsviçre'den itibaren Akdeniz ülkeleri, Habeşistan, Kafkasya, Bülicistan ve Hindistan'ın yüksek yerleri ile Yeni Zelanda ve Kaliforniya gösterilmektedir. Eski Yunan ve Mısırlılar zamanından beri kültürü yapılmaktadır. Sulak ve bataklık arazileri sever. Toprağın derin milli kumsal killi olmasıyla beraber organik maddeler bakımından da zengin olması lazımdır.

Tanımı: Maydanogillerden iki yıllık otsu bitkidir. Kök yumrular etli sulu, sarı beyaz veya kahverengi ve beyaz kabuklu, iç kısmı bazen kırmızı, mantar gibidir. İkinci yılda kökten yukarıya yükselen sap dik, 1 m kadar yüksek, içi boş, çok dallıdır. Yapraklar koyu yeşil, tüysü kesik dipteki yapraklar genellikle 5 parçalı ve uzun saplı, saptaki yapraklar 3 parçalı, az oturmuş gibidir. Çiçekler çanak yapraksız, yeşilimsi beyazdır. Taç 5 yapraklı ve 5 erkek organlı, ufak, birçok bir arada toplu olup 6-12 kollu ufak siperlerden ibarettir. Meyveler kül kahve, yumurta biçiminde, kenarları basık, uzunluğuna 5 çizgili, olgunlaştığında 2 tohum halinde ayrılır. Her bir kesede 10-14 adet, 1-2 mm çaplı, küresel, yassı çizgili, tüysüz, kurşuni kahve renkli tohum

bulunur. Bitkinin bütününde özel hoş koku vardır. Temmuz-Ağustos aylarında çiçek açar. Soğuğa dayanıklı bitkidir. Fide usulü ile üretilir.

Kullanılan kısımlar: Kök yumrular, tohumları. Soğuklar başlamadan, Eylül-Ekim aylarında toplanır. Kök yumrular el veya aletle çıkarılır, kurutulmaz, nemli kumlar içerisinde muhafaza edilir. Yapraklar kesilerek demet haline getirilir, dışarıda bırakılır. Tohumlar kuru ve havadar binalarda saklanır.

İçeriği: Biyolojik aktivite gösteren etkin maddeler: 3-isobutylidene-3-A, 4-dihydrophthalide, butylphthalide, 3-isovalidene-3A, 3-methyl-4-ethyl-hexan, alphaeudesmol, alpha-humeline, alpha-limolenic-acid, alpha-p-dimethyl-styrene, alpha-phellandrene, alphaselilene, alpha- terphinene, apiin, apiumetin, bergapten, beta-caroten, beta-caryophyllenne, capric acid, foliacin, cis-dihydrocarvone. Taze kök yumrular % 10-20 kadar kuru madde, eterik yağ (limonen). Şekerler, azotlu maddeler, madeni tuzlar (potasyum, kalsiyum ve fosfor), helme maddeler, apiin, asparagin, kolin, manit, tirozin, nişasta, % 42 mg kadar vitamin C, kül % 0,83-086 içerir. Yapraklar % 9,7-17,8 kuru madde, % 0,6-1,4 şekerler, % 2-2,8 azotlu maddeler, %2,4-3,6 madeni tuzlar, % 18-104 mg vitamin C ve karotin, flavonlu glikozid apiin, manit, acı madde inozit, 100 gr vitamin B1 bireyinden 15 intern içerir. Meyveler eterik yağ, % 2,4-3,6 selenin, limonen, seskviterpenler, fenoller, flavonlu glikozit, apiin içerir.

Kullanımı: Müshil (aperient), gaz çıkarıcı (carminative), idrar artırıcı (diüretic), adet söktürücü (emmenagogue), galactagogue, sinirsel (nevrine), uyarıcı (stimulant), vücudu güçlendirici (tonic) özellikleri Modern Tıp tarafından kabul görmektedir. Karaciğerin dostudur. Kereviz karaciğer metabolizmasının sağlıklı çalışmasını en iyi destekleyen ve karaciğeri rejenere ederek arındırana tedavi eden bir sebzedir. Siroz hastalığına oldukça faydalıdır. Kalın bağırsak kanserini önleyici özelliğe sahiptir. (Luteinxanthin ve zeaxanthin adlı iki adet karotonoid bulunmaktadır. Her ikisi de çok güçlü antioksiden özelliğe sahiptir.) Kramp çözücü, yaşlanmaya karşı, ülserle karşı, deri veremine karşı, tümör oluşumuna karşı, bakterilere karşı, hafızayı güçlendirici, romatizmaya karşı, iştah açıcı olarak kullanılır, alerjiye karşı etkisi güçlüdür. Kansızlığa karşı çok faydalıdır. Mantar yok edici, trigliserite karşı, tansiyon düşürücü, kan şekerini düşürücü, kolestrol düşürücü, şişmanlığa karşı, ağır metal tutucu, astıma karşı, iktidarsızlığa karşı, damar genişletici, mafsal iltihaplarını kurutucu, uyarıcı iştah acıcı, susuzluk giderici, böbrek ve mesanedeki kumları ve taşları parçalayıcı ve düşürücü mideyi güçlendirici, guatr önleyici, safra ifrazatını

düzenleyici, kan şekerini ve yüksek tansiyonu düşürücü, cinsel gücü arttırıcı, hazmı kolaylaştırıcı, romatizmayı iyileştirici nefes kokusunu giderici özelliği vardır. Bağışıklık sisteminin güçlendirici, uyarıcı özelliği vardır. Ispanak ile birlikte alınır kısa sürede sonuç alınır. Genellikle taze yumrulardan sıkılan usareden faydalanılır. Halk hekimliğinde, kerevizin kökü kaynatılarak, karın şişmesinde, kabızlıkta, gut ve romatizmada, idrar söktürmede kullanılır. Bunun yanı sıra karaciğer hastalıklarında, eklem ağrılarında, alerji hastalıklarında, cilt hastalıklarında da kullanılır. Meyveler mide ve bağırsak ağrıları, sıtma, bronş nezlesinde kullanılır. Kökü ile yapraklarını birlikte kaynatarak, demlenmiş çayı ile irin bağlamış yaraları yıkamak iyidir, ses kısıklığına iyi gelir. Ya da yeni koparılan yapraklarını veya onun kendisini parçalayıp, yağ ile karıştırarak, yaraya sürmek faydalıdır. Mutfakta taze kereviz kökü veya sapının koku ve lezzetinin verebilir. Sebze suyu, buyyon, çorba, turşu, salata, sos ve sebze yemeklerinde, baharat karışımlarında kullanılır. Meyve, kavrulmuş veya tuzla karıştırılıp tuz halinde de kullanılır. Rendelenmiş kökten 2 çorba kaşığı 0,5 l suda 15 dakika kaynatılır, günde 4 defa yemeklerden evvel bir çay bardağı, limon suyu ile alınır. Siroz hastalığını önleyici ve tedavi edici; üç ay boyunca, haftada 3 defa birer porsiyon kereviz tüketilecek. Bir porsiyon yaklaşık 300-350 g varsayılmıştır. Kerevizin pişirme süresinde çok önemlidir. Altı yedi dakikada pişirilecektir, ince dilimlenmiş 300-350 g kerevizi kaynamakta olan 200-250 g suda altı yedi dakika ağzı kapalı olarak hafif ateşte pişiriniz. Pişmiş kerevizin kendisi ve suyu öğle veya akşam yemeklerinden yarım saat önce aç karına tüketilir. Kerevizin kendisini yemekten hoşlanmayanlar için uygulama şekli ise; yarım litre kaynamakta olan suya ince dilimlenmiş 300-350 g kereviz ilave edilir ve ağzı kapalı olarak hafif ateşte yedi dakika pişirilir. Sadece suyu gün boyu içilir. Daha çok öğlen ve akşam yemeklerinden yarım saat önce içmeyi tercih ediniz.

- Kansızlık şikâyetine karşı: Kullanılacak olan 250 g taze ıspanak ve 200 g kerevizdir. Kaynamakta olan bir litre suyun içerisine 200 g kerevizi atınız ve hafif ateşte 10 dakika pişiriniz. 10 dakika tamamlandıktan sonra üzerine 250 g ıspanağı ilave ediniz ve yine ağzı kapalı olarak 5 dakika daha pişiriniz ve soğumaya bırakınız. Soğuduktan sonra süzerek suyunu temiz bir şişeye koyunuz. Sabah aç karına ve kahvaaltından bir saat sonra bir su bardağı içilir. Akşam aç karına veya akşam yemeğinden bir saat sonra bir su bardağı içilir. 15 gün süreyle sabah akşam içimleriyle gün atlamadan devam edilir. 15 gün sonra 10 gün ara verilir. Tekrar sabah

ve akşam olmak suretiyle 15 gün küre devam edilir. Toplam 30 günlük uygulama ile kür tamamlanmış olur.

- Meteorizme karşı, zayıflatıcı olarak ve romatizma tedavisinde kullanılır.
- Taze meyvesinden hazırlanan çay, böbrek hastalıklarında, karaciğer ve dalaktaki tıkanıkların açılmasında, böbrek taşlarının düşürülmesinde kullanılır. Kereviz tohumu veya yaprakları kaynatılıp, balla tatlandırılıp içilmeye devam edilirse, mesana yollarını temizler, idrar söktürür.
- Kereviz, kekikle beraber kaynatılıp balla tatlandırılıp içilirse kanı temizler. Kereviz, hazanbelle kaynatılıp balla tatlandırılır içilirse prostata iyi gelir.
- Kereviz tohumu lapa yapıp tırnağa bağlanır. Suyu ile saçkıran tedavi edilir.
- Kereviz yaprağı lapa yapıp guatra bağlanır 2-3 gün sonra çıkarılır. Avuç dolusu bitki, haşlanmış balık ve deniz ürünlerine konur.
- Tohumları sinirleri yatıştırmak ve midedeki fazla gazı çıkarmak üzere kaynatılıp özü çıkartılarak içilir.
- Bitkinin kökü içilirse haşarat ısırmasına faydalıdır. Mercimekle birlikte kaynatılıp içilirse, zehrin etkisini kaldırır. Bitki yenirse akrep zehrinin etkisini önemli miktarda azaltır.
- Yarım litre suya; 2 çorba kaşığı doğranmış kereviz konur. 10 dakika kaynatıldıktan sonra süzülür. Günde 3 kere, birer çay bardağı içilir. Dalak büyümesine faydalıdır.
- Ses kısıklığında bitkinin yaprak ve köklerinin kaynatılmış suyu ile soğuduktan sonra gargara yapılır.

Usaresi: Etli yaprak saplarının ilacın en etkin şeklidir. Vücutta sıvı birikimi, romatizmal eğilimler, gut, aşırı kilo alma eğilimleri, bağırsak gazları, kronik solunum yolları rahatsızlıkları, iştah yokluğu ve eksiklik hastalıkları için kullanılabilir.

Dikkat: Anafilaktik şoklara varan alerjiler yapabilir. Taşıdığı furanokumarinler nedeniyle fototoksik etki yapabilir, fotodermatozlara yol açabilir. Kansızlığa karşı kür uygulanırken çikolatadan ve aşırı tatlı tüketiminden uzak durunuz. 1 bardaktan fazla çay ve kahve içmemeye özen gösteriniz. Gün içerisinde C vitaminin içeren sebze ve meyveleri tercih ediniz. Demirin bağırsaklarda emilmesinde C vitaminin önemlidir. Güçlü bir idrar söktürücü olduğundan ani böbrek problemleri varlığında kullanılmamalıdır. Kereviz suyu ve yağı hamilelik sırasında kullanılmamalıdır. (Baydar, 2006: 226-230)

KİMYON

Latince Adı: Cuminum Cyminum.

Bitki: 50 cm yüksekliğinde, esmer sarı meyveleri olan, Mayıs-Haziran aylarında beyaz veya pembe renkli çiçekler açan otsu bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Kimyonun anavatanı Mısır olarak bilinmektedir. Akdeniz'e kıyısı olan Güney Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinde, yurdumuzda da Orta Anadolu bölgesinde meyveleri için yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: Başlıca kullanım alanı hepimizin bildiği gibi baharat olaraktır. Olgun meyveler kurutulup toz haline getirilerek tüketime hazırlanır. İlaç olarak kullanılacaksa bu şekilde toz halinde veya suyla kaynatılarak alınabilir.

İçindeki Maddeler: Tanen, reçine, sabit yağ ve cuminal içeren uçucu bir yağ taşır.

Tıbbî Etkiler: Baharlı lezzeti ile iştah açıcı, hazmı kolaylaştırıcı ve bağırsak gazlarını gidericidir. Ayrıca terletici ve hafif teskin edici etkileri de vardır. Günde 4 kez 1 g olarak alınabilir. (Asımgil, 2009: 172)

KUŞ DİLİ (BİBERİYE)

Biberiye kokulu bir Akdeniz bitkisi, Kuşdili olarak da bilinir ismi, mis gibi kokar. Yetiştirmek isterseniz evde saksılarda bile yetişir. Faydaları ise saymakla bitmez.

Biberiye her dönem yeşil kalan bir bitkidir. Koyu yeşil renkteki diken görünümlü yapraklarıyla bilinen biberiye özellikle et yemeklerinde bolca tercih edilir. Biberiyenin hafızayı kuvvetlendirdiği bilinmektedir. Kas ağrılarını rahatlatır ve sinir sistemini harekete geçirir. ayrıca sindirim sorunları için de kullanılır. Böbrek sorunu çekenlerde idrar sıklığını artırır ve böbreklerin çalışmasını tetikler.

Sinirleri yatıştırıcı etkisinin yanı sıra tansiyonu düşürdüğü, ağrıyı azalttığı ve stresi ortadan kaldırdığı bilinmektedir. Kötü huylu hücrelere karşı vücudu koruduğu bilindiği için kanser hastalarının kullanması onların yararına olacaktır. Güçlü antioksidan özelliğine sahip olduğu için hücreleri işgal eden zararlı kimyasalları etkisiz hale getirir ve güçlü yapısıyla bakterileri de öldüren biberiye özellikle sindirim sistemini korumada çok etkilidir.

Biberiye Çayı, Biberiye Çayı Nasıl Demlenir: 2 çay kaşığı ince kıyılmış biberiye 1 bardak kaynar suyla haşlanır ve 10 dk. demlendikten sonra süzülerek içilir. Günlük olarak 2-3 bardak içilebilir.

Biberiye Çayının Faydaları: Biberiye çayı, yağ eritici ve hazım kolaylaştırıcı bir çaydır, vücutta biriken toksinleri atarak ideal bir kiloya kavuşmanızı yardımcı olur. Bu sebeple son dönemde popüler bitkisel zayıflama ürünlerinin içinde biberiye bitkisi eksik olmuyor. Başlıca faydaları şunlardır:

Migren Tedavisi için Biberiye Çayı: Günde 5-6 fincan biberiye çayı 25 gün boyunca içilirse, baş ağrılarınıza ve migreninize bir daha gelmemek üzere elveda diyebilirsiniz.

Biberiye çayı ve Sindirim sistemi: Sindirim sistemi mide barsak kanalı bezlerini daha fazla çalışması için uyararak bu bölgede oluşan krampları çözer. Dolayısıyla sindirim bozukluğu, gazlanma ve mide-bağırsak tembelliğinde biberiye çayı çok faydalıdır.

Uykusuzluk için Biberiye Çayı: Geceleri uyumadan önce 1-2 fincan biberiye çayı içerseniz çok rahat bir uyku geçirirsiniz.

Baş ağrısı için: Başınız ağrıdığı zaman alın bölgenize biberiye yağı ile masaj yaparsanız baş ağrınız azalır yada kaybolur.

Gut Hastalığı tedavisi: Gut hastalığından dolayı kandaki ürik asit miktarı yükselir. Günde 2 bardak biberiye çayı içmek kandaki ürik asit seviyesini normale yaklaştırır.

Vücut Kireçlenmesi Tedavisi: Biberiye yağı kireçlenen bölgeye günde 3 defa masaj yapılarak yedirilirse 1 hafta içinde kireçlenen bölge iyileşmeye başlar.

Deri Hastalıklarında Biberiye Yağı: Deri hastalıklarında yaraların daha çabuk iyileşmesinde ve derinin kendini çok hızlı şekilde onarmasına yardımcı olmaktadır.

Vücut Morarması: Kaza yada çarpma sonucu oluşan morluklar için biberiye yağı ile o bölgeye masaj yapılırsa 2 saat içinde morluk kaybolmaya başlar.

Biberiye Çayı İçerken Dikkat Edin: Hoş bir tat vermesi açısından biberiye çayına bir parça da kabuk tarçın atabilirsiniz.

Biberiye Çayının Zararları: Hamilelik süresince kullanılmaz. Fazla miktarda (günde 10 fincan) fazla biberiye çayı içmek zehirlenmeye yol açabilir. Her şeyin fazlasının zararlı olduğunu unutmamak gerekiyor. Ender olarak bazı vakalarda bitkiyle temas eden kişilerin alerji oldukları rapor edilmiştir. Bunun özellikle bitkinin ticari anlamda üretimiyle uğraşan kişilerde daha fazla görüldüğü bildirilmiştir. (sifaevim, agis, 2015)

MAYDANOZ

Latince Adı: Petroselinum Sativum

Bitki: 50 cm boyunda, Ağustos-Eylül aylarında beyaz renkli çiçekler açan, yeşil bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Tüm dünyada ılıman iklime sahip memleketlerde, bahçelerde yetiştirilmektedir.

Tarihçe: Eski Yunan'da ölüm bitkisi olarak kabul edilen maydanoz türbelerin dekorasyonunda kullanılmıştır. Daha sonra Avrupa efsanelerinde maydanoz yeryüzüne gelmeden yedi zaman önce köklerinin şeytana indiğinden bahsedilmektedir.

Kullanılışı: Öncelikle, bilindiği gibi yemeklere lezzet vermek için kullanılan başlıca otlardan biridir.

İlaç olarak faydalanmak için ise tamamen olgunlaştıktan sonra toplanan maydanozlar, kurutulup dövülerek tohumları alınır. Tohumlar öylece veya yağı elde edilmek suretiyle kullanılır. Sulu olarak alınacaksa kaynatılmadan soğuk kullanılmalıdır.

İçindeki Maddeler: Yaprakları, A, C, K vitaminleri bakımından zengindir. Kalsiyum ve demir de içerir. Tohumlarda apiin glikozidi, apiol, terpenlerpinenler içeren bir uçucu yağ, sabit yağ ve flavon türevleri vardır.

Tıbbî Etkiler: Kokusu ve lezzeti ile iştah açıcı ve hazmı kolaylaştırıcı ayrıca ağız kokularını giderici etkisi vardır. Soğan ve sarımsak kokuları için çiğnenir. Bağırsak gazlarını azaltır. İdrarı artırır, vücudu terletir ve hafif tansiyonu yükseltir. Mükemmel bir idrar söktürücüdür. Bir bardak ılık suya 1 çay kaşığı maydanoz tohumu atılarak içilir.

Yüksek miktarda maydanoz tohumu, rahimde kasılmalara sebep olarak hamilelerde düşüğe yol açabilir. Bu etkiden faydalanmak için düşük dozlarda alındığında adet kanamasını çabuklaştırır ve ağrılarını azaltır. Bunun için maydanoz tohumlarından elde edilen yağdan 3-10 damla yeterlidir.

Yapraklarından yapılan sıcak lapalar haricen cerahat toplanmasına yardımcı olur.

Yorgunluk sebebiyle şişen ve kızaran gözlerin üzerine taze yaprakların ezilerek konması rahatlama verecektir. Aynı şekil uygulama çarpma ve burkulma sonucu vücutta meydana gelen morlukların geçmesine de yardımcı olur. (Asımgil, 2009: 199-200)

MAZI

Diğer adı, Batı mazısıdır. Selvigiller familyasındandır. Anayurdu Kuzey Amerika olan ve 6 türü bulunan mazılar, günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde yetiştirilmektedir. Bu mazılardan T. Occidentalis türü, çeşitli formlarıyla ülkemizde park ve bahçelerde süs bitkisi olarak sıkça yetiştirilmektedir. Mazı, 20 m'ye kadar boylanabilen, tacı piramit biçimini oluşturan, sık dallı hep yeşil (belli mevsimde tüm yapraklarını dökmeyen) bir orman ağacıdır. Ancak, çevremizde genellikle küçük örneklerini görürüz.

Mazının ana sürgünlerinde ayrı ayrı dizilmiş pul biçimli yapraklarının uçları sivridir. Yan sürgünlerinin yapraklarında, küresel yağ bezleri bulunur. Mazının dişi çiçekleri döllenip 1 yılda olgunlaştığında, yumurta biçimli, 15 cm. uzunlukta kozalaklar oluşturur. Deri gibi sert olan her kozalak pulunda, iki adet basık, kanatlı tohum bulunur. Mazı, iyice olgunlaşan ve açılıp aralanan kozalak pullarının arasından uçan tohumlarının çevreye dağılmasıyla çoğalır.

Mazı ağacının sarı-yeşil renkli odunundan elde edilen kerestesi, hafif ve pek dayanıklıdır. Özel amaçlarla makbul sayılarak kullanılır. Mazıların yaprak ve sürgünlerinde, tajon adı verilen uçucu yağ, flavonit, meyve şekeri, yapışkan bitki özü ve tanen bulunur.

Kimyevi Terkibi: % 70 kadar galatoninler, serbest gal asidi, elag asidi vesairedir.

Hangi Hastalıklarda Kullanılır: Midevi ve kan dindiricidir. Mazılar, halk tababetinde ishal, dizanteri, çeşitli kanamalar ve zehirlenmelerde uygulanır. Haricen, sulu ekzamalarda ve saç boyamalarında kullanılır. Boya sanayiinde de kullanılır.

Kullanılışı: Dövülmüş mazılardan 1 kahve kaşığı 0,5 l suda 15 dakika kaynatılır. Günde 4 defa yemeklerden evvel birer çay bardağı alınır. Bizde en çok sapsız meşe (Quercus robur) mazı meşesi (Quercus robur) türlerinde yaygın halde bulunur.

Mazının körpe sürgünlerinin, yani o yıl süren ince dal ve yapraklarının, sağlığımıza yararlı birçok etkisi vardır. Bu etkileri ve faydalanma yöntemlerini şöylece özetleyebiliriz:

1. İdrar söktürücü, doku ve damar büzücü, bağırsak kurtlarını (solucanları) döktürücü, terletici, kasları gevşetici, insan bünyesini destekleyici ve iyileştirici etkiler taşır.

2. Sedef hastalığının ve romatizmanın tedavisinde yardımcı olur.

3. Kadınlarda geciken aybaşını başlatır ve aybaşını düzene sokar.

Bu etkilerinden yararlanmak için körpe mazı sürgünleri yıl boyunca, ama daha iyisi yaz mevsiminde toplanır. Bu sürgünler güneşsiz ve havadar bir yerde iyice kurutulur. Kuru sürgün ve yaprak karışımından 2 tatlı kaşığı alınıp üzerine bir bardak kaynar su dökülerek ve 10 dakika süreyle demlendirilerek bir infüzyon hazırlanır. Bu infüzyondan, günde üç kez birer bardak içilir.

Ayrıca mazı, siğillerin iyileştirilmesinde de etkili olur. Bu etkisinden yararlanmak için yukarıda hazırlanışı verilen infüzyon, siğillerin üzerine sürülüp sıkıca ovuşturulur. Gebe kadınlar, düşüğe neden olabileceği için mazı kullanmamalıdır. (dizdarbaharat, agis, 2015)

MERSİN

Diğer İsimler: Murt.

Latince Adı: Myrtus Communis.

Bitki: 2 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen ilkbahar sonunda beyaz renkli çiçekler açan, çok koyu mor renkli meyveleri olan bir ağaççıktır.

Yetiştigi Yerler: Akdeniz iklimi bitkisi olan mersin, bu iklime sahip ülkelerde ve yurdumuzda, Ege ile Akdeniz bölgelerinin dağlarında bol miktarda yabanî veya süs bitkisi olarak yetişir.

Kullanılışı: Meyvesi, yaprakları ve yapraklarından elde edilen yağdan faydalanılır.

Yaz sonu veya sonbahar başlarında olgunlaşan meyveler taze halde veya güneşte kurutulduktan sonra yenir. Tıbbî amaçlar dışında, özellikle çocuklar tarafından yemiş olarak da tüketilir. Mersin yaprakları kurutulduktan sonra, ufalanarak toz haline getirilir. Bu şekilde veya suyla kaynatılarak yararlanılabilir. Toz yaprakların baharat olarak kullanıldığı görülmektedir.

Taze mersin yapraklarından su buharı damıtması ile mersin suyu (Aqua myrti) ve mersin yağı (oleum myrti) elde edilir. Bu ürünler çeşitli alanlarda koku verici olarak kullanılmaktadır.

İçindeki Maddeler: Meyveler, uçucu yağ, tanen, şekerler ve sitrik ile malik asid gibi organik asitler taşır.

Yapraklarda ise reçine, acı madde, tanen ve uçucu yağ vardır.

Mersin yağında da myrtol, terpen, pinen ve geraniol bulunur.

Tıbbî Etkiler: Yaprak ve meyvelerdeki tanen, kabız yapıcı ve mikrop öldürücüdür. Ayrıca iştah açıcı etkisi vardır. Bu sebeple ağız ve boğazın mikrobik hastalıklarında gargara olarak, idrar yolu iltihaplarında içilmek suretiyle, basit yaralarda ise pansuman için kullanılabilir. Basit vajinal akıntılarda, vajinal duş olarak faydalı olur. Haricen ve dahilen kullanım için 30 g mersin 1 l suda kaynatılır.

Mersin yağı da içerdiği myrtol sebebiyle mikrop öldürücü ve teskin edicidir. Yüksek miktarlar tehlikelidir. Kullanılacak doz günde 10 damla civarındadır.

Mersin suyu vücutta ter kokularına karşı iyi bir deodoranttır. (Asımgil, 2009: 203-204)

MESTEKİ

Türkçe: Mesteki

Latince: Pistacia Lentiscus

Açıklamalar: Doğal damla sakızı oral hijyen için mükemmel olup doğal damla sakızının güçlü etkisi ile dişleri korur. Ağız için antiseptik özellik taşır. Bu nedenle ki piyasadaki bir çok diş macunu ve gargara temelinde doğal damla sakızı kullanılarak üretilmiştir. Ayrıca Atina Üniversitesi'nin yürüttüğü özel bir araştırma sonucunda dental problemlerin doğal damla sakızı çiğnemekle düzeltilebileceği kanıtlanmıştır. Ayrıca diş hekimliğinde yaygın olarak diş çürüklerinin doldurulmasında dolgunun birleşiminde kullanılmaktadır. Buna ek olarak, genel diş hastalıklarının tedavisinde de kullanılmaktadır.

Faydaları:

- Mide hastalıklarına iyi gelir.
- Kısırlık için etkilidir.
- Bronşları ve nefesi açar, astıma iyi gelir.
- Diş problemlerinin tedavisinde faydalıdır.
- Antiseptik özelliği sayesinde ağız hijyeni sağlar.
- Dişleri korur.
- Göğüs hastalıklarının tedavisinde kullanılır.
- Böbreğe çok yararlıdır.
- İdrar söktürücü özelliği vardır.
- Cinsi organları kuvvetlendirir.
- Karaciğer için tavsiye edilir.

- Soğuktan kaynaklanan dalak ağrılarına iyi gelir.
- Felçli hastalar için iyi bir şifa kaynağıdır.
- Yakısı saçkırana iyi gelir. (farmakotek, agis, 2015)

NANE

Latince Adı: Mentha Piperita, Mentha Aquatica, Mentha Longifolia, Mentha Viridis.

Bitki: Temmuz-Ağustos aylarında leylak rengi çiçekler açan, 1 metreye varabilen, koyu yeşil yapraklı, özel kokulu, baharlı lezzetli, genellikle bahçelerde yetişen otsu bir bitkidir. Sulak ve gölgelik yerleri sever.

Yetiştigi Yerler: Nane bilhassa Orta ve Güney Avrupa ile Akdeniz sahillerinde ılıman iklimlerde yetişmektedir. Amerika, Kuzey Afrika ve Japonya'da da yetiştirmek mümkündür. Türkiye'de bahçe ve bostanlarda, kuzeybatı ve batı Anadolu'da daha yoğun olmak üzere yetiştirilmektedir.

Diğer Nane Türleri

Su Nanesi: Latince adı metha aquaticadır. Su kenarları ve bazen de su içinde yetişir. Anadolu'da yaygın bir türdür.

Leylak renkli çiçekli ve yaprakları ise kırmızımtırak 50 cm.'lik otsu bir bitkidir.

Kurutulmuş yapraklarının en önemli maddesi mentoldür.

Tüylü Nane: Latince adı Menta Longifoliadır. 50 cm.lik, otsu, beyaz veya erguvan renkli çiçekli, sapsız yapraklı bir bitkidir. Kuzey ve Kuzeydoğu Anadolu'da yaygın bir türdür.

Tüylü nanenin kurutulmuş yaprakları da mentolü için kullanılır.

Kıvırcık Nane: Latince adı Metha Viridistir. Mavi çiçekli, sivri, sapsız yapraklı, 50 cm.lik otsu bir bitkidir.

Kuzey ve kuzeybatı Anadolu'da su senarları ve sulak yerlerde yetişir.

Kıvırcık nane yapraklarından elde edilen Oleum mentha Viridis isimli uçucu yağ bol miktarda karvon adlı maddeyi ihtiva etmektedir. Bu çiklet ve diş macunu gibi tüketim maddelerinde kullanılır.

Tarihçe: Yunan mitolojisinde nanenin hikâyesi şöyledir. Yeraltı tanrısı Pluton'un güzel hanımı, eşinin sadakatsizliğine tanık olunca güzel kokulu bir bitki olan naneye döner.

Kullanılışı: En eski tıbbî bitkilerden biridir. Nane yaprakları baharat olarak kullanılmak üzere veya ilaç yapmak için yaz sonu ile sonbahar başında toplanarak kurutulur.

İlaç olarak kullanılan nane, nane çayı ve nane esansı olmak üzere genellikle iki türdür. Nane çayı, kuru yaprakların suyla kaynatılmasıyla şeker veya bal ile tatlandırılarak nane esansı ise taze yapraklardan su buharı distilasyonu yoluyla elde edilir.

Nane esansı renksiz, özel ve keskin kokulu, yıkıcı, hafif acı lezzetli bir mayidir.

İçindeki Maddeler: Nane yapraklarında tanen, reçine, şekerler, acı madde ve uçucu yağ vardır. Uçucu yağda ise nanenin etkili maddeleri olan, başlıca mentol, mentor, cadinen, pinenler ve cineol mevcuttur.

Nane esansından elde edilen mentol itriyat ve parfümeri sanayiinde sıkça başvurulan koku verici bir maddedir (Oleum Menthae Piperita).

Tıbbî Etkiler: Hafif acı tadı ve kokusuyla iştah açar, hazmı kolaylaştırır, mide ve barsak gazlarını giderir.

Yapraklarını ağızda çiğnemekle, ağız kokularını yok eder.

Mentol mide iç yüzeyindeki hücrelere orta derecede anestezik etkiyle midenin hassasiyetini azaltarak gastrit gibi basit mide ağrılarında ve özellikle psikolojik bulantı-kusma hislerinde fayda sağlar.

Nane hafif kabız yapıcı olmasıyla ishale de etkilidir. Ayrıca papatya gibi spazm çözücü özelliği de haizdir.

Nane çayı kronik pankreas hastalıklarında, pankreas salgılarının eksikliğinden olan bağırsaklardaki normal dışı fermantasyon ve buna bağlı rahatsızlıkları önler. (Gaz, dolgunluk hissi, dışkılama bozuklukları vs.)

Nane karaciğer ve safra kesesi fonksiyonunu uyararak safrayı arttırır. Böylece kolesistopati denilen safra kesesinin az çalışması durumlarında faydalı olabilir.

Soğuk algınlığı ve grip benzeri rahatsızlıklarda ateşi düşürür, mide bulantısını geçirir ve iyileşmeyi çabuklaştırır. 50 g nane 1 l kaynar suda 15 dk. demlenir ve sıcak olarak içilir.

Nane çayı uykusuzluk, sıkıntı ve yorgunluk sebepli baş dönmelerinde de fayda sağlayabilmektedir.

Hıçkırıkta 1 fincan sıcak suya 1 çay kaşığı kuru nane atılıp, 5 dk. sonra içmek hemen etkisini gösterecektir.

Mentollü nane esansının buharla koklanması soğuk algınlığı, nezle, grip gibi rahatsızlıklarda ferahlık verir ve solunum yollarını açar.

Nane esansının hafif antiseptik yani mikrop öldürücü etkisi de bilinmektedir. Bu sebeple haricen de kullanılabilir.

Haricen diğer bir kullanım sahası da, basit baş ağrısı ve migrende alın, şakaklar ve boynun nane esansı ile ovulması ve anestezi maddelerin derideki sinir uçlarını etkilemesiyle ağrının kesilmesini sağlamaktadır.

Vasıta tutmalarına karşı nane veya naneli şekerler yaygın bir kullanım alanıdır. (Asımgil, 2009: 215-216)

OĞULOTU

Diğer İsimler: Melisa, Kovanotu, Limon nanesi.

Latince Adı: Melissa Officinalis.

Bitki: Haziran-Eylül aylarında çiçek açan, yol ve çit kenarlarında, ekilmemiş topraklarda tesadüf edilen, limon kokulu 60-70 cm.lik otsu bir bitkidir. Çiçekler beyaz veya sarımsıdır.

Yetiştigi Yerler: Kuzey Amerika, Avrupa ve Kırım'da bulunan bitki yurdumuzda da Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesi ağırlıkta olmak üzere bol miktarlarda mevcuttur.

Yaprakları parmaklar arasında ovalanırsa hoş, hafif limon kokusu duyulur.

Tarihçe: Melissa Latince arı anlamına gelmektedir. 2000 yıldır Akdeniz ülkelerinde popüler bir arı bitkisidir. Oğulotu yetişen bahçeyi arıların asla terk etmeyeceği söylenir.

Kullanılışı: Oğulotu yaprakları ilkbaharın sonlarında çiçek açmadan hemen önce toplanır ve kurutulur. Daha sonra sıcak suyla karıştırılarak içilir. Bir de buhar distilasyonu ile elde edilen oğulotu yağı vardır.

İçindeki Maddeler: Acı madde, reçine, müsilaj, tanen ve uçucu yağ vardır. Uçucu yağda citral citronellal, citronellol, geraniol, linalol ve pinenler vardır.

Tıbbî Etkiler: İbn-i Sina kitaplarında kalbi kuvvetlendirici olarak tavsiye etmiştir.

Limona benzer kokusu ve baharlı lezzeti ile hazmı kolaylaştırıcı ve mide bağırsak gazlarını gidericidir.

Başlıca etkileri yatıştırıcı, uyutucu ve spazm çözücü olduğundan özellikle sinirsel mide ağrılarında kramplarında rahatlama sağlar. Hafif etkili bir uyku vericidir.

Fakat bu tesir çoğu vakada yeterli olmaktadır. Ayrıca sinirsel kökenli çarpıntılara da iyi gelebilir. Bunun yanında hafif depresyon, sıkıntı ve streslerde rahatlatıcı rol oynar. Psikolojik rahatsızlıklardan kaynaklanan sıkıntı verici olayların düşüncelerini zihinden uzaklaştırır.

Terletici etkileri de mevcuttur. Bu sebeple soğuk algınlıklarında, haricen ise mikrop öldürücü olarak kullanılır.

Eski kitaplar hıçkırığa iyi geldiğini yazmaktadır.

Bir fincan kaynar suya 2 çay kaşığı kuru oğulotu yaprağı atılır, 10 dakika demlenir, bal ile tatlandırılıp, sıcak olarak içilir. Bu işlem günde 3 kez tekrarlanır.

Oğulotu yağı migren ve nevraljilerde ağrıyan yer ovulmak suretiyle kullanılır. Ayrıca yine uykusuzluk için yatmadan önce alınan banyo suyuna 2 yemek kaşığı oğulotu yağı katmak faydalı olacaktır. Evde kurutulur ve üzerine sıcak su dökülerek içilir. Kaynatmak uçucu yağın kaybına neden olur. (Asımgil, 2009: 219-220)

RAZİYANE (REZENE)

Diğer İsimler: Arapsaçı, Mayana, Irziyan, Raziyan.

Rezene ve Anason etki bakımından birbirine çok benzemeleri sebebiyle karıştırılarak raziyane ismi iki bitki içinde kullanılmaktadır.

Latince Adı: Foeniculum Vulgare Miller.

Bitki: Yaz aylarında sarı çiçekler açan, otsu bir bitkidir. Kayalık ve kurak yerleri sever.

Yetiştigi Yerler: Bir Avrupa bitkisi olan rezene Almanya, Fransa, İtalya, Balkanlarda ayrıca Kafkaslar ve Güney Asya'da da mevcuttur.

Yurdumuzda ise daha fazla Ege, Akdeniz ve Karadeniz kıyı kesimleri olmak üzere tüm bölgelerimizde yetiştirilmektedir.

Kullanılışı: Rezenenin meyveleri kullanılır. Bu meyveler oldukça kuvvetli aromatik kokulu, tadı hafif yakıcı ve tatlımsıdır. Meyveler tamamen olgunlaştıktan sonra toplanır, güneşte kurutulur ve ince değneklerle dövülerek umbella parçalarından ayrılarak alınır.

Rezene kökleri ise topraktan söküldükten sonra suyla yıkanıp temizlenir, dilimlenerek güneşte kurutulur.

Yaprakları da yine güneşte kurutulmak suretiyle ilaç maddesi elde edilir.

Kurutulmuş rezene kökleri, yaprakları ve meyveleri suyla kaynatılıp, rezene çayı şeklinde ilaç olarak kullanıldığı gibi özellikle Ege yöremizde genç bitkilerin gövdeleri sebze olarak gıda şeklinde de tüketilir.

Avrupa mutfağında rezene balık ile kullanılan bitkilerden biridir.

İçindeki Maddeler: Müsilaj, şeker, nişasta, tanen, sabit ve uçucu yağ taşır. Uçucu yağ içindeki önemli maddeler anasonda da bulunan anethol ve astragoldür.

Tıbbi Etkiler: Rezene eski Mısırlılardan beri sakinleştirici ve sancı giderici olarak bilinmektedir.

Rezenenin tadı ve kokusu tükürük ve mide salgılarını, arttırır barsak gazlarının oluşmasını önler. Bilhassa süt çocuklarında bu etkisi için Avrupa ülkelerinde anasona tercih edilir.

Az miktarda teskin edici çok miktarda uyutucu ve uyuşturucu tesir eder. Sağladığı gevşeme ile barsak sancılarını giderir. Bu etkiler anasonda olduğu gibi süt çocuklarına çay olarak verilmesinin sebebidir.

Rezene süt veren hanımlarda sütü arttırır, idrar söktürür ve yaprakları yara iyileşmesini kolaylaştırır.

Kalbi takviye ederek, atım sayısını arttırır.

Rezene ayrıca çocuk ishallerinde de faydalıdır. Çay şeklinde içilmesi hem sıvı tedarikini sağlar hem de bağırsaklarda gaz oluşmasını engelleyip bağırsak spazmını çözerek ishale bağlı ağrıları geçirir.

1 fincan kaynar suya 1 çay kaşığı rezene atılarak 10 dk. demlenir. Büyükler bundan günde 3-4 fincan içebileceği gibi bebeklere çay kaşığı ile az az 1 fincan vermek uygundur.

Diğer bir kullanım alanı da, arpacık gibi gözkapağı enfeksiyonlarında ılık pansuman olarakır. (Asımgil, 2009: 239)

SARIMSAK

Latince Adı: Allium Sativum.

Bitki: Temmuz-Ağustos aylarında pembemsi veya yeşilimsi çiçekler açan, toprak altında oldukça büyük bir soğana sahip, 50-10 cm boyunda bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Anavatani Orta Asya olarak bilinen sarımsak tüm dünyada ılıman iklim kuşağında bahçe ve bostanlarda yetiştirilmektedir.

Tarihçe: Yunan mitolojisine göre sarımsak, ruhu ve vücudu korumakta idi. Böylece eski Yunanlılar yollarda, kavşaklara, yeraltı tanrısı Hecate için sarımsak bırakıyorlardı.

Daha sonraki batıl inanışlara göre ise sarımsağın vampirlerden koruyucu etkisi bulunduğu iddia edilmektedir.

Sarımsak, taş devrinden beri kullanılan ve bilinen bir tıbbî bitkidir. M. Ö. 3000 yıllarına ait taşlara yazılmış sarımsak reçeteleri bulunmuştur. Yine eski Mısır papirüslerinde M. Ö. 1600 yılında piramitlerde çalışan işçilerin günlük yemeklerinde yeterli miktarda sarımsak ve soğan olmadığını ileri sürerek çalışmayı reddettikleri yazılıdır. Sebebi soğan ve sarımsağın genel fizik kondisyonu arttıran ve özellikle o devirlerde tüm doğuda çok yaygın olan amipli dizanteriye karşı koruyucu maddeler içerdiğinin bilinmesidir.

Romalılarda savaşlardan önce askerleri kuvvetlendirmek için sarımsak verilmekteydi.

Sarımsağı kuzey ülkelerine tanıtan Osmanlıdır. Bu olayda anahtar hadisenin de 1683'teki Viyana kuşatması olduğu ileri sürülmektedir. Uzun süren kuşatmada, geniş ordu için stoklanan kahve ve sarımsak kuşatma kaldırıldığında ordu dönerken orada bırakılmıştır. Daha sonra da bu gıdalar Viyana halkına dağıtılmıştır. Günümüzde de sarımsak Viyana'da popüler ve kullanılan bir bitkidir. Bırakılan kahve ise bugünkü ünlü viyana kahvehanelerinin orijininde yatan sebeptir.

Ek bir tarihî bilgi de, 1. Dünya Savaşı sırasında, askerlerin mikrobik hastalıklardan korunmak amacıyla bolca sarımsak yedikleridir.

Kullanılışı: Bitkinin yaprakları solmaya başlayınca soğanlar toprak altından çıkarılır ve güneşte kurutulur. Bu sarımsaklar keskin kokulu ve yakıcı lezzettedir. Sarımsağın gıda olarak kullanılması haricinde dahilen ve lezzettedir. Sarımsağın gıda olarak kullanılması haricinde dahilen ve ezerek veya özü alınarak haricen tüketilebilmektedir.

İçindeki Maddeler: A, B, C vitaminleri, şekerler, sarımsağa özel koku lezzetini veren kükürtlü bir uçucu ve allicin maddesi içermektedir.

Tıbbî Etkiler: Sarımsağın tıbbî etkileri genelde lokal ve sistemik olarak ikiye ayrılabilir. Lokal etki ağızdan alınan sarımsağın mide ve bağırsağa yaptığı etkilerdir. Acı lezzetiyle iştah açıcı ve allicin maddesi ile mikrop öldürücüdür. Doğu ülkelerinde amipli dizanteriye, Batı ülkelerinde ise özellikle savaş yıllarında görülen basilli dizanteriye karşı geniş olarak tüketilmiştir. Bu lokal mikrop öldürücü etki barsak

parazitlerinden kıl kurtlarını da kapsar. Ayrıca özellikle dizanterilerden sonra kalan spastik kolon denilen rahatsızlıkta, karın ağrıları ve ishale eğilimi sarımsak spazm çözücü ve mide-bağırsak gazlarını giderici etkisiyle ortadan kaldırabilir veya azaltabilir.

Sistematik etkilerin temeli ise, sarımsağın damar sertliğini geriletmesi ve engellemesine dayanır. Bu nedenle de Doğu ülkelerinde, sarımsak kalp ve damar rahatsızlıklarının meşhur ilacı olarak bilinir. Tabiidir ki bu etkilerden faydalanmak için sarımsağı uzun süre kullanmak gerekmektedir. Sarımsağın damar sertliğini önleyici olduğu Rus bilim adamı Petkov tarafından tavşanlarda yapılan deneylerle doğrulanmıştır. Yine bu çalışmalar sonucu elde edilen bilgilere göre, damar sertliğine bağlı bacak ağrıları ve görme azlıklarında da 2-3 aylık sarımsak tedavisinin faydalı olabileceği ileri sürülmektedir.

Sarımsağın tansiyon düşürücü etkisi olup olmadığına dair zıt fikirler bulunmasına rağmen, yine Petkov'un araştırmalarına göre taze sarımsak kesinlikle tansiyon düşürücü etkiye sahip olup bayatladıkça bu etki azalır. Düşük dozlarda sarımsak bağırsak , hareketlerini ve tonüsünü artırır. Bu da barsak tonüsü düşmüş olan yaşlı kimseler için faydalı bir etkidir. Ayrıca damar sertliğinin yol açtığı karın ağrıları, ekşime, yanma, gaz gibi rahatsızlıklarda da yararlıdır.

Yine Petkov, uzun süreli kurşun zehirlenmelerinde de sarımsak tedavisinin yeri olduğunu belirtmektedir.

Başlıca İngiliz araştırmacılar tarafından yapılan ve Lancet adlı tıp dergisinde yayınlanan son bulgulara göre, sarımsağın üç etkisine daha dikkat çekilmiştir: 1- Sarımsak kanda, damar sertliğine yol açan madde olan kolesterolü düşürmektedir. 2- Kanda oluşan pıhtıları çözen sistemi aktive etmektedir. 3 - Kanda pıhtılaşmayı sağlayan hücrelerin bu eğilimini azaltmaktadır. Dolayısıyla kanı sulandırır. Bu üç etki de sarımsağın damar sertliğini önleyici özelliğini desteklemektedir.

Son olarak sarımsak öksürüklü hastalıklarda göğsü yumuşatır ve sesi açar.

Sarımsağın harici kullanımında ise ezilmiş sarımsak veya sarımsak usaresi haricen yaraların mikrop kapmasını engellemek için veya derinin mantar hastalıklarının tedavisinde tüketilir. Allicin maddesinin mikrop ve mantar öldürücü etkisi bilimsel olarak ispat edilmiştir.

Sarımsak yendiğinde, kan yoluyla içerdiği maddeler tüm vücuda yayılır ve atılım da iki yolla olur: 1 - Nefes, 2-Ter. Sarımsağın yaptığı ağız ve vücut kokusunun

sebebi budur. Süte de geçtiği için emziren anneler kullanmamalıdır. (Asımgil, 2009: 245-247)

SEMİZ OTU

Semizotunun, kanama hastalıklarında ve peklikte çok faydalı olduğunu kaydeden uzmanlar, kanı temizlediğini, bol idrar söktürdüğünü, kanı, üre ve benzeri pisliklerinden temizlediğini, sinir krizleri ve beyin yorgunluğunu geçirdiğini, böbrekteki kum ve taşı döktüğünü bildiriyor.

Semizotunun, şeker hastalarının susuzluğunu azalttığını, şişmanlara kilo verdiğini belirten uzmanlar, semizotu, yeşil salata olarak yenirse faydasının fazla olduğunu ifade ediyor

Semizotu, en çok 30 cm. kadar boylanabilen bir ya da çok yıllık otsu bir bitkidir. Yuvarlağa yakın oval biçimli, yeşil renkli etli ve sulu yaprakları vardır. Bu yapraklar ile yine etli ve sulu olan yaprak sapları yenilir.

Bitkinin küçük çiçekleri genellikle sarı, bazen eflatun, pembe ya da kırmızı renkli olur. Erselik özellikler taşıyan çiçeklerinin döllenmesiyle olgunlaşan küçük kapsül durumundaki meyvelerinin içinde çok sayıda siyah renkli minik tohum bulunur. Kültür çeşitlerinin yaprakları daha irice ve yabanilerininki küçük olan semizotunun kıymalı ve pirinçli yemeği yapılır. Ayrıca semizotu yaprakları, çiğ olarak öylece ya da salatalara katılarak yenilir.

Besin Değerleri: 100 g taze semizotunun besin değerleri şunlardır: 32 kalori; 2 g protein; 3,8 g karbonhidrat; 0 kolesterol; 0,4 g yağ; 1,4 g lif; 4 mgr. fosfor; 40 mgr. kalsiyum; 0,2 mgr. demir; 80 mgr. sodyum; 45 mgr. potasyum; 180 IU A vitamini; 0,04 mgr. B1 vitamini; 0,03 mgr. B2 vitamini; 0,03 mgr. B6 vitamini ve 8 mgr. C vitamini.

Sağlığımıza Yararları :

Yukarıda sayılan besin değerlerinin yanı sıra;

* Semizotu, içerdiği yüksek oranlı lifiyle peklik (kabızlık) çekenlere iyi gelir.

* Yaşlı, hasta ve diyet yapan kişiler için çok uygun bir sebzedir.

* Semizotunun içerdiği omega 3 doymamış yağlar, balıklarinkiyle kıyaslanabilecek düzeydedir. Geleneksel olarak gut hastalığına, baş ağrısı ve bedendeki diğer ağrılara iyi geldiğine inanılmaktadır. Günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar, semizotunun sağlığa yararlı bu etkisinin varlığını doğrulamaktadır.

* Semizotunun, kanama hastalıklarında ve peklikte çok faydalı olduğunu kaydeden uzmanlar, kanı temizlediğini, bol idrar söktürdüğünü, kanı, üre ve benzeri pisliklerinden temizlediğini, sinir krizleri ve beyin yorgunluğunu geçirdiğini, böbrekteki kum ve taşı döktüğünü bildiriyor.

* Semizotunun, şeker hastalarının susuzluğunu azalttığını, şişmanlara kilo verdirdiğini belirten uzmanlar, semizotu, yeşil salata olarak yenirse faydasının fazla olduğunu ifade ediyor.

Sayılan bütün bu etkileri için semizotu, diyete katılıp bolca yenilmelidir. (mailce, agis, 2015)

SERVİ AĞACI

Servi Ağacının Özellikleri: Servi, diğer isimleri Selvi, Cupressus, Cypress olan Servigiller familyasından; genellikle kış aylarında yaprak dökmeyen bir ağaçtır. Birçok çeşidi vardır. Adi servi 20-30 m kadar boy alabilen, sütun şeklinde bir servi türüdür. Kabukları ince ve düzgün, uzun çatlaklıdır. Yaprakları koyu yeşil renklidir. Sürüngenlerinin ucunda, 3 cm kadar çapında, esmer renkli kozalağı vardır. Dal ve yapraklarından elde edilen uçucu yağın içeriğinde, tanen ve servi kafurusu vardır. Hekimlikte kozalalar kullanılır. Anavatanı Türkiye olan Servi Türkiye'nin Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde yetişir.

Servi Ağacının Faydaları:

- Servi, şeker hastalığında da faydalıdır.
- Saçları kuvvetlendirmekte olumlu sonuçlar verir.
- Diş ağrılarını dindirmekte de kullanılır.
- Diş eti iltihaplarını iyileştirir. Suyu ile gargara yapılmalıdır.
- Nefes darlığına iyi gelir.
- Tazesinin suyu göze değirmeden kirpiklere sürülürse kuvvetlendirir.
- Suyunun içine ayak sokulduğu zaman dinlendirir ve ayak kokusunu giderir.
- Servi, ishali keser.
- Kanamaları durdurur.

Servi Ağacı Nasıl kullanılır: Servi ağacının dal ve yaprakları kullanıldığı gibi kozalakları da kullanılmaktadır. Yapraklarından elde edilen yağı da çok faydalıdır haricen kullanılır. Eğer servi ağacının yaprağı yada kozalağı kaynatılarak içilecekse 4-5 gramdan fazla kullanılmaması tavsiye edilir. (sifaverenbitkiler, agis, 2015)

SEZAB (SU TERESİ)

Diğer İsimler: Kardomat, Gerdeme

Latince Adı: Nasturtium Officinale

Bitki: 30-40 cm boyunda, akarsu kenarları, bataklık ve rutubetli yerleri seven, Nisan-Eylül ayları arasında beyaz renkli çiçekleri olan bir ottur.

Yetiştği Yerler: Anadolu'da yaygın bir bitkidir.

Kullanılışı: Taze yapraklarından salata yapılabilir veya sıkılarak özünü alınır.

Bitkinin toprak üstü kısımları, çiçekliken toplanıp gölgede kurutulur. Kuru bitki toz haline getirilip bal veya süt ile karıştırılarak içilir. Ancak tazesini daha makbuldür. Çünkü bekletilmekle bazı maddeler kayba uğrar.

İçindeki Maddeler: Gluconosturtiin adı verilen, kükürtlü glikozid bir madde, A, C ve D vitaminleri, demir yağ, myrosin isimli enzim taşımaktadır.

Tıbbî Etkiler: İştah açıcı, kuvvet verici, vücutta, sözü geçen vitaminleri destekleyici idrar söktürücü ve yatıştırıcı etkileri vardır. Hazmı kolaylaştırır. Taze olarak 250 g kadar yenir.

Egzema gibi cilt hastalıklarında da kullanılmakta ise de önemli bir tesiri olma ihtimali düşüktür. (Asımgil, 2009: 263-264)

SİNAMEKİ

Latince Adı: Cassia Angustifolia (Hindistan Sinamekisi), Cassia Senna (İskenderiye Sinamekisi).

Bitki: 60-100 cm uzunluğunda, sarı çiçekli, çalı şeklinde ağaççıklardır.

Yetiştği Yerler: Kuzeydoğu Afrika Arabistan ve Hindistan'da kurak topraklarda ve dağlarda yabanî olarak bulunur.

Kullanılışı: Yaprakları ve meyvesi kullanılır. Hindistan sinamekisi yaprakları Haziran ve Aralık, İskenderiye sinamekisi yaprakları ise Eylül ve Mart aylarında olmak üzere yılda iki defa toplanır, temiz bir yere yayılarak kurumaya terk edilir. Kuru yapraklar toz haline getirilerek veya suyla kaynatılarak dahilen alınabilir.

Sinameki meyveleri ise olgunlaşınca toplanarak kurutulur ve kullanılacağı zaman su ile kaynatılıp içilir.

Türkiye'de genellikle Hindistan sinamekisi bulunur.

İçindeki Maddeler: Sinameki yaprağı ve meyvesi rezin, flavon glikozitleri ve etkili maddesi olarak antrakinon türevleri (Senozit A ve B) taşımaktadır. Ayrıca müsülaj ve tartarlarda içerir.

Tıbbî Etkiler: Antrakinon türevleri kalın barsakta ve su emilimini önleyerek sulu ve yumuşak dışkılamayı sağlayan kuvvetli birer müshildirler. Bu etki 6-12 saat sonra hafif bir sancı ile kendini gösterir. 1-2 g çabuk etki isteniyorsa 2-4 g sinameki yaprağı yeterlidir. 8-12 g da söz konusu yan etkiler görülür. Bu miktarlar isteğe göre suyla kaynatılıp süzülüp içilebilir. (Asımgil, 2009: 254-255)

SÖĞÜT

Latince Adı: Salix Alba (Aksöğ Salix Caprea (Keçi söğüdü), Salix Cinerea (Boz söğüt), Salix Fragilis (Gevrek söğüt), Salix Purpurea (Erguvani söğüt), Salix Triandra (Badem yapraklı söğüt), Salix Viminalis (Sepetçi söğüdü), Salix Babylonica (Salkım söğüt), Salix Excelsa (Yüksek söğüt).

Bitki: İlkbahar aylarında yeşil sarı renkli çiçekler açan, 20 metreye kadar yükselebilen, rutubeti çok sevdiğinden su ve akarsu kenarlarında yetişen bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Bütün Avrupa kıtasında, Amerika'da mevcuttur. Ülkemizde 25'e yakın tür olduğu tespit edilmiştir. Marmara bölgesi, Karadeniz kıyıları ve İç Anadolu'da çok yaygındır. Tıbbî açıdan makbul olan aksöğüttür.

Tarihçe: Yunan uygarlığında ünlü hekim Dioscorides döneminden beri ateş düşürücü ve ağrı kesici olarak bilinmektedir. Dioscorides, bitkinin türlerini ve tıbbi etkilerini M.S. 60 da ayrıntılı olarak yazmıştır.

Dünyaca ünlü aspirin, başlıca bu bitkiden elde edilir. Eskiden romatizmal ateş ve ağrıda kullanılan bir ilaç olan söğütten saf aspirin eldesi 1838'de Pisa'da İtalyan Profesör Rafaele Piria tarafından gerçekleştirilmiştir. Sentetik aspirin ise 1860'da Alman Kimyager Kolbe tarafından Leipzig'de imal edilmiş ve bugün tüm dünyada en çok kullanılan ilaçlardan biridir.

Kullanılışı: En çok kullanılan şekil 2-5 yaşındaki dallardan soyularak alınan kabukların güneşte kurutulması ile elde edilen materyaldir. Bu toz haline getirilerek veya suyla kaynatılarak içilir. Lezzeti acıdır.

Söğütün ayrıca yaprakları ve kökleri de aynı maksatlarla uygulanabilir.

İçindeki Maddeler: Tanen, reçine ve etkili madde olarak salisin glikozidi içerir.

Tıbbî Etkiler: Acı lezzetiyle iştah açıcı, kuvvet verici, tanenle kabız, salisin glikozidi ile hafif ateş düşürücü ve ağrı kesici etkilidir. Uykusuzluğa karşı da kullanılabilir. Zehirli olmaması sebebiyle iyi bir halk ilacıdır.

40 g kuru kabuk 1 l suda, su 0.5 l kalıncaya kadar kaynatılır ve günde 3-4 fincan içilir.

50 g yaprağın 1 l kaynar suya atılması ile elde edilen sıvı iyi bir hazmettirici ilaç olup yemeklerden sonra 1 bardak içilir.

5 g söğüt yaprağı bir cezvede kaynatılıp yatmadan yarım saat önce içilirse uyku verir. (Asımgil, 2009: 258-259)

SUMAK

Latince Adı: Rhus Coriaria, Rhus Cotinus (Boyacı Sumağı).

Bitki: 3 metre yüksekliğinde, sarımsı yeşil çiçekleri olan, esmer kırmızı meyveli bir ağaçtır.

Yetiştigi Yerler: Güney Avrupa, Anadolu, Arap yarımadası kuzeyinde ve Hindistan'da yetişmektedir.

Kullanılışı: Sumak yaprakları yaz aylarında toplanarak demetler halinde kurumaya bırakılır. Kuru yapraklar daha sonra dövülerek ufalanır ve yaprak damarları ile çöpler ayrılır.

Sumak tıbbî amaçlarla kullanım dışında, deri ve boya sanayiinde, ayrıca mükemmel ekşi bir baharat olarak bilhassa kebab-lahmacun lokantalarında klasik katkı gıdası olarak kullanılır.

İçindeki Maddeler: Tanen, şekerler, mum, flavon glikozitleri, sitrik, malik ve tartarik asitler bulunur.

Tıbbî Etkiler: Tanen sebebiyle kabız yapıcı ve hafif antiseptik yani mikrop öldürücü etkiye sahiptir. Bu nedenle ağız ve boğazın mikrobik hastalıklarında suyla kaynatılıp gargara yapılabilir.

Ayrıca damarları büzerek kanama durdurucu ve ateş düşürücü etkilere de sahiptir.

Bu etkiler için 100 g sumak, 1 l kaynar suda 10 dk. demlenir, dahilen günde 3 bardak içilir veya gargara olarak kullanılır.

Kökler ve dal kabukları şeker hastalarında ve idrar söktürücü olarak kullanılır. İshal durdurucu özelliğe de sahiptirler. 50 g kuru bitki 1 l suda kaynatılır günde 2 fincan içilir. (Asımgil, 2009: 262)

TARÇIN

Latince Adı: Cinnamomum Cassia (Çin Tarçını), Cinnamomum Ceylanicum (Seylan Tarçını).

Bitki: Tarçın küçük bir ağacın kabuklarıdır. Bu ağaç çok kumlu ve killi olan beyaz renkli toprakları sevdiği için en iyi mahsul bu tip topraklarda alınır. Güneşe maruz ağaçlar gölgedekilere nazaran daha iyi ürün verir.

Yetiştigi Yerler: İsimlerinden de anlaşılacağı gibi Tayland ve Çin anavatanı olup Hindistan, Endonezya ve hatta Brezilya'da da yetiştirilmektedir.

Tarihçe: Eski Mısır uygarlığında mumya hazırlanmasında kullanılan malzemelerden biridir.

Kullanılışı: Mayıs-Eylül ayları arasında ağacın genç yan dal sürgünleri kesilir. Sonra dalların üzerine daire şeklinde dalları çevreleyecek biçimde çizgiler çizilir ve bunlar ovulur. 2 gün kendi haline bırakılarak kabuklar alınır. Baharat ve ilaç olarak kullanım için çekilerek herkesin bildiği toz tarçın haline getirilir.

İçindeki Maddeler: Eterik yağ, nişasta, reçine, tarin ve tarçın aldehidi içerir.

Tıbbî Etkiler: Güzel kokusu ve acı tadı ile iştah açar, bulantıyı giderir. Bağırsak gazlarına iyi gelir, ishali keser.

Vücuda kuvvet ve ferahlık verir. Mikrop öldürücü etkisiyle besin zehirlenmelerine karşı koruyucu rol oynar.

İyi bir tarçın çayı elde etmek için 10 g tarçın kabuğu 1 l suda kaynatılır. Gün içinde tatlandırılarak istenildiği kadar içilir. (Asımgil, 2009: 275)

UD-I HİNDÎ (SARISABİR)

Diğer İsimler: Ödağacı.

Latince Adı: Aloe ferox, Aloe Vera.

Bitki: Yaprakları dikenli bir ağaç.

Yetiştigi Yerler: Afrika ve Güney Avrupa'da yer yer mevcuttur. Ülkemizde Fethiye civarında rastlanmaktadır.

Tarihçe: Kozmetik olarak da kullanılabilen sarısabır ile, eski Mısır kraliçesi Cleopatra derisini taze tutmak için masaj yaptırıyordu. Ayrıca yine Napolyon'un eşi Josephine'in süt banyosu terkbine giren bitkilerden biri idi.

Kullanılışı: Sarısabırın yaprakları toplanarak suyla ıslatıp sıkmak suretiyle çıkarılan usarenin güneşte yoğunlaştırılması ile koyu kahve renkli, acımsı lezzetli, mat parçalar ortaya çıkar. İlaç olarak kullanılan budur.

Modern kozmetiklerde de yaygın olarak bitki tüketilmektedir.

İçindeki Maddeler: Acı madde, antrakinon türevleri, uçucu yağ ve reçine taşır.

Tıbbî Etkiler: Başlıca müshil etkili olup, ayrıca safra yapımını artırır. Tesirini şiddetli gösterdiği için gebelerde rahim kaslarında kasılmalara yol açabileceğinden kullanılmamalıdır. Parça halinde gün içinde 2 defa olmak üzere 0.25 veya 0.5 g verilir.

Taze yaprakları jelatinoz bir sıvı salgılayarak tahriş olmuş deride iyileştirici tesir gösterir. Güneş yanığı ve egzemada özellikle iyidir. (Asımgil, 2009: 247)

UDUL KAHR (AKIRKAHRA)

Yöresel adı: Nezle otu

Bilimsel adı: Anacyclus pyrethrum

Tarihçesi: Dioscorides: " Bitkinin gövdesi mezaryon gibidir ve onun tepesi şebis gibidir, o saça benzer ve onun kökü parmak kalınlığındadır. Ancak onun iyisi dili şiddetle yakar" der. İbni Sina, bitkiyi sıcak ve kuru kabul eder. Ağızda balgam meydana getirdiğini, yakıcı gücü olduğunu belirtir. Gözdeki tıkanıkları açar der. XVI. yüzyılda Nidai Drogdan, diş çıkartmak için udülkahir sirkede 40 gün bekletilir, hamura döner, sonra diş üzerine konur, hemen diş çekilip alınır, diye söz eder. XVII. yüzyılda Salih bin Nasrulah da udülkahirin diş ağrılarına ve diş nezlesine karşı kullanılacağını yazmıştır. Gene bu yüzyılda macuncular esnafi dükkânlarında bu macunu sattıkları kayıtlıdır. Bitki 1660, 1691 ve 1774 tarihli aktariye defterlerine kayıtlıdır.

Yetiştigi yerler: Kuzey Afrika, Akdeniz, Himalayalar, Kuzey Hindistan ve Arap ülkelerinde yetişir. İyi işlenmiş, asitli ve alkalimli toprakları tercih eder. -5 °C soğukluklara dayanır.

Tanımı: Çok yıllık otsu bitkidir. Kökler sert, ince başparmak uzunluğunda ve saçak şeklindedir. Pembe çiçekleri mevcuttur. Drog 1-2 cm çapında, 5-15 cm uzunlukta, üzeri esmer kırmızımtırak renkli ve boyuna çizgili çubuklar halindedir. Kokusu hafif, lezzeti acı ve batıcıdır.

Kullanılan Kısımlar: Genellikle kökü kullanılır.

İçeriği: Uçucu yağ valoil, alkaloit (pellitorin ve payretrin), alkamides (deca 2,4-dien, asit-isobutilamid, anasisilin, dehidroansilisilin içerir), lignen (sesamin içerir) inülin ve tanin içerir.

Kullanımı: Acı (acid), diş ağrısı (odontalgic) giderici etkisi modern tıp tarafından kabul görmektedir. Bitkinin kökü kullanıldığında safrayı artırır. Sinir sistemi rahatsızlıklarında tonik olarak kullanılır. Kuvvetli iriten etkisi vardır. Romatizma rahatsızlıklarda kullanılır. Haricen (% 5 dekoksasyon halinde) romatizma ve sinir ağrılarına, gargara halinde boğaz hastalıkları ve dil felcine karşı kullanılmaktadır. Halk arasında diş ağrılarına, diş nezlesine karşı ve kuvvet verici olarak kullanılır.

- Akırıkahra kökü öğütülüp, zeytinyağı ve su ile uçana kadar kaynatılıp felçli uzuvlara masaj yapılmaya devam edilir. Aynı yağ ile romatizma, kulunç ve soğuktan ağrıyan uzuvlara masaj yapılır. Akırıkahra kaynatılıp balla içilmeye devam edilir.

- Bitki ihlamur ile beraber kaynatılıp balla tatlandırılarak içilmeye devam edilir.
- Unu ağrıyan dişe konursa ağrı kesilir.
- Anjin, boğaz iltihabı gibi rahatsızlıklarda mestteki sakızıyla beraber akırıkahra çiğnenmeye devam edilir.

- Zeytinyağı ile karıştırılırsa ve masaj yapılırsa, müzmin sinir uyuşukluğuna iyi gelir. Ayrıca kasılma ve spazmlar üzerinde de etkilidir.

- Pişmiş diş ağrılarına, özellikle soğuktan oluşan diş ağrılarına iyi gelir. Kökü sallanan dişleri pekiştirir.

- Sıtma nöbetine tutulan kişilere, zeytinyağıyla karıştırılıp elde edilen terkiplerle masaj yapılırsa, hastaya nöbet gelmez. Bu terkinin diğer ateşli hastalıklara da iyi geldiği söylenir.

- Kuvvet verici olarak 10 g bitki, 5 g zencefil, 5 g havlıcan, 5 g tarçın ve 5 g karanfil ile karıştırılır ve bu karışım kaynatılarak içilir.

- Haricen romatizma ve sinir ağrılarına, gargara halinde boğaz hastalıkları ve dil felcine karşı kullanılmaktadır. Doktor kontrolünde kullanılmalıdır. (Baydar, 2006: 67-68)

ÜNNAB (HÜNNAP)

Latince Adı: Zizyphus Lotus, Zizyphus Vulgaris.

Bitki: 5-7 metre yüksekliğinde, baharda sarı çiçekler açan, siyahımtırak koyu kırmızı meyveleri olan, dikenli bir ağaçtır.

Yetiştği Yerler: Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde, bu arada Anadolu'da da özellikle Batı ve Güney bölgelerde yetiştirilmektedir. Anavatanı Suriye olarak bilinmektedir.

Kullanılışı: Tatlı meyveleri tamamen olgunlaştıktan sonra toplanarak, güneşte kurutulur.

İçindeki Maddeler: Şeker, müsilaj, tanen, pektin ve C vitamini mevcuttur.

Tıbbî Etkiler: Meyveleri göğüs yumuşatıcı, öksürük kesici ve müshil olarak etkilidir. Kuru meyvelerden 100 g 1 l suda kaynatılıp günde 2 bardak içilir. (Asımgil, 2009: 129-130)

ÜZERLİK OTU

Diğer İsimler: Nazarotu.

Latince Adı: Peganum Harmala.

Bitki: 50 cm yüksekliğinde, Mayıs-Ağustos ayları arasında beyaz renkli çiçekler açan bir çalıdır. Kumluk ve taşlık yerlerde yetişir.

Yetiştği Yerler: Tüm Orta ve Doğu Anadolu'da mevcuttur.

Kullanılışı: Meyveler tamamen olgunlaştıktan sonra toplanarak tohumları çıkarılır ve kurutulur. Daha sonra suyla kaynatılarak içilir. İlginç bir kullanılışı da meyvelerin ipe dizilerek nazarlık yapılması ve kişileri nazardan kurtarmak için yapılan bazı tüsülerin terkibine girmesidir. Ülkemizde bir bâtil inanişaya göre nazardan koruması için demetler halinde kapılara asılır.

İçindeki Maddeler: Harmin, harmalin, harmalol ve peganin alkaloidleri ile yağ içerir.

Tıbbî Etkiler: Rahim kaslarını kasarak adet söktürür ayrıca bağırsak parazitlerini öldürücü etkileri vardır. Diğer bir tesirde uyutucu olmasıdır. Bu sebeple yaşlılığa bağlı titremelerin tedavisinde de kullanılabilir.

50 g kuru üzerlik 1 l suda kaynatılıp günde 3-4 bardak içilir. (Asımgil, 2009: 287)

YARPUZ

Diğer İsimler: Filiskin, Pü|üşkün.

Latince Adı: Mentha Pulegium.

Bitki: Morumsu-pembe renkli çiçekli, 30 cm yüksekliğinde, otsu bir bitkidir.

Yetiştği Yerler: Tüm Anadolu'da yaygın olarak bulunabilmektedir. Akdeniz ülkelerinde rastlanır.

Tarihçe: Roma devrinde popüler bir pire kovucu idi. Odalarda yakılır veya çevreye konulurdu.

Kullanılışı: Bir çeşit nane türü olduğundan, bu da nane gibi yaprakları kurutulup daha sonra suda kaynatılarak kullanılır.

Yarpuzdan basit yöntemlerle elde edilen Oleum mentha pulegi filiskin yağı diye tanınır.

İçindeki Maddeler: Reçine, şekerler ve içinde pulegon adlı maddeyi taşıyan uçucu yağ içerir.

Tıbbî Etkiler: Lezzeti ve kokusuyla iştah açıcı, hazım kolaylaştırıcıdır.

Ferahlatıcı, rahatlatıcı, kuvvet verici ve balgam söktürücü etkileri de bilinmektedir.

Kadınlarda adet görmeyi kolaylaştırır. Ancak yarpuzu uçucu yağı çok zehirli olduğundan çok düşük dozlarda, hekim kontrolünde kullanılmalıdır. Düşüğe yol açabilir.

50 g yarpuz, 1 l sıcak suda 15 dk. demlenir ve günde 2-3 bardak içilir. (Asımgil, 2009: 295)

ZAĞFERAN (SAFRAN)

Latince Adı: Crocus Sativus.

Bitki: Eylül-Ekim ayları arasında mor renkli güzel kokulu çiçekler açan bir bitkidir.

Yetiştği Yerler: Safranbolu ilçemiz adını bu çiçekten almıştır. Asıl vatani Asya'dır. Yunanistan, Güney Fransa ve İspanya'da az yağmurlu sıcak bölgelerde yetişir. Ülkemizde de Safranbolu haricinde İstanbul, İzmir, Adana ve Urfa'da rastlanmadadır.

Tarihçe: Safran ilk çağlarda önce Mısırlılar, sonra Yunanlılar ve Romalılar tarafından baharat ve renk maddesi olarak tüketilmiştir. M. Ö. 1600 yıllarında üretildiğine dair kanıtlar mevcuttur. Doğu Asya'da krallar ve başrahipler, safranla boyanmış elbiseler giymekte idiler.

Kullanılışı: Safran bugün ilaç olarak kullanılabildiği gibi boya maddesi ve baharat olarak da kullanılmaktadır. Meşhur Türk tatlılarından zerdenin terkibine de girer.

Safran elde etmek için çiçekler sabah toplanarak, iğne gibi sivri ve püskül şeklinde olan teşekkülleri kesilip alınır. Bunlar odun kömürü ile ısıtılan telden bir elek üzerinde 30-40 dk. bırakılarak kurutulur. Işıksız ve kuru ortamda cam kavanozlarda saklanır. Kurutulmuş safran ince yumuşak, koyu portakal sarısı renginde ve iplik demetleri halindedir.

İçindeki Maddeler: Şekerler, organik asitler, uçucu ve sabit yağ crocin adlı boya maddesi ve pikrokrosin isimli acı bir madde içerir.

Tıbbî Etkiler: Sinir sistemini uyararak vücuda uyanıklık ve kuvvet verir, güzel kokusu sinirlilik hallerini teskin eder. Cinsel isteği artırıcı olarak bilinir.

Dişetlerini kuvvetlendirir ve diş etlerinden ileri gelen ağrıları giderir.

Acı maddesi sayesinde iştah açar ve kabızlık yapar.

Rahim kaslarının kasılmasını sağlayarak adetleri söktürür. Bu sebeple safran düşüğe yol açabileceği hususu ile hamilelerde kullanılmamalıdır.

Bu etkiler için günde 3 kez toz halinde 0.5 g yutulur. (Asımgil, 2009: 241-242)

ZERDEÇAL

Diğer İsimler: Hint safranı, sarı boya.

Latince Adı: Curcuma Longa.

Bitki: Büyük yapraklı, sarı çiçekli ortada yumurta biçiminde yanlarda parmak şeklinde meyveleri olan bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Başta Java, Endonezya ve Hindistan olmak üzere tropikal iklime sahip birçok bölgede yetiştirilir.

Kullanılışı: Kullanılan kısım meyvelerdir. Kurutularak toz haline getirilip öylece veya suda kaynatılarak tüketilebilir. İçerdiği sarı boya nedeniyle çiğnenirse tükürüğü sarıya boyar. Acımsı tadıdır. Geleneksel tatlımız zerdede kullanılan bir baharattır.

İçindeki Maddeler: Suda eriyebilen sarı boya en önemli maddesidir. Ayrıca uçucu yağ ve reçinede taşır.

Tıbbî Etkiler: Son çalışmalardan anlaşıldığına göre sarı boya kuvvetli olarak safra yapımı ve akımını hızlandırmaktadır. Hindistan ve çevre ülkelerde eskiden beri sarılık ile karaciğer hastalıklarında kullanılan popüler bir ilaçtır. Günde 3-4 kez 0.25-0.5 g olarak yutulur.

Zerdeçal mideyi tahriş edici özellikte olduğu için gastritli hastalarda kolayca ülsera yol açabilir. Bu açıdan dikkatli olmak gerekmektedir. (Asımgil, 2009: 305-306)

ZEYREK (KETEN)

Diğer İsimler: Zeyrek, Kirbas, Siyelek.

Latince Adı: Linum Usitassimum.

Bitki: 30-35 cm yüksekliğinde, yaz aylarında mavi renkli çiçekler açan bir bitkidir.

Yetiştigi Yerler: Ketenin anavatanının Anadolu ve Batı Asya olduğu düşünülmektedir. Bitkinin yabanasına pek rastlanmayıp hemen tamamı yetiştirilir.

Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu ve ülkemizde yetiştirilmektedir. Marmara Ege, Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri Türkiye’de keten ekiminin yoğunlaştığı alanlardır.

Kullanışı: Keten bilindiği gibi iplik elde etmek üzere lifleri, beziryağı yapmak ve tıbbi amaçlarla kullanmak üzere tohumları için ekilir. Ketenin bu amaçlar için M.Ö. 5000 yılından beri ekildiği bilinmektedir. Latince, üsitassimum, yani en kullanışlı anlamına gelen bu isim ketenin çok yönlü faydalarını kısaca ifade etmektedir.

Haziran ayında keten hasadı yapıldıktan sonra, kapsüller dövülerek tohumları çıkartılır. Yassı, bir ucu künt, diğer ucu sivri oval tanelerdir. Toz haline getirilerek dahilen, lapa şeklinde ise haricen kullanılır.

Müşhil olarak keten kullanıldığı zaman içerdiği müsilajın barsakta şişmesini kolaylaştırmak için yanında 2 bardak su içilmeli ve barsağı tahriş etmeyecek çorba veya püre şeklinde karbonhidratlı diyeteye geçilmelidir.

Beziryağı, keten tohumlarının kavrulup, ezildikten sonra, torbalar içinde sıkılmasıyla elde edilir. Esmer renkli, kendine has ağır kokulu, kolaylıkla kuruyan bir yağdır. Kaynatılmamışa İngiliz beziri; kaynatılmış yağa ise Türk beziri adı verilir. Tıbbî amaçlar için İngiliz beziri daha faydalıdır. Beziryağı boya malinde önemli bir maddedir. Organik değerli bir mobilya boyasıdır.

İçindeki Maddeler: Keten tohumunda yağ, müsilaj, protein ve bir glikozid madde olan linamarin bulunmaktadır. Ketenin içerdiği yağ asitlerinin % 90’ı linoleik, linolenik ve oleik asitler gibi doymamış yağ asitleridir.

Tıbbî Etkiler: Keten tohumlarında bulunan müsilaj, barsakta su çekip şişerek mekanik müşhil olarak tesir eder. Ketenin bu etkiyi göstermesi biraz zaman alır fakat tahriş yapmama gibi önemli bir avantaja sahiptir. Yine bu özelliğiyle diğer müşhillere nazaran daha uzun süre kullanılabilir. Ayrıca içerdiği yağda müşhil yapıcı etkiye destek sağlar. Eski Mısırlılar zamanından beri bu amaçla kullanıldığı bilinmektedir.

Yine müsilajın yumuşatıcı etkisinden gastrit gibi hafif sindirim sistemi tahrişlerinde ve anjinlerde gargara olarak faydalanılır.

Lapa şeklinde tülbent içinde göğse konan keten tohumları öksürüğü yumuşatır. Tabii ki buradaki etki daha çok mekaniktir. Ağrılı yerlere konulan lapadan da aynı etki mekanizması beklenir.

Bezir yağı haricen yara ve yanık tedavisinde kullanılır. Yine bu amaçla yağı alınmış keten tohumlarının lapası da faydalı olabilir. Ancak günümüzde modern yanık ilaçlarından sonra bu tip kullanım hemen hemen kalkmıştır. (Asımgil, 2009: 164-165)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MECMÛ' A-İ TALİB'İN TIPKI BASIMI

2207/1

طهاره صوت و پيوه ز کام دفع اوله آقا بنم عزتيم ز کامك اضطل بنم تحمل
 اتمك يک دور اول اقامي صوابيله باشندي و کونون و قولاقله اولان بخار
 و نازيله دفع اولور **ديکي** ز کام واقع اولسه حمانه واروب بن نجده
 طاسي صيغتي صويه باشنده خورشون صکره دوکب بياز تحمل ايله
 بهله چقوب باشي اور قون آکشدور و کينه ايتا و الله تعالٰ دفع اوله
 اکو صوبك صيغتي قلغينه تحمل ايله مزسه باشنده حمانه بر قالنجه بر
 قوب او مستوز اول صودن دوکب بو علاجي باشي صوتي صوابيله معتاد
 ايرين اتمك کوکدر و الايو قاروده اولان علاج يکدر **اون ايکينجي**
باب قولاقنه عارضه اولان علليري بيان اييد اولاق قولاق
 صاخر اوليق نازيله دنلدور و ياق قولاقه صوتا چد و خندون يولي باغلوبور
 و ياق صوتي بييل داخل اولور قولاق ايجنده صوتي الشيدق نسنه اتمک

2207/1

ضعفه وارد آدم اشغمتن او توره **دیگر** بر باش مطار مصافی قیوتغیله
 دکوبون بر قیون اودنی و بر قاشق سیرکه و اوج قاشق صوی
 خلط ایدوب بویله کتر جهلکه قیون قینلا سین تا کتم سیرکه ایله
 اود قله دخی چقاوب ایجنده اولان کوسه سنی بز دن سوزوب
 کوروب صافی قلابنی صفایوب قولانی یک آخر اولانک آدمه تحمل
 ایله جک قدر استجمله اوج دورن طهله جق طهله دوب بر مقدار
 ثاتت دوبر قاج کت ایله ل او توره یلق صاغیر لغی دفع ایدر باذن
 الله **تقا دیگر** قولانگ کور ولادوسنه و چکلا و سنه و صاغیر لوق
 کند علاج سیرکه تک غایله ایوسندن آلون بر لب یغ بوغازینه
 وارجه طولودوب و آخرین صهور لیون اما مزکین ایق قیون
 قینا داسین صکر اول ابریفین آتشدن اندورب قولانی الطرکندن

چنگان

چقان بو غار بندطو تاسین تاسیرکه صویو پنجه کور و ابریفون آتشد
 قیون قینا داسین و آتکی کبی قولانغی طوطه سن محصل کلام قولاق
 اچانج بر قاج کتر اول سیرکه فی اولیجه قینا دودن ایلکین و سیرکه
 نقصان کلور سه دنی سیرکه قیناسن انشا و الله تعالی مرادی حاصل
 اولور **دیگر** قولانقدن جواحت آقار سه عادی غایتله صر بن سیرکه
 اسیدوب قولاق دوچار دیجهاز قدر اولدوقله قولانغ پنبه ایله
 اوج دورن طهله طهله سن اول جواحتی دفع انکدن ماعلا توردی
 وار ایسه قوار **دیگر** قولاق اخر سینه کد اودنی یعنی اکر کور
 اودنی خلط ایدوب قولانغ بو ایکی طهله طهله سن وجعین دفع
 ایدوب صحت بولم **دیگر** آهو اودنی قولانغ طهله تسل اغترکین
 دفع **دیگر** بر کسک قولانی اخر سه حتی اشغمتن اولسکر کدنک

سحقی ایرون ائره قنده سین بعله اول تو کیمبی اولان اجلا دن ایکی
 بر مقی الای قیاسگا نضوق در هم مقلا ر انخ یان بر لوه بر پر مق
 ایله سوره سن لعاب حاصل اولوب اول لعابی شوکور میوب
 بی مقلا ر توفیق ایله سن بعله یار ندا سی کون اول بر کون دخی
 ایله سن انشاء الله تعالی دنج اولوک کند و منق قان قان ائد و کن
 دوادر غفلت اتمیه سن اما او غلغله یاله خله ایرون بر ما
 غله سوره سن تباشر دخی بو صریضه نافع دار **دیکر** بو غار ده نا
 زله ایله دلچک اینسه علاجه اسرغان نخوی تازه ایکن صو
 ایله قینا د و ب و حتر اولد و قد نصکره اول صوبی بر دن سوزوب
 اول صو ایله مریجهکی پشور ب بد و ره لی شفا بوله **دیکر** بیغازه
 دلچک پیساده اولسه کوکیکی اونی و مصطکی بر لب هر هوانده دو کب

اودن بر مشقال قولاغنه داملا تسلسل خوش اولر اشیشه **دیکر** کو
 بر کئی صاغیر اولسه علاجه بر در هم با یقوش قانندن بر ایکی
 قطره طهلت سلیم باذن الله تعالی خوش اوله **دیکر** قولان کو ر لوق
 سنه علاج ایو صرافیق صود ایله ازوب بر قاج طهله قولاغنه
 داملت سلیم فی الحال خوش اولر کو ر ولد سی زلال اوله **دیکر**
 صاغیر اولان قولاغنه توروب یا خین داملت تسلسل شفا بوله **اونی**
اوجنجه باب آغز ده بو غازه اولان علالت لوی بیان ایله
 اولاد و داقله یازمه و یارق اولسه و آغز ده و اگر اینجه و طمشه
 یاره لولسه اگا آغز اخیری دین لوجرتی دوا اولد و ره بر مقدار ایکن
 الوب بر ایکی حقه ایرون نصفی یقده سین و نصفی خام قاره
 بعله ایکن دخی هوانده دو کوب بونلرک نصفی قدرجه طاش طوزی
 سحقی

مکر مصر جقله اچندن یان یان بوغاره اول ایندین دلیجک اوزرینه
 اوفره له بر ده اولنسه تکولر ایله له دفع اوله جمره بدر **دیگر**
 انسانک بوغازینه سولک یا پیشسه ویا اشافه کتسه کسکین سیرکه
 ایله بوغازه غرخر ایله له بر ده اولنسه بر قیج کتسه ایله له انشاء
 الله تکادفع اوله **دیگر** بریره سولک یا پیشون ایرلسه اول سو
 لوکک اوزرینه دوکلهش طاش کیو چندن اکر له فی الحال قویویور
 دوشر جیوانک اغزینه دخی یا پیشسه اوله ایله له **اون دردیجی**
باب دیشی علتک علاجلین بیان ایله دیشی اغزیه بر
 جمره علاجلکه نظیری بوکدر بریم بوسکوسکوش دیکلی اولر
 دلدرد ادمچیندوکی کبی اغیزان دیش ساکین اولور قاپچکی
 دیرلو اوکوم اوکوم بیش بیانی یقی اولور وچکی سارمتراتی او

اولور

اولور و موری دخی اولور اول بهار ده چقار کوی چقلمی
 اولور بو علاجلدن خالی اولور غفلت اولنسه **دیگر** دیش
 اغز سنه سلوی آغاجک قوز لانی دوکب یا خود سلوی
 آغاجک اوفاق دوغرا یون صوابله قینا دوپ اغیزان دیش
 سورسل اغزی دیش اوله **دیگر** دیشل نازله دن اغز سچاره
 بوسله علاجی غایتله ایو یاغلی جول بی اوفاق دوغرا یالر بعله
 کسکین سیرکه ایله بر جهلک ایچله قینا دالر حکام اغزی نهوزله
 صویا یون بعله آهسته آهسته قینا دالر هر صباح یملک
 یمن دن اول اغزی طولوسی اول سیرکه دن اغزیه الوب
 اویناده بعله طشره دوکب بویله بر تاج کتسه ایله هر ایلاکجه
 اغزی آشفه طوثا نازله اقره بر دخی ناز لکود میه **دیگر** طوثاناک

بن کهنه به راست کلام اللہ آبی مقداری نہ کہ جس سے و نہ کو ندادوزی
 کو ر مشی بندن بر داوطلب ایلادی حکمت خٹا یا نمده نہ بنفشد یاغنی
 و نہ کندیس ہی لندی کو کلمہ حق تعالی الهام ایلدا یلم فریبون یاغنی
 کوز نہ سور سم باذن الله تعا سخت بولور اول اثناء فلم تراش
 چاپیله فریبونندان بر مقدار چکوزینہ چکدم الحمد لله تعا کوزوری
 روشن اولوی کوزور اولدی **دیگر** کچی اودنی کوزره چکسل هرکی کوز
 اغوسین کوز میه **دیگر** سما عک صوبینی اغیزان کوزره طهلسلسل اغوی
 کوی کوزره جادویوه و قرآ کوسین کیدره **دیگر** بو معون کوزک بخاری
 و ظلهما حق کیده در بش التی کوزله اثری دخی فالیه مشاهله او
 لنور چوقا استعمال اولمشلار و هم بخاری باشه چقار تهن و صحویه
 تریاقدن انفعدار و قاسق یلکوزینه و بواصره ریحنی و قولنج ریحنی

اولک دیشی اغیزان دیشک اوزرینه قوسالی باذن الله دفع اوله
 اغیزان دیشیر ایسلان دیشی کوزور سلسلی اوله **دیگر** کویج
 و قهر زربنخ و قلبه طابنی اونر درهم قلم شکاری بی درهم جمیع
 ایروب هر برین باشقه باشقه سمیع ایروب و الکلان کوزور و ایکی
 چورطه آغنی خلطه ایروب قار طلی الر و کوزک نصیرم دیشلری دیسه
 سور سلی دیشک مراحیم و قیجی کیده در و چوره اکلریه تازا
 بتور و دیشلک اطل فنده اولان اکلک قاننی کسیر بره اولک
 ایسبر قلم کتیه ایله له البتہ دفع اولور باذن الله تعا **دیگر** دیش
 چمارعی لازه طبع عدلقهری کسکین سیکه ایله قرق کوزن ایسلادوب
 طوره یو مشاهدین چوره دوش بعله اول او و لقههری دیش اوزینه
 قوسلی فی الحال تلشیوب ایکی بار مق ایله چکوب چقار سوسین عیبیلر
دیگر

داغ دور قات تخریره اوله شدر صععی بود که راز یاد آید
 زجسمل یگرمی شر در هم بیاوب ایدوب حکم سخی ایدوب الکلان کچورب
 صکره اجزانک اوج آخرتج عسلی قول مکتورب اجزای خلط ایدوب
 صکره حکم قار شد و در سن انشاء الله تعالی جمله ذکر اولنان اسر اضدن
 خلوص اولرین معاجین باربله درخی نیجه مشافیع ذکر اولنور **دیگر**
 کینک جگرین پشورب قره صو ایغنی کوزه سورسل شفا یولره **دیگر**
 اغاخ و کلنک بیئی فی قور و در ب دو کوب الکلان کچورب سورمه
 کبب کوزه چکسه قره صو این کوزه غایتله نافهدر **دیگر** برکشلک
 کوزینه صوانسه تلکی اوردینی کوزه چکسل خوش اولره **دیگر** بکوشی
 کدینک اوردینی کوزه چکسه کبجه ایچمله کوندوز کور کبب کوره **دیگر**
 قره صو این کوزه طغان اوردینی سورسل خوش اولره **دیگر**
 آیو

آیو اوردینی کوزه چکسل کوزک یا شتی کسه **دیگر** برکسنه ناک کوزی
 در اغوی اولوب کور من اولسه مر سنین اغا چنک بیل غن چینیوب
 اوج دورت کته علیک کوزینه اوج دیسه آچیلر باذن الله تعالی **دیگر**
 برکسنه کوزی یا شادسه باچه کوی یاخی بر قاج کره کوزینه سور
 نافهدر **دیگر** کوزده اوفاتیق نشنه کر کورنسه مثلاً ییلدز کبب بعله
 کوزی دومان کبب اورتسه یعنی کوز قره سه شب و مازی اوچورک
 اوتی برب ایدوب بعله حکم سخی ایدوب الکلان کچورب چورط
 بی چلقیوب باشین بغلیه واجزای صاچوب آنددن تا باشنک
 دپ سندن وارنج بانی اید سن اوچکون دور ب بعله یا قیقه اولر
 دفع اولره عجز بیدر **دیگر** کوزده آغیوه ب قانیده طولس کوزک
 بیکادی ایچمله آیکی طهر حق وارد اولره ساق العین دیورلر

بر درهم بالیلہ بیخراوبن صباح علی التریق استعمال ایله بوشو بندار یا خود
 اطلو نیل صغیر ایکی درهم و تریب بن درهم و شحم حنظل بن وندکی
 دکو اولان اوج نسنه بن بشو بندار درن کتم ایچک کفایت ایله
دیکه توروب شوخی شیب صویله ذخی غسل ایله یسلاون اون بالقی
 بهائی کیله در **دیکه** بن مجترای بن نه مان استعمال ایله و کون عملدر
 ای باهق و یا قش بهاق ناییل اولسون دیون سگ اول بلغمی ازاله
 ایله مسهل و یروف بعله سمار وارب تمام ش لک دکو دکو چاقون
 صول تله بهاق اولان یو لوی قویله ایله حکم سوسو بن قو ووزو ذخی
 کندوسی فرقیون یا غیله سلط ایلوب اول یو لوی اولشید و ره التله
 سوره اوج کون طوره حکم سمار وارب جقد قندک حکم نکوار سوره
 یله اوچکون دوره انشاء الله تعالی زایل اوله غایت مجربدر

المورن قان الودورن اوچکونز قانلر خوش اوله **دیکه** عورتلرک
 یوزنیه سور دکوری قزله مجربزینی اغوزینه آون توکوی رکلہ اصلا دین
 یعه شول ساد مساق کم جیوسی اولور آئی اورد طریستدن کسوبا
 حکم اول قزله بزرک صوبینی آووجه توکوی کسلا و کک ساد صغی
 دوکب حاصل اولان صوبیه اول قزله صوبینی قارشد و یوب کون
 سوز سلوکوزنک آقنی کیله ره آئی کید مجک نکول اوله ایله
اون ایچی باب بوس فیهی غلتلی نیک علاجین بیان ایله
 اما بهق ایکی نوعدر بوی آق بهاق کک فاسک بلغمدر دری
 یوزنه برکیلور و تیری قری بهاقدر دری یوزنه سور دایرکیلور
 کیش امدی بهاق غلبه اول بلغمی مسهل بلغم اولان شریب
 ایله از یله ایله سن صفتی بود که کابی و هیلد ایکی درهم تریب
 بر درهم

اون ديدنجي باب تمرك جلتك نيك علم جلد پين بيان ايدر

تمرك بلغمون وسو داتلك اجتهما غلخدن حاصل اولود و كا هي
 اولو كه صفر ايله بلغمك اجتهما غلخدن چقوب كوي ديه يا بيلوس
 اكي بئدني قيسنه جدا ملامتيد نداركي لازمدر اكي تمرك
 آدي باشدن آيا غدرك قابلي سه عاوي اولاقو لاغني آردنه
 اكي طهن وار دوت آتوق خلق الا دن ديس لس اولو طهن لوي واكي
 بلك اور دنه يوقو سندن اولو طهن لوي كه سين يعني قان
 آلسين واكي طهن دنجي ايج طوبوق اور دنله اولو آتوق غرق
 اتا قين دويط اولو طهن لوي طوقك يوقو سندن كه
 يعني قان آلا دنجي خليك دما غنك اور تاسندن ديشك و
 دپسندن يكايو ريون تاديش دبنه وارنج چين لوي بو جه لوي
 آقان

اقان قاني جهي ايدوب عليه تموكينه سور سلق اوج كون طوره
 سكر يوندنجي كوددن كوز يا دن الله تقا زائيل اوله تمام قرق كونه
 قطع اولوب اثرى قالميه **ديكي** صوصغونيك ياغني توز ايله
 خلط ايدوب تموكه سور سلق دفع اولو **ديكي** طيارشان قانني تموكه
 سور سلق زائيل اوله **ديكي** طواق ياغني قول تموكه كوير ناعمدر
ديكي خاد دالي دوكب سين كه ايله خلط ايدوب تموكه سور سلق
 زائيل اوله **اون سكرنجي باب اويوزي بيان ايدر بو علت**
 اكي نوعدر برسي بلغمك رطوبتندن اولور اولو صولا نور
 و برسي دنجي بلغمك يوسه سندن حاصل اولور اول قول كلنور
 اكي الله و آيا قلدوه و پار مقلده اولور سه اسچان صويه طوز
 قاقون كچييك عضويي اكا باقور سلق و يا خود يا غلسل زائيل اوله

9a

عبداللہ دسر لکھا
تسلی

۷۶۵
۷۶۵
—————
۱۵۳۰
۱۵۳۰
—————
۱۵۳۰

۱۵۳۰
۱۵۳۰
—————
۱۵۳۰

۱۵۳۰
۱۵۳۰
—————
۱۵۳۰

9b

عسوقی زاده تملی
مناوح الناح
عنوان

۹

یاش جان اول اولوب قریبان فیعی هم مهر خاتم
عصری دولتی زیاده اولسون ایکی عالمده بر سر اولسون
لطنت تحت چون اتدی چلوپس لام اولدی اکا جمله نفوس
کول کبی کولدی جو کبی روی جهان شوقله غلغله اتدی بلبلان
بوسر له جو قیاد کویوب غیوتندن زمین شویله طور ی
جمله شرسر و دیار اولوب تیزین کول کبی روشن اولدی روی
دل عشاق شاد حشره اولوب خلق عالم جمع بی غم اولوب
بن دخی ایدرکن اکادعا تحت کجی دیو اولدی ندا خان
خان اولدی دیو سلیم خان فول محمد بن سفا ایدری جانم
اول سرور له بی کتاب ادم انجم طبه افتاب ایتلام
تک جمع ایلد طبا بتدن آئی کتم اتم کرم بتدن

تو تفرق قادر اولموبون تقاطط ايله الك علاجن بيان اوتوز

برنجي باب استسقا نك اوعن و علاجن بيان اوتوز كنجي

باب او كنده يعني بغرغه آدمك كو كنجي قوشوشنله صاغده

وصوله اولان بوش يوردور و امراض ضيق نفس و اكسرك

دورم شيشدا كه اكا عوام و دم ايدور لوك انوعن علاج

جون بيان اوتوز او جنجي باب بواصره يعني مياصله

متعلق علاجن بيان اوتوز دورنجي باب رخشه يعني

اعضاد تبرمك مراضيك علاجن بيان اوتوز بجنجی

باب يوقان يعني صارلق انواعك علاجن بيان اوتوز

النجي باب معصوملوك عارض اولان علتك برنجي بيان

اوتوز ينجي باب خاتون كشيملوك واقع اولان علتك برنجي

صخره نك تاريخي آياشه نلده چارده هفتاد بوهدهم نصداد

خاجتم اولوكي مصلكت قومي صايغ و صحتله كچه لر يوعج

لازم اولور سه طبيب علاج درده در مان خلاك كتابي آج

بوكتا بدن اولور سه اكاد و اخضره پادشاهه ايله بوكتا بده دعا

باسمه سبحانه اما بعد حق تعالي يرحم و ثنا و رسو

لله اقتدا پادشاهه دعا ائلك و نكلمه اظهر من

الشمس درك بنی آدم زينه كائنان و اشرف موجودان

و مخلوقا قدر اول سبدي حق جل و على جميع اشيا نك

ممتازني و منفعتلو سني انسا ذ غدا قلوب حلال ايلدي

و خوان دعوتنه صلا ايدوب كلامه قديمنده و فرمان عظيمنده

بيورديكم **كلو و اشرف بو و لا نشرفو انه لا اله الا الله**

ديو

پس تنه صحت اولسه جاندله راحت و قدرت و بدنه قوت
 و دماغله لذت اولش امدی بو نلرک اعتدالی بهین ایله
 اولور. و زوالی مخالفی خدالی اکلندن اولور بو حکم مناسب
 بن حدیث شریفی وارده اولمشدور. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
 اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. الْمُعْتَدَاتُ بَيْتُ كُلِّ دَاءٍ وَالْحَمِيَّةُ
 دَاسِي كُلِّ دَوَاءٍ. یعنی معده جميع زنجلرک خانه سیدر
 وصفه خلق جميع دالورک باشیدر. امدی قوبل حکما اولد
 اشتها کوم اولمینی طعام صیدر. و دخی اشتها کوم ایکن
 الکی طعما مدن حکم سین زیر حضرت باری پیغمبر مشدور که
 کَلُوا وَشَرِبُوا وَلَا تَشْرَبُوا إِلَهَ إِلَّا يَحْيَى الْمُسْرِفِينَ. اما
 شرف بیانله مراد بودا که طعام او زورینه طعام

و ایلو لازم اولان علاجلرین طبیه لری لایحکمرین بیان اوتور
سکزی باب حقدلرک انواعی که جسم انسانده قبض و
 ریح اولوب بیلده و قارنده و ازرقه اطلس حاصل اولور
 انلرک علاجین بیان اوتور **طوقوزنجی باب** انساندر نافع
 اولان شالفری شاندرن مراد اشغله دیو و فوجده بو
 نسنه صورته قدر آنک انواعی علاجین بیان **قره قنجی باب**
 آتش یا نوغنک علاجین بیان **قره بونجی باب** یا قیلر
 و ضهار لری و طلا لوی یعنی یا غلمق لری بیان **قره آیکنجی باب**
 مرهملر در که آنی بیان **قره اوچنجی** یاغ جقار مسین بیان
قره دردیجی مقبول شراب صنعتی بیان **قره بشنجی باب**
 جوارش لری و حلوالری بیان **قره التنجی** سنست اندام
 اولوب

زحمتی کبی و دایه لثعلب و دایه الحیه کبی و اوکسران و طیب
 نفس و ورم و بوبکا بکن امراض ایله حالک مکتد اولور
 و اکسید و کف خدالو سودایه متعلق اولور ایله مال
 خولیا و قه بهوق و قه قوره دوشل کورمک و تسیان
 و دخی بونک امثالی علمتک و مبتک اولور سین و اکس تان
 متعلق طعام ملق بین سگ فاسد چوبانلی کبی و باد شام
 مره کج که یوزده قنلق اولور و یوز کومر کونک اولمق کبی
 و بورن تانی طور صمق کبی و دخی بوبکا بکن امراض مبتلا
 حاصل اولور بوجمله مناسب الالاطون بیورم شد که
 الجمع سبحان عَطَّرُ الْعِلْمَ وَالْقَصَاصَةَ وَالشَّبْعُ سَحَابٌ
عَطَّرُ الْجَهْلَ وَالْغَفْلَةَ بَلِيَّتِ اجلئ ب سبحان رحمتدس

میه سین تاکه بد نک صحت اوزره اولالا اسراف
 اوزره بین طعام دن تخمه حاصل اولور و نجی علمتک
 ظهور ایدر و زیلا اولولوی بیورر لی که بلیت کونک کل شکر
 خوری بتکلف زیان کنلای و زیان خشک زبیر خوری
 کل شکر بوز کولبه شکر بسک طوق الین اول زیان
 اولور و ر قوری نانی کیچ بی کیم اول کلشکر اولور
 ایدی بوسوز لور دن مراد اولاد که قارین دونقدا نصکمه
 ید و کف خدالی صمق به متعلق اوزره صفر وی مرخلر
 ظهور ایدوب بکنی صاری اولد و غدن ماعلا حتمای
 غب کبی و بو قان کبی امراض حاصل اولور و اکسید و کونک
 بلغه متعلق خدالی ایسه آق و جرب و او یوز و فرنگ
 زحمتی کبی

مقرر در بودنی آنک کبی در نقدا سعی اید رسک ۰۰۰
 لا یقدر زیر جمع اقربا و احبآدن جسمک سکا اهتم ۰۰۰
 و الومدر زیر اسحق تعالی یر عبادت جسمک صحتیدر پهلزلر
 اولور امدی نه نسنه لودن بهرین اتمک کیکور که اولولر
 بیور مشلر که ۰ اتفق طباء الفریس والرؤم والهند یان جمع
 الامر اض یقولد من ستته اشیاغ کتة الجماع وقلة النوم
 فی اللیل وکثره النوم فی النهار وحبس البول وشره الماء
 فی جونی اللیل وادخال الطعام اتقاق الیدی عجم وروم وهدک
 اطبا می بیور مشلر که تحقیقا جمیع مراضل بدن انسانه الئی
 نسنه دن عارض اولور ۰ آنک برسی جمعی جونی امدن و
 کچه ایلد آن او یومدن وکوندوز جوق او یومدن وبولی اسکی

قلب اذن ریغان فسا حدره ۰ حم طوقلق سحی بظلمتدر
 نیموری دخی جهل غفلتدر ۰ امدی آدم اولان بوسوز
 لودی حقدردار اولوب مضر اولان اشیا دن احتیاز
 اتمک کیکور **الباب الثاني فی فصول الاربعه** پیسی
 امدی فصول اربعده نه استعمال ایدوب نذنی صا قتمق
 کیکور تاکه بدن انسان امراض مختلفدن مبتلا اوله اول
 بهارده بارد و یابس غدا الیومک کیکور و یای فصلتدن
 یعنی ایام تموزه ده بارد و وطیب غدا لوستعمال ایلد لری
 وقیش فصلتده حاد و یابس غدا لری اکل ایلد لری زیر
 جسم انسان بر باغ کیکور که باغبان آکا تیمار ایدرسه
 معهور و آباد اولور کویتمار اتمسه ویران اولوسی

مادّة الصيوني ديري يعني صاخغفك سوس ماسيس ديملك اولوب
ويوركي ايجنده مقام اتمشدر كه اكا كيلوس دخی اطلاق
ايدر لس انوك ايجونكم هاضم طعامدر حقی تعاهنده بر
حرارت قومشدر كه يدوك عذالو آنك حرارتند
قینا دشول تنجهره قینار كبی آتش اوزرنله تاكه اریه
بولاماج اوله وقین كه كالن بولور ماستریقه نظهارلرنده
باخر رت اولوبور باخر دخی آنی قبول ایدر تكلر انله دخی
قینار تمام كالن بولد قد نصكره آنك راتی قان اولوب
كوكیندن صفر و ثقلندن صودا حاصل اولور و اوكله
حرارتك تهصر نله تمام قینا دراق پشمده ایسه خام قا
لوب اول شیی بلغم اولوب **اوچینی بان اخلا طك صراطین بیان**

ایدوب حین تقضاده افشان اتمك دخی اویقودنی قالقوب
یجه ایله صوابیكلدن وصعامد نصكره اشتها سی یوتكن
طعام اكل اتمدن پس بوامدی بولور دن غایت ایله
احتراز لازمدر عالما فضلا دن بوی جمیعاً مفرهوم و
طبی بو ایکی بیتك ايجنده درج اتمشدر **در بیت**
جمیع الطب فی التین جمیعاً وحسن الثصر فی قصر اللام
اقلا ان اكلت بعد اكل تجتنب والشفا فی الانه ضیام
ولیس علی النفوس اشد خلاً من ادخل الطعام علی
الطعام اما قین طعام وزن اوزره و قنندا اشتها كرمینه
اكل اتسك قرق خاص القهون بوقطره دم حاصل اولوب
ورقی قطره دمندن بن مشقال روح ثانی اولور كه اكا سكما
مادّة

معده دن قوپار بونك صل ر قى اول ايكى نوعدن زياده در
 در دنجى موشبند زىكارى دىرلى رنگه يشل اولور بونك
 طبيعتى بلغمه قويدر طعمه اما بلغمك طبيعتى مارتك م
 نقصى نده صئنه تمام پشمش اوليه بونك فان الهغه
 استحقاقى وامكانى واردر . زيرا اصلنه فان ايدى والّا
 بلغمك غين طبيعتى بشى نوعدر . اولكسنه بلغم حلوييعنى
 طتلو بلغم دىرلى بوكا برز قانك رطوبتندن قار شور
 طعمى طتلو در و اما جوقى دكل . و ايكنجسى بلغم مالحدر بوكا
 بر مقدار كيوشش صفر قار شور طعمى طووز لوج اولور بو
 بلغمك انواعندن استى در طبيعتله . اوچنجى بلغم حامض
 دىرلى بو نوع بلغمدن دكس اولنان حلوميدار اما حار رى آن

اما بو اخلاطه ار بملك طبيعتى وار در سهدل دن بوسى قاندر
 اولّا قانك طبيعتى اولدو دك رنگى آل كند و صافى طعمى
 طتلو ايدر رايحسى شوب اولور اما غير طبيعتى نك
 رنگى تيوحه اولوب رايحسى قبح و چوكن اولور اما و طعمى
 طقسبن اولور . اما صفرانك غيدى طبيعتى دوون نوع اوزله
 در . اولّا بوسينه موى دىرلى بوكا بلغمدن بر مقدار طوبوست
 قار شور برر قيق و آجى صوا اولور . ايكنجى موشبسنه موى
 محي دىرلى بوكا دنجى بلغمدن برز غليط خلط قار شور ميوه
 صارسى كپي قيورق صارى كپي اولور بو نك حار رى اول
 كيدن زياده اولور . اوچنجى موشبسنه كل رى اطلاق اولور
 رنگه سنجايى اولور بو اول ايكى نوعدن پيدا اولور كوشى
 معده دن

بوبرسنگ سبب فاعلی معتدل حوالر تدار سبب
 مادیتی صالح و معتدل خدالی دن و اثره معتدل دن
 سبب صوره سی نفع فاضلدر یعنی برنده بشمه مشدر
 سبب غایبی بدنگ تفدیسی و قرطیبار اما صفرایه
 طبیعتك سبب فاعلی معتدل حوالر تدار و غیر طبیعی
 کتون حوالر تدار دن و سبب مادسی طلتو و یاغلو و حاد
 خدالی در و سبب سورسی الخراطله نفعدر یعنی طعام
 معدده بشکدر و اعضاده بعضی ضعیف و ار دو کر آنک
 تعدیه سنله صفر دن بر مقدار کو کدار که تا اول سنله ایله
 قانی تر قیق یعنی اجه ایدو با طهر لو ایچنکه کی طار یلردن
 اما ناطقه کچوره و سبب غایبی بر طالتی و تر قیق ایله

آن لفتدن تمام قینا صمش در اول سبیدن اکثر کدار
 در درنجی بلغم عفنص دیورلو بوکا بکوز بر مقدار اکثر کدار آکا
 سودا قوریشور اول سبیدن طعمی اکثر کدار ماضی لذتینه
 بکوز • بشنخی سنه بلغم نفه دیورلو زیر طعمی یوقدر بو
 نوعه رطوبت و بلرون غالب اولور بونوع بلغمک نوعیدر
 آما سودا و طبیعی بوسودا قاتک نقتلندن ایدی یعنی قاتک
 نقتلندن حاصل اولور • اما سودا ناک غیر طبیعی اخلاطک
 کونمشدن حاصل اولور یعنی قان کیونی سندن حواد او
 یشسه دیمکدر آولا قان سودا اولور صفر کیونسه صفر او
 لور بلغم کونیسرا اولدی سودا اولور و سودا کونیسره
 سودا یغیر طبیعی حاصل اولور • امدی بملکدر که بو اخلاطک
 بوبرسنگ

مذاجك اولاندنددر ننگم اخلاط دخی جسملو در تولدی
 امکان مزاجك ابتلا سندن در فاما اعضا ددوگنر دور
 قسمدر بس اعضانك اولكى قسمله و اعضا ریسر
 دیولر انلر دخی دورن قسمدر اوچی بقاؤ شخص ایچوندر
 وبری بقاؤ نوع ایچوندر مبادی قوی بونلر محتاجدر
 اما اولكى بقاؤ شخص ایچوندر البته قوی اکاحتاج
 انك بری قوت حیوانیه مبتلا ییدر وبری بغر در
 بر دخی تغذیه قوتنك مبتلا سیدر وبری دماغدر
 وبری حس و حرکت قوتنك مبتلا ییدر اما اولكى
 بقاؤ نوع ایچوندر اول خایه و ذکر در امدی اعضانك
 بر قسمی دخی اعضا و ریشه نك خذ متکالیلر یدر بونلر

اعضایه غذا ویرمکدر اما بغضك سبب فاعلیسی تقصیر
 حورندن و سبب مادیتی باردر و رطب و خام غذالر در
 و سبب سورسی تقصیر نخچدر یعنی قام فاینا همشدر و سبب
 خابسی ترطیب یعنی صلیبن ایدون غذالر بولهمچوق
 بدنه غذالر اولور اما سوادی طبعینك سبب فاعلیسی
 معتدل نخچدر و غیر طبیعی افراط نخچدر و سبب مادیتی
 حورانی جوقی و رطوبتی آنغذالر در سبب سورسی ثقیل
 اولور سیلان اولیان و تحلیلی آن اولقدر و اعضالره
 عضول واردر که آنک تغذیه سنله سواددن بمقدار کولدر
 سبب خابسی اعضایه غذا ویرمکدر **در دخی باه بکلر که**
 اعضا ددکلری شول جسملو در که آنک تولدی اخلاط
 مزاجك

فروداشد و سکود دکا کبی پستی بونلم هر کسند بونون
 دار در انجق کند و لره مخصوصا کن بونون دخی اعضا
 رنیه دن بن دور لوقوی عابد اولور پستی امدی بنم عزیزم
 بومیلله سوز چوقدرد تطوییل کلام اقمیوب مختصر اوزرم
 بیان ایله لم تاکه کتاب مطول اولمیه عرضی طالب و محتاج
 اولانلره مراد لرین بیلوب اکلایق و انکله موه ضنه دوا
 اتمک سهنت بلدور مکدر انشاء الله تعالی **بشبی بان اول**
آیت کرمک مفهومی در که **قوله تعالی** اَنَا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
 مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَءٍ مَسْنُونٍ ۝ امدی حق تبارک و تعالی
 حضرت لریک قد ره تنله دکلهدر که اول خلاق عالمک ا
 امر یله بر قطره منی کیم دجه دوشون ایکی نطفه قاروب

دخی دورن تسهدر آنک برسی عرضی وضار یله در یعنی شرا بن
 دکلهری طهر لریک صحر کیدر بونلم یوره کک خذو متکار لر ییدر
 حیاناک قوتی یور کدنی جمیع اعضا یه بونلم ایلدور و برسی دخی
 آور در یعنی عرضی وضار یه در بغورک خن متکار لر ییدر
 که بغورک تغذیه قوتی جمیع اعضا یه بونلم این شد و در و
 برسی دخی سکر لر در تاکه دما غنذن حسی و حسی کتن جمیع
 اعضا یه بونلم ایلدور و برسی دخی ادعیه منی در
 احلیک و خایه لریک حر متکار لر ییدر اما اعضا نک بر تسهی
 مونسله در یعنی معدده در و اوکن و طلاق و بونکر کدر پستی
 قوی اعضا و رسد دن بونلم چاره اولور و اعضا نک بر
 تسهی دخی رسد دکلهدر سکوکول یعنی سکوکول
 فروداشد

امدی ظاهر اعضا ناک بری باشد آنی مکملدن خلق اندی تا کم باشد
 ایجه ابداع اندوکی جوهر و بیی حفظ ایله و باشی دوری
 نسیمه قلی قلدی اندک بری آغز در غذا ایچون دخی ایچله د
 دیشی خلق اندی تا کم طعمای اسباب کی آکو در حل آتکچون
 ولسانی خلق اندی سویلیون مقصود اتق ادا آتکچون و دلی
 التله یکی طهر خلق اندی لعاب حاصل اولوب خلایق یوقوق
 ایچون و بوغاز ایچله یکی داک حاصل اندی غذا و شرب
 ایچون و بزسی دخی نفس اولوب و یومک ایچون و اغزه یکی دوقاق
 خلق اندی نطقه قدر اولوب کونک ستمه آتکچون ایچی سی بورق
 در سراجیه اولوب و نفس آلوب و بز مکچون هم آکا یکی یول ویردی
 بریسی دماغه و بریسی بوغاره کیلدرد و دماغه بر قوت و استعداد

مجبون اولور بعله حیضی قانی آکا یول بولوب ایچه آقار اذن
 صکر مصوره اول نظفدن یول آقار اذن صکر سکر کی بریلور
 اون بش کوندن صکر او یوشمش قان کی اولور اذن صکر
 لحم اولور اذن صکر اعضا بری برلدن متبیین اولور و قرق
 کوندن صکر یکطر حاصل اولور بعله اول قادر ذوالجلال
 اول مخلوق جان ویرور اذن صکر معتاد اولان عدت و مدت
 تمام اولدوقله آنه سی رحمدن قیوپ وجوده کور بعله نه
 کور سک حق تعالی قدر تیله عناصر بر بعدن ترکیب
 ایدوب ظاهر فی احسن صورتیله تشریف و باطنی کمال معر
 ایدتیزین و تلطیف ایلمش و سردماغنی حملدن اغلا
 قلوب جوهر عاقل و سمع و چشم و دوق و شمله مزین قلدی
 امدی

دیرلو غایبیلله اقدرد و دماغک صالح یا نینه صول کوزک برمجون سکر
 کیدر وصول یا نینه صالح کوزه کذالك برمجون سکر کیدر ایکی
 قاش اسل سنله بولشور کوزک هر قشقی سینه کم بر آفت ایرسه
 آنک نوری دخی اول بر کوزینه کیدر پش دماغن کوزه اول
 سکولو اجمله نور ایریشور بدن انسانه بر ایکی سکر دن غیره
 مجوف سکر یوقدر اقا حق تعالی اوج بلوک قلدی و آمل
 لر نله صوغان لاری کبی پر ده چکدی بری الذن یکا در
 کوزه نور اذن نازل اولور حاصل اولور و بری طینک اورنکند
 اول دخی معدن عقدر اوچبھی سی آسلا ن یکا در اول اعضا
 دکلی سکولر توتی و بر اقا بککل که حق تعالی انسانی اوچبوز
 اون سکولر و مکلدن خلق ایدون دخی جمله طهر لری قام دوروت

خلق اتدی آنکله جمیع لذت اطهره و اشربه فرقا اید اوچبھی
 سی قولقدر اول دخی ممکنه کبی بود مادر تاکلی صلا ماعنه کج
 حاصل اولر دور دخی سی کوز در حق تعالی بدن انسانه کوزنی
 لطیف بر نسنه خلق امدی و کوزده و باشله ایکی دلاک خلق
 اتدی کوزی اقاتدن امین اولسون اچبوز و کوزی ایکی خلق
 ایتدی تا کیم برینه آفت ایریشور سه بری سالم قالا و هم کوزی
 یدی فان خلق اتدی اول قاتنه طبقه صلیبه دیرلو ایکی قاتنه
 طوبه خار حیثیر دیرلو آدمک یوزه اجمله آینه کبی کوزنیور
 اوچبھی قاتنه جلدیه دیرلو اول زجاجیه قیلمشدر در دخی
 قاتنه عنکبوتیه دیرلو بنشبی قاتنه طوبیه بیضیه دیرلو
 التبی قاتنه طبقه قییشیه دیولر دخی قاتنه طبقه ملته
 دیرلو

دبولنك ركنى آل اولور اقا صفر وى آدمك بكنى صارى وانغرى
 آخى و قورى اولوب بيوستى و صوتى لغى غالب اولوب كوز لرى
 صوتى كتميه طهر لرى يعنى نىخى تىز تىز حىكك ايدار و سها
 صر ضى عارضى اولسه اول دتت در صكره قن دور و ببول ركنى
 صارى اولور و بلغمى آدمك علامتى اولدرك بكنى آخى و طهر
 لرى آهسته آهسته حركت ايدوب كندى كاهل اوله و خسته
 اولسه جوق او يوپه و بدينى آق كوز لرى كوك شكل اوله ببولى
 ركنى آخى اوله و سوادى آدمك علامتى اولدرك لوى اسهر
 و بكنى صوتى صولطجه و بدينى سياجه اوله و انا نكردن
 خالى اوليه و اكثر زمانده حالى غيناك اوله و انا ببولك زما
 نده سوادى غالب اوله و هم كوز فصللله ز ياده اولوب و ببولى

يوز قرق دور تدر اقا انسانله الترخلى ايتدى تمام لازم اولان
 اشياير توتوب ياپ شفق ايجون دنى ايا قلى خلق ايتدى
 طو دمق او قور مق ايجون لازم اولان بير لره و اى اولق ايجون
 و شكل صورة جمال كمال و بوى مكملى ايلدى فتبارك الله
 احسن الخالقين زى اول صانع كرمضعتون زرقه قدر قصور
 يوقدر **التبى باب صهاش انسانى بيان ايدار** اعدى بلكله
 آدمك صورتنه نظر اندوك كى عناصرك قنغى سنه مضمون
 بلمك كوك اعدى دموى آدمك علامتى اولدرك بوزى قوزل
 و بوزى طهر لرى طللو و لعابى طللو و فصد و حما تير لرى
 كيجيه و بدينى حما تير چغش كى قن خون يعنى اتى اوله
 و اكثر بدينله ناخلىق و انا توك انواععدن بيرى عارضى او
 لور سه صوتى هوادن دنى صوتى روكار دن صفا ايدار و بو
 دبولنك

التش بئك يقينه كندد همرك **در دجی** فصلی ستن الشیخ
 یعنی پر کددر ناچار کلدد بو سنله نقصانك اثری ظاهر
 و پیدا اولوی علی الخصوص قیش فصلله و بو سنله بر
 و هم غریب رطوبت پیدا اولور و بو سنك انتهای همرك
 آخرینه کددر اما سمنلق اول زمانله بلونور سه حرارت
 و رطوبت غالب اولور و الا اریقلق بکری قزلق ایسه حرارت
 و بیوست غالب اولور اما ارکك ایله دیشی مابینله فرق
 بو درککه ارکك حرارتی و بیوستی غالبدر و دیشك انجی
 برودتی غالب اولور مثلاً بو احواله تصرف عقليه لازمدر
بدنی با ب طبایع بضعی بیان ایدد اما بضعی شیرین
 ظهور بئك بسط و بضعی حرکتك غلامتی اولدکه پیش

رکی قاره یر مائیل اولر اما بوددن جوهر که ذکر اولندی بدت
 انسان بو نعل ایله قانمدار و هو بی بی بر فصلك مرا جن طواتر
 تکمیر بیل دورت فصلدار قان اول بهاه صغر یاز فصلله
 سو دا کوز فصلله بلغم قیش فصلله مخصوص صدر و عسر فی
 آدم دورت فصل اوزرینه کهور فصل اولنه ستن التمش
 دیو تو یکوی باشنه طارنج بدنی و قوتی و حسن و لطافتی تر
 تر قیده در بونه حرارت و رطوبت زیاده اولور آیکیمی ستن
 الو قوددر بو محله کمالن بولور در زیاده و نه اکسک اولور
 بو سنك انتهای تر تدر بونه حرارت و بیوست غالب اولور
 او بخی ستن الکهور لیقدر زیر قریخیل عالمیدر بو سنله آدم
 تدقیه وارر بو سنله برودتی و بیوست غالب اولور حکمی
 الشمس

اور ط حرکت در باسکو ندر بو علامت بری برینک اوردیجه
 آثار بران طور درینه آثار داتما بو یلدر والا بو کاشلرک هر
 بری دور لو دور لو دور و بری سی دخی ساد ویا بار ورد ویا معتدل
 در و بری سی دخی طهرک حرکتی برابر اولمقدار ویا مختلف و بری
 ناک تازی بو قدار حرکتی غیر متعلق در هر زمانه بو نده نترم بو نماز
 و برینک دخی تکلیفی علامتی معنی نامقدار ویا غیر مستظلمه و مختلفدار
الجبی سی اولان اولور بینه در بو دخی یا معتدل ویا معتدل
 اما بو جنبی اوجدر یکیدن اولعلاطک وپس لریک نبخی ناک
 حرکتی وقت اولور ککلاو زمانلرینک حرکتی معایر اولور
 بری بینه ککلی حرکتی خارج اولور امدی دلی بستم نبخی اسوا
 لند و قونی تحصیل ایده سین عایلیک صاوغ طوقینه او قور با نبضه

امدی جانک و جسمک مرضی و صحتی بو طهرک حرکتیله معلوم
 اولور و شوار تفکره الوب و بری سین روحک فصولا تیدار بینه نبخی
 ایله دفع اولور و نبخی اولن نوع اولور در یعنی اون دور لو حرکت
 ایدر اما اصل حرکتی بیدی قسهدر بری طویل و بری قصیر
 و بری متوسط معتدلدار **در دبی** عربی یعنی یعنی در
 و بری عندالله طار اولوق و بری مشرف یعنی یا قوی غیر بری
 نبضه و بری یا بشقی در اما قانون شفا ده **یک می بیدی** قسهدر
 تفصیل لازم دکل بو قدارجه بیان کفایت ایدر زید اولر تفصیل
 بو بیدین بو لنور اما طهرک حرکتی اوج قسهدر بری قتی ضرر بار
 و بری بو مشقدار و بری متوسط طار اما اول زمانک کوردر سن
 یا سر بعد یا تطیلد یعنی کبج و یا متوسط و یا صلیدر و یا شقدار
 و یا اولوله

طهر و تندرست کن حرکتی یوقا بود که ضعیفی علامتی اولوین بر مقدار
 می یخیزد طلقویت و پرورد خدای و پروردن اول سر بیضک مناسبی اولان غدا
 و اشرب به باهلون نندن بولوپ ندادک ایله سن واکو نبطک حرکتی
 صحیحت علامتین کوسست سسر خسته اضتائل بله ایسه قاروره سن
 کورب اکا کوره علاج ایله سن **سکزی باب قوروه احوال بیان**
ایدن خستنگ طبیعتی معلوم اوله مثلاً دموی و یاخود صغراوی
 و یاخود بلغهی و یاخود سو داومیدار معلوم تاکه اکا کوره دوا
 سنله حرکت اولند و زحمتی نداد و نندندر بلینه بکس امدای
 آگاه اولر که قاروره بپش طبقدر برسی صار یایق و برسی قز تلق
 و برسی یشنگ و برسی قره لک بشبخی القلقدور آتار صاری بولک
 اللهی بر سبسی وار در برسی مبی یعنی صهان کنی صار ییدار و بری

ال اوره سن اکو طهر سنندن یسکا وار ب کلور سر علامت عهده
 حایل بر حالدن و بر حال واردر سه انشا الله تعالی ید انان صحیحت مقرر
 واکو سنندن یسکا کلوب کتمز سه پنجن حاد بر قاع کون صبر ایدوب
 معتدل خدای و لطیف اش و ب که مناجه موافق اوله استعمال اتدو
 رولر واکو سننگ قوشو که کلوب کتمز سه الله اعلم علامت موت
 اولر واکو طهر ایله نضرب ایله طلقونور ایسه خسته عظیم اضطر
 ایله الوب الله دخی موتدن خون اولنور اکو طهر و معهود بار مفر
 بر کتره طلقونوب بر زمان طقور سه بر دخی حالاک علامتی دسر
 واکو نبش طهرک باضدوخی وقتله اندن یسکا حرکت ایدر سر اولدنی
 حلاک علامتیدر واکو علیک کاه موده سنله یسکا کاه سنک بار مقارندن
 یسکا حرکت ایدر سر اولدنی علامت موتدر واکو بر عقلک التقله
 طهر

25b

حطاطك زياده كنده وكوينمش كند دلالت ايدد اما قرم بلك دورت
 مرتبسي وار دور همي قرم در اما صارى لغه ميل ايدد بو صفرل دن
 دوض سودانك غلبه سنه دلالت ايدد و برسي قرم در كنن بيشله
 ميل ايدد بو صرزي سودايد دلالتد و برسي قرم در كنن اقلغه ميل
 ايدد بو بلفهمه دوشش سودا غلبه سنه دلالتد اما اق بول
 صو قلفند و خاملفند دلالت ايدد اما بولك قوامي اوج تسهدد بوي
 رقيق و بوي غليظه و بوي معتدلدر كنن غليظ او بويوب رقيق اولان
 خاملفه و بشهكده دلالت ايدد كاهي كاهي سدره دلالت ايدد
 و اولور كركي كرك ضعيفلكند و باجق سو ابجهكده و با برو دته و باي
 و باي سو سته و با مادده صويولنه معتدرف اولدوغنده دلالت ايدد
 اما بولك غليظي نضيجك زياده سنه دلالت ايدد يعنى بولك

25a

ال و برسي تارنجي و بوي آتشي يعنى آتش ركننده در و برسي رعفر ايدد
 التي صافيدد بيش بولورك هر برسي مل تب اعتبار نجه نسبتنه
 كور صولر نكه زياده كنده دلالت ايدد اما قول بولك دورت
 مرتبسي وار دور افههب قويو و آل رلك اولر بو قاعك از
 غلبه اتدو كنده دلالت ايدد و برسي وور ديدد و برسي دقي احصر
 قانيدد يعنى غايرينه قزيلدر در دنجي احصر تدد يعنى قويو
 و قزيدر بو نلوك هر برسي مل تب اعتبار نجه قانك زياده كنده
 دلالت ايدد اما بيشل بولك بيش مرتبسي وار در برسي فستق
 در اولر بود دته دلالت ايدد و برسي اسهانيدد و بوي نيليدد
 يعنى چويت ركنند بگزرر و هر برسي مل تب اعتبار نجه بويونك
 زياده كنده دلالتد و برسي كز ايدد يعنى كنده ركنند بگزرر بو
 غللك

چو قلغند و یا ماده به طرفه مشوجه اولاً اما بولك چو قلغی بدن
 سز دوغند و یا بدندان نفلان وار ایدر کنه دلالت ایدر پستی
 طبیعت آنی دفع ایدر و معتدل اکسنگ اراسله میا ندر در وهم
 کیوی پایله اما سورین دیکلری بولك شول غلیغ جو هریدر
 صودن اولور گاه یوقار و پ قانقار گاه بولك دیبینه چو کور اما
 رسوبك طبیعتی اولدور کی آنی اولدور هم لطیف اولدور حتی چالقلقه
 قاروره دیبندله پایله اولنی آهسته دو کورک آنی اچنله بونسنه
 وار ایسه دیبندله قانر بعله آتندور قانر قانر قانر قانر
 اعلا دور آنی صاده قانور سد حق یکلر اقاد رسوبك طبیعتی اون
 آنکی تسهدر برینه صراطی دیول بوشول صولندور بکنور بونوخ
 غایتله چو قدر بونوخ صیغی اولور بومشانه سوزلدوغند دلالت

اعتدالی مستخفنه زیاده باشمطک دلالت ایدر اما بولك راجحی
 دورن تسهدر برسی قلیل الریحه در اول شبع یوقلغند و یا مزاج
 صو و قلغند و یا حرارت عزیزتیه نك ضعف قلغند دلالت ایدر و بری
 حلوا الریحه در یعنی راجحی قیج ککلدر بوقان غلبه سنه دلالت
 ایدر و بری حامض الریحه در یعنی آنکی قوقار اول صوقی
 اولان خلطلرک کفلمنه سنددر و برسی منن الریحه در
 قوقسی طویس قی کبی قوقار اول اکدلالت ایدر که اخلاصده
 عنونت وارد و یا بویل بولنده و یا چبان وارد اقا بویل بولان
 دوغند سبب بودر که صویولنده بر یا بس ثقل طالعور بین ایلد
 بله اقا ریلغی بولك خلا نجه در اقا ریلغیله بولان تعلق اول
 سنله معتدل اولان خود معلومدر که بولك ضعف و یا تحلیل
 چو قلغند

العیاذ بالله بگوئی بول یولنه چوبان و یا یاره اولندوغنه دلالت
 ایدر و بر قسمنه شعوی دیولر سسپی طوبتدر تل تل اولور و عفران
 کبی و برینه خمیری دیولر صوره الصلغش خمیر پاره لوبنه بکوز
 بومعله نك ضعفیند دلالت ایدر و برینه زملی دیولر بوصولنه
 طالش حاصل اولدوغنه دلالت ایدر و برینه مادی دیولر رنگلی
 کول کبی اولور بوبلغم واریکه دیومرض انسانی وقتیله اتمیولر
 چوق قوتهمدن حاصل اولور و برینه دخی عقلی دیولر اویوشمش
 قان کبی پاره پاره اولون کبی سلوک و کبی صحاحه بکوز ذکر و جغار
 و برینه دموی دیولر بولی قان رنگی کبی در قانک غلبه سنه دلالت
 ایدر کئی بول ایله قارشق ایسه باغریک ضعفیند دلالت ایدر
 و کئی قارشق ککل ایسه بول یولنه یاره و یا چیان وار ایدر و کله دلالت
 ایدر

ایدر و بر نوع اقلو و تزلو اولور بوبکملک صیر لغنه دلالت ایدر
 و بر نوع قزمستانی اولور بوعضای اصلیه نك صیر و لغنه دلیل
 یعنی طهر کبی و سکو کبی و غیر سی کبی و بر نووی کیمچرک و کوی
 قول یاره لور لور نلنه بوجر جافه بکوز و بوبغریک بعضی اجزا
 لر ذدن احتراق اولدوغنه دلالت ایدر و برینه دیشیمی دیولر
 بونک علامتی یارمیه بکوز و لونی قول زبر نیخک لوننه بکوز
 بوقان کویندوکنه و هم اعضا ری دوکنه و هم مثانده اویوز
 اولدوغنه دلالت ایدر و بر قسمنه دخی لحمی دیولر لوننه بور
 چافه مشابهدر ات یاره لوی کبی اولور بوعضالوده ارمکله
 دلالت ایدر اطلاق و بیان دیولر و بر قسمنه دیمی دیولر بودخی
 رویاد دلالتدر و برینه دخی دیدی دیولر ایرکلو بول پیدا اولنور
 العیاذ

بارد بوعلت ب سوډاي بخار درکم دماغه صعو ايدار و دماغي
 قرار دد پيش دماغ قراکو ايجله قالور نتم صافي هوپير طومان
 چوکس اکا علاج بو درکه طواق يا غني دورت بش کتم اسيجمله
 باشه سوره له مال خليا ي و سوډاي دفع ايدار باذن الله تما مال
 خليا و سوډا دفعه علاج قراغلي جهوشق دوکوب صوبه اصلا ده
 تا که قوتی چقر بعله آتی صوتوب صوبينه شمس قاقوب شربت ايدوب
 اجه **ديک** مال خليا دفعه مغلا ب ايله شربت لازمدار يعنى ذکر او
 لمان شربت مغلا ب لازمدار **ديک** مال خليا غلبه ايلسه لاجوردن
 بر يوزک دوزب پار مغفله کتوره **ديک** سوډا دن باش اغوشم
 حاصل اولور اکر صوتوق لغلا ايسه اکازعفران کلون ايله ازوب باشنه
 صوره له دفع اوله **ديک** بن مقدار افیوني فلور ي کبي يحي ايدوب

اما بولک رسوبی یعنی غلیظی مکان اعتبار خیر اوج قسمدار برينه
 عام ديدو مثلا سحان یعنی بولون کبي قاروره نکه بوزنه اولور
 بو پشمک از لفته و بولک چولفته دلالت ايدر ه متعلق اسم رض
 ديدو قاروره نکه اور تاسنه طورر بو نضجک و بيلک قوتسطنه
 دليلدار و برينه واسب ديدو یعنی چوکمش مثلاً قاروره د بینه
 چوکمش اولور بو طبیعتله نضجک تمام لفته دلالت ايدر و غیري
 طبیعتله يله من **طوقوزنجی باب عارض اولان عتقین و علاج**
لورين بيان ايدر پيش امدی جهلدن برينی مال حويليا درکم دما
 غند مرتفع اولور معنی سوډای خلط ديمک اولور بو علت ايكی
 نوع اولور بری صفر و يا قانک استی خلطی کونيد و کندن حاصل
 اولور و بر نوبی بلغم و يا سوډا کونيدو مستدن حاصل اولور خالط
 بارد

ديسنه يا پشتوره اغري كيد نجه طوره **ديكن** صندل و عذيري كلا بيله
 فار شدور با باشنه سوره لوب كون و بون كيجه طوره صكه حها صر
 واروبن يا قيمه اما چوقا او تود ميوب چقه **ديكن** باش اغريسي
 اسي اوله سين كر ايله كلا بي فار شدور با باشنه سوره لوب و بون
 دنه دفعي بر مقدار چمكل خوش اوله **ديكن** كا فوري صوايله با
 شنه سوره سلسي اسي باش اغريسنه بود دفعي نافعدار **ديكن** باش
 اغري صوقدن حاصل اوله ديسه اسي دال كر كودر **ديكن** باش
 اغريسنه ضها و شرا بي نافعدار يعني معدنود توخمي باشفجر كود
 الكدن كچور با حنا ايله خلط ايدوب و بون فالجمه بزه با قبي ايدوب
 با قلوبني تو قلوبينه وارنجه صاك شفا بولر **ديكن** باش اغريسي
 زعفران دن ايسه قبي ياخن سوره لوب خوش اوله **ديكن** باش اغريسنه
 هدهد

هدهد تا چني كتور سه خوش اوله **ديكن** ديماني پاك ايدوب بوب
 عمل درك مثلا صبا اسقه طوري درم بر زعفران ايكبي متر صافي
 در هم بر جمله سن يا شقچه دوكون بيله كوه وين صوبييله نهود
 قدر حيل ايدوب كجه بشش دانه سين سيوب دو شكه يانه غا
 يتله نافعدار **ديكن** كلنجك چمكل صوبي سين كيله خلط ايدوب
 باشنه سوره اغريسين دفع ايدر **ديكن** صلاح اللدن يك پيدا او
 لور سه فان غلبه سنلندار علاج باش طهر لوب دن فان الودوب
 و اكا قوج دير لوب و يا فصد و حجامت اللدور لوب لي الحال ساكن
 اوله و يا ايووني تونولدا قد نضكه كچس سه ايووني ازوب بود
 نذ طهر ز ميره انجق سوره لوب **ديكن** و عتاب شرا بني ايجك
 و ميوه سين چك نافعدار و مرچك شوراسي و قوري كشيخ چك

في الحال باشنه صوق هه صوقه يه ساكن اوله **ديكى** باش اغرسنه
 فرقيون ياغنى سور سكو ساكن اوله **ديكى** جوق يهكندن باش
 اغرسى حاصل اولون عدال بونل دكره بيان اولنور . اوله
 نذوق . وخرما . وناون . بوي تره . طفل تره نيتون . وعفران
 بللوطه . كنده . قزم نس . كبره . او قوسين لاق . ووجهق سويلك
 قاقمق . چاغز مق . قساوت چكلك **ديكى** باش اغرسى دوايله
 كمنر ايسه بو ذك اولنا حق آيت شريفى باشله كمنور سر انشاء
 الله تعالى صلح چكهميه . **بسم الله الرحمن الرحيم** .
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ رِيحًا آوِيَهُ أَدَّى مِنْ رَأْسِهِ قَدِيدَهُ مِنْ صَلَاحِ
أَوْ مِنْ صَلَاقِ أَوْسَلِكِ اسْكُنِ بِاللَّهِ تَعَالَى **ههههه** باشون
 ايسن نازيدلى علاجن بيان ايدنه لم نازيدله يهكى جوق بيوب

ايودر باش اغرسى صفرا دن اولوب باشي ايتي اولسه كتان بنو ني كول
 ياخذ اصطادوب اغيران برينه اور سر ساكن اوله **ديكى** صلح تفه
 دن پيله اولنور سر بلغه نذر سق كنجيني تور بويله ايجوب
 وپار مق اور با قوسه ودر لاق اوقى صوين ايجوب قوسوق نافعدر
 اما قوسوق استق سر ايتي صوا ايجند اولنور بوقوسه اما ايا بچ
 نقراد دكلورى حبه لي ايله غم غم اتسه در حال ساكن اوله لر
ديكى طوك اغرسى لقوه دن اولور سر صوكو پي التنبه اوج
 آر پاي نيون تا اصلا نتج طوره عده اول آر په صفوق ب صو
 بيله يارم رطل مقدارى الوب بر وناق جاوشير قويه دغى نفس
 ايله دجافى چك نافعدر **ديكى** يارم باش اغرسنه ههههههههه
 مصانغى دوكوب صوين طهر سر شفا بوله **ديكى** بتون باش اغرسنه
 في الحال

31b

یعنی ایله اوج کون اوج کیجه قویب مده سکر یا قیوبینه طرش اولوب
 اولکی کبی ایله یینه اوج کون اوج کیجه طوره و یا قیبه طرش اولوب
 اولکی کبی ایله جمله سی طقوز کون اولور انشاء الله تعالی علیه
 ناز له حکمه **دیگر** لعون و نعمه او تنی دو شراب صو ایله بریکبی
 چو ملک ایجه قیوب اغزین خود ایله حکم قیوب قور اوزرینه
 قیوب یا یجه قینا دوب حاصل اولان صویر املو ایچون کتکون
 سوزب او تنی بیانه آقون اول صو ایله حنایه قوشدوربا سکر
 باشنه اوره بی کیجه مقداری طوره انلان یا قیبه انشاء الله تعالی
 دفع اولور **دیگر** یار یوز یعنی یار بود او تنی جمع ایلدوب حوان
 دو کوب صوبین الیر دورت قاشق پاخوذن و بر قاشق ایوجه
 سسین کدن خلط ایلوب المشی بیانه قیوب قام حکم قارشدوربا

31a

بخاری باشه صعود اییدر و با تنی کاه صو وق و کاه ایتی طو تمدن حاصل
 اولور **دیگر** ناز له کوزه این سه کوز در ده مبتلا اولور و قولانده
 این سه قولانخی صغیر اییدر و آخره این سه دشلی هلاک اییدر
 و بوغاز این سه ماده اولور قولته این سه مفلوج اولور الصیاد
 بالله تعالی و بند کشر لوه کیر سه و جمع مفاصل اولور و بله
 انسه آدمی ایکی قات اییدر یعنی بلین بوکر دشلی یا نه این سه
 عراق النساء حاصل اولور و دیش لوه این سه دیزی بکلوبا آچان
 اولور و اکو طو بکلون کچوب باش پارغنه این سه نفر بیس
 حاصل اولور بیسی امدی بو نازله باشله اکین تدا رکیب کور مک
 عقلی ایشیدر سی ایله منع و دفع لازمدر **دیگر** باشه نازله
 داما لور سه مازی و چیر شی صغر اولوب خلط اییدر باشنه
 یعنی

علاجه چو غانی و طووزی سختی ایدوب سس که ایلد یوغر وینا دخی
 باشکی تزلش ایدوب انکله حکم اودا کین بوقاج کرم ایلکه بن سگاهی
 قندی اولنجه تکرار ملقد **دیکم** قیون قفاسین و یاخو دکلبک
 قفاسین یا قیون کل ایدوب وغیری کولدن بر اولقدار قاقون مثلا
 ایکیش در هم بر بوندن و شب یمنیدن بر در هم سختی ایدوب
 دکل اولان آدمی تزلش ایدوب یاره لرینه صجه تکرار تزلشله بند
 بویله ایلد البت اول اوچر و یادودده وار صیون دفع اولر و باشی
 چاک اولر **دیکم** اولکلله کلم باشی اولاخضضه یا یقیوب بعه تزلش
 ایدوب هکله قاپلو مبخه نازقانی یا قیون کول ایدوب اول کول آبی
 یاخی قان شد ایدوب بر بن اؤزدرینه یا قی ایدوب باشنه اوره ل البت
 دفع اولد **دیکم** شب ککورد تکدی کوش در هم کهور اولی اکی

صحه حاکم کیروب تزلش اولد لک نصکره چوقوب دخی تری الشهدان
 اول مخلوطی باشنه بغلسه دخی حکم اور تنوب تزله کلا نصکره
 تا کیم تری الشهد با شلیخه ککن تحیل و صبر ایلد اذن اول بلله
 اولان نازله هر طرکی جمع اولوب یوسوی اولور بعه فی الحال
 اول یوسوی جوزب شیشه ایلد چکدوره و بن دخی نازکر کور مسیه
 مجیدر **دیکم** نازله ایچون باشک دپ سنله غروش قلد پیری
 تزلش ایدوب بر بن اوزدرینه چبان مس کمی کوی اولان تلیونی
 بی جق ایدوب یا پیشدوره اول دخی نازله **دیکم** بونله اسنا
 باشنه عارضی اولان علاجه لر بیانی ایلد لور باشک عقی بر فاسد
 طو پدر باشک دینیبی آلتنه جمع اولور بکرم سغلا طلا ق
 اولور بو اکی نوع اولور بکرم سی قودی و بر سی صلوا اولور
 علاجه

تکرار از سهین تا کیمر بو اجزا حصر او انچه بعد بر قلابی قاید اون
 در هم کافوری بال مو مین و کیمر می بش در هم شیر و غن قطوب
 قینده لو تا کم کپوک او انچه چلقیا سین غایتله بر تخم ریخ اولور
 تعبیر اول همان **دیکر** یوزده اولان علتک بری دخی چغندر مثلا
 دارچی سحقی ایدوب نالیله قار شدوب یوزده سور سل چغتی
 کیمله در **دیکر** آچی باد لریاغنی چغنه سور سل کیمله در پرتاج
 اتمک کوکدر عسل ایله **دیکر** یوزده سفردیور لو بر مرض پسیلا او
 لور مثلا اولاجق باشجو غازی لری بلورد اتمک علاجی بودر کوفال
 طهر ندن قان آلامی اندی قولق آرد ندن طهر دن و باشک بعضی
 اشکاره متبیین اولان طهر لردن و غسرق الانفدن قان آلوب
 آکسندن حجامت اتمک کوکدر صکاره مسهل و یوروب بر هین انداره

آکی در هم جهله سی آچی یاغله قار شدوب باشه اوره لو انشاء
 الله تعا ذفع اوله **اونچی باب عتلی لری علا جارتین بیان**
 جلدن بر سی یوزدی و الوری یار یلور بودخی یا کونشدن و یا
 یلدن در و یا صوق و قدن و یا صوق صو ایله ابدست المقدس
 اولور و انلک عالی اول یوز یوزخی یوزدی یوزی شاق ایدر
 صنعی بودر کر کچینک یوزکن یاخی بر طاسی ایچند قیوب
 اوزرینه صوق صو تیوب اول صوق صو ایله یاخی بر قاج کیمر
 یو کیمین تا کم صو آق و پاک چغنه باشلیچ صکاره الی در هم
 یاخی بر قاج کیمر یو کیمین یاغله اون بش در هم کوی ل صو بی ایله
 بر مقدار چه اسفنجیاج قط سین اندن دو کوشن کونلک و مصطکی
 بش در هم و حصلبان اون در هم مسکدن آکی چکونک
 قیوب

داء التیبه یعنی یازدن خسته گی پسیا اولور آدمک کوسدی پیچارون
 قولان کبی اولور بی یکی مرزنگ اسلمسنه قرنا داء الشعاعله الخ
 قبل دیکلور اتقاداء التیه ده دري بله قولان پستی امده بو یخه
 مبتلا اولنده نظیر ایله وین اکاکوره علاج ایله کن وفاقه سی آولا
 مسهلعت ویروبن خالده مناعصب علاج ایله سن مثلاً بو مرضی
 یاقان کونین دوکندن ویا فصلیه یا بغر ویا سواد کونیندو کندن
 پیدا اولور بو مرضی علاج معجون لوزی عایتله نافعه رحین
 بایشله بیان اولون مسهلان بایشله بشریت لوی بیان اولور
 حبت ریغدن دخی غفلت جاش دکلدی علاج داء الشعاب ودا
 التیه **مثلاً** بو کتنگی بوینی غرض قدر ویا دخی آن ویا دخی
 زیاده صفاتی وصابی دوکله اول صحتی نشستن ایله چیزون شیشه

دیکر بوی دخی بادشنا مدر بو مرضی یاسی قوزی بلغدن اولور ویا
 بلغم ایله کاندک رطوبتدن اولور وکا دخی بیان اذکوم علاجه کنده
 ایله ایله یین دخی بو مرضی وان ذکر تحریر اولور شد بو یاره بوی
 حیضی کاندک بو لاشدور بو یوه روزه لی دخی زکی تغییر ایچون مثلاً
 زعفران یا قوره سی بعله اول شخصه ویروبن سنی اوج کبجی نغان کبی
 یوزینه که یازدن الله تعالی فریغ اولور **فصل صباح وصال قاش**
دیکر دوکلمسنگ سببی بی ذکر آولا قلمی سوارن رطوبت
 فساد ایچون قلاوه رطوبت کلین اولور ناکم شیوه یی لوه نماکها
 مگله اون بتمی اولور کس امدی بو مرضیه داء الشعاب اطلاق
 یعنی دکی خسته گی دیمک اولور اما رطوبتک نقصاننی واولجه
 تالی اوزور یعنی رطوبت باکلیه زائل اولمگله کشرن پیوسدن
 داء

فصل بورول قانی دینسهای اجوان اور مجله اوله خنده بر فقل با یوب ترکیه با یوب
 اورسته بر زانفان کوب بوروله صرفا غایت تجرید بر زانفان اونی با فیاضه غایت نافله
 المورودی و کوب بر زانفان کجسار با یاشنی و کوب صورتی بوروله کجسار بورول قانی
 دفع ابرغیری عاروه حاجت فقل فصل تفریح اجوان غایت نافله در مجرید بر زانفان
 انا بارادری صفتی بورول فقل ریحیل در چین عاقل فقل انیسویا هر بره بر در در
 محموده بدعا درج بونری کئی ایوب حیاره شنه باله و با بنفشه شریقه له مخی قدر صبر
 المیه لر جو بر صبر مجلس اجاب ایوب کئی مجلس عاقله با یاشنی و کوب صورتی بوروله
 و بی سور دیازی خلیل او و اشتر کجسار بورول فقل و فی نافله در فعل فقل کوردر کئی
 و طوطی سنده عاقله با بنده در زانفان اونی با یاشنی و کوب صورتی بوروله کجسار
 بلده فی دما تیج بکدر حب قویا و با یاشنی و کوب صورتی بوروله کجسار
 سعله سزاب با فی اجنده جوری فلیقه شنی فقل ایوب فقل ایوب و بورول عاقله
 حوتی سبدران اورده دفع ابرغیری بورول فقل و زانفان کئی فقل ایوب
 بر لایوب کئی ایوب سبدران الیه بر زانفان کجسار و فی فقل ایوب فقل ایوب
 پیش خلیف و مونی فقل فقل ایوب و با یاشنی و کوب صورتی بوروله کجسار
 کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 اونی صورتی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 با فی کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 لایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بیوب کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 طایله و یاشنی با فی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 نافله کوردر غاقل فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب

فصل بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 اونی صورتی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 با فی کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 لایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بیوب کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 طایله و یاشنی با فی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 نافله کوردر غاقل فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فصل بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 اونی صورتی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 با فی کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 لایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بیوب کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 طایله و یاشنی با فی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 نافله کوردر غاقل فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فصل بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بورول کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 اونی صورتی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 با فی کوردر کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 لایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 بیوب کئی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 طایله و یاشنی با فی ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب
 نافله کوردر غاقل فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب فقل ایوب

و با خود طومر مند انوب و قوروب و بره غنچه
 و ابرج باله صارب جده هوک اکی کند و کورک صلق اچنه کتابت
 محبوت و حرمشوار اوله هوک نه به بر حاجت اجون و زنده حاجتی در اوله
 و بود اولدانه اولدانه ذیاد و حرم و زنده اوله ذیاد حرمشوار
 در حرمی بماله نافع دور بولن کار و طومرانی دفع ایدربست. بوزون قانی
 دهمسه کورک حرمی قانله بوزنه طومر سلسله کیمی اوله و اگر اولدخ حومر شلی
 باقوب کون مامور اوله بوزونه او نور سلسله کیمی اوله و اگر زیاده ضرب کرده
 بر جنانچه ضیوب حینا لویه اچنده بر غدا و طومر شسته کیمی اوله و اگر مامرانی
 دوروب بوزونه بو کورک سلسله کیمی اوله اگر اولدخلی قاصفند بر قاج قبل لوب
 بوزونه بو کورک سلسله کیمی اوله بر دمی عمده قانی فانامیه و اگر کیمیک
 حیدر ججه کله دوروب صوتی جیغادوب الیینه سور سرب این اوله و اگر
 بوزون انوش با خود حلا قانی آقانی جمیع ایدرب اتمشته باقوب سیاه کول
 اولدقده اول کولی مامور اوله بینه بوزونه او نور سلسله کیمی اوله و اگر ایدرب
 آینه شرسنی سرب سکره اباله دبه سته بغله سلسله کیمی اوله بوزون
 ماعدا بوز سلسله یا زوب آکنده اما لری کولی اوله جمعیتی جمعیتی بوزون
 و اگر کافوری قوسلر ساکین ایلانست. بر دمه اغزینه ایلان کورک دمی
 بوزنه صغیر اوله بر مقدار صوغان فرزند دوروب صباح فرزند اجور سرب
 ایلانی باره لیوب طلغ بر غله استختر قان اچون زاونو اجور دفع
 اوله بنفش موش خشت شنبه یا بوزوب سلسله زونی اصلوب
 او کسوروی دفع اوله تاب او فون او بوزنه یا کیمیک حیدر دوروب
 بدوکی طمای صغیر ایدرب دمی در حرمی بیکه و صابن ججه دوروب
 امانعنه بیکه و طومرانی آکرده طومرانی اشتراک دوروب حومرانی طومر
 اوزرینه صاحب جسر معده به قانله ای زیاده لوب قابله فرج دمه
 قوی ایدوب ذیاده ایشکی منع ایدرب بوزوب بونی در حرمی در عتله غفلت
 اولمیه تاب رطونانی طومرانی اوزرینه کوب سلسله فرج و قنی قوی ایدوب
 طمای صغیر ایدرب دوروب دفع ایدوب بوزوب اوله اوله اوله اوله
 بجه شقی و قانله طومرانی اوله کولی باره دم جم بر دوروب ذیاده کیمیک
 بوزونه کورک نه زیاده قشله کیمیک بخله بیه دفع اوله کیمیک قوسم بر ایدوب
 مامسه بر مقدار دوروب طومرانی دوروب صوابه باغوب بال شریزه با سو
 اوله قارنده دوروب اجسه قوسر مقدار معده کیمی بیکه اولدخ قوسر

طمسار و زرع راوان حاصل ابله مجون ایدرب هوکجه حور دوروب قدر تواران استعمال ایدرب
 و قشدران
 اولدقده اعلی کورک فصل منانه سنده طومرانی اول کسنگه کا هجیه طاقنده
 طامع و جعلی طومرانی ایدرب زوران باغ قنجان طاقونانی اچو سلسله بنج دفع
 اولدقده طومرانی سلسله فصل سرفست انزالی حومرانی بوزوب سلسله کیمی
 در حومرانی کورک او کورک بوزوب قدر سلسله اولدخ بوزوب طومرانی
 قونو عاقد فصل سلسله کیمیک بر عاقد صاده مالک اولدخ بوزوب اولدخ فصل
 قانیا قنجان ایدرب بزمیه تا کورک حومرانی ایدرب کیمی بوزوب طومرانی
 حومرانی بوزوب ایدرب حومرانی کیمی بوزوب طومرانی کیمی بوزوب طومرانی
 بیاصل اولدخ بوزوب حومرانی کیمی بوزوب طومرانی کیمی بوزوب طومرانی
 اولدقده اولدخ بوزوب حومرانی کیمی بوزوب طومرانی کیمی بوزوب طومرانی
 طمسار و زرع راوان حاصل ابله مجون ایدرب هوکجه حور دوروب قدر تواران استعمال ایدرب
 و قشدران

تورگی دهران

برگی دهر سنکده صندک بناشالغام و در ارتقد ر
صر مصعدن طلنی دبلک لبیکه بخورون ارتقد ر
قیاق گبی بنان لارون هیدر گبی دود قلد رین
سنکده اگری ابقلد رین دیشی قزماد ارتقد ر

مان تش قباغید و ر فرنی بطلمی نه دوغش پور سون
سنکده اول مرالدندک قولاق قارشدن ارتقد ر
ای مید بر سنکده صوبون کونوک بکون پور پور پور
سنکده اول اگری قولون بناه بر دن دن ارتقد ر
احمد بابا مد حسین ایلر دینه کلانی سولر
بولبله کوزل سون بکلرینا اشکدن ارتقد ر

سماعی
بر کوه سونک ملکه پوری قیاق سون سنکده
سنکده بر سنکده و راه ده یاق سون سنکده
بولر کیدن بولچی جا بر کاز کور سه دینه طابر
هعلیر بستان کعبه بی فر صطربی قری سنکده
پسکده کوردن کجلی قندینه حله بجلش
نازه کور گبی اجدش کور فر سون سنکده
پسوک ساری دالی گبی قوقش صنت کولوب گبی
قران اریق صوبوب گبی جوشنون اقر سون سنکده

عاقی عمر

برقیقت عشق و دوشجه کعب لارالدن کیدر
الیه رب عقیلم باشندن کوی و اردان کیدر
پوشون زلف کندن طاقنه بر کوز اول قناب
عاشقی جسون ایوب جمل طارالدن کیدر

یا قی لوب بنزلک ایلر و رشک یاره ندینه
جایشسون خلاص و کور اول نور فندینه
الیه رب اله اولان خیف ایدر کیدینه
همج ایوب مالی ملایک مهر و اردان کیدر

بر کسنه سیل ایدر سه دهرن اعز سناه
او غر و عالمه ایچنده بر توری عفو غاسناه
بلکه بر کون اولر و حبه جمل گبی سولر
عابوکون جاباره کن لطفی و اردان کیدر

بسی و فاد لبر سولر انما کرایانه دیر
عالمی جوری صفا کجی جمل گبی حبه انده دیر
ای عمر کسمه او میدی سنکده جالک سنکده دیر
غم دلایه جمل مالی طلی و اردان کیدر

دبونی

ای صباغ اول روح دی و چهی که دردی صبح
سوزی فدوی جو صولطان کورد صبح

سمنه وردی با برضنه اندی صبح
کلر ابر عسرت ایلر اول بر کوردی صبح

دوسه ل برودن عسرت کلر ای دیلر
برسلار ابر اول بری سمدی و عسرت

عاقبت اولور بری ایلر عالمی فاندون فنا
لی و غلار و صفتی اندی کوردی صبح

کوردی کلر دایره و ب جوردی بر اولور
ابدی اول صبحی ایلر بنی جشون بر

طاشیرنه قنوقا اولور سینه کی اندون بر
فلی بر طالع کوزه اولور سینه کی صبح

شده کورل جانی دلدرن عشق بند در
بینه اهو ندمسته مکن کورل سینه در

دید بر رتاسه نایر غنوب افکنده در
ای صباغ صور اولور شرعی کوردی صبح

صبر بر سینه کی اولور
صبر بر سینه کی اولور
صبر بر سینه کی اولور
صبر بر سینه کی اولور

تورلی خلیلی

ایلدن کلر اولور اولور اولور
جور ابر بر اولور اولور اولور

شده دوشی ظلم اقله بر اولور
بلد اولور صبح بر اولور اولور

بو نجه بر اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

ایلدن اولور اولور اولور اولور
کلر کلر کلر کلر کلر کلر کلر

عاشق کلر فدوی بر اولور اولور
مطلره بر اولور اولور اولور

ایلدن کلر کلر کلر کلر کلر کلر
بر اولور اولور اولور اولور

ایلدن کلر کلر کلر کلر کلر کلر
بر اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

اولور اولور اولور اولور اولور
اولور اولور اولور اولور اولور

مبتلاکم خاطر مدون مکر یا رکسکه دطل
 کولر جماله کور میانی سنده زارکسکه دطل
 خورکه عاشق
 ال جکوب قل تم فرغت عشق بخ راحت قومز
 اله باده و لده زومت قدیده نارکسکه دطل
 حنک امیر از ادون بویله جالمنش قلم
 بغیر بی خون ایله دی درویدر حنکت اله
 بلمزم با بی الحق یا بنم بختی کم
 کیفه کدر در ور بر نامه لارکسکه دطل
 کوزیر سی بولاس سکت بو جندان و رقی
 اصلی دل لاملان لاله دغم ایله صحیف
 جاهلی نادون لور لور کورس عشق
 بالندون یا دندون بر خزارکسکه دطل
 کل بیعت و ندراسکت سطر بر تحقیق ضر
 دکلامزین بولادی سطر جوق ضر ایبار
 روقنی کنکه مالله بیله ای عاشق عمر
 دریا لره بر مخالف روز لارکسکه دطل

کرمالی د مکر یا با بام سلوی دیم ازوزن
 داغله و کوز یا لالی کوزون
 فرق سه او طوره یا بام بلیوزون قیز
 ندیر بو اقبیلیق دین کوسلی
 ازرو صو، صو لور خیر بو با قار
 دسین قور شومو اضلر یغیا صر
 سترت تپروضق باب قوماشین شاله کیم بقار
 ندیر بو اقبیلیق دین کوسلی
 استانبولده بیچدم با بام سوکون ایلام
 قویو جویر کندم مکان بغداد
 قوش عثمان اوغلو این ستاندیم بیلدیم
 ندر بو قیجین دین قوچ تران علی علیه داغله کیم علی
 استانبولده بیچدم با بام قیله فرما
 اولدم بولدم دردمه درما
 بکرم ورت وزیر یا بام صهور بنوردم دیوان
 ندر بو قیجین قوچ تران علی علیه داغله کیم علی

49

52a

مفتق اولی کشیدم مجنون اول افغان اولور

سماحی

افغان اولی کشیدم مجنون اول افغان اولور

مفتق اولی کشیدم مجنون اول افغان اولور

مفتق اولی کشیدم مجنون اول افغان اولور

مفتق اولی کشیدم مجنون اول افغان اولور

52b

اول باشد ان شوینیه
قود آن اندای حقیقه کاندای

صوره له اهل کانه
کوند از اولادی بیجه اندای

ملک فریقه اندای
ابلس بو شوژندی

کوکمه نه قودت منی کاندای
اجای اندای طوقی اندای

ملک کولک در ریجه
صقوته سلام در ریجه

ادو علیه اسلامه
یکتای اندای قوجیه اندای

دورشی اولدی ایش کاردی
مناقضی بشری دار و بس

غمای اندای شامای اندای
بیت الله کانا او شوژورور

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

سماحی

50

عاشق عمر

دردم خوانی از نادانی سلطان ایستاد
 چون بدی بدی بدی عیسا اندکی آستان ایستاد
 جندی جندی که نهاده ایاری جندی باگر
 فندی فندی که اندکی جندی که فندی که از ایستاد
 توبه ایستاد فانی ایستاد مقفون سرور اولاد اولاد

عاشق سحابه در روی بر روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

ایستاد که نازکی با رسیدن ایستاد
 عشق سحابه در روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

عاشق سحابه در روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

عاشق سحابه در روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

عاشق سحابه در روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

عاشق سحابه در روی که رسلاط
 اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 عشق سحابه ایام با فندی جندی ایستاد
 اولاد سوز در روی که فانی ایستاد

عاشق عمر

اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 کوله مستی نه بیستام
 عاشق کون که اولقدر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 طوبه مستی نه بیستام
 حیالین تر تر بر سحابه بگوید که اولاد اولاد
 بادشا هر طلم ام تر
 قول مستی نه بیستام

دل و مودادین صدقون
 بری و اولادین صدقون
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام
 کوله مستی نه بیستام

کاملی
 کون بون عارفتند عشق جنونم
 بود سوزن کون کوه کوه مایلند
 اشک باران او نوزدینم
 بود زنی در دم اصله مایلند
 صبح خاطر و کشتن ای کرد
 قالمش صوبه ده استکی بود
 بنده کین غلظت صفا کسکسکس
 کوز لودن تان نه ما شلدس
 صور ما صین عاشقش عین مین
 سو مشم صد قله بر نلشت نسین
 کوزه دیر کور لرم در لیلین
 یار له در نهاده ماهه مایلند
 فاشلم از غور سر در کجسته
 پیشخص از قیبه از تو جفته
 یار یاره او سوزد با یونیا جگه
 بو کون جانم جمعه مایلند
 تو مان سولالی جان قسید
 زیر هر اقصی سوز بخت قان لیر
 دیر سه کمالی نه فغان لیر
 بیرونی کور غنچه غم مایلند
 عام

سماقی
 یورن صبحی وفاد لیر
 سندن وفا کلر ایتمش
 غنچه بو جنون جفا
 سندن وفا کلر ایتمش
 بر ایچون غیرت قوتل
 مراد ناز من ایتمش
 حور کای کوزل سولر
 دایم غلظت من ایتمش
 حور کای بو کسکسکس
 کلک اولندون قجر
 بو کوز لک کلر کجس
 دایم باقی کلر ایتمش
 نجه بر ز ایلیم
 عالم کیه کوی لیم
 دوشدو کولم نیلیم
 قدر قیمت بدلت ایتمش
 دلکی عمل ندی در دم
 بو کوز لک کوزل در دم
 حور نیصحت بین کوز در دم
 جاره در مان اولن ایتمش
 حمت

کرم
 شو عاقله زن دهر صوقا نا
 نیم کولکم حکا دوزن زینیم
 دور غلظت اولم هموضا
 جگر کوبه ایوب بشت کای لیم
 یارین بچسکه کای در دم
 غنچه کول لورن در دم دریم
 سده سین سیده صل بر در دم
 ارا سزه اخل و کوشد نیلیم
 اولکسون کسکلر صومر حال
 عشق انا بنده اجد کوی فالی
 کوز شو بنام صورا لیلی ظالی
 دو کی لرم کوی لیم
 لجه کوز تو ترا شلم ه ففادر
 آسونیم سنیم عالم جاندر
 یاری کوز صیلی صیلی زماندر
 سو بکم بسوز فاد و کوشد نیلیم
 حمت

عشق اولدن حسرتی در اندشت اولسون
 قول اولکم کسبه از اندشت اولسون
 ای عدل کوز منم من قول لک قسمتک
 جملک مهور کسکسکس فاد اندشت اولسون
 استر دور عشق کای کوی صوبت لیم
 نایم کمالی مالای خاطر شو ش ایتم
 یارین سندن بالون طوله دروب سوز لیم
 بالهی کن کرسن خانه صفت اولسون
 ناسوز اولدو ده انده دوز کسکسکس
 بنده جوقه در در غلظت کسکسکس
 عهدی اسانی بیخون صادق کندی بر لک کوز لیم
 ای صلا س قیل صیب دویا در صفت اولسون
 سن بر زن عشق کوز کای لیم قلم نیلیم
 سخی اظلال لیکسکسکس اولدو اچن زار
 دیر بو عشق من سزین با عشق برور دیگار
 سندن کوز در غنچه بر سطلایه صفت اولسون
 حمت

عاقق عمر

لعق ایا قدم بر منبتاده
 بر ملاکت کوندر باره اولوسون
 سن افرندن یعنی دور بوداده
 سناکت کی دلمیر صخره اولوسون
 طرح ایدم ابرو و جوجابی
 نهر بوزون بولورم بنانتسابی
 کم قماقند قالدینتانی
 کول بوزون کون کبی انکار اولوسون
 خاشخدر کشفنده کول عندلیبه
 سن لورور کی یا نه صحت طیبیه
 دهم ایدر کین البت بوسن فریبیه
 طوحله عرضو حاله و کنا اولوسون
 شاشورم کندی کورد و کور و کور
 مکره ایریننده صعدن هینایت
 آتشی عشفق کلاه و شمشع غایت
 استرسه وجود بورتون نار اولوسون
 سلام اولوسون سسلا ای کوزون بوزی
 فدیندم بوزون جانیله سستی
 قیورات قولفنه عاقق عمر
 اولونجه قیور کون بر قنار اولوسون
 عمده

عاقق عمر

اهل سلاکت بوزون سلاکت بوزون کون منبت
 سندن غیره بر لبر اولوسون منبت
 کوزی ست اولیان سن دلو و بای کوزون
 دینکیا اولوسون غیره منبت منبت
 سناکت بوزون بولورم بنانتسابی
 نه کویستون بنا بجم و کوزون راه کولیه
 نه دوزر بشلدن بدینجه بلیک دور اولوسون
 یعنی اوله اعلکت تلیند عاققت بنیلدیک
 اهل کوزون باده یعنی بنا بوزون منبت
 بر سر شیده منبت ایدر باذن ال لکم لاک
 بر حجت بخارنده الینوب فلسف کول
 اکلر بوزون کیوب عشفق کونار اولوسون
 بویجه مدد بوزون بولورم بنانتسابی
 درگی عرضو بوزون صفا کوی اولوسون
 بوزون اولوسون صفا کوی اولوسون
 عاقلکت سولگی یاری عطف کوی اولوسون
 کولکتری ابلکه بزه ده احمد منبت
 بوزون بولورم بنانتسابی
 عاقق عمر

دستان

بهم شوهرهای نظار ایسم
 شتره عقلمی باشه ده درکن
 دود شو یاردن فرایس
 برکشه دست لوله چشوی پیدارکن
 سوزون طوتدم صل وندم الی
 دروب برکوشده طوتدم و قانی
 اکتبی اولدم طوتدی محتسب بن
 امافی اونوندم دوکوب دورکن
 صفه اولدم حشمیه ورم طله
 شاعر اولدم ماز می الدم له
 حاشی اولدم والی اصل کلام
 بر صاع باشه بخلدی حام
 ناطر اولدم جام دم قوزنایی
 الطهی اولدم اورا دم طوتنایی
 سوبیا جم اولدم این دم بویایی
 درزی اولدم اولدم مدم جم جویایی
 جودگی اولدم جکر و کوسری بریانه
 باجد می اولدم کوکت و کوی نغان
 اصناف اولدم برکن کجدم و قانی نه
 لادم اولدم الله ایله کست الله
 کلدای افا جلدی باه امرکن
 جتقی اولدم اله الدم صیاف
 اوکوزوی اولدم دود جتقی کوردکن
 اکتبی طوتدی یدم مسکنی
 امانی اونوندم دوکوب دورکن
 یلم کوکوزوم یاردی برکوری کوب
 تفرین شتره ورم مازی دورکن
 بر طوبی لافر کوشا نجی حلام
 کندی کنون تخمشی آتش سوزکن
 محتر اولدم جلد ما دم طوتنایی
 دارین جتنلیک دورول جلد کن
 حلام اولدم جلد واریایی
 قویو محتر دم طوتنایی صلاکن
 کجی اولدم صل و جوی غیانه
 یعنی غرق اندام یکن ابارکن
 بگری اولدم برام اولدم جمیانه
 کلدای افا جلدی باه امرکن

وله

دلال اولدم حسیلی معاشی ایسم
 بیت یزنده صلواتی ایلم
 جاناز اولدم بصله مدم صلنای
 بالیجی اولدم بانق بیتره صولتایی
 باز کتان اولدم ضرار ایلم
 ورم بر اضاوه قرار ایلم
 بقال اولدم ملخان اولدم قیابان
 یوز جا و ردی بندن جلا باز کتان
 طبع اولدم سوم برلیکی مشین
 کوکرتجه ایسی ورسنلر یاشین
 یلم شوهر باندن نکا ایسم
 نه فاشه و مکه عارا ایسم
 بیدم صرفنقه قرار ایسم
 برهنه کاندن قنچه عا برکن
 بر سر اولدم ضرار ایلم
 قویروشی قویروم کورتون سیزکن
 سبزو اولدم اطلی تیمار ایلم
 قویروشی قویروم کورتون سیزکن
 یاغنه باله ووشندی برلیکی سیمان
 فیجوری اغزن اجوب قاسرکن
 یا یوب بتر مشنلر قویروشی یاشین
 اولنلرینه واردم اغزن باکن
 بیدم صرفنقه قرار ایسم
 برهنه کاندن قنچه عا برکن

حجنت ملازم بریزم بومستو
شاه و لاجبند بوم بریزم

صباغ اولون شوشا کتلا احکا برین سدی
مشا و الله کتلا کتلا و اده رسکری

بیج میدی شیخا لستون نارینی
الزوده قلیج فقنا متز واد

یانا یاراد شاه موزین بیک کور کیشا
فقوساک بودد سوسا بود و کولطان ایلی

کیور او دمتز و برینا اولون و اریک
مران طوطسا نازا لجه لیکه

مجد علی پاشا براد لرسوی
غازی خان محمد خورشید لاورا

سرخ خلیفه کیدار ضنون پنجا لیم
طاوور لریک بر بریتد شالیم

بویله بر سر بری اسلا متز واد
بهدان تسوسکری و حقد ریا و اوری

بر شله عزاد طوط بلور نا لیم
طوط چورتده اشغاف متز واد

وجود برین قاید براد لاورا
اسینه بز یار دیم الیدر یار دان

سده عزاد لغت اولسون جانله
طوط کور کالور یانله

شکسته قوشکداری کور کانی
مجله دین ایما متز واد

دیوینا تا صحتی هم حاشنه
صکر کسکان و اولون سولون متز واد

شکسته قوشکداری کور کانی
مجله دین ایما متز واد

ان با سنی برینه قشور
کسبیلان زان ترا لوق خاشلر

شکسته قوشکداری کور کانی
مجله دین ایما متز واد

بودید صکر کوری ازان معلول اندیم
فوشاد کور کور قوشی هم یانلند

مختصر چه کچکداریک بود لستان
صو کتلا چوقدم دور اعتر واد

فرزید برین اسلامی اللی کندی تاج
الو چه بیلد بیلک کهبیلان زحشا متز واد

مختصر چه کچکداریک بود لستان
صو کتلا چوقدم دور اعتر واد

فوز راز اولون کور کور برین قالیج
سند کور کور لستون دور کور واد

مختصر چه کچکداریک بود لستان
صو کتلا چوقدم دور اعتر واد

پلسه قوشا جوق طوط نامتز واد

مردم طراج تاشق سوبی

شکلین	چکلش	محراب	منبر	روحانین	ضییسی	خورشید	فر	اوله	مژگانک	ششیری	نشتیر	لیبرین	لذقی	علی	کوش
روحانین	سویا	حطه	دایر	ضییسی	بودهم	اشتر	حار	مژگانک	دمن	قانی	سورک	لذقی	شفاد	نه کوزل	عسکر
محراب	سویا	حطه	بوسر	مشرید	طلعتی	کتله	بختر	ششیری	بهری	طیغ الله	دوکر	علی	برفندی	دندان	جوسر
منبر	دایر	پوسر	شاه کتله	فر	خاوسر	بختر	بار لیلویاری	نشتیر	سورک	دوکر	بوجا بایتر	کوش	شکر	جوسر	کوش

موصلا حروف بیت
موصلا حروف بیت
موصلا حروف بیت

۱۵۰ باب آخر
بیوی

بیوی

۱. الله سورس کلاره نازایله
 ۲. تمام اولد حیف اولدو نازایله
 ۳. جمالین یه بگوز اول صیقا کاشیق حلاله
 ۴. حداسن مرایله کلبوریز ای دلال
 ۵. نه قتلله حدیق ای دین نازایله در تابه کس راحت بولدک اصلا جسم نه چاتم
 ۶. د کلیل اولدم جیانه دوشی بوشقین سس سسلا بیز کوز کسوم کلکسن نوار
 ۷. شی شفا سوز درده دوشد و نوز علاج ص صتا شد بزا تجلیه کیمه کوند و زکلین
 ۸. منیمیف اولد و حیوم نه اولدیم ای ط طیبیم نوجوانم بر علاج ایچین نوار
 ۹. غل اولد فتنه رقیباید ریز کوبیه ایخ عدالتیله ابد دین اول بیزاید فضال
 ۱۰. غنی طلدن سنا بومسین تروال ف فناد نیاده حاتم سبار اولسن نوار
 ۱۱. ق قیامت قیالم حشرمله آن تاق کفایت ایلایدیم یوزونی قورس حان
 ۱۲. ل لطفیه ارب بل شاز اولور دم بوزم مد و شام اقتدم قدرنی بلیم نوار
 ۱۳. ن نظیم یوق بیوانده او ایله وارکیم ه همان ارتقده در اهیله زاریم بتم
 ۱۴. لام الفاسسن نوزم کولبوز ایلاییم شیخ منو زامیلیم تو بنومه کرسن نوار

SONUÇ

İncelemiş olduğumuz Mecmû‘a-i Tâlib Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi 22 SEL 2207/1 numarada kayıtlı mecmû‘adır. Eser, www.yazmalar.gov.tr resmi adresinden edinilmiştir.

Mecmû‘a, dış özellikleri bakımından incelendiğinde, cildinin bulunmadığı ve bazı sayfaların ise eksik olduğu görülmektedir. Eser, birinci bölümü mensur, ikinci bölümü manzum olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Mensur kısımda, şifalı bitkilerle hangi hastalıkların nasıl tedavi edileceği ve bazı hastalıkların tedavisi için dua ve halk inanışına dayanan tedavi yöntemleri anlatılmaktadır. Bu sebeple eser için, tıp alanında yazılmış fevâid niteliğinde mecmû‘a diyebiliriz.

Metnin transkripsiyonlu çevirisinin devamında, devrin hastalık ve tedavi karşısında takıntıyı tavrı belirlemek bakımından, önerilen şifalı bitkilerin sözlüğü de eklenmiştir.

Mecmû‘ayı kaleme alan Tâlib hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mürettip, mecmû‘anın muhtevasında da kendisiyle ilgili bir malumat vermemektedir. Ancak eserden hareketle Tâlib’in zamanında geleneksel tıpla tedavi etme yöntemlerine meraklı, 17. yüzyılda yaşamış Aşık Ömer muhiblerinden bir yazar olduğu söylenebilir. Yine mecmû‘ayı yazarken çokça basit yazım hataları yapması, onun iyi bir eğitim almadığı kanısını uyandırmaktadır.

Mecmû‘anın 9b. sayfasının üst tarafında, “Kaysûnî-zâde Nidâ’î Menâfiü'n-Nâs” ifadesi yer almaktadır. Menâfiü'n-Nâs, h.974 (1566)’da yazılarak II. Selim’e takdim edilmiş, içinde manzum kısımlar da bulunan mensur bir tıp kitabıdır. Tıp kitaplarının XV. yüzyıla kadar Arapça yazıldığı göz önüne alınırsa, 1566’da tamamlanan bu eser Türkçe yazılmış ilk tıp kitapları arasında sayılabilir. Menâfiü'n-Nâs’ın, Kaysûnî-zâde Bedreddin’in tıbbı dair Arapça bir kitabının tercümesi olduğu belirtiliyorsa da Nidâ’î, tercümesini Farsça bir çalışmadan yaptığını söylemektedir. Yapılan tespit çalışmalarında Menâfiü'n-Nâs’ın Türkiye kütüphanelerinde 97 nüshası olduğu belirtilerek buradan kitabın çok yaygın biçimde kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Mecmû‘a-i Tâlib’in mensur kısmı, Menâfiü'n-Nâs’tan Tâlib’in uygun gördüğü kısımların özet şeklinde alıntısıdır.

Mecmû'anın manzum kısmı, 21 türkû, 14 semâi, 10 divân, 3 şarkı ve nazım biçimini tespit edemediğimiz bir şiirden oluşmaktadır. Bu şiirler mahlası olmayan bir şair dışında, Aşık Ömer (22), Gevherî (3), Kerem (3), Ahmet Baba (1), Aşık Halilî (1), Sabit (1), Seyyid Yar Oğlu (1), Kamilî (1) ve Aşık Hasbî'ye aittir. Bunlardan Ahmet Baba, Seyyid Yar Oğlu ve Aşık Hasbî'nin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında bilgiye ulaşamadık. Mecmû'ada bulunan Aşık Ömer'in şiirleri, "Aşık Ömer Divanı (hzl. Yakup Karasoy-Orhan Yavuz)"adlı çalışmada yer almamaktadır. Mevcut birkaç şiirin ise, rediflerinin aynı olması dışında başka bir benzerliği bulunmamaktadır. Bunların, Aşık Ömer'e ait bilinmeyen şiirleri olması muhtemeldir. Mecmû'adaki şiirler hakkında, şiirin ilk dizesi, şairi, nazım biçimi ve ölçüsünü gösteren bir analiz tablosu eklenmiştir.

Günümüzde 'Alternatif Tıp' adıyla yeniden yaygınlaşan metotlardan birisi de şifalı bitkilerle tedavidir. Eser hem bu alandaki birikimi göstermek bakımından, hem de "Tıp Tarihi" ve "Türk Edebiyatı Tarihi" çalışmalarına, tür ve içerik olarak yeni bir ilavedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, C. (2012). Mecmû'a-i Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ağdaş, Z. (2014). Nuruosmaniye Kütüphanesi 4968 No'lu Şiir Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Akdağ, E. (2012). Sevimli Mecmua Adlı Çocuk Dergisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akgül, A. ve Çetin, K. (2013). Milli Kütüphanede Kayıtlı Bulunan Bir Şiir Mecmuası. *Turkish Studies*, 8(1), 99-126.
- Akgün, A. (1987). Ebüzziya Tevfik'in Mecmua-i Ebüzziya'daki Hatıraları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alper, F. (1981). Münif Paşa'nın Mecmua-i Fünun'da Neşredilen Yazıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Asımgil, A. (2009). *Şifalı Bitkiler* (19. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ateşoğlu, L. (2003). Mecmu'a-i Kasa'id-i Türkiyye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Aykanat, T. (2013). Bir Mecmû' a Ekseninde Bazı Tespît ve Değerlendirmeler.
- Bahadır, S.B. (2006). Pervane Beg Mecmu'atü'n- Nezair, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Baka, Ş. (2014). Mecmû'a-i Eş'âr, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Baran, E. (2009). Yeni Mecmua Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Barutçu, T. (2010). Çocuklara Kıraat (1881) ve Sevimli Mecmua (1925) dergilerindeki Çeviri Metinler ve Dış Dünya Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baydar, S.N. (2006). *Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi* (1.Cilt). Ankara: Palme Yayınları

- Beyaz, Y. (2009). Fikir ve Sanat Hayatımızdaki Yeri Bakımından Yeni Mecmua Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boysak, N. (2007). Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki 1479, 1591.2752.3005 Numaralı Şiir Mecmualarının Tanıtımı ve 2752,3005 Numaralı Mecmuaların Metni, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bozkurt, F. (2007). XV. Yüzyıla Ait Bir Şair Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bozkurt, Z. (1991). Mecmu'a-i Ebyat, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can, R. (2011). Seyyid Ali Hemedani Doğu Türkçesiyle Bir Mecmua, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çandır, M. (1992). Milli Mecmua (1-50 Sayılar) İnceleme Ve Seçilmiş Metinler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çetinkol, F.B. (2004). Pervane Beg Nazire mecmuası Mecmuatü'n-Nezair, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Demirkazık, H.İ. (2002). Pervane Beg Nazire Mecmuası (67b-100b), Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Develioğlu, F. (2009). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük/Ansiklopedik Lügat* (29. Baskı). İstanbul: Aydın Kitabevi
- Dizdarbaharat (2015). Mazi, Web: [http:// www.dizdarbaharat.com.tr](http://www.dizdarbaharat.com.tr), 07 Nisan 2015.
- Dopdoğru, İ. (2011). Mecmu'a-i Eş'ar-ı Mevleviyan, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Duran, R. (2008). Pervâne Beg Nazîre Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Duyar, H. (2007). Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'ndeki 11452, 12548, 13596 Numaralı Şiir Mecmualarının Tanıtımı ve 13596 Numaralı Mecmuanın Metni, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Elçin, Ş. (1987). *Aşık Ömer* (1. Baskı). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Elçin, Ş. (1998). *Gevherî Divânı* (2. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Erpik, A. (2009). Mecm'a-i Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Evecen, D. (2011). 17. Yüzyıldan Üç Mecmua-ı Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Evren, B. (2013). Mecmua-i Gazeliyyat-ı Kadim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Eyigün, Z. (2013). Resimli Mecmua'da Edebî Faaliyetler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Farmakotek (2015). Mesteki, Web: <http://www.farmakotek.com.tr>, 07 Nisan 2015.
- Fidan, G. G. Ö. (2006). Mevlana Müzesi'nde Bulunan Bir Mevlevî Şiirleri Mecmu'ası (Mecmu'a-i Eş'ar), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Gaya, S. (1997). Mecmua-ı Muallim Etrafında Edebi ve Fikri Hareket, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gılıç, N. (2004). Mecmû'â-i Kasâ'id-i Türkiyye'nin İçerik Yönünden Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Gıynaş, K.A. (2009). Milli Kütüphanedeki Yz A 803 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gıynaş, K.A. (2011). Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25), 245-260.
- Gök, S. (2013). Mecmu'a-i Eş 'âr, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, R. (2007). Eski Türk Edebiyatında Mektup ve Bir Mecmua-i Münşeat, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gündoğdu, B. (2002). Pervane Beg Nazire Mecmuası (30a-67b), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

- Gürbüz, İ.N. (2011). Mecmua-i Letaif, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, M. (2011). Kâbilî'nin Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hancıoğlu, A. (2006). Mecmua-i Ebüzziya (1897-1912) 72-159. Sayılar İnceleme Tahlili Fihrist Seçilmiş Yazılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Herbalist (2015). Balık Nefsi, Web: <http://www.herbalist.gen.tr>, 07 Nisan 2015.
- Kaplan, M. (2010). *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın*, Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.
- Karakoç, Ü. (2006). Münşeât mecmuası Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 7068, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Karasoy, Y. ve Yavuz, O. (2010). *Aşık Ömer Divanı*, (1. Baskı). Konya: Ocak Grafik Tasarım.
- Kaya, E. (2013). Mecmua-i Eş'âr, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, T. (2007). Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesindeki 13467 Numaralı Şiir Mecmuasının Metni, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Koçoğlu, T. (2004). Şefik-Nâme, Şefik-Nâme Şerhi ve Edhem ü Hümâ Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Koyuncu, F. (2012). Nuruosmâniye Kütüphanesi 4962 Numaralı Mecmua, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Küçük, S. (1992). Yeni Mecmua (46-90. Sayılar Üzerinde Bir Araştırma) İnceleme ve Seçilmiş Metinler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Küçükkeleş, N. (2001). Mecmua-i Ebüzziya ve Teavün-i Aklam Mecmualarının Dil Ve Edebiyat Yönünden İncelenmesi ve Şiir Metinleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Mailce (2015). Semizotu, Web: <http://www.mailce.com>, 07 Nisan 2015.

- Morkoç, Y.E. (2003). Eğridirli Hacı Kemal'in Camiü'n-nezair'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme) , Yayınlanmamış Doktora Tezi , Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Muslukçu, F. (2014). Mecmua-i Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Ordu, F. (2004). Mecmua-i Ebüzziya İnceleme, Tahlili, Fihrist, Seçilmiş Yazılar 1-71., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sayılar Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önuçar, M. (1998). Mecmua-i Ebüzziya'da Rousseau Tercümelere, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan, H. (2007). *Kaysûnîzâde Nidâi Muhammed Çelebi El-Ankaravî'nin Menâfi'ü'n-Nâs Adlı Eseri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, F. (2004). Abdü'l-Bâkî bin Mehmed er-Rodosî, Mecmu'a-i Eş'âr ve Fevâ'id Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Öztürk, N. (2011). *Ankaralı Hekim Nidâi Genc-i Esrâr-ı Ma'nî*, (1. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Öztürk, S. (2010). Mecmu'a-yı Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Özyön, C. (2013). Mecmua-i Gazeliyyat, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Paksoy, K. (2006). Mecmua-i Feva'id, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri
- Sagligimicin (2015). Çakal Otu, Web: <http://sagligimicin.com>, 07 Nisan 2015.
- Saglikaktuel (2015). Deve Dikeni, Web: <http://www.saglikaktuel.com>, 07 Nisan 2015.
- Saglikbilgisi (2015). Kar Çiçeği, Web: <http://www.saglikbilgisi.gen.tr>, 07 Nisan 2015.
- Sağman, S.H. (2001). Ruşen Efendi'nin XIX. Yüzyılda Yazılmış "Mecmua-i İlahiyyat" Adlı Güfte Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Samancı, M. (2013). Mecmu'a-i Nezair, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Sifaevim (2015). Biberiye, Web: <http://sifaevim.blogspot.com.tr>, 07 Nisan 2015.

- Sifalibitkilertedavikurleri (2015). Balık Otu, Web: <http://www.sifalibitkilertedavikurleri.com>, 07 Nisan 2015.
- Sifaverenbitkiler (2015). Servi, Web: <http://www.sifaverenbitkiler.com>, 07 Nisan 2015.
- Sürmeli, E. (2003). Mecmu'a-i Kasaid-i Türkiye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Şahin, O. (2005). Mecmu'a-i Münşeât TDK Ktp. A.363/1 (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şirin, S. (2008). Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Kitaplığı 3849 Numarada Kayıtlı Mecmu'a-yı Eş'arın (80a-120a) Yapraklarının Tenkitli Metni, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, T. (2013). Mecmua-i Eşar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Taşdemir, İ. (2014). Mecmu'a-ı Gazeliyyat, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Taştan, E. (2001). Pervane Beg Nazire Mecmuası (199b-230b) Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Tılfarlıoğlu, M. (2011). Mecmu'a-i Eş'ar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Toptaş, E. S. (2014). Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Turkedebiyatiisimlersozlugu (2015). Aşık Ömer, Web: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com>, 14 Mayıs 2015.
- Turkedebiyatiisimlersozlugu (2015). Kerem, Web: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com>, 14 Mayıs 2015. *Turkish Studies*, Cilt 8, s. 155-185.
- Turkuler (2015). Tokatlı Aşık Gedayi, Web: <http://www.turkuler.com.tr>, 14 Mayıs 2015.
- Türkiye Diyanet Vakfı.(1988). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 9-36-38-41). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Uzkuç, S. (2005). Büyük Mecmua Tahlili Fihrist-İnceleme-Metin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. Üzerine. *Turkish Studies*, Cilt 8, s. 99-126.

- Yalçın, Ö. (2010). Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Kitaplığı 3849 Numarada kayıtlı Mecmu'a-yı Eş'ar Üzerinde İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yanar, H. (2001). Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2001), Mecmua-i Edebiyye Dergisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Y. (2001). Pervane Beg Nazire Mecmuası (99b-129a) Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yilter, S. (2006). Mecmu'a-i Kasa'id ve Gazeliyyat (Mecmu'a-i Devavin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yorulmaz, N. (2011). Şem'i Mecmuası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yurdun, D. (1999). Mecmua-i Edebiyye, İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Zmo (2015). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretiminin Arttırılması Olanakları, Web: <http://www.zmo.org.tr>, 14 Mayıs 2015.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Fatih ATABEK
Doğum Yeri ve Tarihi : Karapınar/KONYA 1978
Medeni Hali : Evli, 2 çocuk sahibi
İletişim Bilgileri : fatihatabekmynet.com
0 5067028770 (GSM)

EĞİTİM

1993-1996 : Karapınar Hacı Osman Arı Sağlık Meslek Lisesi
1997-2001 : Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İŞ DENEYİMİ

2001-2003 : Çardak İlköğretim Okulu/Çiftlik/NİĞDE
2003-2006 : Şehit Mehmet Kayahan Çok Programlı Lisesi/NİĞDE
2006-2010 : Faik Şahenk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/NİĞDE
2010-2012 : Cumhuriyet Anadolu Lisesi/NİĞDE
2012- ... : Sevim ve Abdullah Altundal Mesleki ve Teknik
Anadolu Lisesi/Bor/NİĞDE

YABANCI DİL

YDS : 62,5